

Eröfringen af brödet

Peter Kropotkin

1908

Innehåll

FÖRORD.	5
ERÖFRINGEN AF BRÖDET.	8
VÅRA RIKEDOMAR.	9
I.	9
II.	10
III.	11
VÄLSTÅND ÅT ALLA.	14
I.	14
II.	16
III.	17
DEN ANARKISTISKA KOMMUNISMEN.	19
I.	19
II.	21
EXPROPRIATIONEN.	24
I.	24
II.	25
III.	27
LIFSMEDLEN	30
I.	30
II.	31
III.	32
IV.	34
V.	36
VI.	37
VII.	39
BOSTADEN	41
I.	41
II.	42
III.	43
KLÄDERNA.	46
MÅTT OCH STEG.	48
I.	48
II.	49

BEHOFVET AF LYX.	52
I.	52
II.	53
III.	54
IV.	55
V.	57
DET ANGENÄMA ARBETET.	59
I.	59
II.	60
DEN FRIA ÖFVERENSKOMMELSEN.	64
I.	64
II.	65
III.	67
INVÄNDNINGAR.	71
I.	71
II.	73
III.	75
IV.	77
DET KOLLEKTIVISTISKA LÖNEARBETET.	79
I.	79
II.	80
III.	81
IV.	83
KONSUMTION OCH PRODUKTION.	86
I.	86
II.	87
ARBETETS FÖRDELNING.	90
INDUSTRIERNAS DECENTRALISATION.	92
I.	92
II.	94
III.	95
JORDBRUKET.	97
I.	97
II.	98
III.	101
IV.	102
V.	104
VI.	106

ERÖFRINGEN AF BRÖDET
AF
PETER KRAPOTKIN
MED FÖRORD af ELISÉE RECLUS.
ÖFVERSÄTTNING FRÅN FRANSKAN AF
HILDA SACHS.
STOCKHOLM - BJÖRCK & BÖRJESSON.

FÖRORD.

Peter Krapotkin har bedt mig skriva ett förord till hans arbete, och jag uppfyller hans önskan, ehuru jag erkänner, att det sker med en viss tvekan. Då jag icke kan tillägga något till den hop argument han framlägger i sin bok, riskerar jag att försvaga styrkan af hans ord. Men min vänskap är min ursäkt. I denna tid, då det står för de franska »republikanerna» som det högsta uttrycket för god ton att falla på knä för tsaren, föredrar jag att sluta mig till de fria män, som han skulle låta piska eller kasta i fängelsehålor eller hänga på en mörk gård. I dessa vänners sällskap glömmet jag för ett ögonblick detta afskum, dessa öfverlöpare, som i sin ungdom skreko sig hesa med att ropa: »Frihet, frihet!» och som nu uppbjuda alla sina krafter för att sammansmälta Marseljäsen och Boje Tsara Khrani till en ljuflig harmoni.

Krapotkins senaste verk »En upprorsmans ord» utgör framförallt en skarp kritik af det genomruttna och grymma bourgeoisamhället och ett försök att väcka de revolutionäres energi mot staten och kapitalismen. Hans nya arbete, som är en fortsättning af »En upprorsmans ord», har en fredligare ton.

Han vänder sig till de män med god vilja, som ärligt önska samarbeta på samhällets omdaning och tecknar i stora drag de faser i framtidens historia, som en gång skola sätta oss i stånd att bygga upp mänsklighetens familj på bankernas och staternas ruiner.

Bokens titel »Eröfringen af brödet» bör fattas i den mest vidsträckt mening, »ty människan lefver icke allenast af bröd». I en tid, då ädla och modiga människor försöka att omsätta sitt ideal för samhällelig rättvisa i lefvande verklighet, inskränkes icke vår ärelystnad till att eröfra brödet, äfven om vi få vin och salt till det. Vi måste också eröfra allt, som är nödvändigt eller till och med endast nyttigt för lifvets trefnad; vi måste tillförsäkra alla det fulla tillfredsställeandet af behof och njutningar. Så länge vi icke gjort denna första »eröfring», så länge »det fins fattiga när oss», är det ett bittert hån att ge namnet »samhälle» åt denna samling mänskliga varelser, som hata och sönderslita hvarandra liksom vilda djur, som blifvit lössläppta på en arena.

Redan i första kapitlet af sin bok uppräknar författaren de oändliga rikedomar, som mänskligheten redan äger och den underbara hop verktyg och maskiner, som förvärfvats genom det kollektiva arbetet. Den årliga produktionen skulle rikligen förslå att skaffa bröd åt alla människor, och om det oerhörda kapital, som är nedlagdt i städer och hus, odlade fält, fabriker, kommunikationer och skolor, blefve allmän egendom, i stället för att kvarhållas i privategendomen, skulle det vara lätt att skapa ett allmänt välstånd: de krafter, som stodo till vårt förfogande, skulle då användas, icke till onödiga och hvarandra motsträfvande arbeten, utan till att frambringa allt det, som människan behöfver till föda, bostad, kläder, trefnad, studier af vetenskaper, odlandet af skön konst.

Återeröfrandet af människosläktets ägodelar, expropriationen med ett ord, kan emellertid icke utföras på annat sätt än genom den anarkistiska kommunismen: man måste förstöra regeringen, sönderslita dess lagar, förkasta dess moral, ignorera dess tjänare och skrida till verket på så sätt, att man följer sitt eget initiativ och bildar grupper enligt sin egenart, sina intressen, sitt ideal och arten af de arbeten man företar sig. Frågan om expropriationen, som är den viktigaste i denna bok, är också en af dem, som författaren behandlat mest detaljeradt, sansadt och utan häftiga ord, men med det lugn och den klarhet i åskådningen, som särskildt fordras vid undersökningen af en närliggande revolution, som dessutom är oundviklig. Först sedan staten störtats, skola de befriade arbetarna, som då icke längre behöfva slafva under utsugare och parasiter, kunna ägna sig åt det fritt valda arbete, som lockar dem, och med vetenskapens hjälp skrida till odlandet af jorden och till den industriella produktionen samt söka omväxling och förströelse i studier och nöjen. De sidor i boken, som afhandla jordbruksarbetet, äga ett särskildt intresse, ty de redogöra för fakta, som redan bevisats genom praktiken och som det är lätt att öfverallt tillämpa i stor skala till fördel för alla och icke endast för att skapa rikedomar åt några få.

Några kvickhufvuden tala om »fin de siècle» för att göra narr af den eleganta ungdomens laster och lyten; men det gäller nu något helt annat än slutet på ett århundrade, vi nalkas slutet af en period, af en tidrymd i historien. Vi stå inför slutet af hela den antika civilisationen. Styrkans rätt och maktens nycker, den kända judiska traditionen och den grymma, romerska lagtolkningen imponera icke längre på oss, vi bekänna en ny tro, och så snart denna tro, som på samma gång är vetenskapen, blifvit allas deras tro, som söka sanningen, skall hon taga gestalt i verklighetens värld, ty den förnämsta af alla historiska lagar är den, att samhället bildar sig efter sitt ideal. Hur skulle väl försvararna af den åldrande världsordningen kunna upprätthålla den? De tro icke längre, de ha icke mer hvarken ledare eller fana, de strida på måfå. Mot omdanarna äga de lagar och gevär, artilleri och poliser med battonger men allt detta kan icke uppväga en tanke, och hela det gamla systemet, som är grundadt på godtycke och förtryck, är dömdt att inom kort räknas till en förhistorisk tid.

Hvad som är säkert är, att hur viktig den förestående revolutionen än är för mänsklighetens utveckling, kommer den ej att skilja sig från föregående revolutioner genom att göra något hastigt språng: naturen känner icke till sådana. Men genom tusen fenomen, genom tusen djupgående ändringar är det anarkistiska samhället redan sedan länge stadt i full tillväxt. Det framträder öfverallt, där den fria tanken lösgör sig från dogmens bokstaf, öfverallt där forskarens snille går utom de gamla formlerna, där den mänskliga viljan manifesterar sig i oberoende handlingar, öfverallt där ärliga män, som trotsa all påtvingad disciplin, frivilligt sluta sig samman för att ömsesidigt upplysa hvarandra och tillsammans och utan härskare eröfra åt sig sin andel i lifvet och i det allsidiga tillfredsställandet af sina behof. Allt detta är anarkism, till och med om det icke vet det själft, och allt mer och mer lär det att känna sig själft. Skulle det icke triumfera, då det känner sitt ideal och sin djärfva vilja, under det att motståndarnes hop är utan tro och öfverlämnar sig åt sitt öde ropande: »Fin de siècle! Fin de siècle!»

Den revolution, som nalkas, skall sålunda gå i fullbordan, och vår vän Krapotkin handlar enligt sin rätt som historiker, då han redan ställer sig i revolutionens ljus, då han utvecklar sina idéer angående det återtagande af herraväldet öfver kollektivegendomen, som tillkommer allas arbete, och då han söker väcka de tvehågsne, som äro fullkomligt medvetna om de rådande orättvisorna, men som icke öppet våga träda i harnesk mot det samhälle, af hvilket de äro beroende genom tusen band af intressen och traditioner. De veta, att lagen är orättfärdig och lögnaktig, att ämbetsmännen krypa för de mäktige och för de svages förtryckare, att ordentligt lif och den idoga hederligheten icke alltid belönas med vissheten att ständigt äga ett stycke bröd, och att börsjobbarnas cyniska fräckhet och ockrarnas grymhet äro bättre vapen än alla dygder, när det gäller »eröfringen af brödet» och välståndet; men i stället för att bringa reda i sina tankar, önsknningar, företag och handlingar enligt sitt af rättvisan upplysta förstånd, fly de fleste in i någon skum återvändsgränd för att undgå faran att intaga en frimodig hållning. Så handla de icke-religiösa, som icke längre kunna bekänna sig till sina fäders »förnuftsvidriga tro», men som i stället hänge sig åt någon originellare mystisk kult utan fastställda dogmer och gå upp i en töckenvärld af förvirrade känslöstämningar: de bli anhängare af »rose-croix», spiritister, buddhister eller undergörare. De påstå sig vara lärjungar till Cakyamoni, men utan att göra sig besvär att forska i sin mästares läror låtsas sig dessa melankoliska herrar och smäktande damer söka förintelsens frid i nirvana.

Men må de lugna sig, dessa sköna själar, eftersom de oafbrutet tala om idealet! Det är visserligen sant, att eftersom vi äro materiella varelser, ha vi den svagheten att tänka på, hvad vi skola äta, ty det är icke alltid vi vetat det; millioner af våra slaviska bröder, tsarens undersåtar, sakna föda, och äfven tusen andra hungra; men högre än brödet, högre än välståndet och de kollektiva rikedomar, som våra kamraters handlingskraft kan skaffa oss, se vi på afstånd resa sig framför oss en ny värld, i hvilken vi af hela vår själ skola kunna älska hvarandra och tillfredställa den ädla lidelse för idealet, som det skönas eteriska dyrkare, hvilka försmå det materiella lifvet, påstå vara sin själs outsläckliga törst! När det icke längre fins hvarken rika eller fattiga, när den hungrige icke längre ser med afundsjuka ögon på den mätte, då skall den naturliga vänskapen åter kunna födas mellan människorna, och solidaritetens religion, som nu är förkväfd, skall ersätta denna sväfvande religion, som målar upp otydliga bilder på himmelens skyar.

Revolutionen skall hålla mer än den lofvar; den skall förnya lifvets källor genom att tvätta bort från oss den förorenande beröringen med all sorts ordningsmakt och genom att ändtligen befria oss från dessa låga penningssysslor, som förgifta vår tillvaro. Då skall hvar och en gå sin väg fritt framåt: arbetaren skall utföra den syssla, som passar för honom, forskaren skall studera utan baktanke, konstnärens skönhetsideal skall icke

längre vara falt för hans lefvebröd, vi skola alla vara vänner och gemensamt förmå förverkliga de stora ting, om hvilka skalderna sjungit.

Man skall då säkert ibland påminna sig namnen på dem, som genom sin oegennyttiga propaganda, som betalades med landsflykt eller fängelse, förberedde det nya samhället. Det är på dem vi tänka, då vi gifva ut »Eröfringen af brödet»: de skola känna sig styrkta, då de mottaga detta vittnesbörd om den gemensamma tanken genom fängelsegallret eller i det främmande landet. Författaren skall helt säkert ge mig sitt gillande, då jag ägnar hans bok åt alla dem, som lida för saken, och i synnerhet åt en kär vän, hvars hela lif var en lång strid för rättvisan. Jag behöfver icke säga hans namn: när han läser dessa sin brors ord, skall han känna på sitt hjärtas slag, att det är han.

Elisée Reclus.

ERÖFRINGEN AF BRÖDET.

VÅRA RIKEDOMAR.

I.

Mänskligheten har tillryggalagt ett godt stycke väg sedan den aflägsna tidsålder, i hvilken mannen tillyxade åt sig enkla flintverktyg, lefde som det föll sig af jakt och icke efterlämnade annan arfvedel åt sina barn än en tillflyktsort under en klippa och några föremål af sten — utom Naturen, den oändliga, oförstådda, skräckinjagande, med hvilken de måste strida för att uppehålla sin bräckliga tillvaro.

Under denna oroliga tid, som räckte tusen och åter tusen år, hopade dock människosläktet oerhörda skatter. Det odlade jorden, uttorkade träsk, banade väg genom skogar, anlade vägar, byggde, uppfann, iakttog, öfvervägde, skapade sammansatta verktyg, frånryckte naturen dess hemligheter, underkufvade ångan, och den civiliserade människans barn finner nu vid sin födelse ett helt, oändligt kapital hopadt af dem, som lefvat förut. Och detta kapital tillåter nu människan, att genom sitt blotta arbete, förenadt med andras, samla rikedomar, som öfvergå österlänningens drömmar i Tusen och en natts sagor.

Jorden är till stor del odlad, färdig att mottaga det förståndiga arbetet och den valda sådden, att pryda sig med rika skördar — rikare än hvad som fordras för att tillfredsställa människosläktets behof. Odlingens medel äro kända.

På Amerikas jungfruliga prärier frambringa hundra män med hjälp af starka maskiner på några månaders tid tillräckligt med säd för att lifnära tiotusen personer under ett helt år. Där, hvarest människan vill fördubbla, tredubbla eller hundradubbla skörden, omskapar hon jorden, ger hvarje växt den vård, som just den behöfver, och hämtar oerhörda skördar. Och under det att jägaren fordom måste bemäktiga sig hundra kvadratkilometer för att finna näring för sig och de sina, låter den civiliserade människan med mycket mindre besvär och större säkerhet allt det växa, som hon behöfver för att lefva med sin familj, på en tiotusendedel så stor yta.

Klimatet är icke längre något hinder. När solen icke skiner, ersätter människan den med artificiell värme och väntar på att ljuset skall befordra växtligheten. Med hjälp af glas och ledningar med varmt vatten skördar hon på en jordbit tio gånger mer än man förr kunde skörda.

Industriens hopade mästerverk äro ännu underbarare. Med dessa förnuftiga varelser, de modärna maskinerna — uppfunna af män ur tre eller fyra nationer och hvilka till största delen förblifvit okända — förfärdiga hundra män det tio tusen män kunna kläda sig med under två år. I de väl ordnade kolgrufvorna skaffa hundra män hvarje år fram så mycket kol, att tio tusen familjer kunna värma sig därmed äfven i ett kallt klimat. Och vi ha nyligen sett en storartad stad trollas fram på några månader på Marsfältet utan att det minsta afbrott ägde rum i den franska nationens regelbundna arbeten.

Och om också i industrien såväl som i åkerbruket och i hela vår sociala organisation våra förfäders arbete endast kommer ett litet fåtal till godo, är det icke desto mindre säkert, att mänskligheten redan skulle kunna bestå sig med en tillvaro af rikedom och lyx endast med tillhjälp af de järn- och ståltjänare, som den äger till sitt förfogande.

Ja, vi äro i sanning rikare, oändligt mycket rikare än vi tro. Rika genom det vi redan äga, ännu rikare genom det vi kunna frambringa medels de verktyg vi nu äro i besittning af. Oändligt mycket rikare genom det vi skulle kunna erhålla genom vår jord, våra fabriker, vår vetenskap och våra tekniska insikter, om de användes till att skaffa välstånd åt alla.

II.

Vi äro rika i de civiliserade samhällena. Hvarför ha vi då så mycken fattigdom omkring oss? Hvarför detta hårda arbete, som förråar massorna? Hvarför denna osäkerhet för morgondagen, till och med för den bäst betalde arbetaren midt i de rikedomar, som vi ärft af det förflutna, och trots de mäktiga produktionsmedel, som skulle skänka välstånd åt alla i utbyte mot några timmars dagligt arbete?

Socialisterna ha sagt detta om och omigen ända till leda. De upprepa det hvarje dag, bevisa det med argument lånade från alla vetenskaper. Emedan allt, som behöfs för produktionen: jorden, grufvorna, maskinerna, kommunikationsmedlen, födan, bostaden, uppfostran, kunskapen, allt blifvit taget i besittning af några få under denna långa historia af plundring, utvandringar, krig, okunnighet och förtryck, som mänskligheten genomlevvat, innan den lärde sig behärska naturens krafter.

Emedan dessa få stödjare sig på rättigheter, som de påstått sig förvärfvat i det förflutna, och nu tillägna sig två tredjedelar af det mänskliga arbetets produkter, som de öfverlämna åt den mest förnuftsvidriga, skandalösa plundring; emedan de, sedan de bragt massorna därhän, att de icke ha framför sig mer än de behöfva för att lefva en månad eller till och med endast åtta dagar, icke tillåter människan att arbeta, om hon icke går in på att låta dem lyfta lejonparten; emedan de hindra henne att frambringa det hon behöfver och tvinga henne att frambringa, icke det, som skulle vara nödvändigt för andra, utan det som utlofvar den största vinsten åt utsugarna.

I detta ligger hela socialismen!

Vi ha framför oss ett civiliseradt land. Skogarna, som fordom betäckte det, ha blifvit uthuggna, kärren torrlagda, klimatet gjordt hälsosammare: det har blifvit förvandladt till ett beboeligt land. Den jord, som fordom bar grofva örter, frambringa nu rika skördar. Klipporna, som hänga öfver söderns dalar, äro uthuggna i terrasser, på hvilka vindruffvan klänger med sin gyllene frukt. De vilda växterna, som förr endast gäfvo en besk frukt och oätbara rötter, ha blifvit omdanade till saftiga grönsaker, till träd behängda med utsökta frukter. Tusentals vägar belagda med sten och järn genomfära jorden och gå tvärs genom bergen; lokomotivet utstöter sin hvissling i de vilda bergspassen i Alperna, Kaukasus och Himalaya. Floderna ha gjorts segelbara, stränderna äro lodade, omsorgsfullt uppmätta och tillgängliga för landning; konstgjorda hamnar, som med drygt arbete blifvit grädda och skyddade mot oceanens raseri, lämna en tillflyktsort åt fartygen. Klipporna äro genomborrade med djupa schakt, labyrinter af underjordiska gångar utgrena sig där, hvarest det finns kol att hämta, mineraler att samla. På alla punkter, där vägar korsas hvarandra, ha städer uppstått och växt till, och i deras innandömen finnas alla industriens, konstens och vetenskapens skatter.

Hela generationer, som blifvit födda och som dött i armod, förtryckta och misshandlade af sina herrar, utsugna af arbete, ha testamenterat denna ofantliga arfvedel åt det nittonde århundradet.

Under tusentals år ha millioner män arbetat på att röja skog, torrlägga träsk, bygga vägar, dämna upp floder. Hvarje hektar af odlad jord i Europa har vattnats med många rasers svett, hvarje väg äger en hel historia om vedermödor, öfvermänskligt arbete, folkets lidande. Hvarje mil af järnvägen, hvarje meter i tunneln ha kräft sin anpart af människoblod.

Gångarna i grufvorna bära ännu friska märken i sina klippväggar af arbetarens hammarslag, och med täta pålar kunde man i de underjordiska hvalfven utmärka de grufarbetarens grafvar, som borttryckts i blomman af sin ålder af gaser, grufas eller öfversvämningar, och man vet också, hvad alla dessa grafvar kostat i tårar, försakelser, namnlöst elände för familjen, som skulle lefva af det magra bröd, som förtjänades af den under spillrorna begrafva mannen.

Städer, som äro förenade genom järnvägsnät och segelleder, äro organismer, som lefvat i sekler. Gräf i deras mark och ni skola finna olika lager af gator, hus, teatrar, arenor, allmänna byggnader. Fördjupa er i deras historia, och ni skola få se, huru stadens civilisation, dess lif, dess industri, dess ande långsamt tillväxt och mognat genom alla dess invånarens täflan, innan de blefvo hvad de nu äro.

Och än i dag består värdet af hvarje hus, hvarje verkstad, hvarje fabrik, hvarje salubod icke af annat än det hopade arbete, som utförts af tusentals arbetare, som ligga gömda i jorden; de uppehållas endast genom ansträngningar af legioner af människor, som bo på jordens yta. Hvarje atom af det vi kalla nationernas rikedom får sitt värde endast däraf, att det är en del af detta oändliga hela. Hvad skulle en af Londons dockor eller ett

af Paris' jättemagasin vara, om de icke låge i dessa den internationella handelns stora centra? Hvad skulle väl våra grufvor, fabriker, byggnadsplatser och järnvägar vara utan de massor af varor, som dagligen transporteras till lands och till sjös?

Millioner mänskliga varelser ha arbetat på att skapa denna civilisation, som vi i våra dagar äro så stolta öfver. Andra millioner, som äro utströdda i alla jordens hörn, arbeta på att uppehålla den. Utom dem skulle det om femti år icke finnas däraf något annat än ruiner.

Det ges intet, icke ens tanken, icke ens uppfinningen, som icke är ett kollektivt verk, födt af det förflutna och det närvarande. Tusentals uppfinnare, kända och okända, döda i armod, ha förberedt uppfinnandet af alla dessa maskiner, i hvilka människorna beundra sitt snille. Tusentals skriftställare, skalder och lärde ha arbetat på att fördjupa vetandet, skingra villfarelser, skapa en atmosfär af vetenskaplig tanke, utan hvilken intet af vårt århundrades underverk skulle ha sett dagen. Men ha icke också dessa tusentals filosofer, skalder, lärde och uppfinnare väckts af de föregående seklens sträfvanden? Ha de icke under hela sitt lif varit närda och stödda fysiskt och andligen af legioner af arbetare och handverkare af alla slag? Ha de icke hämtat styrkan i sina ingifvelser från det lif, som omgaf dem?

En Ségarins, en Mayers, en Groves snille ha säkert gjort mer för att föra in industrien på nya vägar än alla världens kapitalister. Men äfven dessa genier äro barn af industrien lika väl som af vetenskapen. Ty det fordrades, att tusentals ångmaskiner år efter år under allas ögon omdanade värmen i dynamisk kraft, och denna kraft i ljud, ljus och elektricitet, innan dessa snillrika hjärnor kunde förkunna det mekaniska ursprunget och enheten i de fysiska krafterna. Och om vi, det nittonde århundradets barn, ändtligen ha fattat denna tanke, om vi ha vetat tillämpa den, så kommer detta sig åter däraf, att vi blifvit förberedda genom alla tiders erfarenhet. Det förra århundradets tänkare hade också sett den skymta för sin syn och förkunnat den; men den blef oförstådd, emedan det adertonde Må vi endast tänka på de tiotal af år, som ännu skulle ha förflutit i okunnighet om denna lag, som tillåtit oss revolutionera den modärna industrien, om icke Watt i Soho hade träffat på skickliga arbetare, som förstått att utföra i metall hans teoretiska anvisningar, förfärdiga alla särskilda delar och till slut göra ångan, som låg fången i hela mekanismen, mera läraktig än hästen, mera lättledd än vattnet, med ett ord göra den till den modärna industriens själ.

Hvarje maskin har samma historia: en lång historia om fattigdom och sömnlösa nätter, felslagna förhoppningar och fröjder, delvisa förbättringar, upphittade af flera generationers okända arbetare, som alla tillfört den ursprungliga uppfinningen dessa små bidrag, utan hvilka äfven den rikaste tanke förblifvit ofruktbar. Och ännu mer, hvarje ny uppfinning är en syntes, ett resultat af tusen föregående uppfinningar på mekanikens och industriens oändliga fält.

Vetenskap och industri, kunskaper och tillämpning, upptäckt och det praktiska utförandet, som leder till nya upptäckter, hjärnarbete och kroppsarbete, tanke och händernas verk, allt äger sammanhang. Hvarje upptäckt, hvarje framsteg, hvarje förstörande af den mänskliga rikedomens har sitt ursprung i det förflutnas och det närvarandes samfälliga kroppsliga och andliga arbete.

Med hvad rätt skulle den då kunna tillägna sig den minsta smula af detta oändliga hela och säga: Det tillhör mig, det är mitt?

III.

Men under de olika åldrar mänskligheten genomlevvat, hände det, att allt, som tillåter människan att frambringa och öka sin produktionsstyrka, allt detta slogo några få under sig. En dag skola vi kanske beskrifva, hur detta gick till. För närvarande vilja vi nöja oss med att konstatera detta faktum och undersöka dess konsekvenser.

Jorden, som nu får sitt värde just genom den ständigt växande befolkningen, tillhör det fåtal, som kan hindra och hindrar folket att odla den eller icke tillåter det att odla den enligt de nya behoven. Grufvorna, som representera flera generationers arbete, och hvilkas värde endast förskrifver sig från industriens behof och befolkningens täthet, tillhöra ännu några få personer, och dessa få sätta en gräns för koltillförseln eller afstänga den helt och hållet, om de finna ett förmånligare sätt att placera sina kapital. Maskinen är också ännu några fås

egendom, och till och med när den eller den maskinen odisputabelt representerar den fulländning, som utförts på det ursprungliga verktyget af tre generationers arbetare, tillhör den icke desto mindre några få ägare. Om sonsönerna till den, som för hundra år sedan uppfann den första spetsmaskinen, nu infunno sig i en fabrik i Basel eller Nottingham för att göra sina rättigheter gällande, skulle det ropas till dem: »Gå er väg! Det är icke er maskin!» och de skulle bli skjutna, om de försökte sätta sig i besittning af den.

Järnvägarna, som icke skulle vara annat än onyttigt järnskröt utan Europas täta befolkning, utan dess industri, dess handel och dess omsättning, tillhöra några få aktieägare, som kanske icke ens veta, hvar de ligga, dessa vägar, som ge dem större inkomster, än dem en kung hade under medeltiden. Och om barnen till dem, som dö i tusental, när de gräfva vägarna och tunnarna, skulle samlas en dag och komma i en uthungrad och trasig skara och fordra bröd af dessa aktieägare, så skulle de mötas af bajonetter och skjutvapen, som skulle skingra dem och försvara »de förvärfvade rättigheterna».

I följd af denna jättelika organisation finner arbetarsonen, då han utträder i lifvet, hvarken en åker att odla, en maskin att arbeta vid, eller en grufva att gräfva i, utan måste afstå en del af det han frambringar åt en arbetsgifvare. Han måste sälja sin arbetskraft för ett magert och osäkert brödstycke. Hans far och hans farfar ha röjt och dränerat åkern, ha byggt upp fabriken, förbättrat maskinerna; de ha arbetat med uppjudande af alla sina krafter — och hvad kan man väl ge mera? — Men han, deras son och sonson, har dock kommit till världen fattigare än den uslaste vilde. Om han får tillåtelse att uppodla en åker, är det med vilkor att afstå en fjärdedel af skörden åt sin husbonde och en annan fjärdedel åt regeringen eller åt mellanhänder. Och denna beskattning, som pålægges honom af staten, kapitalisten, arbetsgifvaren och krämaren, växer ständigt, och det är till och med sällsynt, att den lämnar honom tillfälle att förbättra jorden. Om han öfvergår till industrien, får han visserligen arbete — dock icke alltid — men med vilkor att icke själf behålla mer än en tredjedel af produkten och låta återstoden gå till dem, som lagen erkänner såsom ägare till maskinen.

Vi höja höga rop mot feodalherren, som icke tillät bonden att röra vid jorden med mindre han lämnade honom fjärdedelen af skörden, och vi kalla detta en barbarisk tidsålder. Men om formerna ha ändrats, ha dock förhållandena förblifvit de samma. Och under namn af fritt aftal går arbetaren in på feodaltidens vilkor, ty han kan ingenstädes finna några bättre. Då allting har blifvit en husbondes egendom, återstår honom ingenting annat, än att finna sig eller svälta ihjäl.

Af detta sakernas tillstånd framgår, att hela vår produktion går i en galen riktning. Företagsamheten sättes näppeligen i gång för att tillfredställa samhällets behof: dess enda mål är att förstora arbetsgifvarens inkomster. Däraf det ständiga upp- och nedgåendet inom industrien, de kroniska kriserna, af hvilka hvar och en kastar hundratusentals arbetare på gatan.

Då arbetarna icke för sina löner kunna köpa de rikedomar de frambragt, söker industrien marknad på annat håll hos afnämarna af andra nationer. I Orienten, i Afrika, hvar som helst, i Egypten, Tonkin, Kongo söker europén på detta sätt öka sina slafvars antal. Men emedan alla nationer handla på samma sätt, finner han konkurrenter öfverallt. Och kriget — det permanenta kriget — blir den oundvikliga följdén, när hvar och en vill vara herre på marknaden. Krigén för herraväldet i Orienten, krigén för herraväldet på hafvet, krigén för att påtvinga införseltullar och för att diktera vilkor för grannfolken, krig mot dem, som revoltera. Kanondundret tystnar icke i Europa, hela generationer slås ihjäl, Europas stater ge för sin beväpning ut tredjedelen af sina statskostnader, och alla veta, hvilka skatter vi ha och hvad de vilja säga för de fattiga.

Uppfostran blir ett privilegium för ett försvinnande fåtal. Ty kan man väl tala om uppfostran, när arbetarens barn äro tvungna att vid tretton års ålder stiga ned i grufvorna eller att hjälpa sin far med åkerbruket? Kan man tala om studier för arbetaren, som kommer hem på kvällen uttröttad af ett ansträngande och nästan alltid förslöande arbete? Samhället delas i två fientliga läger, och under dessa förhållanden blir friheten ett ihåligt ord. Då den radikale begär en utsträckning af de politiska rättigheterna, märker han snart, att frihetens vind hastigt leder till att höja proletariatet, och då slår han om, ändrar åsikt och återgår till undantagslagarna och sabelväldet.

En vidlyftig apparat af domstolar, domare och bödlar, gendarmer och fångvaktare är nödvändig för att upprätthålla privilegierna, och denna apparat ger själf upphof till ett helt system af angifvelser, bedrägerier, hotelser och rutenhet.

Detta system verkar dessutom hämmande på de samhälleliga känslorna. Den enskilde inser, att utan ärlighet, själfaktning, sympati och ömsesidigt stöd måste släktet gå under liksom vissa djurarter, som lefva af rof och underkufvande. Men detta smakar icke de styrande klasserna, och de använda ett helt lärdomssystem, som för öfrigt är fullkomligt falskt, för att bevisa motsatsen.

Det har sagts vackra saker om att de, som äga något, böra dela med dem som ingenting ha. Men de, som sätta dessa läror i verket, få snart inse, att alla dessa stora känslor äro goda i poesiböcker och icke i lifvet. »Att ljuga, det är att förnedra sig, att bli dålig», påstå vi, och hela den civiliserade världen är förvandlad till en enda stor lögn. Och vi vänja oss därvid, vi inlära våra barn i att lefva med en moral med två ansikten, att lefva som hycklare. Och då hjärnorna icke ha lätt att finna sig i detta, betvinga vi dem med sofismer. Hyckleriet och sofismen bli den civiliserade människans andra natur.

Men ett samhälle kan icke lefva på detta sätt, det måste återgå till sanningen eller gå under.

Sålunda utbreder den enkla tillvaron af kapitalismen sina följder öfver hela samhällslifvet. Om samhällena icke vilja förgås, måste de återgå till sina grundprinciper: eftersom produktionsmedlen äro mänsklighetens gemensamma egendom, återgå de till hela människosläktet. Privategendomsrätten är hvarken rättvis eller nyttig. Allt tillhör alla, eftersom alla behöfva det, eftersom alla arbeta så mycket deras krafter tillåta, och eftersom det är fysiskt omöjligt att bestämma huru stor del, som bör tillhöra hvar och en i det nuvarande producerandet af värden.

Allt tillhör alla! Betrakta denna oerhörda verktygsmekanism, som det nittonde århundradet skapat, dessa millioner järnslafvar, som vi kalla maskiner och som hyfla och såga, väfva och spinna åt oss, som sönderdela och åter sätta ihop råämnet och som utgöra vår tids underverk! Ingen har rätt att bemäktiga sig en enda af dessa maskiner och säga:

»Den tillhör mig, för att begagna den måste ni betala mig en viss skatt af allt det ni frambringa», icke mer än den medeltida feodalherrn hade rätt att säga åt bonden: »Denna kulle och denna äng äro mina, och du skall betala skatt till mig för hvarje kärfve såd du skördar, för hvarje knippa hö du samlar in!»

Allt tillhör alla! Om endast män och kvinnor gifva sin andel af arbetskraft, ha de rätt till sin andel af allt, som frambringas i hela världen. Och redan denna andel skall skänka dem välstånd.

Bort med dessa falska satser: »rätten till arbete» och »hvar och en bör ha hela inkomsten af sitt arbete». Det vi fordra är rätten till välstånd — välstånd åt alla.

VÄLSTÅND ÅT ALLA.

I.

Välstånd åt alla är icke en dröm. Det är möjligt och utförbart, tack vare allt det våra förfäder gjort för att befrukta vår arbetskraft.

Vi veta ju, att producenterna, som knappt utgöra en tredjedel af de civiliserade ländernas invånare, redan frambringa nog för att förskaffa ett visst välstånd åt hvarje hem och familj. Vi veta dessutom, att om alla de, som nu bortslösa frukten af andras arbete, vore tvungna att i stället för att gå sysslolösa utföra nyttiga arbeten, skulle vår rikedom förstöras i mångdubbel proportion till de producerande armarnas antal. Och vi veta också, att i motsats till den teori, som predikats af den borgerliga vetenskapens öfverstepräst, Malthus, växer människans produktionsförmåga mycket hastigare än hon själf förökar sig.

Under det Englands befolkning icke har ökats sedan 1844 med mer än 62 %, har dess produktionsförmåga lågt beräknadt vuxit dubbelt — nämligen till 130 %. I Frankrike, där befolkningen ökats mindre, är likväl tillväxten snabb, trots den kris, som hvilar på jordbruket, trots statens inblandning, blodsskatterna, bankerna, finanserna och industrien, har under de sista åttio åren hveteproduktionen fyrdubblats och den industriella produktionen mer än tiodubblats. I Förenta staterna är tillväxten ännu mer slående: trots invandringen eller snarare just i följd af detta öfverskott af arbetare från Europa, ha Förenta staterna tiodubblat sin produktion.

Men dessa siffror ge endast en svag idé om hvad vår produktion kunde vara under gynnsammare vilkor. Allteftersom produktionsförmågan utvecklas i våra dagar, tillväxer antalet sysslolösa och mellanhänder i en fruktansvärd grad. Alldeles tvärtemot, hvad som förr sades bland socialisterna, att kapitalet snart skulle komma att koncentreras på ett sådant fåtal händer, att det endast fordrades att några stycken millionärer exproprierades för att man skulle ta de allmänna rikedomarna i besittning, så blir i stället antalet af dem, som lefva på andras arbete, ständigt allt större.

I Frankrike finns det icke tio direkta producenter på trettio invånare. Hela landets jordrikiedom är åtminstone sju millioner människors verk, och i de stora industrierna — grufvorna och väfverierna — räknar man minst två och en half million arbetare. — Till hvilket antal uppgå de, som arbeta? I England, utom Skottland och Irland, arbeta 1,030,000 arbetare, män, kvinnor och barn i väfnadsindustrien; något mer än en half million arbetar i grufvor, något mindre än en half million arbetar i jorden, och statistikerna måste öfverdrifva siffrorna för att kunna konstatera ett maximum på 8 millioner producenter af 26 millioner invånare. Det är i själfva verket 6 eller 7 millioner arbetare, som skapa de rikedomar, hvilka skickas till jordens fyra hörn. Och hur många äro de räntetagare och mellanhänder, som hopa de inkomster de hösta af hela världen till dem, som de lägga under sig genom att låta konsumenter betala från fem till tjugo gånger mer, än hvad de betala producenten?

Detta är icke allt. De, som äga kapitalet, göra beständigt produktionen mindre genom att förhindra arbetet. Låtom oss icke tala om de ostronfat, som kastas i hafvet för att hindra att ostronen skulle bli en föda för fattigt folk och upphöra att vara en läckerhet för de rika! Låtom oss icke tala om dessa tusen och åter tusen lyxföremål — tyger, födoämnen m. m. — som behandlas på samma sätt som ostronen! Låtom oss påminna om det sätt, på hvilket man inskränker produktionen af ting, som äro nödvändiga för alla människor! Hela härar af grufarbetare begära intet bättre, än att hvarje dag få gräfva fram kol och forsla det till dem, som darra af köld. Men mycket ofta hindras en god tredjedel af dessa härar, ja, två tredjedelar, från att arbeta mer än tre dagar i veckan, för att de höga prisen skola kunna hållas uppe. Tusentals väfvere kunna icke få sköta sina väfstolar, under det att deras hustrur och barn icke ha annat än trasor att skylla sig med, och tre fjärdedelar af människorna i Europa icke äga en klädnad, som är värdig detta namn.

Hundratals masugnar, tusentals verkstäder stå ständigt overksamma, andra åter arbeta endast halfva tiden, och i hvarje civiliserad nation finns det offlåtligt en befolkning på omkring två millioner, som icke begär annat än arbete, men som nekas att arbeta.

Milliontals människor skulle vara lyckliga, om de finge förvandla ouppodlade eller dåligt skötta landssträckor till fält betäckta med rika skördar. Ett års klokt bedrifvet arbete skulle vara nog för att femdubbla jordens afkastning, som nu icke är mer än 8 hektoliter säd per hektar. Men dessa duktiga föregångsmän måste förbli overksamma, emedan de, som äga jorden, grufvan och fabriken, föredra att låsa fast sina kapital — dessa kapital, som äro stulna från hela samfundet — i turkiska eller egyptiska lån, eller i aktier i Patagoniens guldgrufvor, och på detta sätt låta egyptiska fellahs, kinesiska kuli och italienare, fördrifna från sin fädernejord, arbeta för deras räkning.

Detta är den medvetna och direkta inskränkningen af produktionen. Men det finns också en indirekt och omedveten, som består i att förslösa det mänskliga arbetet på föremål, som äro fullständigt onödiga eller enbart bestämda att tillfredställa de rikes fäfånga.

Det skulle icke ens kunna uppges i siffror, i hvilken grad produktionen inskränkes indirekt genom förslöandet af krafter, som kunde tjäna till att frambringa och i synnerhet förfärdiga verktyg, som äro nödvändiga för detta frambringande. Det är nog att nämna de milliarder, som i Europa ges ut till beväpning utan annat mål än att uppnå aftal, genom hvilka man ålägger sina grannar ekonomiska lagar och underlättar arbetsutpressningen inom det egna landet; de millioner, som hvarje år betalas åt ämbetsmän af alla slag, hvilkas syssla är att upprätthålla minoritetens rätt och att styra nationers ekonomiska lif, de millioner som ges ut till domare, fängelser, gendarmer och hela den apparat, som kallas rättvisa, under det man vet, att det skulle vara nog att så mycket som möjligt minska eländet i de stora städerna för att brottsligheten skulle minskas i ansenlig grad; de millioner slutligen, som användas för att medels pressen skydda skadliga idéer, nya bedrägerier af ett parti, en politisk personlighet eller något utsugarbolag.

Men detta är dock icke allt. Ty ännu mer arbete förslöas för det rena intet: än för att underhålla de rikes stall, hundgårdar och tjänarhop, än för att uppfylla världsdamernas nycker och de eleganta lättingarnas lyx, än för att bringa afnämaren att köpa det, som han icke har behof af, eller att tvinga på honom reklamer för saker af dålig kvalitet, än för att frambringa varor, som äro absolut skadliga men inbringande för fabrikanten. Det, som på detta sätt förslöas, skulle vara tillräckligt för att fördubbla den nyttiga produktionen eller för att skaffa verktyg åt fabriker och verkstäder, som då snart skulle öfversvämma bodarna med alla de förråd, som två tredjedelar af nationen nu sakna.

Häraf framgår, att till och med af dem, som i hvarje land sysselsätta sig med produktivt arbete, tvingas en god fjärdedel att tre eller fyra månader hvarje år vara arbetslös, och tredjedelens eller ända till hälftens arbete kan icke ha annat resultat, än att roa de rike eller bedraga allmänheten.

Om man sålunda tar i betraktande å ena sidan den hastighet, med hvilken de civiliserade nationerna förstora sin produktionsförmåga, och å den andra de gränser, som sättas för denna produktion direkt eller indirekt genom de nuvarande förhållandena, måste man komma till det resultat, att en ekonomisk organisation, äfven om den vore aldrig så litet förnuftig, skulle göra, att de civiliserade nationerna på få år samlade så mycket nyttiga produkter, att de blefve tvungna att ropa:

»Nog med kol, nog med bröd, nog med kläder! Låtom oss hvila oss och samla våra tankar, så att vi kunna använda våra krafter bättre och sysselsätta oss bättre på våra lediga stunder!»

Nej, välstånd åt alla är icke längre en dröm! Det kunde vara det den tid, då människan med oändlig möda endast lyckades samla åtta eller tio hektoliter säd på en hektar eller tillverka för hand det mekaniska verktyget, som var nödvändigt för jordbruket och industrien. Det är icke längre en dröm, sedan människan uppfunnit motorn, som med litet järn och några kilo kol ger henne en lydig och läraktig hästs styrka, och som är i stånd att sätta igång den mest invecklade maskin.

Men för att välståndet skall bli verklighet måste detta omätliga kapital — städer, hus, odlad mark, fabriker, kommunikationsmedel, uppfostran — upphöra att anses som en privategendom, öfver hvilken de, som tagit den i besittning, råda som de behaga.

Den rika verktygsskatt, som mödosamt hopats, byggts, förfärdigats och uppfunnits af våra förfäder, måste bli allmän egendom, på det att samfundet skall kunna dra den största möjliga fördel däraf för alla. För detta är Expropriationen nödvändig.

Välstånd för alla som mål, expropriationen som medel.

II.

Expropriationen är således det problem historien har förelagt oss, det nittonde århundradets barn. Ett återbördande åt samhället af allt det, som kan tjäna detta till att skaffa sig välstånd.

Men detta problem kan icke lösas på lagstiftningens väg. Ingen tänker heller därpå. Den fattige såväl som den rike begriper, att hvarken de nuvarande regeringarna eller de, som skulle kunna framgå ur en politisk revolution, skulle kunna bli i stånd att finna någon lösning. Man känner nödvändigheten af en social revolution, och de rika lika litet som de fattiga dölja för sig, att denna revolution är nära förestående, att den kan utbryta hvilken dag som helst.

Denna evolution har försiggått i sinnena under loppet af detta senaste halfva århundrade: men då den blifvit undertryckt af minoriteten, det vill säga af de egendomsbesittande klasserna och icke kunnat ta form, måste den undanröjda hindren med kraft och våldsamt förverkligas genom revolutionen.

Hvarifrån skall revolutionen komma? Huru skall den ge sig tillkänna? Ingen kan besvara dessa frågor. Allt detta ligger i dunkel. Men de, som iakttaga och reflektera, misstaga sig icke: arbetarna och utsugarna, de revolutionära och de konservativa, tänkarna och handlingens män, alla känna, att den står för dörren.

Nå väl, hvad skola vi göra, då revolutionen är färdig att bryta ut?

Vi ha allesammans studerat revolutionens dramatiska sida och så föga deras verkligt revolutionära gärning, att många af oss i dessa stora händelser icke se annat än iscensättningen, de första dagarnas strid, barrikaderna. Men denna strid, denna första förpostfäktning tar snart slut, och det är först efter de gamla regeringarnas nederlag, som revolutionens sanna verk begynner.

Olämpliga och vanmäktiga, anfallna från alla sidor, skola regeringarna snart sopas bort af insurektionens fläkt. På några dagar bortsoptes 1848 års borgerliga monarki, och då en resvagn fört Ludvig Filip utom Frankrikes gränser, brydde sig Frankrike icke längre om sin f. d. kung. På ett par timmar försvann Thiers' regering den 18 mars 1871 och gjorde Paris till egen herre öfver sitt öde. Inför en folkets revolution slockna regeringarna förvånande hastigt. De fly först för att konspirera på annat håll och försöka att om möjligt komma tillbaka.

Då den gamla regeringen försvunnit, står hären tvekande inför folkresningens vågor och lyder icke längre sina anförare; dessa ha också för öfrigt försiktigtvis skuddat stoftet af sina fötter. Med armarna i kors afbida trupperna hvad som komma skall, eller också gå de med sänkta vapen öfver till de upproriska. Polisen går sysslolös och vet icke, om den skall slå till eller ropa: »Lefve kommunen!» och konstaplarna gå hem till sig, »medan de vänta på den nya regeringen». De rika borgerliga packa sina kappsäckar och resa till en säkrare ort. Folket blir kvar. — På så sätt är det en revolution börjar.

I flera stora städer har kommunen proklamerats. Tusentals män vistas ute på gatorna och skynda om aftnarna till sina improviserade klubbar och fråga hvarandra: »Hvad skola vi göra?» Alla människor äro intresserade häraf; de som voro likgiltiga i går, äro kanske de ifrigaste i dag. Öfverallt mycken god vilja, en liflig önskan att stadfästa segern. De stora profven på uppoffring börja nu visa sig. Folket begär icke bättre än att få gå i spetsen.

Allt detta är vackert, det är sublimt. Men det är ännu icke revolutionen. Tvärtom, det är nu först som revolutionärens arbete börjar.

Helt visst kommer det att finnas människor, som taga egen hämnd. Personer sådana som Watrin och Thomas få betala sin impopularitet. Men det blir endast en händelse under striden och icke revolutionen.

Statssocialisterna, radikalerna, de misskända genierna inom journalistiken, de lyckliga talarna, borgerliga eller för detta arbetare, skola skynda till stadens rådhus, till ministärierna och ta de öfvergifna taburetterna i besittning. Några skola af hjärtans lust galonera sina kläder. De skola beundra sig i departemangsspeglarna och öfva sig i att ge befallningar med ett allvar, som passar till deras nya, höga ställning; de måste ha ett rödt skärp, en brokig hatt och en riktig ämbetsmannagest för att imponera på den förra kamraten från redaktionen eller

verkstaden. Andra åter skola gräfvä ned sig i gamla luntor, med den ärligaste vilja i världen att begripa ett ord. De skola sätta ihop lagar, med välljudande stämman slunga ut dekret, som ingen bryr sig om att utföra — just därför att man befinner sig i en revolution.

För att söka skaffa sig den auktoritet de sakna skola de försöka sig med helgden i de gamla regeringsformer-
na. De skola kalla sig »Den provisoriska regeringen», »Allmänna välfärdsutskottet», »Kommunala utskottet», »Rådhuskommendantutskottet», »Säkerhetsledarutskottet» — allt möjligt! Antingen de väljas eller bli tillropade bifall, skola de samlas till ett parlament eller ett kommunalråd. Där skola samlas män från tio eller tjugo olika skolor, som representera olika sätt att se revolutionens räckvidd och plikt. Possibilister, kollektivister, radikala, jakobiner, blanquister, som af nödtvång gå tillsammans, förspilla tiden med att diskutera. De hederliga människorna blandas med de äregiriga, hvilka icke drömma om annat än makt och som förakta hopen, som de utgått från. Alla komma med diametralt motsatta idéer, men bli nödsakade att ingå spelade förbund för att bilda majoriteter, som icke äga bestånd en dag; de disputerar, behandla hvarandra som reaktionärer, maktlystna och skurkar; de skola icke vara i stånd att komma öfverens om en enda allvarlig åtgärd, utan drivas att diskutera i det oändliga om skräpsaker, och de skola icke lyckas att åstadkomma annat än några storordiga proklamationer, under det att rörelsens sanna styrka finns på gatan.

Allt detta kan roa dem, som tycka om teater. Men det är ännu icke revolutionen, det finns ännu ingenting verkligt däri.

Under detta lider folket. Fabrikerna stå stilla, verkstäderna äro stängda, handeln ligger nere. Arbetaren uppbär icke ens den minimala lön han hade förut, och priset på lifsmedel stiger.

Med den förmåga af hjältemodig uppoffring, som alltid utmärkt folket och som vid stora tidpunkter höjer sig till det sublimala, kommer folket att lida tålmodigt. Det var folket, som utropade 1848: »Vi ställa tre månaders nöd till republikens förfogande», under det att »representanterna» och herrarna i den nya regeringen ända till den lägsta fångknekt regelbundet uppburo sin lön! Folket lider. Med sin barnsliga förtroendefullhet, med den enkla rättframheten hos massan, som tror på sina ledare, vänta de något däruppi från, från riksdagen, från rådhuset, från välfärdsutskottet — där tänker man nog på folket.

Men däruppe tänker man på allt möjligt utom på hopens lidanden. Då hungersnöden härjar Frankrike 1793 och är nära att göra revolutionen om intet, då folket är bragt till den yttersta nöd, under det att Champs-Elysées genomkorsas af präktiga vagnar, i hvilka kvinnor utbreda sina lyxuoösa toaletter, håller Robespierre på med att öfvertala jakobinerna att lyssna till hans afhandling om den engelska konstitutionen. Då arbetaren 1848 lider under den allmänna lägervallen i industrien, grälar den provisoriska regeringen och kammaren om militärpensionerna och arbetet i fångelserna, utan att fråga efter hvad folket lefver af under denna krisernas period. Och om man skulle rikta ett klander mot Pariskommunen, som skapades under preussarnas kanoner och icke räckte mer än sjuttio dagar, så är det återigen det, att den icke förstod, att den kommunala revolutionen icke kunde segra utan väl närda kämpar, och att med trettio sous om dagen kunde man icke både slåss vid vallarna och underhålla sin familj.

Folket lider nöd och frågar: »Hvad skola vi göra för att komma ur denna återvändsgränd?»

III.

Nåväl, det tyckes som om det icke funnes mer än ett svar på denna fråga:

Att visa och att högt förkunna, att hvarje människa, hvad hon än burit för etikett under det förflutna, hur stark eller svag hon än må vara, hur skicklig eller hur oförmögen, framförallt äger rätten att lefva, och att samhället är skyldigt sig själf att mellan alla utan undantag dela de existensmedel det förfogar öfver. Att erkänna, förkunna detta och handla därefter!

Att handla så, att från revolutionens första dag arbetaren vet, att en ny tidräkning öppnat sig för honom, att hädanefters ingen skall vara tvungen att ligga under broar bredvid palats, att svälta så länge det fins någon föda, att huttra af köld utanför pälsvarubodar. Att allt tillhör alla i verkligheten som i principen och att det ändtligen i historien kan utföras en revolution, som tänker på folkets behof innan den predikar för det om dess plikter.

Detta kan icke fullbordas genom några lagbud, utan endast genom det omedelbara, grundliga besittningstagandet af allt, som är nödvändigt för ett lugnt lif för alla: detta är det enda verkligt vetenskapliga sättet att gå till väga, det enda, som förstås och som är efterlängtadt af folket.

Att i det revolterande folkets namn ta i besittning sädesmagasinen, bodarna, som äro fullproppade med kläder, husen, som äro ämnade att bebos. Att icke förslösa något, utan genast organisera sig för att fylla tomrummen, svara för allt som är nödvändigt, fylla alla behof, producera, icke längre för att skaffa vinst åt hvem som helst, utan för att låta samhället lefva och utveckla sig.

Bort med dessa falska satser, »rätten till arbete», med hvilka man lurade folket 1848 och ännu försöker att lura det! Låtom oss ha mod att erkänna, att välståndet, som hädanefter är möjligt, bör genomföras till hvarj e pris!

När arbetarna år 1848 åberopade rätten till arbete, anordnades national- eller kommunalverkstäder, och människorna skickades att släpa i dessa verkstäder för en lön af fyrtio sous om dagen! När de begärde arbetets organisation, svarades dem: »Hafven tålmod, mina vänner, regeringen skall ta saken om hand, och här ha ni fyrtio sous för i dag. Gå och hvila dig, duktiga arbetare, som har slafvat hela ditt lif!» Och under tiden riktade man kanonerna. Man uppbådade trupper och reservtrupper, hindrade arbetarnes sammanslutning genom tusen medel, som de borgerliga märkvärdigt väl förstå. Och en vacker dag sade man till dem: »Res och koloniseri Afrika eller också skjuta vi er!»

Helt annorlunda skulle resultatet bli, om arbetarna kräfd e rätten till välstånd. I och med detta begära de rätten att få bemäktiga sig hela den samhäll eliga rikedomen, att få ta husen i besittning och bo i dem allt efter hvarje familjs behof, att ta de hopade lifsmedlen och begagna sig däraf, så att de få känna välstånd, efter att icke ha känt annat än hunger. De begära sin rätt till alla rikedomar — frukten af de gångna och de närvarande generationernas arbete, och de begagna dem på så sätt, att de känna hvad som är konstens och vetenskapens höga njutningar, som alltför länge blifvit beslagtagna af bourgeoisien.

Genom att påstå sig äga rätt till välstånd förklara de, hvilket är ännu viktigare, rätten att själfva bestämma öfver hvad som menas med detta välstånd — hvad som måste produceras för att försäkra det och hvad som måste öfvergifvas såsom hädanefter varande utan värde.

Rätten till välstånd, det vill säga möjligheten att lefva som mänskliga varelser och att uppfostra barnen för att göra dem till likställda medlemmar i ett samhälle, som kommer att stå högre än vårt, under det att »rätten till arbete» är rätten att för alltid stanna kvar i löneslafveriet som en trälände varelse, styrd och utsugen af morgondagens bourgeois i. Rätten till välstånd, det är den sociala revolutionen; rätten till arbete är på sin höjd det industriella straffarbetet.

Det är hög tid att arbetaren förkunnar sin rätt till det gemensamma arfvet, och att han tar det i besittning.

DEN ANARKISTISKA KOMMUNISMEN.

I.

Hvarje samhälle, som brutit med den privata äganderätten, blir enligt vår åsikt tvunget att organisera sig till den anarkistiska kommunismen. Anarkien leder till kommunism och kommunismen till anarki, eftersom bådadera äro uttrycket för den förhärskande tendensen i de modärna samhällena, sträfvan efter jämlikhet.

Det fanns en tid, då en landtmannafamilj kunde anse den säd den odlade och de yllekläder, som väfdes i dess stuga, som sitt eget arbetes verk. Men icke ens då var detta åskådningssätt riktigt. Det fanns gemensamt byggda vägar och broar, träsk, som uttorkats under samfäldt arbete, och allmänna, med inhägnader försedda betesmarker, som alla underhöllo. En förbättring i väfnadshandtverket eller i sättet att färga tyget var en fördel för alla; vid denna tid kunde en bondes familj icke lefva utan att finna stöd vid tusen tillfällen hos byn, hos socknen.

Men nu, i denna industristat, där allt är sammanslingradt och hänger ihop, där hvarje produktionsgren betjänar sig af de öfriga, är försöket att tillskrifva det producerande ett individualistiskt ursprung fullkomligt ohållbart. Om textil- och metallindustrierna uppnått en förvånande fulländning i de civiliserade länderna, ha de den samtida utvecklingen af tusen andra industrigrenar att tacka därför; större och mindre, de ha uppnått denna fulländning på grund af järnvägsnätets utsträckning, transatlantiska sjöförbindelsen, millioner arbetares skicklighet, en viss grad allmän kultur hos hela arbetsklassen, och till slut alla arbeten, som utförts från världens ena ända till den andra.

Italienarna, som dogo af kolera, då de gräfde Suezkanalen, eller af en sorts inälfsmask i Sankt Gotthardstunneln, och amerikanerna, som nedgjordes af kulor i kriget för slafvarnas frihet, ha bidragit till utvecklingen af bomullsindustrien i Frankrike och England, icke mindre än de unga flickor, som tyna bort i Manchesters eller Rouens fabriker, eller den ingenjör, som — efter suggestion af den eller den arbetaren — gjort någon förbättring i väfnadsredskapen.

Huru skall man väl kunna uppskatta den andel, som tillkommer hvar och en, de rikedomar, som vi alla bidra till att hopa?

Då vi betrakta produktionen ur denna allmänna, syntetiska synpunkt, kunna vi icke instämma med kollektivisterna däri, att en lön efter de arbetstimmar, med hvilka hvar och en bidrar till produktionen af rikedomarna, skulle vara något ideal eller ens ett steg mot detta ideal. Utan att här diskutera, huruvida verkligen varornas utbytesvärde i det nuvarande samhället står i förhållande till den mängd arbete, som behöfs för att frambringa dem — som det blifvit påstådt af Smith och Ricardo, hvilkas tradition Marx upprepat — vilja vi endast säga, under det vi förbehålla oss rätt att återkomma härtill, att det kollektivistiska idealet synes oss oupphinneligt i ett samhälle, hvilket betraktar produktionsmedlen som ett samfäldt arfvegods. Grundadt på denna princip skulle det snart se sig tvunget att genast öfvergifva hvarje form af lön.

Vi äro öfvertygade om, att den mildrade individualismen i det kollektivistiska systemet icke kan existera bredvid den delvisa kommunismen i allas besittning af jorden och arbetsverktygen. En ny form af besittning förutsätter en ny form för lön. En ny form för produktion kan icke upprätthålla den gamla formen för konsumtionen, liksom den icke kan förenas med den gamla formen för den politiska organisationen.

Lönesystemet har uppstått genom det privata tillägnandet af jorden och produktionsmedlen af de enskilda. Det var det nödvändiga vilkoret för den kapitalistiska produktionens utveckling, det skall dö med den, till och med om man skulle försöka att förkläda det under form af »arbetspoletter». Den gemensamma besittningen af arbetsverktygen skall nödvändigtvis föra till det gemensamma åtnjutandet af det gemensamma arbetets frukter.

Vi påstå dessutom, att kommunismen icke endast är önskvärd, utan att de nuvarande samhällena, som grundats på individualismen, till och med äro tvungna att ständigt gå framåt till kommunismen.

Individualismens utveckling under de sista århundradena förklaras egentligen af människans försök att vilja sätta sig till motvärn mot kapitalets och statens makt. Hon har trott ett ögonblick, och de, som formulerade det åt henne ha predikat, att den ensam kunde befria henne från staten och samhället. »För pengar», sade hon, »kan jag köpa allt, hvad jag behöfver». Men individen har farit vilse, och den modärna historien bringar honom att erkänna, att utan allas hjälp förmår han ingenting, icke ens med sina guldfyllda kassaskåp.

Jämte denna individualistiska strömning se vi också genom hela den nyare historien en tendens att å ena sidan bevara det, som återstår af forntidens delvisa kommunism, å den andra att återställa den kommunistiska principen i tusen och åter tusen af lifvets företeelser.

Så snart tionde, elfte och tolfte århundradenas kommuner hade lyckats frigöra sig från den världslige eller andlige egendomsherrn, gifvo de genast en stor utvidgning åt det samfällda arbetet och den gemensamma konsumtionen.

Staden — icke de enskilda — utrustade skepp och afsände kanoner för den aflägsna handelns skull, hvars inkomst tillföll alla, icke hvar och en; staden köpte också lifsmedel åt sina invånare. Spår af dessa institutioner ha bibehållit sig ända till nittonde århundradet, och folken bevara pietetsfullt minnet däraf i sina legender.

Allt detta har försvunnit. Men den landtliga kommunen strider ännu för att upprätthålla de sista lämningarna af denna kommunism, och den lyckas däri, så länge staten icke kommer och kastar sitt tungt vägande svärd i vågskålen.

Samtidigt uppstå nya organisationer, grundade på samma princip: åt hvar och en så mycket han behöfver, men i tusen olika skepnader, ty utan ett visst kvantum kommunism kunna de nuvarande samfunden icke lefva. Trots den trängt egoistiska riktning, som ges åt sinnena genom den schackrande produktionen, uppenbarar sig oafslåligt den kommunistiska tendensen och intränger under alla former i våra inrättningar.

Bron, vid hvilken man fordom måste erlägga bropengar, är nu allmänhetens tillhörighet. De stora landsvägarna, för hvilka man förr betalade så och så mycket vid hvarje mil, finnas nu endast kvar i Österlandet. De fria museerna och biblioteken, de offentliga skolorna, mat åt skolbarnen, parkerna och trädgårdarna, som äro öppna för alla, vattnet, som skickas till hemmen med allmän tendens till att åtgången icke mätes, allt detta är institutioner, grundade på principen: »Tag det ni behöfva!»

Spårvagnarna och järnvägarna ha redan infört månads- och årskort utan att beräkna antalet resor, och nyligen har ett helt land, Ungarn, på sitt järnvägsnät infört zontariffen, enligt hvilken man kan få färdas femhundra eller tusen kilometer för samma pris. Det är icke långt därifrån till ett enda pris, liksom på frimärkena inom ett land. I alla dessa nyheter och i tusen andra är tendensen den att icke mäta åtgången. En människa vill resa tusen mil och en och en annan endast femhundra. Det är personliga behof, och det finns icke något skäl för att låta den ena betala dubbelt, därför att han är dubbelt så företagsam. Dessa företeelser visa sig till och med i våra individualistiska samhällen.

En tendens, ehuru svag, visar sig också till att placera individens behof öfver värdet af de tjänster han gjort eller som han en dag kan komma att göra samhället. Man lutar åt att betrakta samhället som ett helt, hvaraf hvarje del är så nära förbanden med de öfriga, att en tjänst, som göres åt en individ, också är en tjänst åt de andra.

När ni kommer till ett offentligt bibliotek — icke Nationalbiblioteket i Paris, men låt oss säga i London eller Berlin — frågar bibliotekarien er icke, hvilka tjänster ni gjort samhället, innan han lämnar er den lunta eller de femtio luntor, som ni begär, och om så behöfs hjälper han er att finna reda på dem i katalogen. För en fastslagen entré — och ofta är det ett bidrag i form af arbete, som man föredrar — öppna de vetenskapliga samfunden sina muséer, trädgårdar, bibliotek, laboratorier, deltagandet i sina högtidsdagars firande för hvar och en af sina medlemmar, antingen han är en Darwin eller helt enkelt en amatör.

Om ni i Petersburg håller på med en uppfinning, kan ni gå till en särskild verkstad, och där får ni en plats, en hyfvelbänk, en järnsvarf, alla nödvändiga verktyg, alla måttagningsinstrument, så vida ni visar er kunna handtera dem — och ni får arbeta så länge ni har lust. Verktygen finnas där, ni kan intressera edra vänner för er idé, slå er ihop med några kamrater af olika yrken, om ni icke föredrar att arbeta ensam; ni upptäcker flygmaskinen eller ni upptäcker den icke — det är er sak. Ni har fått en idé — det är nog.

Besättningen i en räddningsbåt frågar ju icke heller, hvad matroserna på det strandade fartyget heta, de sätta ut till hafs, våga sina lif i de rasande vågorna och förgås stundom däri för att rädda människor, som de icke ens känna. Hvarför skulle de behöfva känna dem? »De behöfva våra tjänster, de äro mänskliga varelser — det är nog, deras rätt är bevisad. — Låt om oss rädda dem!»

Detta är den i vidsträcktaste mening kommunistiska tendens, som träder fram öfverallt, i alla möjliga skepnader, till och med i sköten af vårt eget samhälle, som predikar individualismen.

Och om i morgon en af våra stora städer, dessa som vanligen äro så egoistiskt sinnade, skulle hemsökas af någon svår olycka — t. ex. en belägring — skulle denna stad bestämma, att de första, hvilkas behof borde tillfredställas, vore barnen och de gamla; utan att forska efter, hvad de ha gjort eller hvad de komma att göra samhället för tjänster, skulle man först taga vård om de stridande och gifva dem föda, oberoende af den tapperhet eller intelligens hvar och en af dem kan uppvisa, och män och kvinnor i tusental skulle täfla i uppoffran för att vårda de sårade.

Tendensen finns. Den blir starkare, så snart hvars och ens viktigaste behof äro tillfredställda, alltefter som den mänskliga produktionsförmågan ökas; den blir ännu starkare hvarje gång en stor idé kommer och intar platsen för vårt dagliga lifs små sysselsättningar.

Huru skulle man då kunna tvifla om, att den dag, då produktionsverktygen öfverlämnats åt alla, då sysslorna utföras gemensamt, och då arbetet intagit hedersplatsen i samhället och frambringar mycket mer än hvad som behöfs för alla — huru skulle man kunna tvifla på, att denna tendens, som redan är så mäktig, icke skulle utvidga sitt välde ända till att bli själfva grundtanken i det sociala lifvet?

Efter dessa antydningar, och när vi dessutom betänka expropriationens praktiska sida, om hvilken vi skola tala i de följande kapitlen, anse vi för vår första skyldighet, sedan revolutionen brutit den styrka, som uppehållit det nuvarande samhället, att omedelbart förverkliga kommunismen.

Men vår kommunism är hvarken den, som falanstérernas förespråkare önskade, eller de tyska auktoritära teoretikernas. Den är den anarkistiska kommunismen, kommunismen utan regering — de fria människornas kommunism. Den är syntesen af de båda mål, som människosläktet sträfvat efter genom alla tider: den ekonomiska friheten och den politiska friheten.

II.

Då vi taga »anarkien» till vårt politiska organisationsideal, göra vi återigen icke annat än formulera en annan tendens, som uttalats af mänskligheten. Hvarje gång, som de europeiska samhällenas utveckling tillåtit det, ha de skakat på auktoritetens ok och dragit upp linjerna till något system, som varit grundadt på den individuella frihetens princip. Och vi se i historien, att de perioder, under hvilka regeringarna störtats i följd af delvisa eller allmänna revolter, ha varit tider af plötsligt framåtskridande på det ekonomiska och intellektuella området.

Än är det frigörelsen af kommunerna, hvilkas byggnader — som ju äro frukten af fria associationers fria arbete — aldrig senare blifvit öfverträffade; än är det bondekrigen, hvilkas följd blef reformationen och som satte påfvedömet i fara; än är det det samhälle, som var fritt ett ögonblick, och som skapades på andra sidan Atlanten af missnöjda, som kommit från det gamla Europa.

Och om vi ge akt på de civiliserade nationernas nuvarande utveckling, märka vi så tydligt, att man icke kan misstaga sig därpå, en allt starkare rörelse för att begränsa regeringens verkningskrets och lämna alltmer frihet åt individen. Det är den nu pågående evolutionen, som visserligen i någon mån störes af de nuvarande eländiga institutionerna och de från det förflutna nedärfda fördomarna; liksom alla evolutioner väntar den endast på revolutionen för att kullstötta de gamla ruckel, som stå dem i vägen, och få ett fritt lopp i det pånyttfödda samhället.

Efter att länge ha försökt lösa det olösliga problemet att skaffa sig en regering, »som kan tvinga individen till lydriad, utan att därför upphöra att själf lyda samhället», har mänskligheten sträfvat efter att befria sig från all slags styrelse och att tillfredsställa sitt behof af organisation genom fri öfverenskommelse mellan individerna och grupper, som ha samma mål. Den minsta lilla territoriala enhets oberoende blir ett trängande behof: den

ömsesidiga öfverenskommelsen ersätter lagen och ordnar öfver gränserna de enskilda intressena i riktning mot ett allmänt mål.

Allt som fordom ansågs såsom regeringens åliggande vill man i våra dagar göra den stridigt, man ordnar för sig bättre och lättare utan dess mellankomst. Då vi undersöka de framsteg, som gjorts i denna riktning, måste vi dra den slutsatsen, att människosläktet har den tendensen att bringa till lika med noll regeringens verksamhet, det vill med andra ord säga att störta staten, denna personifikation af orättvisa, förtryck och monopol.

Vi ha redan sett en skymt af en värld, i hvilken den enskilde upphört att vara bunden af lagarna och icke hyser andra än samhällseliga böjelser, ett resultat af det behof vi alla känna, att söka stöd och sympati hos våra grannar och samarbete med dem.

Helt säkert skall idén om ett samhälle utan stat uppväcka minst lika många invändningar som den ekonomiska politiken i ett samfund utan privat kapital. Vi ha alla varit uppfödda med fördomar angående statens uppgift att vara försyn. Hela vår uppfostran, alltifrån undervisningen i de romerska traditionerna ända till invigningen i den byzantiska lagsamling, som man studerar under namn af romersk rätt, och de olika vetenskaper, som läras vid universiteten, invänja oss i att tro på regeringens och på staten - försynens dygder.

Filosofiska system ha utarbetats och förkunnats för att upprätthålla denna fördom. Teorien om lagen uppställs i samma ändamål. Hela politiken är grundad på denna princip, och hvarje politiker, hvilken färg han än må ha, kommer alltid att säga till folket: »Gif mig makten, jag vill, jag kan befria er från det elände, som trycker er!»

Från vaggan till grafven styras alla våra handlingar af denna lära. Slå upp hvilken bok som helst i sociologi eller lagkunskap, så kommer ni alltid att finna, att regeringen, dess organisation och dess handlingar intaga så stor plats, att vi vänja oss att tro, att det icke finns något, som öfvergår regeringen och statsmän.

Samma läxa upprepas i pressen i alla tonarter. Hela spalter ägnas åt riksdagsdebatter och politikernas intriger, landets dagliga, oändligt stora lif får knappast plats där i några rader som ett ekonomiskt ämne å propos någon lag, eller under hvarjehanda genom polisens mellankomst. Och när ni läser dessa tidningar, tänker ni näppeligen på, hvilket oräkneligt antal varelser — hela mänskligheten så att säga — som lefva och dö, lida, arbeta och äta, tänka och skapa, utomkring dessa par stycken skrymmande personligheter, som man upphöjer ända därhän, att man låter mänskligheten döljas i deras af vår okunnighet förstorade skuggor.

Och så snart man går från det, som är tryckt, till själfva lifvet, så snart man kastar ett öga på samhället, förvånas man dock öfver den oändligt ringa roll, som regeringen spelar där. Balzac har redan anmärkt, huru många millioner bönder, som lefva hela sitt lif utan att lära känna staten annat än genom de skatter, som de tvingas att betala till den. Hvarje dag göras millioner öfverenskommelser utan statens mellankomst, och de största af dessa — handelns och börsens — göras upp på ett sätt, så att regeringen icke ens skulle kunna åberopas, om den ena parten hade för afsikt att icke hålla sin förbindelse. Tala med en man, som förstår sig på handel, och han skall säga er, att de transaktioner, som ske hvarje dag mellan affärsmän, skulle vara en absolut omöjlighet, om de icke voro grundade på ömsesidigt förtroende. Vanan att hålla sitt ord, önskan att icke förlora kredit är fullt tillräcklig för att upprätthålla denna relativa hederlighet — affärshederligheten. Till och med en person, som icke känner det minsta samvetskval öfver att förgifta sin kundkrets genom osunda, men med prålände etiketter försedda varor, vill bevara den hedern att hålla sina förbindelser. Men om denna relativa moralkänsla kunnat utveckla sig till och med under våra nuvarande förhållanden, då önskan att rikta sig är enda målet och enda drifkraften — kan ni då dra i tvifvel, att den skulle hastigt tillväxa, så snart det att fråntaga andra frukten af deras arbete icke längre vore samhällets grund?

Ett annat framträdande drag, som i synnerhet karakteriserar vår generation, talar ännu mer till förmån för våra idéer. Det är den ständiga tillväxten af verksamhetsfält, för hvilkas tillkomst man har att tacka det enskilda initiativet och det ofantliga tilltagande af fria grupper af alla slag. Vi skola tala mera därom i det kapitel, som skall ägnas åt Det fria aftalet. Må det för ögonblicket vara nog att säga, att dessa fakta äro talrika och så vanliga, att de bilda det egentliga väsendet af detta århundrades senare hälft, äfven om de socialistiska och politiska skriftställarna äro okunniga därom och föredraga att alltid underhålla oss med regeringens funktioner. Dessa fria organisationer, som växla i det oändliga, äro en så naturlig företeelse, de tillväxa snabbt och gruppera sig med så mycken lätthet, de äro ett så nödvändigt resultat af den civiliserade människans ständigt växande behof,

och de ersätta slutligen på ett så fördelaktigt sätt regeringens inblandning, att vi böra i dem erkänna en allt mer viktig faktor i samhällenas lif.

Om de ännu icke utbreda sig öfver lifvets alla förhållanden, så är det emedan de möta ett öfverstigligt hinder i arbetarens fattigdom, i klassindelningen i det nuvarande samhället, i det privata besittningstagandet af kapitalet och i staten. Kullstörta dessa hinder— och ni skall få se dem fylla de civiliserade människornas oändliga verksamhetsfält!

De sista femtio årens historia ha försett oss med lefvande bevis på den representativa regeringens oförmåga att utföra de funktioner, med hvilka den öfverhopats. Man kommer en dag att tala om det nittonde seklet som en tidpunkt, då parlamentarismen slog fel.

Men denna oförmåga blir så tydlig för alla, parlamentarismens brister och den representativa principens grundlyten äro så i ögonen fallande, att de få tänkare, som kritiserat den — J. S. Mill, Leverday — icke ha behöft annat än öfversätta det allmänna missnöjet. Och skulle man verkligen icke förstå, att det är absurdt att kalla fram några män och säga till dem: »Stifta lagar åt oss i alla vårt lifs förhållanden, till och med om ni allesammans äro okunniga om dem!» Man börjar förstå, att majoriteternas styrelse är detsamma som att öfverlämna alla landets affärer åt dem, som utgöra majoriteten, det vill säga åt »paddorna i träsket» i riksdagen och i kretsförsamlingarna, med ett ord åt dem, som icke ha någon åsikt. Mänskligheten söker, och den håller redan på att finna nya utvägar.

Den internationella postunionen, järnvägsbolagen, de lärda samfunden ge oss exempel på, hur lösningen funnits för det fria aftalet, som kan sättas i lagens ställe.

Nu, då de kring världens fyra hörn kringströdda grupperna vilja sammansluta sig i något visst syfte, utnämna de icke längre något internationellt parlament af ombud, som skola duga till allt och säger till dem: »Antag lagar, vi lyda». När man icke direkt eller skriftligen kan komma öfverens, skickar man delegerade, som satt sig in i den specialfråga, som föreligger, och säger till dem: »Försök att komma öfverens om denna sak och kom sedan tillbaka — icke med en lag i fickan utan med ett förslag till öfverenskommelse, som vi kunna antaga eller icke antaga.»

Det är så de stora industribolagen, de lärda samfunden, alla slags föreningar, som redan finnas öfverallt i Europa och Förenta staterna, handla. Och det är sålunda ett befriadt samhälle bör handla. För att utföra expropriationen blir det fullkomligt omöjligt för samhället att organisera sig på den parlamentariska representationens princip. Ett samhälle, som var grundadt på slafveri, kunde komma öfverens med monarkien, ett samhälle grundadt på lönearbete och massornas utsugning af dem, som sitta inne med kapitalet, kan komma öfverens med parlamentarismen. Men ett fritt samhälle, som tar det gemensamma arvet i besittning, bör i det fria grupperandet och gruppernas fria sammanslutning söka en ny organisation, som passar för det nya ekonomiska skedet i historien.

Till hvarje ekonomiskt skede svarar det politiska, och det skulle vara omöjligt att röra vid egendomen utan att samtidigt finna ett nytt slag af politiskt lif.

EXPROPRIATIONEN.

I.

Det berättas, att då Rotschild år 1848 såg sin förmögenhet hotad genom revolutionen, uppfann han följande kvickhet: »Jag erkänner mycket gärna», sade han, »att min förmögenhet är förvärfvad på andras bekostnad. Men om den delades mellan de många millionerna européer, skulle det endast bli en riksdaler på hvar och en. Nåväl, jag förbinder mig till att återlämna hans riksdaler åt hvar och en, som ber mig om den!»

Då detta var sagdt och vederbörligen kungjordt, spatserade han lugnt på Frankfurts gator. Tre eller fyra personer, som han mötte, fordrade sin riksdaler, och han räckte dem den med ett sardoniskt löje, och sprattet hade sålunda lyckats. Millionärens familj är än i dag i besittning af hans skatter.

Ungefär på samma sätt resonnera de kloka hufvudena inom bourgeoisien, när de säga: »Ah, expropriationen, jag förstår! Ni tar ifrån alla människor deras ytterrockar och kastar dem i en hög, och sedan får hvar och en ta sig en, och så får man slåss om att få den bästa!»

Detta är endast ett smaklöst skämt. Det vi behöfva göra, är icke att kasta alla ytterrockar i en hög för att sedan dela ut dem, och det skulle i alla fall vara en viss fördel för dem, som frysa. Det är icke heller att dela Rotschilds riksdalrar. Det vi behöfva är att organisera oss på så sätt, att hvarje mänsklig varelse, som kommit till världen, skulle först och främst vara försäkrad om att få lära ett nyttigt arbete och få vana därvid och sedan att få göra detta arbete utan att begära lof af ägaren och arbetsgifvaren och utan att till dem, som bemäktigat sig jorden och maskinerna, betala lejonparten af allt hvad de frambringa.

Hvad de rikedomar af alla slag angår, som innehållas af familjerna Rotschild och Vanderbilt, skola de tjäna oss att bättre organisera vår gemensamma produktion.

Den dag, då jordbrukarna kunna bearbeta jorden utan att betala hälften af det de frambringa; den dag, då de maskiner, som äro nödvändiga för att bereda jorden för de stora skördarna, finnas rikligt tillgängliga till fritt användande för åkerbrukaren, den dag, då grufarbetaren kommer att producera åt samfundet och icke åt monopolet, skola arbetarna icke längre gå i trasor, och det skall icke längre finnas Rotschildar eller andra utsugare.

Ingen människa skall då längre behöfva sälja sin arbetsstyrka för en lön, som icke representerar mer än en del af det han producerar.

»Må vara», svarar man. »Men det skulle komma Rotschildar från andra länder. Kan ni hindra en person, som samlat millioner i Kina, att komma och slå sig ned hos oss? Och från att han här omger sig med tjänare och aflönade arbetare, att han utsuger dem och riktar sig på deras bekostnad?»

»Ni kan icke göra revolution på hela jorden på samma gång. Eller tänka ni anordna tullstationer vid edra gränser för att visitera de resande och ta ifrån dem deras pengar? — Anarkistgendarmerna skulle skjuta på dem, som ville gå förbi, det blir ju vackert att se på!»

Det ligger en djup villfarelse i dessa resonnemang. Detta kommer sig däraf, att man aldrig undersökt, hvar ifrån de rikas pengar komma. Litet eftertanke skulle vara nog för att visa oss, att källan till dessa skatter är de fattigas nöd.

Där det icke kommer att finnas några fattiga, kan det icke heller finnas några rika, som kunna exploatera dem.

Låt oss ett ögonblick betrakta medeltiden, då de stora förmögenheterna började att tillväxa.

En feodalbaron har tagit en fruktbar dal i besittning. Men så länge detta jordstycke icke är befolkadt, är vår baron alldeles icke rik. Hans jord skänker honom ingenting, han kunde lika väl äga jordstycken på månen. Hvad skall han då göra för att bli rik? Han skall skaffa sig bönder.

Om emellertid hvarje landtman ägde en jordtorfva, som vore fri från alla pålagor, om han dessutom ägde verktyg och boskap, som äro nödvändiga för arbetet, hvem skulle väl då gå och plöja baronens jord? Hvar och en skulle stanna hemma hos sig. Men nu finns det hela trakter, där människorna är utfattiga. De ha blifvit utarmade af krig, torka, pest, de ha hvarken kärror eller plogar. Järn var dyrt i medeltiden och arbetshästen ännu dyrare.

Alla fattiga söka få så bra betaldt som möjligt. Och en dag, när de gå där, få de vid gränsen till baronens egendom se en påle, på hvilken med några obegripliga tecken förkunnas, att den arbetare, som kommer och slår sig ned på detta område, skall jämte jorden få verktyg och material att bygga en stuga samt utsäde till sin åker utan att betala några pålagor under ett visst antal år. Detta antal är tecknad med lika många kors på pålen, och bonden förstår hvad dessa kors betyda.

På så sätt strömma de fattiga till baronens egendom. De anlägga vägar, torrlägga kärr, skapa byar. Efter nio år pålägger dem baronen arrendeavgift, fem år därefter tar han upp pålagor, som sedan fördubblas, och arbetaren antar dessa nya villkor, därför att han på annat håll icke skulle finna några bättre. Och så småningom blir med hjälp af lagen, som stiftas af herrarna, bondens fattigdom källan till baronens rikedom och icke endast baronens utan också en hel skara ockrares, som slå sig ned i byarna och föröka sig mer ju fattigare bonden blir.

Sålunda tillgick det i medeltiden. Och är det icke nu alldeles på samma sätt? Om det funnes fri jord, som bonden kunde odla som han behagade, skulle han väl då gå och betala tusen mark hektaren till herr vikomten, som behagar sälja en jordlapp till honom? Skulle han väl betala ett dyrt arrende, som tar ifrån honom tredjedelen af det han frambringar? Skulle han väl gå på dagsverken för att gifva hälften af sin skörd åt egendomsherrn?

Men han äger ingenting, således måste han antaga hvilka villkor som helst, förutsatt att han kan lefva och odla jorden; och den han riktar är egendomsherrn.

Midt i nittonde århundradet, likaväl som under medeltiden, är det fortfarande bondens fattigdom, som bildar jordägarens rikedom.

II.

Ägaren till jorden blir rik på böndernas fattigdom. Det är på samma sätt med industriidkaren.

Vi ha t. ex. en borgerlig man, som på ett eller annat sätt befinner sig äga femhundrafrancs. Han kunde visserligen lefva upp ända till femti tusen francs om året, hvilket i grunden är ganska litet med den fantastiska, dåraktiga lyx, som vi se i våra dagar. Men då skulle han icke ha något kvar om tio år. En »praktisk» man föredrar därför också att bevara sin förmögenhet orörd och att skaffa sig en liten vacker årlig ränta.

Detta är mycket enkelt i vårt samhälle, just emedan våra städer och byar myllra af arbetare, som icke ha något att lefva af under en månad, icke ens under fjorton dagar. Vår man bygger upp en fabrik: bankirerna täfla om att få låna honom ännu fem hundra tusen francs, isynnerhet som han har rykte att vara hederlig, och med denna million kan han anställa fem hundra arbetare.

Om det i grannskapet icke funnes annat än män och kvinnor, som hade en säker tillvaro, hvem skulle väl då gå och arbeta hos mannen ifråga? Ingen skulle gå in på att för en lön af tre francs om dagen tillverka varor, som äro värda fem eller till och med tio francs.

Men vi veta allt för väl, att olyckligtvis de fattigare kvarteren i staden och i de närliggande byarna fulla med människor, hvilkas barn gå omkring med skrikande magar. Fabriken har icke heller väl blifvit färdig, förrän arbetarna strömma dit i massa. Det behöfs icke mer än hundra, men det har redan kommit ett tusen. Och så fort fabriken går, kommer ägaren — så vida han icke är en ovanlig dumbom — att inkassera på hvart par armar, som arbetar hos honom, netto ett tusen francs om året.

Vår fabrikör skapar sig på detta sätt en god ränta. Och om han väljer en inbringande industrigren, och om han är slug och förståndig, kommer han så småningom att förstora sina räntor genom att fördubbla antalet af arbetare han sysselsätter.

Då blir han en känd man i trakten. Han kan bjuda andra kända män, magistratspersoner och riksdagsmännen på frukost. Han kan gifva sin förmögenhet med en annan förmögenhet, och längre fram kan han skaffa förmånliga platser åt sina barn och därefter få någon koncession af staten. Han får någon leverans till armén

eller prefektoren, han kommer alltid att förstora sin förmögenhet, och en vacker dag kommer ett krig eller helt enkelt ett krigsrykte eller en spekulation på börsen att låta honom göra någon stor kupp.

Nio tiondelar af Förenta staternas stora förmögenheter — Henry Georges har noggrant beskrifvit det i sina »Samfundsproblem» — ha uppstått genom något större bedrägeri, som utförts med statens tillhjälp. I Europa ha nio tiondelar af förmögenheterna i våra monarkier och våra republiker samma ursprung: det fins inte två sätt att bli miljonär på.

Hela konsten med rikedomerna ligger i detta: att finna utfattiga människor, betala dem med tre francs och låta dem tillverka för tio. Samla på detta sätt en förmögenhet! Låt den sedan tillväxa genom någon större kupp med statens hjälp!

Skola vi äfven tala om de små förmögenheter, som man säger ha uppstått genom de förtänksammas »sparpengar», då ju sparade pengar i sig själfva icke »ge» något, så länge de »sparade» styfrarna icke användas till att utsuga fattiga stackare?

Låtom oss tänka oss en skomakare! Vi antaga att hans arbete lönar sig bra, att han har goda kunder och att han genom försakelser lyckats lägga åt sido två francs om dagen, femtio francs i månaden.

Vi antaga vidare, att denne skomakare aldrig är sjuk; att han äter så mycket han har lust till, trots lusten att spara, att han icke gifter sig och att han icke har några barn, att han icke dör af lungsot, låt oss antaga allt hvad vi behaga!

Nåväl, vid femtio års ålder har han icke lagt undan femtio tusen francs, och han har icke något att lefva af under sin ålderdom, då han icke kan arbeta längre. Det är sannerligen icke på detta sätt, som man samlar förmögenhet.

Men låtom oss tänka oss en annan skomakare; Så fort han har lagt undan några sous, skyndar han sig att gå med dem till sparkassan, och denna lånar dem åt den borgerliga mannen, som håller på att sätta upp en affär för utsugning af fattiga. Sedan tar han en lärling — barn till en fattig stackare, som anser sig lycklig, om hans son om en fem års tid lärt sig yrket och kan försörja sig.

Lärlingen arbetar in pengar åt skomakaren, och om denne har kunder, tar han sig en till, och sedan ännu en. Längre fram får han två eller tre arbetare — fattiga stackare, som äro glada att förtjäna tre francs om dagen på ett arbete, som är värdt sex. Och om vår skomakare »har tur», det vill säga, om han är tillräckligt knepig, komma hans arbetare och lärgossar att inbringa honom en tjugo francs om dagen utöfver hans eget arbete. Han kan utvidga sin affär, han blir så småningom rik och behöfver icke neka sig det nödvändigaste. Han efterlämnar ett litet arf åt sin son.

Detta kallas att »göra besparingar, att lefva i enkla vanor». I grunden är det helt enkelt att exploatera utfattiga människor.

Handeln tycks vara ett undantag från denna regel. »Om nu en man», säger någon, »köper te i Kina, för in det i Frankrike och förtjänar trettio procent på sina pengar, så har han icke utsugit någon.»

Och det är dock alldeles samma förhållande. Om mannen hade burit teet på ryggen, då kan så vara! Fordom, i den tidiga medeltiden, var det just på detta sätt, som man bedref handel. Man kom heller aldrig till de jättestora förmögenheter, som finnas i våra dagar: köpmannen på den tiden lade knappast af några riksdaler efter en svår och farlig resa. Det var mindre törsten efter vinst än smaken för resor och äfventyr, som dref honom till handeln.

Nu för tiden är metoden vida enklare. Köpmannen, som äger ett kapital, behöfver icke röra sig från sitt kontor för att bli rik. Han telegraferar till en kommissionär en order att köpa hundra tunnor te, han hyr ett fartyg, och på några veckor eller på tre månader, om ni så vill, har fartyget fört till honom hans last. Och om han gifvit ut hundra tusen francs, inhöstar han tre hundra, så vida han icke velat spekulera i någon ny vara, i hvilket fall han kan fördubbla sin förmögenhet eller riskera att helt och hållet mista den.

Men hur har han väl kunnat finna män, som beslutat sig för att göra öfverfarten, resa till Kina och tillbaka igen, arbeta hårdt, fördraga mödor, våga sina lif för en knapp aflöning? Hur har han i dockorna kunnat finna lastare och lossare, som han betalar precis så mycket, att de icke svälta ihjäl medan de arbeta? Huru? — Emedan de äro fattiga. Gå till en hamn! Besök kaférna vid redden, gif akt på männen, som komma dit och ta hyra! Se på dessa sjömän, som äro glada, om de bli antagna till en lång resa efter veckors eller månaders väntan! Under hela sitt lif ha de vistats på det ena fartyget efter det andra, och de skola komma på ännu fler, ända tills de en dag finna döden i vågorna.

Gå in i dessa kojor, betrakta dessa kvinnor och barn i trasor, som man icke vet hur de lefva, medan de vänta på faderns återkomst — och då får ni svar.

Ni kan få massor af dylika exempel, ni kan välja dem, hvar ni har lust: tänk efter, hvad som är källan till alla rikedomar, stora eller små, de må komma från handeln, bankrörelsen, industrien eller jorden! Öfverallt skall ni kunna konstatera, att den enes rikedom är byggd på den andres fattigdom. Ett anarkistiskt samhälle behöfver icke frukta den okända Rothschild, som kommer och slår sig ned däri. Om hvarje medlem af samfundet vet, att han efter några timmars produktivt arbete har rätt till alla nöjen, som civilisationen kan skaffa, till de djupa njutningar, som vetenskapen och konsten ger åt dem, som odla dem, då går han icke och säljer sin arbetsstyrka för en mager lön; ingen kommer att erbjuda sig att göra denna herr Rothschild rik.

Då vi besvarat ofvanstående invändningar, ha vi på samma gång bestämt gränserna för expropriationen.

Expropriationen bör gå utöfver allt, som tillåter någon, hvem det vara må — bankir, industriidkare eller landtbrukare — att draga inkomst af andras arbete. Denna sats är klar och lättbegriplig.

Vi vilja icke beröfva alla människor deras ytterrockar; men vi vilja återgifva åt arbetarna allt, som tillåter hvem som helst att utsuga dem, och vi skola anstränga alla våra krafter för att ingen skall sakna något och sålunda icke en enda människa skall bli tvungen att sälja sina armar för att lefva, hvarken hon eller hennes barn.

Det är sålunda vi förstå expropriationen och vår plikt under den revolution, som vi hoppas skall komma — icke två hundra år härefter — utan i en snar framtid.

III.

Den anarkistiska idén i allmänhet och expropriationens idé i synnerhet finner mycket större sympati än man tror hos de oberoende människorna med karaktär och hos dem, för hvilka sysslolösheten icke är det högsta idealet. »Akta er emellertid», säger ofta en af våra vänner, »att gå för långt! Männskligheten ändrar sig icke på en dag, gå icke för fort i edra expropriations- och anarkiförslag! Ni riskera då, att icke kunna utföra något bestående!»

Nå väl, det vi frukta i fråga om expropriation, det är ingalunda att gå för långt. Vi frukta tvärtom, att expropriationen skall utföras efter en alltför liten skala för att bli varaktig, att den revolutionära lusten skall stanna på halfva vägen, att den skall uttömmas i halfmesyrer, som icke kunna tillfredsställa någon, och som midt under det de åstadkomma en ofantlig omstörtning i samhället och ett afstannande af alla dess funktioner, dock icke skola vara lifskraftiga utan sprida ett allmänt missnöje och oundvikligt medföra reaktionens triumf.

Det fins verkligen i vårt samhälle fastställda förhållanden, som det är omöjligt att ändra, om man endast rör vid en del af dem. De olika drifhjulen i vår ekonomiska organisation äro så nära förbundna med hvarandra, att man icke kan ändra ett enda utan att ändra dem allesammans; man kommer att märka detta, när man viil exproprierar någon, hvem det än må vara.

Låt oss tänka oss, att det i någon trakt skulle utföras en begränsad expropriation, att man till exempel skulle inskränka sig till att exproprierar de stora jordägarna utan att röra vid fabrikerna, som Henry Georges nyligen Arille; att man i en stad skulle exproprierar husen, utan att göra varorna till gemensam egendom; att man i en industritrakt skulle exproprierar fabrikerna utan att röra vid de stora jordegendomen.

Resultatet skall alltid bli detsamma. En oändlig skakning i det ekonomiska lifvet utan medel att omorganisera detta ekonomiska lif på ny grund, ett afstannande af industrien och handeln utan en återgång till rättvisans principer, omöjlighet för samhället att återuppbygga ett harmoniskt helt.

Om landarbetaren gör sig fri en dag från den stora egendomsherrn utan att industriarbetaren gör sig fri från den industriidkande kapitalisten, från affärsmannen och bankiren — så blir det ingenting uträttadt. Landarbetaren lider för närvarande icke endast af att behöfva betala räntor till jordägaren, utan han lider också af alla de nuvarande förhållandena; han lider af den skatt, som pålägges honom af industriidkaren, som tvingar honom att betala tre francs för en spade, som — i jämförelse med jordbrukarens arbete — icke är värd femton sous; af skatter till staten, som icke kan existera utan ön fruktansvärd hierarki af ämbetsmän; af underhållningskostnader till hären, som upprätthåller staten, emedan industriidkarna i alla länder ligga i en ständig strid för

afyttrandet af sina varor, och kriget hvarje dag kan utbryta som följd af något gräl om exploateringen af någon del af Asien eller Afrika. Landtarbetaren lider af den minskade befolkningen på landet, hvars ungdom lockas till de stora städernas fabriker genom den till utseendet höga lönen, som tillverkarna af lyxföremål tidtals betala, och af ett rörligare lif; de lida äfven af det konstgjorda beskyddandet af industrien, af köpmansspekulationen från grannländerna, af börsspekulationen, af svårigheten att förbättra jorden och af de ofullkomliga redskapen m. m. Med ett ord, landtbruket lider, icke endast af räntan, utan af hela sammanfattningen af de förhållanden, som råda i våra på utsugningen grundade samhällen. Och till och med om expropriationen skulle ge tillfälle åt alla att odla jorden och att göra den värdefull utån att betala räntor till någon människa, till och med om jordbruket då skulle få ett ögonblicks välstånd, hvilket ännu icke är bevisadt, skulle det snart störtas ned igen i den aftyning, i hvilken det för närvarande befinner sig. Allt skulle få börjas om på nytt och därtill med nya svårigheter.

På samma sätt med industrien. Öfverlämna i morgon fabrikerna åt arbetaren, gör detsamma, som blifvit gjordt för en del bönder, åt hvilka man återgifvit eganderätten till jorden! Tag bort arbetsgifvaren, men låt egendomsherrn behålla jorden, bankiren pengarna, affärsmannen börsen; behåll kvar i samhället denna massa af sysslösa, som lefva på arbetarens möda, upprätthåll fortfarande de tusen mellanhänderna, staten med dess oräkneliga ämbetsmän — och industrien kan icke gå. Då den icke finner köpare bland bönderna, som för blifvit fattiga; då den icke äger råvaran och icke kan exportera sina produkter, delvis till följd af handelns afstannande men i synnerhet på grund af industriens centralisation, kan den endast vegetera och kasta arbetarna på gatan, och dessa uthungrade skaror skola vara färdiga att underkasta sig första bästa ränksmidare eller till och med att vända om till det gamla systemet, så vida det endast garanterar dem arbete.

Eller exproprier ägendomsherrarna och skänk fabriken åt arbetarna, men utan att röra vid dessa massor af mellanhänder, som nu spekulera i mjöl och spannmål, kött och kryddor i de stora städerna, samtidigt med att de afsätta våra fabrikers varor. Nå väl, låt afsättningen stanna och varorna icke längre cirkulera! Då det fattas bröd i Paris, och då Lyon icke längre finner köpare för sina sidentyger, då blir reaktionen förskräcklig, den kommer att trampa på lik, föra mitraljöserna in i de stora städerna och ut på landsbygden, utföra hela orgier af afrättningar och deportationer, såsom den gjorde 1815, 1848 och 1871.

Allting hänger ihop i våra samfund, och det är omöjligt att förändra något som helst utan att skaka det hela.

Från och med den dag, då man nedslår privategendomen i någon af dess former — jordbrukets eller industriens — blir man tvungen att nedslå den i allo. Själfva revolutionen kommer att göra det till en nödvändighet.

Dessutom skulle man icke, äfven om man ville det, kunna inskränka sig till en expropriation, som utfördes endast delvis. Då en gång Den Heliga Egendomens princip har vacklat, skola dess teoretici icke kunna hindra den från att förstöras, på ena hållet af torfvans slafvar, på det andra af industriens.

Om en stor stad, till exempel Paris, lägger hand endast på husen eller fabrikerna, blir den genom sakens inre nödtvång drifven till att icke längre erkänna åt bankirerna rätten att indrifva af kommunen femtio millioner i skatt under form af ränta på forntida lån. Den blir tvungen att sätta sig i förbindelse med jordbrukare och att obevekligt drifva dem till att göra sig fria från jordägarna. För att kunna äta och producera måste den exproprier järnvägarna, och för att icke förspilla matvarorna, för att icke som kommunen 1793 bli ett byte för spannmålsspekulanterna måste den slutligen öfverlämna åt medborgarna själfva omsorgen att förse sina magasin med födoämnen och att utdela produkterna.

Emellertid ha ännu några socialister sökt att göra en distinktion. »Må man exproprier jorden och marken», säga de, »verkstäderna och fabrikerna, det äro vi med om. Det är produktionsmedel, och det är rättvist att anse dem för allmän egendom. Men utom dessa fins det förnödenhetsartiklar: föda, kläder, bostad, och dessa böra förbli privategendom.»

Det sunda människoförståndet har besekrat denna subtila distinktion. Naturligtvis äro vi icke vildar, som lefva i skogen under ett skygd af grenar. Europén, som arbetar, måste ha ett hus, en säng, en kakelugn.

Sängen, rummet, huset äro platser för lättja, för den, som icke frambringa något. Men för arbetaren är ett varmt och ljusst rum lika väl ett produktionsmedel som maskinen eller verktyget. Det är hvilostället för hans muskler och hans nerver, som i morgon skola användas i arbetet. Arbetarens hvila, det är det samma som maskinens drifkraft.

Detta är ännu tydligare hvad födan angår. De s. k. nationalekonomerna, om hvilka vi tala, ha aldrig försökt påstå, att kolet, som brinner i maskinen, icke bör anses lika nödvändigt för produktionen som råvaran. Hvarför skulle då födan, utan hvilken den mänskliga maskinen icke skulle kunna göra den minsta ansträngning, kunna uteslutas från de föremål, som äro nödvändiga för den arbetande? Kan det vara någon återstod af religiös mysticism?

Den förmögnes öfverdrifvet rikliga och raffinerade måltid är visserligen en lyxvara. Men den arbetandes måltid är ett af dessa föremål, som äro nödvändiga för produktionen i samma grad som kolet, som brännes i ångmaskinen.

Det är på samma sätt med kläderna. Ty om nationalekonomerna, som gjort denna skillnad mellan produktionsmedlen och förnödenheterna, voro klädda som vildarna på Nya Guinea, då skulle vi förstå dessa undantag. Men människor, som icke skulle kunna skriva en rad, om de icke hade en skjorta på kroppen, äro icke lämpliga att göra en så stor skillnad mellan skjortan och pennan. Och om också de prålande klädningar, som deras damer bära äro lyxföremål, så fins det dock ett visst slags lärft, bomulls- eller ylletyg, som den arbetande icke kan undvara, om han skall kunna arbeta. Blusen och skorna, utan hvilka en arbetare skulle vara generad att bege sig till sitt arbete, jackan, som han sätter på sig, när dagsarbetet är slut, och hans mössa, allt detta är lika nödvändigt för honom som hammaren och städet.

Antingen man vill det eller ej, så är det sålunda folket tänker sig revolutionen. Så snart det sopat bort regeringarna, skall det framförallt försäkra sig om en hälsosam bostad, tillräcklig föda och kläder utan att betala någon tribut.

Och folket skall ha rätt. Dess handlingssätt skall bli oändligt mycket mer öfverensstämmande med »vetenskapen», än nationalekonomernas, som göra så mångft distinktioner mellan produktionsverktygen och förnödenhetsartiklarna. Folket skall förstå, att det är just därmed, som revolutionen bör börja, och det skall lägga grunden till den enda ekonomiska vetenskap, som kan fordra titel af vetenskap och som man skulle kunna benämna sålunda: Studium af människosläktets behof och de ekonomiska medlen att tillfredställa dem.

LIFSMEDLEN

I.

Om den kommande revolutionen skall bli en social revolution, kommer den att skilja sig från föregående resningar, icke endast genom sitt mål, utan också genom sitt tillvägagångssätt. Ett nytt mål fordrar nya vägar.

De tre stora folkrörelser, som vi haft i Frankrike på ett århundrade, äro sins emellan mycket olika i många afseenden. Och dock äga de alla ett gemensamt drag.

Folket slåss för att störta det gamla kungaväldet, det utgjuter sitt dyrbara blod. Men sedan det gjort en första kraftansträngning, träder det tillbaka i skuggan. En styrelse bildas hopsatt af mer eller mindre hederliga män, och det är den, som åtar sig att organisera republiken 1793, arbetet 1848, den fria kommunen 1871.

Denna regering är genomträngd af jakobinska idéer och sysselsätter sig först och främst med de politiska frågorna: omorganisation af maktens maskineri, rensning inom administrationen, skiljande af stat och kyrka, medborgerliga friheter med mera sådant.

Arbetarklubbarna vaka visserligen öfver de nya regeringsmedlemmarna och göra ofta sina idéer gällande. Men till och med i dessa klubbar, talarna må vara borgare eller arbetare, är det alltid den borgerliga idén, som härskar. Man talar mycket om politiska frågor – man glömmet brödfrågan.

Stora tankar kommo fram denna tid, tankar, som satt världen i rörelse; ord uttalades, som ännu komma våra hjärtan att slå efter ett århundrade.

Men det fattades bröd i förstäderna.

Så fort revolutionen bröt ut, afstannade arbetet oundvikligt. Cirkulationen af varor afbröts, kapitalen doldes undan. Arbetsgifvarna hade ingenting att frukta af dylika tider, han lefde på sina räntor, han spekulerade icke i eländet, men den aflönade såg sig hänvisad till att dra sig fram, bäst han kunde, från den ena dagen till den andra. Det började bli brist på lifsmedel.

Nöden framträdde – en nöd sådan, att man knappt sett dess like under den gamla tiden.

»Det är girondisterna, som göra så att vi svälta ihjäl», sade folket i förstäderna 1793. Och de giljotinerade girondisterna och gáfvo hela makten åt Berget, åt Pariskommunen. Kommunen tänkte verkligen på bröd. Den gjorde jättelika ansträngningar för att skaffa föda åt Paris. I Lyon skapade Fouché och Collot d'Herbois sädesmagasinen, men man ägde endast ytterst små summor för att fylla dem. Kommunerna ansträngde sig af alla krafter för att skaffa säd, man hängde bagarna, som gömde undan mjöl – men det fattades ständigt bröd.

Då utöste man sin vrede öfver de rojalistiska konspiratorerna. Man giljotinerade tolf, femton om dagen – tjänstflickorna i stället för härtiginnorna, i synnerhet tjänstflickorna, eftersom härtiginnorna voro i Coblentz. Men om man också giljotinerat hundra hertigar och vikomter på tjugofyra timmar, hade dock ingenting förändrats.

Nöden tilltog alltmer. Eftersom man alltid måste ha någon aflöning för att kunna lefva, och man icke uppbar någon aflöning, hvad tjänade det då till med tusen lik mer eller mindre?

Då började folket att tröttna. »Er revolution går ju bra!» hviskade reaktionären i arbetarens öra. »Ni ha aldrig haft det så dåligt!» Och så småningom lugnade sig de rika; de kröpo fram ur sina gömställen, retade trashankarna med sin lyx, klädde sig som sprättar och sade till arbetarna: »Kan det inte vara nog med dumheter nu! Hvad ha ni vunnit på revolutionen? Nu kan det vara tid att hålla upp!» Och med beklämt hjärta och uttömdt tålmod hade revolutionären kommit därhän att han sade inom sig: »Än en gång är revolutionen förlorad!» Han gick in i sin håla och lät allt ha sin gång.

Då framträdde reaktionen i all sin högdragenhet. Den utförde sin statskupp. Sedan revolutionen var död, behöfde den endast trampa på dess lik.

Orh man trampade på det! Man utgöt strömmar af blod, det hvita skräckväldet afhög hufvuden och fyllde fångelserna, under det att de höga lättningarnas orgier började på nytt.

Detta är en bild af alla våra revolutioner. År 1848 erbjöd parisarbetaren »tre månaders nöd i republikens tjänst,» och efter tre månader, då han icke stod ut längre, gjorde han sin sista förtviflade ansträngning — som dränktes i blod.

År 1871 utdog kommunen af brist på stridsmän. Den hade icke glömt att påbjuda kyrkans skiljande från staten, men först för sent hade den tänkt på att tillförsäkra bröd åt alla. ' Och man såg i Paris det fina härskapet göra narr af de federerade och säga: »Ja, gå nu, edra dumbomar, och låt döda er för trettio sous, medan vi smörja kråset i den bästa restaurangen!» Under de sista dagarna insåg man sitt fel och lät koka soppa åt alla, men det var för sent: trupperna från Versailles voro redan inom vallarna.

»Bröd, revolutionen måste ha bröd!» Må andra hålla på med att ge ut proklamationer med klingande fraser! Må andra sätta på sig så mycket galoner de orka bära! Och må andra hålla tal om den politiska friheten! . . .

Det värf vi böra åtaga oss är att ordna så, att från revolutionens första dag och så länge den varar, det icke fins en enda man inom det upproriska området, som icke har bröd, icke en enda kvinna, som blir tvungen att stå i kö utanför bagarboden för att få ta med sig hem sådkakan, som kastas åt henne som en allmosa, icke ett enda barn, som saknar det nödvändiga för sin späda kropp.

Bourgeoisens genomgående tanke har varit att hålla långa tal om de stora principerna eller rättare de stora lögnerna. Folkets tanke skall bli att försäkra alla om bröd. Och under det att de borgerliga och arbetarna, som blifvit borgerliga, spela stora män i sina pratkretsar, under det att »de praktiska människorna» diskutera i det oändliga om regeringsformer, böra vi, »utopisterna», tänka på det dagliga brödet.

Vi djärfvas påstå, att hvar och en kan och bör få äta sig mätt, och att det är genom brödet för alla, som revolutionen skall segra.

II.

Vi äro utopister — det är ju afgjort. Ja, till den grad äro vi utopister, att vi tro, att revolutionen bör och kan garantera bostad, kläder och bröd åt alla människor — hvilket i hög grad misshagar de feta borgerliga — ty de veta mycket väl, att ett folk, som får äta sig mätt, skulle bli mycket svårt att styra.

Men vi gå icke därifrån: man måste försäkra folket, som reser sig, om bröd, och brödfrågan måste gå före alla andra. Om den afgöres i folkets intresse, är revolutionen på god väg, ty för att afgöra lifsmedelfrågan måste man antaga en likställighetsprincip, som blir så afgörande, att den utesluter alla andra lösningar.

Säkert är, att nästa revolution, liksom revolutionen 1848, bryter ut midt i en fruktansvärd industriel kris. Sedan ett tiotal år befinna vi oss redan i full jäsning, och situationen kan icke annat än bli allt värre. Allt bidrar härtill: konkurrensen mellan de unga nationerna, som träda fram på arenan för att eröfra de gamla marknadsplatserna, krigen, de ständigt växande skatterna, statsskulderna, osäkerheten för morgondagen, de stora företagen i aflägsna länder.

Millioner arbetare i Europa sakna arbete för ögonblicket. Det kommer att bli ännu värre, då revolutionen utbrutit och gripit kring sig som en löpeld. Antalet arbetare utan arbete kommer att mångdubblas, så snart barrikader blifvit resta i Europa eller Förenta staterna. Hvad skall man då göra för att skaffa bröd åt dessa skaror?

Vi veta aldrig, om de personer, som kalla sig praktiska, någonsin uppställt denna fråga för sig i hela dess nakenhet. Men hvad vi veta är, att de nu vilja upprätthålla lönearbetet. Låtom oss därför bereda oss på att få höra »nationalverkstäderna» och »de allmänna arbetena» prisas som medel att skaffa bröd åt dem, som sakna arbete.

Eftersom det öppnades nationalverkstäder 1789 och 1793; eftersom man tillgrep samma medel 1848; eftersom Napoleon III under aderton år lyckades hålla proletariatet i Paris i lugn genom att skaffa det arbete — för hvilket Paris nu har att tacka sin skuld på två tusen millioner och sin kommunalskatt på 90 francs per hufvud; eftersom detta utmärkta medel att »tämja djuret» användes i Rom, ja, till och med i Egypten för tusen år sedan; eftersom despoter, kungar och kejsare alltid ha förstätt att kasta ett brödstycke till folket för att få

tid att ta upp piskan, så är det naturligt, att de »praktiska människorna» komma att prisa denna metod att få lönearbetet att äga bestånd. Hvarför skulle man bry sitt hufvud, när man har till sitt förfogande metoder, som användts af Egyptens faraoner !

Nåväl, om det vore så olyckligt, att revolutionen skulle slå in på denna väg, vore den förlorad.

Då nationalverkstäderna öppnades 1848, funnos icke mer än åtta tusen arbetslösa i Paris. Femton år senare funnos där redan 49,000. De skola snart vara hundra tusen, utan att räkna dem, som skulle strömma till från landsbygden.

Men vid denna tidpunkt skulle industrien och handeln i Frankrike icke sysselsätta mer än hälften af de armar, som de sysselsätta nu. Och man vet, att under en revolution är det just handeln och industrien, som lider. När man endast tänker på den mängd arbetare, som sysselsätts direkt eller indirekt med exportationen; på det antal armar, som användas i lyxindustrien, som har minoriteten inom bourgeoisie till kunder!

Revolutionen i Europa är detsamma som det omedelbara afstannandet af hälften eller mera af fabriker och verkstäder. Det är detsamma som millioner arbetare med sina familjer kastade på gatan.

Och det är denna i sanning förskräckliga situation, som man vill söka hjälpa upp genom nationalverkstäder, det vill säga genom nya industrier, som skapas på ett ögonblick för att sysselsätta de arbetslösa!

Det är tydligt, såsom Proudhom redan sade, att det minsta angrepp på eganderätten skulle föra med sig en fullkomlig upplösning af hela det system, som är grundadt på det privata företaget och lönearbetet. Samhället själft skall bli nödsakadt att ta om hand produktionen i dess helhet och att omorganisera den enligt behofvd hos befolkningen i dess helhet. Men som denna omorganisation icke är möjlig hvarken på en dag eller på en månad, eftersom den skulle fordra en viss inpassningstid, under hvilken millioner människor skulle vara beröfvade sina existensmöjligheter — hvad skall då göras ?

Under dessa förhållanden finns det endast en verkligt praktisk lösning. Det är att inse, huru oändligt stort det värf är, som ålägges, och att i stället för att söka plåstra på ett tillstånd, som man själf gjort omöjligt, skrida till omorganisationen af produktionen enligt de nya principerna.

För att handla praktiskt är det således enligt vår åsikt nödvändigt, att folket omedelbart sätter sig i besittning af alla lifsmedel, som finnas i den stad, där resningen skett, gör upp en förteckning öfver dem, så att intet förspilles utan alla få draga fördel af de hopade medlen för att sålunda komma igenom den kritiska perioden. Och under denna tid komma öfverens med fabriksarbetarria och erbjuda dem de råämnen, som fattas dem, och garantera dem deras uppehälle under några månader, för att de skola tillverka det, som är nödvändigt för kulturen. Låtom oss icke glömma, att om Frankrike väfver siden åt de tyska bankirerna och åt kejsarinnorna i Ryssland och på Sandwichöarna, och om Paris gör underverk af leksaker åt de rika i hela världen, så äga två tredjedelar af de franska bönderna hvarken lämpliga lampor att lysa sig med eller de maskiner, som i våra dagar äro nödvändiga för åkerbruket.

Och slutligen, att göra de ofruktbara jordsträckor, som vi äga i tillräcklig mängd, värdefulla, och att förbättra dem, som ännu icke frambringa fjärdedelen eller ens tiondedelen af det de skulle kunna ge, om de behandlades enligt den intensiva, maraichera⁽¹⁾ trädgårdsodlingen.

Detta är den enda praktiska lösning vi kunna se, och antingen man vill det eller ej, kommer den att åläggas oss genom sakernas inre nödtvång.

III.

Det nuvarande kapitalistiska systemets mest utmärkande och förhärskande egenskap är lönearbetet.

En man eller en grupp af män, som äga ett nödvändigt kapital, sätta i gång ett industriellt företag, de åtaga sig att förse fabriken eller bruket med råvara, de ordna tillverkningen, sälja de förfärdigade artiklarna, betala arbetarna en bestämd lön, och de stoppa öfverskottet eller mervärdet i sina fickor under förevändning att ta ersättning för hyran, för den risk de haft och för det möjliga prisfall, som varan kunde komma att lida under i marknaden.

Detta är i få ord lönearbetssystemet.

⁽¹⁾ La culturc maraichhe, ett nytt intensivt sätt att odla jorden.

För att rädda detta system skulle de, som nu sitta inne med kapitalet, vara färdiga att göra vissa medgifvanden: att t. ex. gifva en del af vinsten åt arbetarna, eller att uppställa en löneskala, som tvingar att höja lönerna, så snart vinsten stiger, de skulle med ett ord gå in på vissa uppoffringar, om man endast lämnade dem rätt att styra industrien och att ta inkomsterna däraf.

Kollektivismen gör som bekant några viktiga ändringar i detta system, men bibehåller likväl lönearbetet. Men staten, d. v. s. dess representation, regeringen, den kommunala eller nationala, träder i arbetsgifvarens ställe. Det är representanterna för landet eller kommunen eller deras ombud och ämbetsmän, som bli föreståndare för industrien. Det är äfven de, som förbehålla sig rätt att i allas intresse använda mervärdet af produktionen. Dessutom uppställs i detta system en skilnad, som är hårfin, men som har mycket stora konsekvenser, mellan arbetet med handen och det arbete, som utföres af den, som haft en föregående lärotid: arbetet med handen är i kollektivisternas ögon endast ett enkelt arbete, under det att den konstskicklige ingenjören, den lärde o. s. v. utföra det, som Marx kallar ett sammansatt arbete och ha rätt till högre lön. Men liandtverkare och ingenjörer, väfvere och lärde, alla aflönas af staten — »alla äro ämbetsmän», som det kallades nyligen för att förgylla upp pillret.

Nå väl, den största tjänst, som den kommande revolutionen kan göra mänskligheten, blir att skapa en situation, i hvilken allt lönearbete blir omöjligt och oanvändbart, och där kommunismen, förnekandet af lönearbetet, blir den enda antagliga lösningen.

Ty genom att antaga, att den kollektivistiska ändringen är möjlig, om den genomföres gradvis under en följd af blomsting och lugn — vi för vår del tvifla dock starkt därpå, äfven i dylikt fall — så blir den dock omöjlig under en revolutionsperiod, emedan nödtvånget att skaffa föda åt millioner varelser skall göra sig gällande dagen efter den första skärmytslingen. En politisk revolution kan göras utan att industrien kastas öfver ända, men en revolution, i hvilken folket skall lägga hand på egendomen, leder oundvikligt till ett tvärt afstannande af handel och näringar. Statens millioner skulle icke räckta till att aflöna de milliontals arbetslösa.

Vi kunna icke lägga nog vikt på denna punkt; industriens omorganisation på nya grunder — och vi skola snart visa, huru ofantligt stort detta problem är — utföres icke på några dagar, och proletariatet kan icke ställa årtal af elände till förfogande åt dem, som teoretisera om lönearbetet. För att komma öfver den svåra perioden, kommer folket att fordra det, som det alltid fordrat vid dylika tillfällen: att lifsmedlen bli gemensamma, ransoneringen.

Det kommer icke att tjäna till något att predika tålmod, folket tänker icke låta sig nöja, och om icke alla lifsmedel ställas till gemensamt förfogande, kommer det att plundra bagarbodarna.

Om folkets påtryckning icke är tillräckligt stark, blir det nedskjutet. För att kollektivismen skall kunna experimentera, behöfver den framförallt ordning, disciplin, lydnad. Och som kapitalisterna snart skola inse, att det att låta skjuta ned folket genom dem, som kalla sig revolutionära är det bästa sättet att åstadkomma att folket får afsmak för revolutionen, så komma de att i viss mån stödja »ordningens» försvarare, trots att dessa äro kollektivist. De skola däri se ett medel att krossa dem längre fram, när deras tur är kommen.

Om på detta sätt »ordningen är återställd», äro följderna lätta att förutse. Man kommer icke att inskränka sig till att skjuta plundrarna. Man måste eftersöka »upphofsmännen till oordningen», återupprätta domstolarna och giljotiner, och de ifrigaste revolutionärerna komma att få bestiga schavotten. Det blir ett nytt 1793.

Låtom oss icke glömma, huru reaktionen triumferade i förra seklet! Först giljotinerades Hébertisterna, de rasande, män, som Mignet under det friska minnet af striderna ännu kallade »anarkisterna». Det dröjde icke länge, förrän de följdes af Danton's anhängare, och då Robespierre's trofaste giljotinerat dessa revolutionärer, blef det deras tur att gå till schavotten — hvarpå folkets afsmak väcktes, när det såg revolutionen förlorad, och; det lät de reaktionära råda.

Om »ordningen återställs», säga vi, komma kollektivisterna att giljotinera anarkisterna; possibilisterna skola giljotinera kollektivisterna, och till slut skola de själfva bli giljotinerade af de reaktionära. Revolutionen får börjas om igen.

Men allt leder till att tro, att folkets påtryckning skall bli tillräckligt stark, och att när revolutionen utbryter, den anarkistiska kommunismens idé skall ha vunnit terräng. Den är icke en uppfunnen idé, det är folket själf, som ingifvit oss den, och kommunisternas antal ökas, allteftersom omöjligheten af hvarje annan lösning blir större.

Och om påtryckningen är tillräckligt stark, skall saken ta en helt annan vändning. I stället för att plundra några bagarbodnar och sedan få hungra dagen därpå, skall folket i den stad, som rest sig, taga spannmålsmagasinen, slakterierna och matvarubodarna, med ett ord alla disponibla lifsmedel i besittning.

Medborgare och medborgarinnor med god vilja, skola skynda sig att göra upp en förteckning öfver hvad de finna i hvarje bod, på hvarje spannmålsvind. På tjugofyra timmar skall den revolterande kommunen få veta det, som Paris icke vet ännu i dag, trots sina statistiska komitéer, och som det aldrig visste under belägringen — huru mycket lifsmedel det hade. På två gånger tjugofyra timmar skall man redan ha tryckt millioner exemplar af noggranna tablåer öfver lifsmedel, de ställen där de finnas magasinerade och de sätt, på hvilka de utdelas.

På hvarje gata, i hvarje kvarter skulle man organisera frivilliga grupper — De lifsmedelfrivilliga — som skulle samarbeta och rådgöra med hvarandra. Må jakobinernas bajonetter icke komma och blanda sig i saken, må de teoretici, som kalla sig vetenskapliga, icke komma och störa, eller rättare, må de störa så mycket de vilja, om de endast icke befalla! Och med folkets, och i synnerhet franska folkets beundransvärda, spontana organisationsförmåga, som det i så hög grad visar sig äga i alla sina sociala förhållanden, skall där, t. o. m. i en så stor stad som Paris och t. o. m. midt i full revolutionär jäsning uppstå en ofantlig, fritt ordnad tjänstgöring för att skaffa alla människor nödvändiga lifsmedel.

Om folket endast får armbågrum, kommer lifsmedelutlemningen att efter åtta dagar funktionera beundransvärdt regelbundet. Man skall aldrig ha sett det flitiga folket vid arbetet, man skall i hela sitt lif ha suttit med näsan öfver gamla papper för att kunna tvifla därpå. Tala om den store misskändes, folkets, organisationstalang med dem, som sett det i Paris i barrikadernas dagar, eller i London vid den senaste stora strejken, då det gällde att skaffa mat åt en half million uthungrade, och de skola kunna säga er, i hur hög grad folket är öfverlägset ämbetsverkens skrifkarlar!

Om man också under fjorton dagar eller en månad skulle stå ut med delvis eller relativt oordnade förhållanden — hvad gör det? För den stora massan blir det alltid bättre än nu. Och under en revolution kan man för öfrigt äta middag skrattande eller rättare sagdt diskuterande och nöja sig med en bit korf och ett stycke bröd utan att klaga. Och i alla händelser kommer det, som spontant blir rådande under trycket af de förestående behofven att bli oändligt att föredraga framför allt, som skulle kunna uttänkas inom fyra väggar bland luntor eller i Hôtel-de-Villes ämbetsrum.

IV.

Folket i de stora städerna skall på detta sätt genom förhållandenas makt ledas till att bemäktiga sig alla lifsmedel och gå från det enklare till det större för att tillgodose alla invånarnas behof. Ju förr detta blir gjort, desto bättre: desto mer elände besparas man, desto fler inbördes strider undvikas.

Men på hvilket sätt skall man organisera sig för att gemensamt njuta af lifsmedlen? Det är den fråga, som helt naturligt uppstår.

Det fins icke två olika sätt att göra detta rättvist. Det fins endast ett, ett enda, som uppfyller rättskänslans fordringar och som verkligen är praktiskt. Det är det system, som redan antagits af jordbrukskommunerna i Europa.

Tag en kommun af bönder hvar som helst — t. o. m. i Frankrike, där likväl jakobinerna gjort allt för att förstöra de kommunala bruken. Om kommunen t. ex. äger en skog, så har hvar och en rätt, så länge det fins något kvar af den lilla skogen, att ta så mycket han vill utan annan kontroll, än det allmänna omdömet bland sina grannar. Hvad den stora skogen angår, af hvilken man aldrig har nog, får man hålla sig till utdelning.

På samma sätt är det med de allmänna betesmarkerna. Så länge det fins tillräckligt för kommunen, kontrollerar ingen, hur mycket do olika familjernas kor ha ätit, eller hur många kor, som gå på ängen. Man bryr sig icke om någon delning eller utdelning, förrän betet icke räcker till. Hela Schweiz och många kommuner i Frankrike och Tyskland utöfva detta system.

Och om ni går till länderna i det östra Europa, där man kan ta af den stora skogen så mycket man behagar och där det icke fattas jord, kan ni få se bönderna hugga ned träd i skogen och odla så mycket de behöfva utan att tänka på att portionera ut den stora skogen eller att dela jorden i småstycken. Men den stora skogen skall

styckas i lotter och jorden delas efter hvarje familjs behof, så snart det kommer att fattas af någondera, såsom det redan är förhållandet i Ryssland.

Med ett ord, en hel mängd får tas af det, som man äger i öfverflöd, och utdelning får göras af det, som behöfver sparas och delas! Af 350 millioner människor, som bo i Europa, följa ännu 200 millioner denna helt naturliga praxis.

Vi böra komma i håg en sak. Det är att detta system råder också i de stora städerna åtminstone hvad en lifsförnödenhet angår och som fins där i öfverflöd, och detta är vattnet i bostäderna.

Så länge det fins nog vatten för att förse husen utan att man behöfver frukta att det skall ta slut, kommer icke något bolag på den idéen att föreskrifva, huru mycket vatten, som får begagnas i hvarje hushåll. Tag så mycket ni vill! Och om man fruktar vattenbrist i Paris under den varma årstiden, veta bolagen mycket väl, att ett enkelt meddelande på fyra rader i tidningarna är nog för att parisarna skola inskränka sin vattenförbrukning och undvika slöseri.

Men om det afgjort skulle fattas, hvad skall man då göra? Då får man ta sin tillflykt till utdelande. Och denna åtgärd är så naturlig, så inarbetad i medvetandet, att i Paris 1871 såg man två gånger uppmaning till ett utportionerande af lifsmedlen under de två belägringar staden hade att utstå.

Skall man då gå in i detaljer, ställa upp tabeller angående det sätt, på hvilka utdelandet skall ske? Med dessa tablåer och dessa detaljer skulle man icke kunna öfvertyga dem bland de borgerliga — och tyvärr icke heller de arbetare, som fått borgerliga åsikter — som anse folket för en samling vildar, som bita näsorna af hvarandra, så snart regeringen icke styr längre. Men man skall aldrig ha sett folket rådslå för att en minut kunna tvifla på, att om det vore herre öfver utdelningen, skulle den ske efter den renaste rättskänsla och jämlikhet.

Gå och säg på ett folkmöte, att raphhönsen skola sparas åt aristokratiens vekliga ättingar och det grofva brödet ges åt de sjuke på sjukhusen, och ni blir nedtystad.

Men säg på samma möte, predika i gathörnen, att den finaste födan skall gömmas åt de klena och först och främst åt de sjuka! Sä, att om det finnes tio raphhöns i hela Paris och en enda låda Malaga, så skola dessa skickas till konvalescenterna, säg detta . . .

Säg att barnet kommer näst efter den sjuke! Barnet skall ha mjölken af korna och getterna, om det icke fins nog åt alla. Barnet och den gamla skola ha de sista bitarna kött, och den starke mannen skall ha torrt bröd, om man blir hänvisad till denna ytterlighet.

Säg med ett ord, att om en eller annan vara endast fins i otillräcklig mängd och om man måste utportionera den, så är det åt dem, som bäst behöfva det, som man bör spara de sista portionerna, säg detta, och ni skall få se, om ni icke vinner allmänt bifall!

Dot, som den mätte icke förstår, det förstår folket, det har det alltid förstått. Men t. o. m. denne mätte skall förstå det, om han kastas ut på gatan i beröring med folket.

De teoretiserande, de, som anse uniformen och soldatens matskål vara civilisationens sista ord, skola säkert begära, att man genast skall inrätta nationalkök och koka linsoppa. De skola påminna om, hvilka fördelar det vore att spara på lifsmedlen och födoämnen genom att ordna jättestora kök, dit alla skulle komma och få sin portion köttsocka, bröd och grönsaker.

Vi bestrida icke dessa fördelar. Vi veta mycket väl, att människorna ha sparat på födoämnen och arbete genom att först öfverge väderkvarnen och sedan ugnen, i hvilken hvar och en fordom bakade sitt bröd. Vi inse, att det skulle vara mer ekonomiskt att koka soppa åt hundra familjer på en gång, i stället för att göra upp eld i hundra spisar på en gång. Vi veta också, att det fins en mängd sätt att tillreda potatis, men att kokt i en enda gryta åt hundra familjer blir den icke sämre.

Vi förstå också, att då omväxlingen i kokkonsten i synnerhet består i hvarje husmors olika sätt att krydda maten, så skulle icke det, att en centner potatis kokades på en gång hindra hvarje husmor från att krydda den så, som hon hade lust. Och vi veta, att med färdigkokt buljong kan man göra hundra olika soppor och tillfredsställa hundra människors olika smak.

Vi veta allt detta och vi påstå ändå, att ingen har rätt att tvinga husmodern att hämta sin potatis färdigkokt i kommunens bod, om hon tycker bättre om att koka dem själf i sin gryta, vid sin eld. Och framförallt vilja vi, att hvar och en skall få äta sin föda som han behagar, i skötet af sin familj, med sina vänner, eller t. o. m. på en restaurang, om han föredrar det.

Helt visst kommer man att inrätta stora matlagingsanstalter i stället för de restauranger, på hvilka man nu förgiftar människorna. Parisiskan är redan van att hämta buljong hos slaktaren och sedan tillreda en soppa efter sin smak, och husmodern i London vet, att hon kan låta steka sitt kött och t. o. m. grädda sin äppel- eller rabarberpaj hos bagaren för ett par sous och på så sätt spara sin tid och sitt kol. Och då kommunens kök, framtidens gemensamhetskök, icke längre blir en plats för bedrägeri, och förgiftning, blir det vanligt att vända sig till detta kök för att där få grundelementen till alla måltider färdiga, för att sedan, om man så vill, laga till den fullt färdig hemma hos sig, livar och en efter sin smak.

Men att göra en lag, pålägga sig som en skyldighet att hämta sin föda färdiglagad, det skulle vara lika motbjudande för det nittonde århundradets människor, som tanken på kloster eller kasärn, osunda idéer, som uppstått i hjärnor, hvilka blifvit förvända genom kommendering eller vanställda genom religiös uppfostran.

Hvem skall ha rätt till kommunens lifsmedel? Detta blir naturligtvis den första fråga, som framställes. Hvarje stad svarar för sig själf, och vi äro öfvertygade om, att svaren allesammans skola dikteras af känslan för rättvisa. Så länge arbetarna icke äro organiserade, så länge man befinner sig i en period af upphetsning och det är omöjligt att skilja mellan lättingen och den ofrivilligt arbetslöse, böra de tillgängliga lifsmedlen vara för allas räkning utan undantag. De, som med väpnad arm satt sig emot folkets seger eller stämplat mot den, skola själfva skynda sig att befria det upproriska området från sin närvaro. Men det tycks oss som om folket, hvilket alltid är ädelmodigt och emot repressalier, skulle komma att dela brödet med dem, som stanna i dess sköte, antingen de äro expropriatörer eller exproprierade. Om revolutionen lyder denna tanke, skall den ingenting förlora, och då arbetet återtages, skall man få se dem, som stredo mot hvarandra i går, mötas på samma verkstad. I ett samhälle, där arbetet är fritt, har man ingenting att frukta af dem, som göra ingenting.

»Men lifsmedlen skola taga slut inom en månad», ropa de, som äro kritiskt anlagda.

Desto bättre, svara vi, det bevisar, att proletariatet för första gången i sitt lif har fått äta sig mätt. Hur man skall göra för att ersätta det förtärda, därom skola vi nu yttra oss.

V.

Hur skall en stad, som befinner sig midt uppe i en social revolution kunna skaffa sig föda?

Vi skola besvara denna fråga, men det är klart, att de åtgärder man kan tillgripa, beror på, huru revolutionen ställer sig på landsbygden och hos grannfolken. Om hvarje nation, eller ännu hellre hela Europa, kunde på en gång göra den sociala revolutionen och kasta sig in i full kommunism, skulle man handla konsekvent. Men om endast några samhällen i Europa försöka sig med kommunismen, måste man tillgripa andra tillvägagångssätt. Medlen måste väljas alltefter situationen.

Vi ha då kommit därhän, att vi, innan vi gå vidare, skola kasta ett öga på Europa, och utan att vilja profetera, böra vi se, huru revolutionens gång skall bli, eller åtminstone dess väsentliga drag.

Det är verkligen mycket önskvärdt, att hela Europa reser sig samtidigt, att man exproprierar öfverallt och öfverallt är uppfyllt af kommunistiska idéer. En dylik resning skulle märkvärdigt underlätta vårt århundrades värf.

Men allt leder till den tron, att det icke blir så.

Att revolutionen kommer att omfatta Europa, det tvifla vi icke på. Om en af de fyra stora hufvudstäderna på kontinenten, Paris, Wien, Bryssel eller Berlin, reser sig och afsätter sin regering, är det nästan säkert, att de tre andra skulle göra sammaledes inom ett par veckors tid. Det är också mycket troligt, att på halföarna och t. o. m. i London och Petersburg revolutionen icke skulle låta vänta på sig. Men skulle den få samma karaktär öfverallt? Det är tillåtet att tvifla därpå.

Men än troligt är, att det öfverallt skulle företagas expropriationer i större eller mindre skala, och att dessa, om de utföras af en af de stora europeiska nationerna, skola utöfva inflytande på de andra. Men början af revolutionen erbjuder stora lokala svårigheter, och dess utveckling blir icke alltid lika i alla länder. Från 1789 till 1793 använde de franska bönderna fyra år på att fullständigt göra slut på feodalrättigheterna och borgrarna på att störta kungadömet. Låtom oss icke glömma detta utan vara beredda på att få se revolutionen använda någon tid på att utveckla sig! Låtom oss vara beredda på att icke få se den gå öfverallt med samma fart!

Hvad det angår, att revolutionen hos alla europeiska folk skulle få en afgjort socialistisk præg, særskildt i början, så är det ganska tvivelaktigt. Vi få ihågkomma att Tyskland ännu lefver under ett stängt centraliseradt kättsardöme och att dess framstegspartier drömma om jakobinrepubliken af 1848 och »arbetets organisation», under det att franska folket åtminstone önskar den fria kommunen eller rent af den kommunistiska kommunen.

Att Tyskland i den kommande revolutionen skall gå längre än Frankrike gjorde, därpå tyda alla tecken. Då Frankrike gjorde sin borgerliga revolution på sjuttonhundratalet, gick det längre än England på sextonhundratalet; på samma gång som det krossade kungamakten, krossade det jordägararistokratien som ännu är en stark makt hos engelsmännen. Men om Tyskland går längre och gör saken bättre än Frankrike 1848, så skall dock helt visst den tanke, som leder dess första steg på revolutioneus väg, vara densamma, som ledde 1848, liksom den idé, som skall inspirera revolutionen i Ryssland kommer att vara den, som ledde Frankrike 1793, i viss mån ändrad af vårt århundrades intellektuella rörelse.

Utän att fästa större vikt vid dessa gissningar, än de förtjäna, kunna vi draga denna slutsats: revolutionen kommer att ta olika karaktär hos europas olika nationer; den nivå, som kan nås, hvad produkternas socialisation angår, blir icke densamma.

Följer däraf, att de mera framskridna nationerna böra rätta sina steg efter dem, som äro efter, så som det har sagts ibland? Att de böra vänta tills den kommunistiska revolutionen har mognat hos andra civiliserade nationer? Tydligtvis icke! Äfven om man ville det, skulle det vara omöjligt: historien väntar icke på de efterblifna.

För öfrigt tro vi icke, att i ett och samma land revolutionen kommer att utföras med den jämnhet, som socialisterna drömma om. Det är mycket troligt, att om en af de fem eller sex stora städerna i Frankrike — Paris, Lyon, Marseille, Lille, Saint-Etienne, Bordeaux — förklarar kommunen, de andra skola följa exemplet och att flera mindre folkrika städer skola göra detsamma. Troligen skola också många grufdistrikt och en del industricentra icke heller dröja att ge sina arbetsgifvare respäss och att sammansluta sig i fria grupper.

Men många trakter af landsbygden ha ännu icke kommit så långt; bredvid de kommuner, som rest sig, skola de dröja afvaktande och fortfara att lefva under det individualistiska systemet. Men då bönderna icke se rättstjänaren och uppborðsmannen komma och indrifva skatter, skola de icke bli fientliga mot de revolutionära, under det att de dra fördel af situationen dröja de med att göra upp sin räkning med de lokala myndigheterna. Men med det praktiska sinne, som alltid karaktäriserar landtbefolkningens resningar — vi påminna om det lidelsefulla arbetet 1792 — skola bönderna desto ifrigare odla jorden och komma att älska den desto mer, ju mer den blir befriad från skatter och hypotekslån.

Hvad utlandet angår, så kommer äfven där revolutionen att framträda. Men revolutionen under skilda former, på det ena stället centraliserad, på det andra federalistisk, men öfverallt mer eller mindre socialistisk. Ingen enformighet.

VI.

Men låtom oss återvända till vår revolterande stad och se på hvad sätt den bör sörja för sina invånare!

Hvar skall den ta de nödvändiga lifsmedeln, om hela folket ännu icke antagit kommunismen? Det är den fråga, som helt naturligt göres.

Låtom oss ta en stor fransk stad, hufvudstaden, om man så vill. Paris förtär hvarje år milliontals centner spannmål, 350,000 oxar och kor, 200,000 kalvvar, 300,000 svin och mer än två millioner får, utan att räkna det vildt, som går åt. Det fordras i detta Paris omkring åtta millioner kilo smör och 172 millioner ägg, och allt annat i samma proportion.

Mjöl och spannmål komma från Förenta Staterna, Ryssland, Ungarn, Italien, Egypten, Indien. Boskapen förs dit från Tyskland, Italien, Spanien, t. o. m. från Rumänien och Ryssland. Hvad kryddor angår, finns det icke något land i världen, som icke får lämna sin tribut.

Låt först se, hur man skulle kunna ordna för att kunna förse Paris eller någon annan storstad med de produkter, som odlas på franska landsbygden, och som odlarna lifligt önska få omsatta.

För de autoritära socialisterna erbjuder frågan ingen svårighet. De skulle först införa starkt centraliserad regering, väpnad med alla exekutiva organ: polis, armé, giljotin. Denna regering skulle utföra statistiska beräk-

ningar öfver allt, som skördades i Frankrike, den skulle dela landet i ett visst antal födoämne-arrondissement, och den skulle befalla, att det och det lifsmedlet af den och den kvalitén skulle föras till bestämdt ställe, på viss dag vid viss station mottagen viss dag af viss tjänsteman, inläggas i visst magasin o. s. v.

Nå väl, vi påstå med full öfvertygelse, att en sådan lösning icke vore önskvärd, men att den för öfrigt aldrig heller skulle kunna verkställas. Den skulle vara en ren utopi.

Man kan drömma om ett sådant sakernas tillstånd med pennan i handen, men i praktiken skulle det bli fysiskt omöjligt, ty man har icke tagit människornas sinne för oberoende med i beräkning. Det skulle bli en allmän resning, tre eller fyra Vendée-krig i stället för ett, byarnas strid mot städerna, hela Frankrike upproriskt mot den stad, som vågade pålägga ett dylikt system.

Men nog med jakobinska utopier! Låt oss se, om man icke kunde organisera sig på annat sätt!

År 1793 uthungrade landsbygden de stora städerna och dödade revolutionen. Det är likväl bevisadt, att sädesskörden i Frankrike icke hade minskats 1792–93; allt leder t. o. m. till den tron, att den ökats. Men sedan de borgerliga landtmännen tagit en stor del af herrarnas gods i besittning, efter att inhöstat skörden på dessa gods, ville de icke sälja sitt hvete mot »assignater» (penninganvisningar). De behöllo det i väntan på att det skulle stiga eller att guldmynt skulle komma i rörelsen. Och icke ens exekutioner eller de strängaste medel från konventets sida för att tvinga uppköparna att sälja säden kunde få bukt med detta beslut. Man vet likväl, att konventets kommissarier icke generade sig för att giljotinera uppköparna, eller folket att hänga dem vid lyktpålarna. Och likväl stannade säden på spannmålsvindarna, och folket i städerna svalt.

Men hvad erbjöd man jordbrukarna i utbyte för deras hårda arbete?

Assignater. Papperslappar, livilkas värde föll hvarje dag, sedlar, på hvilka stodo femhundra livre i bokstäfver men utan verkligt värde. För en sedel på tusen livre kunde man icke längre köpa ett par stöflar, och man förstår lätt, att bonden icke ville byta ut ett års arbete mot ett stycke papper, för hvilket han icke ens skulle kunnat köpa en arbetsblus.

Och så länge man erbjuder odlaren af jorden ett stycke värdelöst papper — det må kallas »assignat» eller »arbetskvitto» — så blir det på samma sätt. Lifsmedlen skola stanna på landet; staden får dem icke, om man också omigen ville ta giljotinen eller massdränkningar till hjälp.

Det man måste bjuda bonden är icke papper, utan den vara, som han omedelbart har behof af. Det är den maskin, som han nu får undvara till sin stora saknad; det är kläderna, en dräkt, som skyddar honom för köld och dåligt väder; det är lampan och fotogenen, som ersätta hans ljusstump; det är spaden, räfsan, plogen. Det är med ett ord allt, som bonden nekar sig nu, icke därför, att han icke känner behof däraf, utan därför, att i hans lif, som är fylldt af försakelser och uttröttande arbete, äro tusen föremål oupphinneliga för honom, på grund af att de äro för dyra.

Må staden skyndsamt beflita sig om att förfärdiga dessa saker, som fattas för bonden, i stället för att tillverka bjäfs att pryda de borgerligas damer med! Må symaskinerna i Paris förfärdiga arbets- och söndagskläder till landsbygden, i stället för att sy på brudutstyrslar, och må den mekaniska verkstaden göra jordbruksmaskiner, spadar och räfsor, i stället för att vänta på att engelsmännen skola skicka oss sådana i utbyte mot vårt vin!

Må staden icke skicka till byarna kommissarier med röda eller mångfärgade skärp och med tillsägelse till bonden att föra sina lifsmedel till föreskrifven ort, utan må den skicka till honom vänner och bröder, som säga: »För till oss edra produkter och tag i våra bodar alla manufakturvaror, ni ha lust till». Och då skola lifsmedlen tillströmma från alla håll. Bonden skall behålla hvad han behöfver för att lefva, men han skall skicka öfverskottet till arbetarna i städerna, och där skall han för första gången under historiens lopp finna bröder och icke utsugare.

Man skall kanske säga, att detta kräfver en fullständig förändring af industrien. Ja, naturligtvis, hvad vissa grenar angår. Men det finns tusen andra, som skulle kunna hastigt ändras, så att de kunde förse bonden med kläder, klocka, möbler, husgeråd och de enkla maskiner, som staden nu låter honom betala så dyrt. Väfvare, skraddare, skomakare, skofabrikanter, järnkramhandlare, snickare och många andra skola icke finna det svårt att öfverge lyxtillverkningen för det nyttiga arbetet. Man måste endast genomträngas af tanken på det nödvändiga i denna omdaning, och anse den som en handling af rättvisa och framåtskridande och icke låta bedraga sig längre af den dröm, som är så kär för de teoriserande, nämligen att revolutionen bör inskränka sig till att ta i besittning det värdefullaste, och att produktionen och handeln kunna förbli vid hvad de äro i våra dagar.

I detta ligger enligt vår mening hela frågan. Att erbjuda landtbrukaren i utbyte mot hans produkter icke papperslappar, hvad det än må stå på dem, utån själfva föremålen, som han har behof af.

Om man gör detta, skola lifsmedlen strömma till städerna. Om man icke gör det, få vi hungersnöd i städerna med alla dess följder, reaktion och blodbad.

VII.

Alla stora städer, sade vi, köpa säd, mjöl, kött icke endast från sitt lands provinser utan också från utlandet. Utländningen skickar till Paris kryddor, fisk och lyxmatvaror jämte ansenliga mängder säd och kött.

Men under revolutionen måste man icke längre ta utländningen med i räkningen eller åtminstone räkna på honom det minsta möjliga. Om hvetet från Ryssland, vinet från Italien och Ungarn nu strömma till västra Europas marknadsplatser, så kommer detta icke däraf, att de länder, som skicka dem, äga för mycket däraf eller att dessa produkter växa där af sig själfva som maskrosen på vägen. I Ryssland arbetar bonden sexton timmar om dagen och svälter tre eller sex månader hvarje år för att skicka ut hvetet, med hvilket han betalar egendomsherrn och staten. Nu för tiden uppträder polisen i de ryska byarna, så snart skörden är inbergad, och säljer den sista kon, den sista arbetshästen för att kräfva skatter och räntor åt herrarna, när bonden icke frivilligt säljer sin säd åt exportörerna. I följd häraf behåller han endast säd för nio månader och säljer återstoden för att hans ko icke skall säljas för femton francs. För att lefva tills nästa skörd blandar han under tre månader, såvida året varit godt, och under sex, om det varit dåligt, näfver eller frön af trädgårdsmolla i sitt mjöl, under det man i London smörjer sig med skorpor, som äro bakade af hans hvete.

Men så snart revolutionen kommit, skall den ryske jordbrukaren få behålla brödet åt sig och sina barn. De italienska och ungerska bönderna få göra detsamma, och låtom oss också hoppas, att hindun får den fördel af dessa goda exempel, likaväl som arbetarna på Bonanzafarmarna i Amerika, så vida dessa områden då icke redan råkat i upplösning genom krisen! Vi få således icke längre räkna på tillförsel af säd och majs från utlandet.

Då hela vår borgerliga civilisation är grundad på utsugning af de lägre raserna och de länder, som äro efterblifna i industriellt hänseende, så blir revolutionens första välgärning den att hota denna »civilisation» genom att tillåta de s. k. lägre raserna att förgöra sig. Men denna ofantliga välgärning kommer att uttrycka sig i en säkert och ansenligt minskad tillförsel af lifsmedel till västerlandets stora städer.

Hvad det egna landet angår är det svårare att förutse, huru förhållandena skola gestalta sig.

Å ena sidan skall jordbrukaren helt säkert dra fördel af revolutionen för att råta upp sin mot jorden böjda rygg. I stället för fjorton eller sexton timmar, som han arbetar nu, skall han icke behöfva arbeta mer än hälften, hvilket kan ha till följd en minskning i produktionen af de förnämsta lifsmedlen, säd och kött.

Men å andra sidan skall det bli en ökning i produktionen, så snart jordbrukaren icke längre blir tvungen att arbeta för att föda lättingar. Nya jordsträckor skola då odlas, fullkomligare maskiner, skola komma i bruk. — »Aldrig har landtarbetet bedrifvits så kraftigt som 1793», då bonden återtagit från herrarna den jord han så länge haft begär till — säger Michelet, på tal om den stora revolutionen.

Inom kort skall det intensiva jordbruket stå hvarje landtbrukare till buds, då de fulländade maskinerna och de kemiska gödningsämnen skola stå till samfundets förfogande. Men allt leder till att tro, att det i början kan bli en minskning af åkerbruksproduktionen i Frankrike lika väl som annanstädes.

Det klokaste skulle i alla händelser vara att vara beredd på en minskning i tillförseln lika väl från det egna landet som från utlandet.

Huru skall man då kunna fylla den brist, som uppstår?

Helt enkelt genom att själf råda bot på saken. Det är onödigt att gå öfver ån efter vatten, när allt kan lösas så enkelt.

De stora städerna måste odla jorden, lika väl som landsbygden gör det. Man måste gå tillbaka till det, som biologien skulle kalla »funktionernas allsidighet». Efter att ha uppdelat arbetet, får man »integrera» det; det är gången i hela naturen!

Dessutom, all filosofi å sido, kommer man att ledas dit af förhållandenas egen makt. Om Paris märker, att det om åtta månader icke mer har någon säd — så börjar Paris att odla säd.

Jord? Ja, sådan fattas icke. Det är framförallt kring de stora städerna — och i synnerhet omkring Paris, som herrarnas stora parker och gräsmattor utbreda sig, dessa millioner hektar, som endast vänta på den kloke arbetaren och odlaren för att omge Paris med fruktbara åkrar, som skola bli helt annorlunda gifvande än de sydryska stepperna, som äro täckta med matjord men förtorkade af solen.

Armar? Men hvad tror ni väl, att två millioner parisare och parisiskor skola sysselsätta sig med, när de icke längre skola kläda och roa de ryska furstarna, de rumeniska bojarerna och Berlinfinansens damer?

Den anarkistiska Pariskommunens åkerbruk, skall bli något helt annat än jordslafvarnas i Ardennerna.

Det skall förfoga öfver århundradets hela maskinapparat, öfver arbetarens intelligens och tekniska vetande, äga i sin tjänst uppfinnarna, kemisterna, botanisterna, professorerna i Jardin des plantes, och maraichererna i Genevilliers⁽²⁾ tillika med de nödvändiga verktygen för att mångdubbla maskinerna och försöka nya, och den skall äntligen ha förstått Parisbefolkningens organisationsförmåga, glädtiga sinnelag och arbetshåg.

Ångan, elektriciteten, solvärmets och vindens styrka skola snart bli tagna i bruk. Jordhackningsmaskinen och stenplockningsmaskinen, som drifvas med ånga, skola snart ha utfört det stora förarbetet, jorden skall bli gifmild och rik och endast vänta på mannens och isynnerhet kvinnans kloka omvårdnad för att betäckas med välskötta växter, som förnyas tre, fyra gånger om året.

Då män, kvinnor och barn få lära trädgårdsodlingen af sakförståndiga, på särskilda försöksjordstycken pröfva tusen olika sätt af odling, täfla sinsemellan om att uppnå de bästa skördarna, genom kroppsrörelsen utan öfveranstängning och för mycket arbete återvinna de krafter, som ofta felats dem i de stora städerna — då skola de trifvas och vårda sig om åkerbruket, som då skall upphöra att vara ett slafarbete och bli ett nöje, en fest, ett pånyttfödande af människosläktet.

»Det fins inga ofruktbara jordsträckor! Jorden är hvad människan gör den till!» så lyder det modärna åkerbrukets sista ord. Jorden ger hvad man begär af den, det gäller endast att begära förnuftigt.

En landsträcka, om den också är så liten som de två departementen Seine och Seine-et-Oise, och om den också skulle föda en stad så stor som Paris, skulle fullkomligt räcka till att fylla de tomrum, som revolutionen kunde skapa omkring sig.

En samverkan mellan åkerbruk och industri, människan jordbrukare och industriarbetare på samma gång, det är till detta vi nödvändigtvis ledas af den kommunistiska kommunen, om den fritt och öppet griper sig an med expropriationen.

Må den endast slå in på denna väg, och det blir icke af hunger den kommer att gå om intet! Däri ligger icke faran, den ligger i fegheten i sinnet, i fördomarna, i halfmesyrerna.

Faran är där, hvarest Danton såg den, då han ropade till Frankrike: »Djärfhet, djärfhet och åter djärfhet!» framför allt den intellektuella djärfheten, som viljans djärfhet icke skall underlåta att genast följa.

⁽²⁾ Maraicher = trädgårdsodlare, som använder ett nytt, intensivt odlingsätt.

BOSTADEN

I.

De, som uppmärksamt följa arbetarnes idéutveckling, böra ha märkt, att enighet helt omärkligt blifvit stadfäst angående en viktig fråga, nämligen bostadsfrågan. En sak är viss: i Frankrikes stora städer och äfven i många små, komma arbetarna småningom till den slutsatsen, att de bebodda husen ingalunda tillhöra dem, som staten erkänner såsom ägare.

Det är en revolution, som försiggår i sinnena, och det går icke längre att få folket att tro, att äganderätten till husen är rättvis.

Huset har icke byggts af ägaren, det har blifvit uppfördt, prydt, inredt af hundratals arbetare, som hungern drifvit in på byggnadsplatserna, som behovet att lefva har tvungit att mottaga en mager lön.

De pengar, som den påstådde ägaren gifvit ut, voro icke frukten af hans eget arbete. Han hade samlat dem liksom alla rikedomar genom att betala arbetarna två tredjedelar eller endast hälften af det de borde haft.

Slutligen — och det är just häri, som oegentligheten är i ögonen fallande — beror husets nuvarande värde på den inkomst, som ägaren kan skaffa sig däraf. Men denna inkomst beror därpå, att huset är beläget i en stenlagd stad med gasbelysning och som står i regelbunden förbindelse med andra städer och som inom sig rymmer industrietablisement, handel, vetenskap, konst; att denna stad är prydd med broar, kajer, monumentala byggnader, och erbjuder invånarna en mängd behag och bekvämligheter som icke finnas på landet; att tjugo, trettio generationer ha arbetat för att göra den beboelig och hälsosam och på att försköna den.

Värdet på ett hus i vissa stadsdelar i Paris uppgår till en million, icke därför att det rymmer för en million arbete inom sina murar, utan emedan det ligger i Paris, emedan sedan århundraden arbetare, konstnärer, tänkare, lärde och författare ha bidragit att göra Paris till hvad det nu är, ett industriellt, merkantilt, politiskt, konstnärligt och vetenskapligt centrum; emedan det har ett förflutet; emedan dess gator tack vare litteraturen äro kända i landsorten så väl som i utlandet; emedan det är en produkt af aderton århundradens arbete, arbetet af ett femtiotal generationer af hela franska folket.

Hvem har väl då rätt att kalla sig ägare af den minsta del af denna jord eller den obetydligaste af dess byggnader utan att begå en skriande orättvisa? Hvem har väl då rätt att åt hvem det än vara må sälja minsta lilla del af det gemensamma arvet?

I denna fråga, sade vi, ha arbetarna blifvit eniga. Tanken på gratisbostaden visade sig tydligt under Paris' belägring, då man begärde det rena och enkla afskrifvandet af de hyror husvärdarna begärde. Den framträdde äfven under kommunen 1871, då Parisarbetaren väntade af kommunrådet ett manligt beslut om ett omintetgörande af hyrorna. Den kommer att bli den första tanke, som skall upptaga den fattige, när revolutionen brutit ut.

Antingen det är revolution eller ej, måste arbetaren ha ett skydd, ett tak öfver hufvudet. Men hur dåligt, hur ohälsosamt detta än är, fins det alltid någon ägare, som kan vräka er därifrån. Det är sant, att under en revolution har ägaren icke till sitt förfogande någon stadstjänare eller uppsägningsman, som kan kasta ert husgeråd på gatan. Men hvem vet, om i framtiden den nya regeringen, hur revolutionär den än påstår sig vara, icke kommer att återupprätta våldet och hetsa polisbandet mot er! Man såg visserligen kommunen kungöra afskaffandet af hyrorna till den första april — men endast till första april!⁽³⁾ Därefter måste man betala, och detta fastän allt i Paris var huller om buller, industrien afstannade och revolutionären icke hade andra tillgångar än sina trettio sous.

⁽³⁾ Dekretet af den 30 mars, hvarigenom kvartalen från oktober 1870, från januari och april 1871 afskrefvos.

Men då arbetaren icke betalar husägaren, måste han veta, att han icke endast begagnar sig af en upplösning af makten. Han måste veta, att gratis-bostaden är stadfäst och erkänd i princip så att säga af det allmänna medgifvandet, att gratisbostaden är en rättighet, som högt proklamerats af folket.

Nå väl, skola vi vänta, att denna åtgärd, som så väl svarar mot hvarje hederlig mans rättskänsla, skall tas af socialisterna, som finnas bland borgarna i en provisorisk regering? Ni skulle få vänta länge — ända tills reaktionens återkomst!

Se där hvarför de sanna revolutionärerna vägra att sätta på sig skärp och uniformsmössa, befallningens och slafveriets insignier, utan förbli folkets kamrater under det de arbeta med folket på att expropriationen af husen skall bli utförd. De skola arbeta på att skapa en idéström i denna riktning, de skola arbeta på att sätta dessa idéer i praktik, och när de ha mognat, skall folket skrida till expropriationen af husen utan att lyssna till de teorier, med hvilka man icke skall underlåta att sätta krokben för det, om ersättning till husägarna och andra dumheter.

Den dag, då expropriation är gjord, skall den utsugne arbetaren förstå, att nya tider ha kommit, att han icke längre skall gå med krökt ryggrad inför de rike och mäktige, att jämlikheten träd fram i dagen, att revolutionen är en verklighet och icke en teaterkupp, sådan som dem man redan sett nog af.

II.

Om expropriationens idé blir populär, kommer utförandet ingalunda att stöta på de oöfverstigliga hinder, som man tycker om att hota oss med.

De galonerade herrar, som komma att intaga de lediga ministerfåtöljerna och Hotel de ville, skola visserligen icke afstå från att hopa det ena hindret på det andra. De skola tala om att bevilja ersättning åt ägarna, sätta upp statistik, utarbета långa rapporter, så långa, att de skulle kunna räcka ända till det ögonblick, då folket är krossadt af arbetslöshetens nöd, icke ser någon räddning komma utan förlorar tron på revolutionen, lämnar fritt rum åt de reaktionära och till slut gör den byråkratiska expropriationen motbjudande för alla.

I detta fins verkligen en stöttesten, på hvilken allt skulle kunna kantra. Men om folket icke lyssnar till de falska resonsemang, med hvilka man söker att blända det, om det förstår, att ett nytt lif kräver nya tillväggångssätt, och om det själf tar utförandet om hand, då kommer expropriationen att ske utan stora svårigheter.

»Men huru? Hur skall den kunna göras?» frågar man. Vi skola svara, men med ett förbehåll. Det är oss motbjudande att teckna expropriationsplanen i de minsta detaljer. Vi veta på förhand, att allt som en man eller en grupp skulle kunna få andra att tro på i dag, blir öfverträffadt af det mänskliga lifvet. Lifvet, det ha vi sagt förut, kommer att göra det bättre och enklare än allt, som man skulle kunna föreskrifva på förhand.

Då vi skissera sättet, enligt hvilket expropriationen och fördelningen af de exproprierade rikedomarna skulle kunna göras utom styrelsens mellankomst, vilja vi således endast svara dem, som förklara saken omöjlig. Men vi be få betona, att vi ingalunda påstå oss kunna föreskrifva den eller den organisationsmetoden. Det, som är oss angeläget, är endast att visa, att expropriationen kan utföras genom folkets initiativ och att den icke kan utföras på annat sätt.

Det är lätt att förutse, att redan vid de första expropriationshandlingarna, kommer det att i hvarje kvarter, vid hvarje gata bildas grupper af frivilliga medborgare, som komma och erbjuda sin tjänst för att ta reda på antalet lediga våningar, bostäder, där talrika familjer bo hoppackade, ohälsosamma rum och hus, som äro alltför rymliga för dem, som bo där, och som skulle kunna få tas i anspråk af dem, som kväfvats i små kyffan. På några dagar skulle dessa frivilliga sätta upp fullständiga listor angående gatan och kvarteret på alla våningar, hälsosamma och ohälsosamma, små och stora, skadliga bostäder och praktvåningar.

De skulle fritt meddela hvarandra sina listor och på få dagar ha statistiken färdig. Lögnaktig statistik kan tillverkas på embetsrum; den sanna exakta statistiken kan endast uppöras af den enskilde genom att skrida från det enkla till det mera sammansatta.

Utän att vänta något af någon skola då dessa medborgare gå och söka upp sina kamrater, som bo i kyffena och helt enkelt säga åt dem: »Den här gången, kamrat, är det revolution på allvar. Kom i kväll till det eller det stället! Hela kvarteret skall komma dit, och våningarna skola delas ut. Om ni inte särskildt håller på ert ruckel,

så kan ni välja en af femrumsvåningarna, som äro lediga. Och sedan ni flyttat in, är allt klart. Det beväpnade folket har ett ord att säga åt dem, som skulle vilja kasta ut er!»

»Men alla människor skulle vilja ha en våning på tjugo rum!» säger någon.

Åh nej, tänk efter, det är inte sant! Folket har aldrig begärt att få månen i ett vattenämbar. Tvärtom ha vi hvarje gång, som vi sett likar ha en orättvisa att reparera, förvånats öfver det sunda förstånd och den rättskänsla, hvaraf massan lifvades. Har man någonsin sett det omöjliga fordras? Har man någonsin sett befolkningen i Paris slåss, då den gick och hämtade sin portion bröd eller bränsle under de båda belägringarna? Människorna stodo i kö med en resignation, som de utländska tidningskorrespondenterna aldrig nog kunde beundra: och man visste dock, att de, som kommit sist, skulle få tillbringa dagen utan både bröd och värme.

Visserligen finns det tillräckligt mycket egoistiska instinkter hos våra samhällens isolerade individer, det veta vi mycket väl. Men vi veta också, att det bästa medlet att väcka och föda dessa instinkter skulle vara att anförtro bostadsfrågan åt ett ämbetsverk. Då skulle verkligen alla dåliga lidelser träda fram i dagen. Det gällde endast att ha det största inflytande på denna byrå. Vid minsta olikhet skulle det höjas höga skrik; vid minsta fördel, som gåfves åt någon, skulle det skrikas på mutor — och med all rätt!

Men då folket själft förenat sig efter gator, kvarter, stadsdelar och åtagit sig att förflytta kyffenas invånare till de borgerligas alltför stora våningar, då skulle de ringa olägenheterna, de små orättvisorna tas lätt. Man har sällan vädjat till massornas goda instinkter. Någon gång under revolutionerna har det dock blifvit gjort, då det gällde att rädda den kantrande båten — och man har aldrig gjort det förgäfvets.

Det skall bli på samma sätt vid den kommande revolutionen.

Trots allt kan det dock komma att begås orättvisor. De skola icke kunna undvikas. Det fins i våra samhällen individer, som ingen stor händelse skulle kunna förmå att gå ur det egoistiska hjulspåret. Men det gäller icke att veta, huruvida det kommer att begås orättvisor eller icke. Det gäller att veta, hur man skulle kunna inskränka dem.

All historia, all mänsklig erfarenhet lika väl som samhällspsykologien skola kunna bevisa, att det säkraste medlet är att öfverlämna saken åt intressenterna. De äro dessutom de enda, som kunna öfverväga och ordna de tusen detaljer, som måste förbises vid en byråkratisk fördelning.

III.

Det kommer dessutom icke att utföras en absolut lika fördelning af bostäder, men do olägenheter, som en del familjer ännu skulle få utstå, skulle lätt afhjälpas i ett samhälle, som befinner sig på expropriationens väg.

Förutsatt att murarna, stenhuggarna, byggnadsarbetarna med ett ord, veta, att de ha sin existens försäkrad, skulle de icke begära bättre, än att få återtaga sitt vanliga arbete några timmar om dagen. De skulle inreda på nytt sätt de stora våningarna, som nu fordra en hel stab af tjänare. Och på några månader skulle hus, som vore vida hälsosammare än de vi nu bebo, ha uppstått. Och åt dem, som icke fått tillräckligt goda bostäder, skulle den anarkistiska kommunen kunna säga:

»Tålmod, kamrater! Hälsosamma, bekväma palats, mycket bättre än allt det, som kapitalisterna byggde, skall resa sig på den fria stadens mark.

De skola användas af dem, som bäst behöfva dem. Den anarkistiska kommunen bygger icke för att skaffa sig räntor. De byggnader den uppför åt sina medborgare, äro produkter af den kollektiva andan och skola tjäna till modeller för hela mänskligheten

— de skola tillhöra er!»

Om det revolterande folket exproprierar husen och proklamerar gratisbostaden, alla fastigheters öfvergång till allmän egendom och hvarje familjs rätt till hälsosam bostad, har revolutionen från början tagit en kommunistisk karaktär och kastat sig in på en väg, från hvilken man icke så snart skall kunna få den att vika. Den har gifvit en dödsstöt åt privatganderätten.

Expropriationen af husen bär sålunda inom sig fröet till hela den sociala revolutionen. Det sätt, på hvilket den kommer att utföras, beror på händelsernas förlopp. Antingen skola vi öppna en god, bred väg för den kommunistiska anarkismen, eller också skola vi stanna och stampa i den autoritära individualismens smuts.

Det är lätt att gissa tusen invändningar, som kunna göras, en del teoretiska och en del praktiska.

Efter som det gäller att till hvarje pris upprätthålla olikheten, så är det säkert, att man i rättvisans namn kommer att säga: »Är det icke nedrigt, att parisarna roffa åt sig de vackra husen och lämna kojorna åt bönderna?» Men vi böra icke låta vilseleda oss af detta. Dessa rättvisans rasande anhängare glömma, i följd af en för dem egendomlig sinnesriktning, den skriande orättvisan i det de vilja försvara. De glömma, att det äfven i Paris fins kyffen, i hvilka arbetaren och hans hustru och barn kväfväs, under det att han från sitt fönster ser den rikes palats. De glömma att hela generationer förtvina i de hopgyttrade kvarteren i brist på sol och luft, och att utplånandet af denna orättvisa bör vara revolutionens första plikt.

Men låtom oss icke dröja vid dessa egennyttiga invändningar! Vi veta att den olikhet i vilkor, som verkliga ännu existerar mellan Paris och byn, är en sådan, som minskas med hvarje dag. Byn kommer icke att dröja med att skaffa sig hälsosammare bostäder, än den nu har, då bonden har upphört att vara egendomsherrn, fabrikantens, ockrarens och statens arbetsdjur. Skulle man väl för att undvika en kort och tillfällig orättvisa upprätthålla den orättvisa, som existerat sedan århundraden?

De s. k. praktiska invändningarna äro icke, de heller, mycket starka.

»Se här», kommer man att säga, »en stackars karl, som medels sina besparingar lyckats köpa ett hus, som är lagom slort för honom och hans familj. Han trifves så bra där. Tänker ni kasta honom också på gatan?»

Nej visst icke! Så vida hans hus är precis lagom för honom och hans familj, må han bo där! Må han odla trädgården utanför sina fönster! Våra gossar skola t. o. m., om det behöfs, gå och ge honom en handräckning. Men om det i huset fins en våning, som han hyr ut åt någon annan, då kommer folket och hälsar på denne andre och säger till honom: »Ni vet ju, kamrat, att ni hädanefter inte är skyldig värden något? Stanna kvar i er våning men betala ingenting! Det kommer ingen inkasserare hädanefter, vi lefva i kommunen!»

Och om husägaren ensam bebor tjugo rum, och det i kvarteret fins en mor med fem barn, som bo i ett enda rum, ja då går folket och ser efter, om det inte bland de tjugo rummen kunde finnas några, som efter några reparationer kunde bli en liten bra våning åt modern med de fem barnen. Skulle detta icke vara rättvisare, än att lämna modern och de fem småttingarna i kyffet och den tjocka herrn i sitt slott? Dessutom kommer den rike herrn att mycket snart finna sig däri, ty då han icke längre har några tjänstflickor för att städa hans tjugo rum, så blir hans hustru förtjust öfver att få göra sig utaf med halfva våningen.

»Men det blir en fullständig omhvälfning», skola ordningens försvarare utropa. »Det blir ju flyttningar utan ända! Då skulle det vara lika bra att kasta alla människor på gatan och sedan dra lott om våningarna!» Nå väl, vi äro öfvertygade om, att om icke något slags styrelse blandar sig i saken, och om hela ändringen anförtros åt grupper, som frivilligt sammanslutit sig för detta arbete, skola flyttningarna bli färre än de, som ske på ett enda år på grund af husvärdarnas snikenhet.

För det första fins det i de stora städerna ett så stort antal obebodda våningar, att de nästan skulle räcka att härbergera de människor, som bo i kyffena. Hvad palatsen och lyxvåningarna beträffar skulle många arbetarfamiljer icke ens vilja ha dem: man har ingen nytta af dem, om de icke underhållas af en skara tjänstfolk. De, som bebo dessa våningar, skola också snart se sig tvungna att söka mindre dyrbara bostäder, där bankirernas fruar själfva få stå i köket. Och så småningom, utan att det behöfs att föra bankiren under eskort af pikar till en vindskupa, och den, som bodde i vindskupan till bankirens palats, skall befolkningen genom vänlig öfverenskommelse fördela sig i de befintliga bostäderna, och detta med så litet bråk som möjligt. Se vi icke landtkommunerna fördela åkrar sinsemellan och härvid störa de skilda jordstyckenas ägare så litet, att det endast behöfs konstatera det sunda förnuft och den klokhet i åtgärder, med hvilka kommunen handlat? Den ryska kommunen — detta är fastställt genom hela volymer af undersökningar — byter i mindre grad om ägare till sina åkrar, än den individuella äganderätten med sitt processande. Och man vill inbilla oss, att invånarna i en stor europeisk stad skulle vara dummare eller mindre organiserade än ryska bönder eller hinduer!

Dessutom åstadkommer hvarje revolution en viss omstörtning i det dagliga lifvet, och de, som hoppas att kunna genomlefva en stor kris utan att deras hustrur skola rubbas från sin spisel, få säkert anledning till att bli missbelättna. Man kan byta om regering utan att den goda borgaren någonsin behöfver komma för sent till middagen, men man kan icke så lätt försona ett samhälles brott mot dem, som skapat och närt det.

Det blir en omstörning, det är visst. Man måste endast laga, att denna omstörtning icke sker förgäfvets, och att den inskränkes till ett minimum. Och det är främst af allt — vi upprepa det — genom att vända sig till de medintresserade, och icke till ämbetsverk, som man skaffar minst olägenheter åt alla.

Folket begår den ena dumheten efter den andra, när det vid urnorna skall välja mellan de förblindade, som fika efter äran att representera det och åtaga sig att göra allt, veta allt, ordna allt. När folket skall organisera det, som det känner till, det som rör det personligen, då gör det detta bättre än alla möjliga ämbetsverk. Såg man icke detta under kommunen? Och under den senaste strejken i London? Och ser man det icke dagligen i hvarje landtkommun?

KLÄDERNA.

Om husen betraktas som stadens gemensamma egendom och omman skrider till utdelande af lifsmedlen, blir man tvungen att ta ännu ett steg. Man ledes nödvändigtvis till att ta klädfrågan i betraktande, och den enda möjliga lösningen blir äfven då att i folkets namn ta i besittning alla bodar, där man säljer klädesplagg, och att öppna dörrarna för alla, så att hvar och en kan ta, hvad han behöfver. Att göra kläderna till allmän egendom och att ge alla rätt att i de allmänna bodarna ta hvad de behöfva eller att beställa det på skräddarverkstäderna, denna lösning kommer att bli nödvändig, så snart den kommunistiska principen blifvit tillämpad på husen och lifsmedlen.

Vi behöfva tydligtvis icke för detta ta ifrån medborgarna deras öfverrockar, lägga alla kläder i en hög och sedan dra lott, som våra kritici påstå lika snillrikt som uppfinningsrikt. Hvar och en kan behålla sin rock — om han har någon; och det är t. o. m. troligt, att om han har tio, kommer ingen att vilja ta dem från honom. Man kommer att föredra den nya rocken framför den, som den borgerlige mannen redan begagnat, och det kommer att finnas tillräckligt mycket nya kläder, för att man icke skall behöfva förse sig med gamla.

Om vi satte upp en förteckning på de kläder, som finnas hopade i de stora städernas bodar, skulle vi troligen finna, att det i Paris, Lyon, Bordeaux och Marseille fins nog för att kommunens skulle kunna skänka en dräkt åt hvarje medborgare och medborgarinna. Och för öfrigt, om alla icke funne något i deras smak, så skulle snart de gemensamma verkstäderna ha fyllt luckorna. Man vet hur snabbt det nu arbetas på våra skräddar- och syateljéer, där det fins utmärkta maskiner och där man inrättat sig för att tillverka i stor skala.

»Men alla män skulle vilja ha en sobelpels och alla kvinnor en sammetsklädning!» ropa våra motståndare.

Uppriktigt sagdt, det tro vi inte på. Alla människor tycka icke om sammet och alla drömma icke om en sobelpels. T. o. m. om man i dag föresloge parisiskorna att välja hvar sin klädning, skulle det finnas de, som föredroge en enkel klädning framför våra världsdamers alla fantastiska dräkter.

Smaken växlar med tiderna, och den smak, som kommer att ta öfverhand under revolutionstiden, blir helt säkert den enkla. Samhället liksom individen har sina stunder af feghet, men det har också sina stunder af hjältomod. Hur ömkligt samhället än kan vara, när det som nu kört fast i sträfvandet för småsinnade och dumt personliga intressen, så ändrar det sig dock under stora tider. Det har sina ögonblick af adelhet och hänförelse. Goda och hederliga män få då det inflytande, som bedragarna nu ha. Uppoffrande handlingar utföras, och de stora exemplen vinna efterföljd. Till och med egoisterna blygas att bli efter, och med eller mot sin vilja skynda de sig att sluta sig till de tappra och storsinnade.

Den stora revolutionen 1793 öfverflödar af exempel af denna art. Och det är under dessa moraliska pånyttfödelsekriser — lika naturliga för samhället som för individen — som man ser dessa sublimes handlingar, som föra mänskligheten ett steg framåt.

Vi vilja icke öfverdrifva den roll dessa vackra lidelser komma att spela, och det är icke på dem vi grunda vårt samhällsideal. Men vi öfverdrifva icke, om vi antaga, att de skola hjälpa oss att komma igenom de första ögonblicken, hvilka äro de svåraste. Vi kunna icke räkna på varaktigheten af denna uppoffring i det dagliga lifvet; men vi kunna vänta den vid företagets början, och det är allt hvad vi begära. Det är just då man måste sopa marken, föra bort de smutshögar, hvilka samlats under århundradens förtryck och slafveri, som det anarkistiska samhället behöfver dessa utbrott af broderskänsla. Längre fram skall det kunna lefva utan att begära uppoffringar, då det undanröjt förtrycket och redan därigenom skapat ett nytt samhälle, öppet för alla solidaritetens känslor.

Om revolutionen utföres i den anda vi talat om, kommer dessutom invividernas initiativ att finna ett vidsträckt verkningsfält för att undvika dragningar åt egoisternas håll. Grupper kunna bildas vid hvarje gata, i hvarje kvarter och åtaga sig att förse folket med kläder. De skola göra upp en förteckning på hvad den revolterande staden äger och få en i det närmaste fullständig kännedom om, hvilka hjälpkällor den i detta afseende

förfogar öfver. Och det är mycket troligt, att hvad kläderna angår, stadens medborgare skola antaga samma grundtanke som för lifsmedlen: »Man tar i högen af allt det, som fins i öfverflöd; utdelning af det, som fins i begränsadt mått.»

Då vi icke kunna skänka hvarje medborgare en sobelpels eller hvarje medborgarinna en sammetsklädning, skall samhället troligen göra en skillnad mellan det öfverflödiga och det nödvändiga. Och — tillfälligt åtminstone — kommer det att räkna sammetsklädningen och sobelpelsen till det öfverflödiga, förbehållande sig rätt att kanske längre fram afgöra, om icke det, som är öfverflödigt i dag, kan bli allas egendom i morgon. Under det att man garanterar hvarje invånare i den anarkistiska staden det nödvändiga, skulle man kunna öfverlämna åt privatverksamheten omsorgen att bevara åt de svaga och sjuka det, som tillfälligtvis betraktas som lyxföremål, att förse de mindre starka med det, som icke ingår i allas dagliga lifsbehof.

»Men det blir ju ett fullständigt nivelleringsystem, den grå munkkåpan!» skall man invända. »På detta sätt försvinna alla konstföremål, allt som förskönar lifvet!»

Visst icke! Vi stödja oss alltid på det, som redan existerar, och vi skola genast visa, huru ett anarkistiskt samhälle skall kunna tillfredsställa sina medborgares mest artistiska smak utan att därför bevilja den förmögenheter, som gå upp till millioner.

MÅTT OCH STEG.

I.

Om ett samhälle, en stad eller ett jordområde vill tillförsäkra alla sina invånare det nödvändiga — och vi skola snart se, hur uppfattningen af det nödvändiga kan vidgas ända till lyx — tvingas det till att bemäktiga sig allt, som behöfves för produktionen, d. v. s. mark, maskiner, verkstäder, transportmedel etc. Detta samhälle skall icke underlåta att exproprierade dem, som sitta inne med kapitalet, för att öfverlämna detta åt samfundet.

Det man har att förebrå det borgerliga samhället, är i själfva verket icke endast, att kapitalisten bemäktigar sig en stor del af det, som hvarje industriellt och kommersielt företag inbringar, och att detta tillåter honom att lefva utan att arbeta. Den viktigaste anklagelsepunkten är, som vi redan anmärkt, att hela produktionen tagit en fullkomligt falsk riktning, eftersom den icke är i stånd att skaffa välstånd åt alla. Däri ligger dess förkastelse.

Och hvad som är ännu mer, det är omöjligt att den schackrande produktionen skall kunna vara nyttig för alla. Att vilja detta skulle vara detsamma, som att begära af kapitalisten att gå från sina bestämmelser och fylla en funktion, som han icke kan fylla utan att upphöra att vara hvad han är, en privatentreprenör, som sträfvar att rikta sig. Den kapitalistiska organisationen, som är grundad på hvarje individs personliga fördel, tagen för sig, har skänkt samhället allt det man kunde hoppas: den har stegrat arbetarens produktionsförmåga. Af den revolution, som ångkraften åstadkommit inom industrien, kemiens och mekanikens snabba utveckling och århundradets uppfinningar har kapitalisten begagnat sig i sitt eget intresse för att förstora inkomsten af det mänskliga arbetet, och han har lyckats i hög grad. Men att ge honom en annan mission skulle vara fullkomligt förnuftsvidrigt. Att t. ex. vilja, att han skulle begagna detta större öfverskott af arbetet i hela samhällets intresse, det vore att begära välgörenhet och människokärlek af honom, och ett kapitalistiskt företag kan icke vara grundadt på människokärlek.

Det tillhör nu samhället att utsträcka till alla industrigrenar denna produktivitet, som nu är inskränkt till endast några stycken, och att använda den i allas intresse. Men det är tydligt att för att garantera välstånd åt alla bör samhället åter ta i besittning alla produktionsmedlen.

Nationalekonomerna skola helt säkert påpeka — de tycka om att påpeka — det relativa välstånd, som en del unga, starka och skickliga arbetare i vissa industrigrenar njuta af. Det är alltid detta fåtal, som man med stolthet ställer fram för oss. Men t. o. m. detta välstånd — detta privilegium för några stycken — äro de garanterade att få behålla det? I morgon skall måhända sjukdom, brist på förtroende eller deras herrars girighet kasta dessa privilegierade på gatan, och de få då med månader och år i umbäranden eller nöd betala den välståndperiod de njutit af. Hvilken mängd stora industrier — väfnader, järn, socker m. m. — för att icke tala om de tillfälliga, ha vi icke sett stranda och tyna, den ena efter den andra, antingen till följd af spekulation eller af arbetets naturliga förskjutning, som orsakas af kapitalisterna själfva. Alla de största industriföretagen i väfnad och mekanik ha nyligen genomgått denna kris, hvad skola vi då säga om dem, hvilkas förnämsta kännemärke är den periodiska arbetsinställelsen?

Hvad skola vi ytterligare säga om det pris, till hvilket några kategorier af arbetare köpa sitt välstånd? Ty det är tydligt nog genom landtbrukets ruinerande, bondens skamliga utsugning och massornas nöd, som det erhålles. Och gentemot detta lilla fåtal arbetare, som njuta af ett visst välstånd, hur många millioner mänskliga varelser lefva icke från hand i mun utan säker lön färdiga att begifva sig hvarthelst, där man kan behöfva dem, hur många bönder måste icke arbeta fjorton timmar om dagen för en medelmåttig lön! Kapitalet minskar landsbygdens befolkning, utsuger kolonierna och de länder, som ha en föga utvecklade industri, det dömer det oändliga flertalet af arbetare att förbli utan teknisk utbildning, medelmåttiga i samma handverk. En enda industris blomstrande tillstånd köpes ständigt genom att tio andra ruineras.

Och detta är icke en tillfällighet, det är en nödvändighet i det kapitalistiska systemet. För att se sig i stånd att någorlunda kunna aflöna några grupper af arbetare, måste i våra dagar bonden vara samhällets lastdjur, landsbygden måste öfverges för stadens skull, småhandtverken måste samlas här och där i de stora städernas smutsiga förstäder och för nästan ingenting tillverka en mängd nästan värdelösa föremål, som göra de stora fabrikenas produkter säljbara till lågt aflönade köpare: för att det dåliga klädet skall brista sönder, när det utgör den dåligt betalde arbetarens kläder, måste skräddaren nöja sig med en svältlön! Österlandets efterblifna länder måste utsugas för att arbetaren i några gynnade industrier skall under det kapitalistiska systemet njuta ett visst välstånd.

Den nuvarande organisationens onda består således icke däri, att produktionens »mervärde» tillfaller kapitalisten — som Rodbertus och Marx ha påstått och därigenom inskränkt den socialistiska uppfattningen och synpunkterna angående kapitalistsystemet. — Mervärdet själf är endast en konsekvens af djupare orsaker. Det onda ligger däri, att det kan finnas ett något som helst mervärde, i stället för ett enkelt öfverskott, som icke förtärts af hvarje generation. Ty för att det skall finnas något mervärde, måste män, kvinnor och barn tvingas af hungern att sälja sin arbetskraft för en minimal del af det, som dessa krafter frambringa, och framförallt af det, som de äro i stånd att frambringa.

Men detta onda skall äga bestånd, så länge det är nödvändigt för produktionen att endast vara ett fåtals egendom. Så länge människan förblir tvungen att betala en skatt till kapitalisten för att få rätt att odla jorden eller sätta en maskin i gång, och ägaren skall ha frihet att tillverka det, som lofvar honom störst vinst, i stället för det största antalet af för tillvaron nyttiga föremål, så länge skall välstånd endast kunna tidvis tillförsäkras ett litet antal människor och hvarje gång köpas genom att en del af samhället lider nöd. Det är ingalunda tillräckligt att utdela i lika delar det öfverskott en industri kan inbringa, om man samtidigt måste utsuga tusentals andra arbetare. Det gäller att med minsta möjliga förlust af mänsklig styrka producera största möjliga mängd af det, som är nyttigt för allas välstånd.

Denna åsikt kan icke vara utgångspunkt för någon, som börjat ett privat företag. Och det är därför som hela samhället, då det tar denna åsikt till sitt ideal, blir tvunget att expropria allt, som tjänar till att skaffa välstånd genom att frambringa rikedomar. Det måste ta i besittning marken, fabriken, grufvorna kommunikationsmedlen etc. och dessutom utforska hvad det måste tillverka i allas intresse, äfvensom nödiga mått och steg för denna produktion.

II.

Hur många arbetstimmar om dagen behöfver en man ge för att tillförsäkra sin familj en riklig föda, ett bekvämt hus och nödiga kläder? Denna fråga har ofta sysselsatt socialisterna, och de medge vanligtvis, att fyra eller fem timmar om dagen skulle vara nog — naturligtvis med vilkor, att alla människor arbetade. I slutet af förra århundradet stannade Benjamin Franklin vid fem timmar, och om fordringarna på bekvämlighet stigit sedan dess, så har äfven produktionsförmågan stigit och detta mycket hastigare.

Då vi i ett följande kapitel skola tala om åkerbruket, få vi se allt hvad jorden kan ge människan, som odlar den klokt, i stället för att kasta ut sådden på måfå på en dåligt förarbetad jord, så som det ofta sker nu. På den amerikanska västerns stora farmer, som uppta tiotal kvadratmil, men hvars jord är mycket magrare än den förbättrade jorden i de civiliserade länderna, får man endast 12 till 18 hektoliter på hektaren, d. v. s. hälften af hvad jorden ger i Europa och i de amerikanska öststaterna. Tack vare maskiner, som göra att två män på en dag kunna plöja två och en half hektar, kunna hundra män på ett år producera allt, som behöfs för att leverera i hemmet bröd åt tio tusen personer ett helt år.

Det skulle således vara nog, om en man arbetade under samma vilkor i trettio timmar, d. v. s. sex halfdagsverken på fem timmar hvarje för att få bröd för ett helt år, och trettio halfdagsverken för att skaffa bröd åt en familj på fem personer.

Och vi skola också visa af redogörelser, som framgått ur den nuvarande praktiken, att om man hade tillfälle till en intensiv odling, skulle mindre än sextio halfdagsverken kunna skaffa bröd, kött, grönsaker och t. o. m. lyxfruktur åt en hel familj.

Då vi äfven undersöka, huru mycket de arbetarbostäder gå till, som man i våra dagar bygger i de stora städerna, kan man vara viss, att för att i en stor engelsk stad få ett litet särskildt hus, sådant som man nu bygger åt arbetarna, skulle det vara tillräckligt med

1,400 till 1,800 arbetsdagar på fem timmar. Och då ett dylikt hus står åtminstone femti år, finna vi, att mellan 28 och 36 halfdagsverken om året skulle kunna skaffa en familj en hälsosam och t. o. m. prydlig bostad och därtill försedd med alla nödvändiga bekvämligheter, under det att då arbetaren hyr liknande rum af en hyresvärd, får han betala 75 till 100 arbetsdagar per år.

Tillåt oss påpeka, att dessa siffror representera maximum af det en våning nu kostar i England, under våra samhällens bristfälliga organisation. I Belgien har man byggt arbetarbostäder mycket billigare. När allt tages i betraktande, kan man försäkra, att i ett väl ordnad samhäll skulle ett fyrtiotal halfva arbetsdagar om året räcka till för att anskaffa en fullt bekväm bostad.

Återstå kläderna. Härvidlag är en beräkning nästan omöjlig, emedan den förtjänst, som en hel svärm af mellanhänder skaffar sig och som höjer varans pris, är omöjlig att angifva. Om ni t. ex. tar klädet och lägger därpå alla de förhöjningar, som göras genom jordägaren, fåruppfödaren, ullhandlaren och alla deras mellanhänder, ända till järnvägsbolaget, spinnarna och väfvarna, försäljarna, biträdena och kommissionärerna, kan ni göra er en föreställning om, hvad som för hvarje klädesplagg betalas till en hel skara borgare. Det är på grund häraf fullkomligt omöjligt att säga hur många arbetsdagar en ytterrock är värd, som ni betalar med hundra francs i en stor bod i Paris.

Hvad som är säkert, är att med de maskiner man nu har, åstadkommer man en tillverkning af nästan otroliga massor tyg.

Några exempel äro tillräckliga. I 751 bomullsfabriker, spinnerier och väfverier i Förenta Staterna tillverka 175,000 arbetare och arbeterskor 1,939,400,000 meter bomullstyng, och därtill en oerhörd mängd bomullsgarn. På 300 arbetsdagar på nio och en half timme betyder detta per arbetare en genomsnittsproduktion af 11,000 meter tyg, d. v. s. en arbetare tillverkar på mindre än tio timmar fyrtyo meter bomullstyng. Om man antar att en familj använder 200 meter om året, hvilket är mycket, så skulle detta vara lika mycket som femtio arbetstimmar, d. v. s. tio halfva arbetsdagar på fem timmar. Och man skulle därtill också få bomullsgarn, d. v. s. tråd till att sy med och garn till ylletyger, som äro blandade med bomull.

Hvad väfnadsindustrien ensam angår visar Förenta staternas statistik, att under det att 1870 en arbetare, som arbetade 13 å 14 timmar om dagen, tillverkade 9,500 meter hvitt bomullstyng om året, så väfde han tretton år därefter 1886, 27,000 meter, fastän han endast arbetare 55 timmar i veckan. T. o. m. af tryckta bomullstyger fick man, väfning och tryckning inberäknadt, 29,150 meter på 2,669 arbetstimmar om året, hvilket gör omkring 11 meter i timmen. För att skaffa sig 200 meter hvit och tryckt bomullsväf skulle det således vara tillräckligt att arbeta mindre än tjugo timmar om året.

Härvid bör märkas, att råvaran kommer till dessa fabriker ungefär sådan som den kommer från fältet, och att hela den rad förvandlingar hvarje stycke undergår, innan det förvandlas till tyg, utföres inom en tidrymd af tjugo timmar. Men för att köpa dessa 200 meter i handeln, måste dock en väl betald arbetare lågt räknadt betala 10 å 15 arbetsdagar på tio timmar, d. v. s. 100 å 150 timmar. Och den engelska bonden skulle få släpa en månad eller ännu mer för att skaffa sig denna lyx.

Man ser redan af detta exempel, att med femtio halfva arbetsdagar om året skulle man i ett väl ordnad samhäll kläda sig bättre, än den enkla medelklassen klär sig nu.

Men med allt detta ha vi kommit därtill, att det behöfs sextio halfva dagsverken på fem timmar för att skaffa oss jordens produkter, fyrtyo till bostad och femtio till kläder, hvilket dock icke utgör hälften af året, emedan vi tagit bort helgdagarna, då vi beräknat året till trehundra arbetsdagar.

Det återstår ännu hundra femtio halfva arbetsdagar, af hvilka man kunde begagna sig för att anskaffa annan livets nödtorft, såsom vin, socker, kaffe eller te, möbler, transport o. s. v.

Det är tydligt att dessa beräkningar äro gjorda i runda tal, men de kunna också bekräftas på annat sätt. Om vi i de civiliserade länderna räkna dem, som icke producera något, dem, som arbeta i skadliga industrier, som äro dömda att försvinna, och till slut dem, som utgöra onödiga mellanhänder, konstatera vi, att de egentliga producenterna i hvarje land skulle kunna fördubblas. Och om i stället för tio personer tjugo voro sysselsatta med att tillverka det nödvändiga, och om samhället värdade sig mera om att spara på människokraft, skulle

dessa tjugo personer icke behöfva arbeta mer än fem timmar om dagen, utan att produktionen minskades. Och det skulle vara nog att inskränka det slöseri med mänsklig arbetskraft, som sker genom betjäandet af de rika eller i denna administration, som räknar en ämbetsman på tio invånare, och att använda dessa krafter till ökande af nationens produktivitet, för att kunna inskränka arbetstimmarna till fyra eller t. o.m. till tre, med det vilkor, att man nöjde sig med den nuvarande produktionen.

I det vi stödj oss på de förhållanden vi här öfvervägt tillsammans, kunna vi uppställa följande slutsats:

Låtom oss tänka oss ett samhälle, som består af flera millioner invånare sysselsatta i en mängd olika industrier, t. ex. Paris med departementet Seine-et-Oise. Låtom oss tänka oss, att i detta samhälle hvarje barn lärde att arbeta med sina händer lika väl som med sin hjärna! Antag till slut att alla fullvuxna med undantag af de kvinnor, som sköta sina barn, förbinda sig att arbeta 5 timmar om dagen från tjugo eller tjugotvå års ålder till fyrtiofem. eller femtio år, och att de sysselsatte sig efter val i hvilka grenar som helst af det mänskliga arbete, som anses nödvändigt. Ett sådant samhälle skulle i ersättning kunna garantera välstånd åt sina medlemmar – ett långt verkligare välstånd än det, som borgarklassen njuter af i vår tid.

– Och hvarje arbetare i detta samhälle skulle dessutom disponera öfver minst fem timmar om dagen, som han kunde ägna åt vetenskap, konst, eller de individuella behof, som icke ingå i kategorien nödvändiga, i hvilken man dock längre fram, när människans produktionsförmåga ökats, kan medräkna allt, som ännu anses som luxuöst och ouppnåeligt.

BEHOFVET AF LYX.

I.

Människan är emellertid icke en varelse, som kan lefva endast för att äta, dricka och skaffa sig en bostad. Så snart hon fått de materiella behofven tillfredsställda, skola de behof, som ha med konstsinnet att skaffa, göra sig desto starkare gällande. Så många individer, så många önsknings; och ju mer civiliseradt samhället är, ju mer är individualiteten utvecklad, ju mer begären varierade.

Till och med i vår tid ser man män och kvinnor, neka sig det nödvändiga för att köpa en eller annan småsak, skaffa sig ett nöje, en intellektuel eller materiel njutning. En kristen, en asket kan fördöma denna smak för lyx, men i verkligheten är det just dessa småsaker, som afbryta tillvarons enformigheter och göra den angenäm. Skulle lifvet vara värdt att lefva med alla dess oundvikliga bekymmer, om människan aldrig någonsin utom det dagliga arbetet kunde skaffa sig ett enda nöje enligt sin individuella smak?

Om vi önska den sociala revolutionen är det i sanning först och främst för att försäkra bröd åt alla, för att förvandla detta eländiga samhälle, där vi hvarje dag se starka arbetare gå sysslolösa, därför att de icke ha funnit en herre, som värdigas utsuga dem; kvinnor och barn irra omkring om natten utan tak öfver hufvudet; hela familjer tvungna att lefva på torrt bröd; barn, män och kvinnor dö af brist på skötsel, om icke af brist på föda. Det är för att göra ett slut på dessa orättvisor, som vi göra revolution.

Men vi vänta äfven något annat af revolutionen. Vi se, att arbetaren, som är tvungen till en hård kamp för att kunna lefva, är hänvisad till att aldrig lära känna dessa upphöjda njutningar — de högsta som människan kan nå upp till — som vetenskapen, och i synnerhet den vetenskapliga upptäckten, skänker, som konsten och i synnerhet det konstnärliga skapandet skänker. Det är för att tillförsäkra alla människor dessa fröjder, det är för att lämna dem ledighet, möjlighet att utveckla sina intellektuella färdigheter, som revolutionen bör garantera hvar och en det dagliga brödet. Ledighet — sedan man fått bröd — det är det slutliga målet.

I våra dagar, då hundratusental sakna bröd, bränsle, kläder och hem, är i sanning lyxen ett brott: för att den skall tillfredsställas, fordras det att arbetarnas barn skall sakna bröd! Men i ett samhälle, där alla få äta sig mätta, skall behofvet af det vi kalla lyx i dag endast vara desto lifligare. Och eftersom alla människor icke kunna och icke böra vara lika — olikheten i smak och behof är den förnämsta garantien för mänsklighetens framåtskridande — så kommer det alltid att finnas, och det är önskvärdt att det alltid fins, män och kvinnor, hvilkas behof gå längre än medelvägen i en gifven riktning.

Alla människor kunna icke ha behof af ett teleskop, ty t. o. m. då undervisningen blir allmän, kommer det att finnas människor, som föredra de mikroskopiska studierna framför att studera stjärnhimlen. Det fins några, som älska bildstoder, andra, som älska mästarnas taflor; den ena människan har ingen högre sträfvan än den att äga ett utmärkt piano, under det att den andra nöjer sig med en mungiga. Bonden pryder sitt rum med ett oljetryck, och om hans smak utvecklas, vill han ha en vacker gravyr. Nu kan den, som har skönhetsinne icke få tillfredsställa sin längtan, såvida han icke får ärfva en stor förmögenhet, men om han »arbetar duktigt» och skaffar sig ett intellektuelt kapital, som tillåter honom att skaffa sig ett lärdt yrke, kan hon alltid hoppas på att en dag i större eller mindre grad få tillfredsställa sin smak. Man förebrår också vanligen våra ideala kommunistisamhällen att ha hvarje individs materiella lif till sitt enda mål: »Ni komma kanske att ha bröd åt alla», säger man, »men ni kunna inte i edra kommunbodas ha vackra taflor, optiska instrument, lyxmöbler, prydnadssaker — med ett ord, dessa tusen ting, som tjäna till att tillfredsställa den oändligt mångfaldiga smaken hos människorna. Och redan härigenom förkväfa ni hvarje möjlighet att skaffa er det, som är mera än det bröd och kött, som kommunen kan bjuda alla, och det grå lärt, som ni vilja att alla edra medborgarinnor skola gå klädda i.»

Denna invändning göres mot alla kommunistiska system — en invändning, hvares berättigande de unga samfund, som gingo ut för att slå sig ned i de amerikanska ödemarkerna, aldrig ha insett. De trodde, att om samfundet kunde skaffa sig nog med kläde för att bekläda alla dess medlemmar, en konsertsal, där »bröderna» kunde rådbråka ett musikstycke eller emellanåt uppföra en teaterpjäs, var allting väl bestäldt. De glömde, att konstsinnet fins hos bonden likaväl som hos den borgerlige, och att om också formerna för denna känsla växla alltefter kulturen, är dock grunden alltid densamma. Och det hjälpte föga, att samfundet garanterade födan, att det ur uppfostran uteslöt allt, som kunde utveckla individualiteten, att den påbjöd bibeln som uteslutande läsning; den individuella smaken gjorde sig dock gällande jämte det allmänna missnöjet, små tråtor uppstodo angående frågan, huruvida man skulle köpa ett piano eller fysikaliska instrument, och framstegsmöjligheterna utsinade: samhället kunde icke lefva på annat vilkor än att döda all känsla af personlighet, all konstnärlig tendens, all utveckling.

Skall den anarkistiska kommunen ryckas in på samma stråt?

Nej, tydligen icke, förutsatt nämligen att den förstår och söker att tillfredsställa alla människoandens yttringar på samma gång som den försäkrar produktionen af allt det, som är nödvändigt för det materiella lifvet.

II.

Vi erkänna öppet, att då vi tänka på de afgrunder af nöd och lidande, som omge oss, då vi höra arbetarnas hjärtskärande rop, när de genomvandra gatorna och söka arbete, då är det oss motbjudande att diskutera den frågan: hvad skall man göra i ett samhälle, där alla ätit sig mätta, för att tillfredsställa en person, som önskar äga en vas af Sévres-porslin eller en sammetsdräkt?

I stället för att svara skulle vi vara hågade att säga: låtom oss bli säkra om brödet först! Hvad porslinet och sammeten angår få vi se sedan!

Men emedan vi måste erkänna, att utom föda har människan också andra behof, och emedan anarkismens styrka ligger just däri, att den förstår alla de mänskliga förmågorna och alla lidelser och icke är okunnig om någon, skola vi i få ord säga, hur man skulle kunna ordna för att tillfredsställa människornas intellektuella och konstnärliga behof.

Vi ha sagt, att genom att arbeta fem eller fyra timmar om dagen till 45 eller 50 års ålder skulle människan lätt kunna producera allt, som är nödvändigt för att försäkra välstånd åt samhället.

Men en arbetsdag för en man, som är van vid arbete och fångslad vid en maskin, är icke endast fem timmar; den är tio timmar tre hundra dagar om året och hela hans lif. På detta sätt dödas hälsan och förtvinar intelligensen. Såvida man kan omväxla med sina sysselsättningar och framför allt om man kan låta kroppsarbete omväxla med det intellektuella arbetet, kan man gärna vara sysselsatt utan att tröttnas tio eller tolf timmar. Det är normalt. En man som utfört fyra eller fem timmars kroppsarbete för att kunna lefva, har ännu framför sig fem eller sex timmar, som han söker fylla enligt sin smak. Och dessa fem eller sex timmar om dagen skänka honom full möjlighet att i samverkan med andra skaffa sig allt hvad han har lust till utom det nödvändiga, som är tillförsäkradt åt alla.

Han skall först antingen på åkern eller i fabriken afbörda sig det arbete han är skyldig samhället såsom sin bidragande del till den allmänna produktionen.

Och han skall använda den andra delen af sin dag, sin vecka eller sitt år till att tillfredsställa sina artistiska eller vetenskapliga behof.

Tusen sammanslutningar skola uppstå, som skola motsvara alla upptänkliga smakriktningar och fantasier.

Några skola t. ex. ägna sina lediga timmar åt litteraturen. De skola då sluta sig tillsammans i grupper, som omfatta skriftställare, kompositörer, boktryckare, gravörer och tecknare, alla sträfvande efter samma mål: att utbreda de idéer, som äro dem kära.

I våra dagar vet skriftställaren, att det fins ett lastdjur, arbetaren, åt hvilket han för tre eller fyra francs om dagen kan anförtro tryckningen af sina böcker. Om sättaren förgiftas af blydammet och barnet, som passar upp vid maskinen, dör af blodbrist, så fins det väl andra stackare, som kunna ersätta dem!

Men då det icke längre fins några svältande människor, som äro villiga att sälja sin handkraft för en usel lön; då den, som först var den utsugna, fått undervisning och har sina egna idéer att fästa på papperet och att meddela åt andra, då bli litteratörerna och de lärde tvungna att slå sig tillsammans för att trycka sin prosa eller sina verser.

Så länge skriftställaren betraktar arbetsblusen och kroppsarbetet som ett tecken på underlägsenhet, blir han förvånad, om han ser en annan författare stå och själf sätta sin bok med blytyper. Fins det icke gymnastiksalar eller dominospel, om han vill rekreera sig? Men då den skam, som varit fäst vid kroppsarbetet försvunnit, då alla skola bli tvungna att begagna sina armar, emedan det äcke längre fins några att lassa arbetet på, då få författarna, liksom deras beundrare och beundrarinnor skyndsamt lära sig att handtera vinkelhaken; de få glädjen att samlas — alla de, som sätta värde på det arbete, som skall tryckas — för att sätta det och se det komma fram, skönt i sin jungfruliga renhet, ur rotationspressen. Dessa ypperliga maskiner, som äro tortyrinstrument för barnen, som nu sköta dem från morgon till kväll, skola då bli en glädjekälla för dem, som skola använda dem till att skänka röst åt sin favoritförfattares tankar.

Kommer litteraturen att förlora på denna sakernas ordning? Blir skalden mindre skald, därför att han arbetat på åkern eller med sina händer medverkat till att mångfaldiga sitt verk? Kommer romanförfattaren att förlora sin kännedom om människohjärtat, därför att han stått sida vid sida med människan på fabriken, i skogen, vid en vägröjning eller på verkstaden? Den frågan besvarar sig själf.

En del böcker skola måhända icke bli fullt så dryga men man kommer i stället att säga mera på färre sidor. Man skall kanske ge ut mindre makulatur, men det som tryckes skall bli mer läst och bättre uppskattadt. Boken skall vända sig till en vidare läsekrets, som är kunnigare och bättre i stånd att bedöma.

Dessutom befinner sig boktryckerikonsten, som ännu blifvit så föga förbättrad sedan Gutenbergs dagar, ännu i sin barndom. Det behöfs ännu två timmar för att sätta med lösa typer det, som skrives på tio minuter, och man har ännu icke funnit någon snabbare metod att mångdubbla tanken. Men man kommer säkert att finna en sådan.

Åh, om hvarje författare vore tvungen att ta del i tryckandet af sina luntor! Hvilka framsteg skulle då boktryckerikonsten icke redan ha gjort! Vi skulle då icke längre stå kvar vid sextonhundredalets rörliga bokstäfver.

Är detta måhända en dröm? Nej, ingalunda för dem, som ha observerat och reflekterat. Till och med nu drifver oss lifvet redan i denna riktning.

III.

Är det en dröm att tänka sig ett samhälle, där alla blifvit producerande, alla fått en uppfostran, som tillåter dem att odla vetenskap och konst och alla ha tid nog att göra det och sammansluta sig för att publicera sina arbeten i det de bidraga med sin andel i kroppsarbetet?

Till och med nu kan man redan räkna tusen och åter tusen lärda, litterära och andra sällskap. Dessa sällskap äro dock frivilliga sammanslutningar mellan människor, som intressera sig för en viss gren af vetande och som förenat sig för att ge ut sina arbeten. De författare, som samarbeta på vetenskapliga verk, äro icke betalda. Dessa verk säljas icke: de skickas gratis till världens alla hörn. Vissa medlemmar i sällskapet skriva där en not på en sida innehållande en eller annan anmärkning; andra skriva där vidlyftiga arbeten, som äro frukter af långa års studier; andra åter nöja sig med att rådfråga dem såsom utgångspunkt för nya forskningar. Detta är i sanning samarbete mellan författare och läsare för producerandet af arbeten, som de ha intresse af.

Det är visserligen sant, att ett lärdt sällskap — alldeles som en bankirs tidning — vänder sig till förläggaren, som anställer arbetare för att verkställa tryckningen. Människor, som utöfva lärda yrken, förakta kroppsarbetet, hvilket också i våra dagar utföres under fullkomligt förfärande vilkor. Men ett samhälle, som åt alla sina medlemmar skulle ge en vidsträckt, filosofisk och vetenskaplig utbildning, skall också förstå att ordna kroppsarbetet så att det skall utgöra människosläktets stolthet; och det lärda samfundet skall bli ett sällskap af forskare, amatörer och arbetare, som alla förstå ett handverk och alla äro intresserade af vetenskapen.

Om det t. ex. är med geologi de sysselsätta sig, skola de alla bidraga till att utforska jordlagren; alla skola ta sin del i undersökningarna. Tio tus en forskare i stället för hundra skola uträtta mer på ett år, än hvad som i våra dagar göres på tjugo år. Och då det blir fråga om att ge ut de olika arbetena, skola tiotusen män och kvinnor vara färdiga att sätta upp kartor, göra teckningar, sätta texten och trycka den. Med glädje skola de alla ge sin lediga tid, på sommaren till undersökningar, på vintern till verkstadsarbetet. Och då deras arbeten kommit ut, skola de icke mer finna endast hundra läsare, de skola finna tiotusen, som alla äro intresserade af det gemensamma verket.

Det är för öfrigt utvecklingens egen gång, som anvisar oss denna väg.

Till och med nu väntade icke England, när det ville ge ut ett stort lexikon på sitt språk, att det skulle födas en Littré, som ville ägna sitt lif åt detta arbete. Det inbjöd frivilliga, och tusen personer erbödo sig själfmant och utan ersättning att forska i biblioteken, att på ett år göra färdigt ett arbete, till hvilket en mans hela lif icke skulle ha varit nog. I alla grenar af intelligensarbete framträder samma tendens; och man bör känna mänskligheten bra litet för att icke kunna förutse att det är framtiden, som ger sig tillkänna i dessa försök till kollektivt arbete i stället för individuellt arbete.

För att detta verk skulle ha blifvit i egentlig mening kollektivt, hade det måst ordnas så, att fem tusen frivilliga, författare, tryckare och korrekturläsare, skulle ha arbetat gemensamt; men detta steg framåt har tagits tack vare den socialistiska pressen, som redan gifvit oss exempel på förenadt tanke- och kroppsarbete. Man kan ofta få se författaren till en artikel själf trycka den åt partitidningarna. Försöket är ännu helt litet, mikroskopiskt om man så vill, men det visar den väg framtiden kommer att slå in på.

Och denna väg är frihetens väg. Då i framtiden en man har något nyttigt att säga, ett ord, som går före hans århundrades tankar, kommer han icke att söka en förläggare, som nådigt vill lägga ut det nödvändiga kapitalet, Han skall söka medarbetare bland dem, som förstå sig på yrket och förstått det nya arbetets betydelse, och de skola tillsammans ge ut boken eller tidningen.

Litteraturen och tidningarna skola då upphöra att vara ett medel till att förtjäna pengar och lefva på andras bekostnad. Fins det väl någon, som känner till litteraturen och tidningspressen och som icke lifligt önskar, att en tid skall gry, då litteraturen äntligen skall kunna frigöra sig från dem, som fordom beskyddade den, och från den hop, som på några få undantag när, betalar den bättre ju banalare den är och ju smidigare den rättar sig efter det stora flertalets dåliga smak?

Skönlitteraturen och vetenskapen skola icke intaga sin rätta plats i mänsklighetens utveckling, förrän den dag, då de, fria från allt penningsslafveri, kunna uteslutande odlas af dem, som älska dem och för dem, som älska dem.

IV.

Litteraturen, vetenskapen och konsten böra tjänas af frivillige. Det är endast på detta villkor, som de lyckas att afskudda sig det ok, som staten och kapitalet pålagt dem, och den borgerliga medelmåttighet, som kväfver dem.

Hvilka medel äger väl i våra dagar den lärde för att få göra de undersökningar, som intressera honom? Tänk på statsunderstödet, som icke kan beviljas åt mer än en på hundra och som ingen erhåller, om han icke högtidligt förbinder sig att slå in på allfarvägarna och vandra i de gamla hjulspåren! Låtom oss komma ihåg att »Institut de France» förkastade Darwin, Akademien i Petersburg stötte ifrån sig Mendeleff, och »Royal Society» i London vägrade att såsom »föga vetenskapliga» ge ut de memoarverk af Joule, som innehöllo bestämningen af värmets mekaniska ekvivalent.⁽⁴⁾

Därför ha också alla stora forskningar, alla epokgörande upptäckter inom vetenskapen blifvit gjorda utom akademierna och universiteten, antingen af människor, som voro nog rika för att förbli oberoende, som Darwin och Lyell, eller af män, som förstörde sin hälsa genom att arbeta i fattigdom och ofta i nöd, utan ett laboratorium, och med tidsförlust, emedan de icke kunde skaffa sig de instrument och böcker, de behöfde för att fortsätta sina forskningar, men som varit ihärdiga trots allt och till och med ofta dött af sina mödor. De äro legio.

⁽⁴⁾ Vi veta detta af den berömda vetenskapsmannen Playfair, som berättade det nyligen vid Joules död.

Dessutom är det system, enligt hvilket statsunderstödet verkar, så dåligt, att vetenskapen i alla tider sökt att göra sig fri därifrån. Det är just på denna grund, som det i Europa och Amerika fins tusentals lärda samfund, som grundats och upprätthållas af frivilliga. Några af dessa samfund ha nått en så enorm utveckling, att alla de af staten understödda sällskapens tillgångar och alla bankirernas rikedomar icke skulle förslå till att köpa deras skatter. Ingen statsinstitution är så rik som Zoologiska sällskapet i London, som endast underhålles genom frivilliga bidrag.

Detta sällskap köper icke de djur, som i tusental fins i dess trädgårdar, de skickas dit från andra sällskap och samlingar i hela världen: ena dagen är det en elefant, den andra en noshörning och en flodhäst, som skänkas af egyptiska naturforskare, och dessa ståtliga gåfvor förnyas dagligen och anlända oupphörligt från jordens alla hörn; fåglar, reptiler, insektssamlingar m. m. Dessa sändningar innehålla ofta djur, som man icke skulle kunna få köpa för allt guld i hela världen: några ha fångats med lifsfara af någon resande, som fäst sig vid dem, som vid ett barn, och som skänker dem till sällskapet, emedan han är viss om, att de komma att vårdas väl. Inträdespriset som betalas af de besökande, och dessa äro oräkneliga, förslår till underhåll af detta ofantliga menageri.

Det enda, som fattas Zoologiska sällskapet i London och andra dylika sällskap är, att underhållningskostnaderna icke betalas genom frivilligt arbete, att vaktarna och de många embetsmännen i det stora etablissemanget icke erkännes som medlemmar af sällskapet, så att ingen kunde ha annat skäl att bli det, än att kunna la skriva på sitt visitkort de kabbalistiska bokstäfverna F. Z. S. (medlem af Zoologiska sällskapet). Det som fattas, det är med ett ord broderskap och solidaritet.

Om uppfinnare i allmänhet kan sägas detsamma som om vetenskapsmännen. Hvem känner väl till hvad pris alla de stora uppfinningar, som sett dagen, ha kunnat göras! Nätters vaka, fattigdom och nöd för familjen, brist på verktyg och råmaterial till experimenten, detta är nästan allas historia, som skänkt industrien det som utgör vår civilisations enda berättigade stolthet.

Hvad kan då göras för att komma ifrån dessa förhållanden, som enligt allas mening äro dåliga? Man har försökt med patentet, och man känner, hvad det ledt till. Den utsvultne uppfinnaren säljer det för några francs, och den, som endast lånat kapitalet stoppar inkomsten af uppfinningen, som ofta är enorm, i sin ficka. Dessutom isoleras uppfinnaren genom patenträtten. Denna tvingar honom att hemlighålla sina uppfinningar, hvilka ofta bli ofullgångna, under det att endast suggestionen från en annan hjärna, som var mindre upptagen af den grundläggande tanken, stundom skulle vara nog för att befrukta uppfinningen och göra den praktisk. Liksom all auktoritet, så tjänar patentet icke till annat, än att motarbete industriens framsteg.

Patentet är en skriande orättvisa i teorien — eftersom tanken icke kan patenteras — och som praktiskt resultat ett af de största hindren för uppfinningens hastiga utveckling.

Hvad som måste göras för att gynna uppfinningsandan är först och främst tankens väckande; det är den andliga djärfheten, som hela vår uppfostran bidrar att förslöa; det är vetandet, utspridt med fulla händer, som hundradubblar forskarnas antal; det är till slut mänsklighetens samvete, som skall ta ett steg framåt, ty det är oftast entusiasmen eller stundom illusionen af det goda, som inspirerat alla stora välgörare.

Den sociala revolutionen är det enda, som kan gifva detta uppsving åt tanken, detta mod, detta vetande, denna öfvertygelse om att arbeta för alla.

Då skall man få se stora fabriker försedda med drifkraft och alla slags verktyg, ofantliga industriella laboratorier öppna för forskare. Det är dit de skola komma för att få arbeta som de drömt sig det, sedan de fullgjort sina plikter mot samhället; där de få tillbringa fem, sex lediga timmar; där de få göra sina experiment; där de kunna finna andra kamrater, skickliga i någon annan industrigren och som äfven kommit för att studera något svårt problem: de skulle kunna hjälpa och uppmuntra hvarandra, och genom tankar och växelverkan och sin erfarenhet få fram den önskade lösningen. Och ännu en gång, det är icke en dröm! I Solanoi Gorodok-muséet i Petersburg har man redan förverkligat den, åtminstone delvis på teknikens område. Det är en verkstad på ett beundransvärdt sätt försedd med verktyg och öppen för alla; man kan där gratis använda den motoriska kraften och instrumenten, endast trävirket och metallen betalas till inköpspris. Men arbetarna komma först dit om kvällarna, då de äro uttröttade af tio timmars fabriksarbete. Och de dölja omsorgsfullt sina uppfinningar för allas blickar, bundna, som de äro, af patentet och kapitalismen, det nuvarande samhällets förbannelse, stötestenen, på vägen till det intellektuella och moraliska framåtskridandet.

V.

Och konsten? Från alla håll höra vi klagas öfver konstens förfall. Vi ha också i sanning kommit långt bort från renässansens store mästare. Konstens teknik har nyligen gjort ofantliga framsteg; tusentals människor, som i viss grad äga talang, odla alla konstens grenar, men konsten själf tycks fly från den civiliserade världen. Tekniken går framåt, men inspirationen kommer mera sällan än någonsin på besök till konstnärens atelje.

Och hvarifrån skulle den väl komma? Det är endast en stor idé, som kan inspirera konsten. Konst är enligt vårt ideal synonymt med skapande, den bör rikta sina blickar framåt; men utom några sällsynta, mycket sällsynta undantag, förblir yrkeskonstnären alltför okunnig, alltför borgerlig för att spana de nya synvidderna.

Denna inspiration kan dessutom icke komma från böcker: den bör hämtas ur lifvet själf, och det nuvarande samhället kan icke skänka den.

Raphael och Murillo målade sina taflor på en tid, då sökandet efter ett nytt ideal ännu kunde förenas med gamla religiösa traditioner. De målade för att smycka de stora kyrkorna, som själfva representerade flera generationers fromma verk. Basilikan med sitt mystiska utseende, sin storlek, som band den samman med stadens eget lif, kunde inspirera målaren. Han arbetade för en folklig byggnad, han vände sig till en människoskara, och i utbyte fick han mottaga inspiration af den. Och den talade till honom i samma anda som kyrkhvalfvat, pelarna, de målade fönstren, bildstoderna och de ornamentprydda dörrarna. Den största ära, som målaren åtrår i våra dagar, är att se sin duk inramad i förgylld trä och upphängd på ett museum — ett slags antikvitetshandel — där han skall ses, liksom man i Prado ser Himmelsfärden af Murillo bredvid Velasquez' tiggare och Filip II:s hundar. Stackars Velasquez och stackars Murillo! Arma grekiska statyer, som lefde i sina städers akropolis, och som nu kväfvos under Louvrens röda klädesdraperier!

Då en grekisk bildhuggare mäjslade sin marmor, försökte han att återge stadens själ och hjärta. Alla dess passioner, alla dess ärorika traditioner skulle lefva på nytt i verket. Men nu har staden som enhet upphört att finnas till. Icke längre någon tankarnas gemenskap. Staden är endast en tillfälligt hopradsad flock af människor, som icke känna hvarandra, som icke ha något annat allmänt intresse än att bli rika på hvarandras bekostnad, fäderneslandet fins icke till . . . Hvad för ett gemensamt fädernesland skulle väl den internationella bankiren och lumpsamlaren kunna äga?

Först då, när en stad, ett område, en nation eller en grupp nationer ha återvunnit enheten i det sociala lifvet, skall konsten kunna hämta sin inspiration ur stadens eller förbundets samfundsidé. Då skall arkitekten uppföra stadens monumentala byggnad, och denna skall icke längre vara hvarken ett tempel eller ett fängelse eller en fästning; då skola målaren, bildhuggaren, ciselören, ornamentsnickaren veta, hvar de skola göra af sina dukar, statyer och dekorationer, och alla ösa kraft till utförandet ur samma lefvande källa, alla gå ärorikt tillsammans mot framtiden.

Men ända till dess kan konsten endast vegetera.

De modärna målarnes bästa taflor äro de, som återge naturen, byn, dalen, hafvet och dess faror, berget med dess prakt. Men hur skall målaren kunna återge poesien i arbetet på åkern, om han endast betraktat och tänkt sig den, om han aldrig själf smakat den? Om han endast känner den så, som en flyttfågel känner de länder, öfver hvilka han sväfvar på sina färder? Om han icke i sin sköna ungdoms hela styrka alltsedan daggroningen följt plogen, om han icke smakat nöjet att med breda lieslag vid starka skördemäns sida slå gräset och täfla i ifver med skämtande unga flickor, som fyllt luften med sina sånger? Kärleken till jorden och det, som växer på jorden förvärfvas icke genom att göra studier med penseln; den förvärfvas endast i dess tjänst, och hur skulle man kunna måla den utan att älska den? Detta är orsaken, hvarför allt hvad de bästa målarna kunnat frambringa i denna riktning ännu är så ofullkomligt och mycket ofta osant, nästan alltid bemängdt med sentimentalitet. Styrkan fattas.

Man måste ha vandrat hem från arbetet och ha sett solen gå ned. Man måste ha varit bonde bland bönderna för att ha bevarat solnedgångens prakt i sina ögon.

Man måste ha varit till sjös med fiskaren vid hvarje timme på dagen och på natten, själf ha fiskat, stridt mot vågorna, trotsat stormen och efter ett hårdt arbete känt glädjen att lyfta det tunga nätet eller känt den svikna förhoppningen att komma hem med det tomt, för att förstå all fiskets poesi. Man måste ha vistats vid järnbruken, känt tröttheten, plågan, men också glädjen i det skapande arbetet, betvingat metallen vid masugnens flammande

lågor, man måste ha känt maskinen lefva för att veta hvad mannens styrka är och öfverflytta den i ett konstverk. Man måste med ett ord dyka ned i folkets tillvaro för att våga återge den.

De verk, som frambragts af dessa framtidens konstnärer, som lefvat folkets lif, liksom de stora konstnärerna i gamla tider, skola icke vara bestämda att säljas. De skola utgöra en integrerande del i ett lefvande helt, som icke skulle finnas till utan dem, liksom de icke skulle finnas utan verket. Det är dit man skall komma för att beundra dem, och deras stolta och lugna skönhet skall utöfva sitt välgörande inflytande på hjärtan och sinnen.

För att utvecklas bör konsten vara förbunden med industrien genom tusen band, så att de så att säga genomträngt hvarandra så, som Ruskin och den store socialistiske skalden Morris så ofta visat. Allt, som omger människan, i hemmet, på gatan och i de offentliga byggnadernas yttre, bör äga en ren och konstnärlig form.

Men detta kan endast förverkligas i ett samhälle, där alla njuta välstånd och lediga timmar. Då komma konstnärliga samfund att bildas, i hvilka alla kunna pröfva sin förmåga, ty konsten kan icke lefva utan en hel mängd biträdande arbeten, som äro rent handtverksaktiga och tekniska. Dessa konstnärssamfund skola åtaga sig att försköna sina medlemmars hem, såsom dessa älskvärda frivilliga, de unga målarna i Edinburg gjorde, då de dekorerade väggarna och taken i det stora hemmet för stadens fattiga.

En målare eller bildhuggare, som utfört ett helt personligt verk, ett verk af sin känsla, skall skänka det åt den kvinna han älskar eller åt en vän. Skulle detta verk, som blifvit utfördt med kärlek, kunna bli underlägset dem, som nu tillfredsställa bankirernas och de borgerliges fåfänga, därför att det kostat mindre pengar?

Det kommer att bli på samma sätt med alla de njutningar man söker utom det nödvändiga. Den, som önskar sig en flygel, blir medlem af musikinstrumenttillverkarnas förening. Och genom att ge den en del af sina lediga halfva dagar, får han snart sina drömmars piano. Om han är förtjust i astronomiska studier, sluter han sig till astronomiska sällskapet, till dess astronomer, dess observatörer, dess matematici, dess lärda och amatörer, och han får det teloskop han önskar sig genom att ge en del arbete åt det gemensamma värfvet, ty det är i synnerhet det grofva arbetet, som ett astronomiskt observatorium kräfver: murar-, snickar-, grundlägggarbete och mekaniskt arbete — och den sista retuchen af observationsinstrumenten ges af den skicklige.

Med ett ord: de fem eller sex timmar om dagen, som hvarje människa skall kunna fritt råda öfver, sedan hon ägnat några timmar åt den nödiga produktionen, skola fullkomligt förslå för att tillfredsställa alla de så oändligt växlande lyxbehofven. Tusentals föreningar skola åtaga sig att anskaffa dem. Det, som nu är ett oändligt litet fåtals privilegium, skall då bli uppnåeligt för alla. Då lyxen upphör att vara de borgerliges dumma och skrikande tillbehör, kommer den att bli ett konstnärligt glädjeämne.

Alla skola endast bli lyckliga häraf. I det kollektiva arbetet, som uppfylles af hjärtats lust för att nå ett efterlängtadt mål, skall hvarje människa finna stimulansen, den nödvändiga vederkvickelsen, som kan göra lifvet behagligt.

Genom att arbeta på att nedrifva skrankorna mellan herrar och slafvar arbeta vi på hvarandras lycka, på mänsklighetens lycka.

DET ANGENÄMA ARBETET.

I.

Då socialisterna försäkra, att ett samhälle, som blifvit befriadt från kapitalet, skulle kunna göra arbetet angenämt och afskaffa alla motbjudande och ohälsosamma sysslor, skrattar man åt dem. Och dock kan man redan nu se förvånande framsteg i denna riktning, och öfverallt, där dessa framsteg blifvit gjorda, ha arbetsgifvarna endast kunnat lyckönska sig till den kraftbesparing, som erhållits på detta sätt.

Det är tydligt, att fabriken skulle kunna göras lika hälsosam och angenäm, som ett vetenskapligt laboratorium. Och det är icke mindre tydligt, att det skulle ligga idel fördel i att göra den sådan. I en rymlig och väl vädrad fabrik är arbetaren dugligare; man inför där lättare de små förbättringar, af hvilka hvar och en representerar en arbets- och tidsvinst. Och om de flesta fabriker fortfara att vara de smutsiga och ohälsosamma ställen vi känna till, är det emedan arbetaren icke betyder något i fabriken organisation, och emedan det mest vanvettiga slöseri med människokraft är deras mest utmärkande drag.

Emellertid påträffar man redan nu, såsom sällsynta undantag, några så väl anordnade fabriker, att det skulle vara ett verkligt nöje att arbeta där — såvida nämligen arbetet icke behöfde räcka mer än fyra eller fem timmar om dagen, och om hvar och en hade tillfälle att få omväxla därmed efter sin smak.

Här se vi t. ex. en stor fabrik — som dock olyckligtvis är ägnad åt tillverkning af krigsverktyg — som icke lämnar något öfrigt att önska i fråga om sunda och kloka anordningar. Den upptar en tomt på tjugo hektar, af hvilka femton äro betäckta med glastak. Den eldfasta tegelstenläggningen är lika snygg som i en grufarbetares lilla hus, och glastaket är omsorgsfullt rengjort af en hel stab arbetare, som icke göra något annat. Där smidas järntackor, som väga ända till tjugo ton, och när man står på mer än trettio stegs afstånd från den jättestora ugnen, hvars lågor ha en temperatur af mer än tusen grader, anar man icke dess närhet utom då dess ofantliga gap släpper ut ett vidunder af stål. Och detta vidunder manövreras af endast tre eller fyra arbetare, som än här och än där öppna en kran, hvilken genom vattentrycket i rören sätter i gång väldiga lyftkranar.

Man väntar sig att därjämte få höra bedöfvande hammarslag, och man upptäcker, att där alls icke fins någon hammare: de ofantliga kanonerna, som väga hundra ton, och axlarna till de stora oceanångarna smidas med en hydraulisk press. Arbetaren vrider endast på en kran för att hoptrycka stålet, i stället för att smida det, och på detta sätt blir metallen mycket jämnare utan sprickor och man får stycken af hvilken tjocklek som helst.

Man väntar att höra ett infernaliskt gnisslande, och man får se maskiner, som klippa af stålblock på tio meters längd utan mera buller, än om man skure itu det skulle vara ett verkligt nöje att arbeta där — såvida nämligen arbetet icke behöfde räcka mer än fyra eller fem timmar om dagen, och om hvar och en hade tillfälle att få omväxla därmed efter sin smak.

Här se vi t. ex. en stor fabrik — som dock olyckligtvis är ägnad åt tillverkning af krigsverktyg — som icke lämnar något öfrigt att önska i fråga om sunda och kloka anordningar. Den upptar en tomt på tjugo hektar, af hvilka femton äro betäckta med glastak. Den eldfasta tegelstenläggningen är lika snygg som i en grufarbetares lilla hus, och glastaket är omsorgsfullt rengjort af en hel stab arbetare, som icke göra något annat. Där smidas järntackor, som väga ända till tjugo ton, och när man står på mer än trettio stegs afstånd från den jättestora ugnen, hvars lågor ha en temperatur af mer än tusen grader, anar man icke dess närhet utom då dess ofantliga gap släpper ut ett vidunder af stål. Och detta vidunder manövreras af endast tre eller fyra arbetare, som än här och än där öppna en kran, hvilken genom vattentrycket i rören sätter i gång väldiga lyftkranar.

Man väntar sig att därjämte få höra bedöfvande hammarslag, och man upptäcker, att där alls icke fins någon hammare: de ofantliga kanonerna, som väga hundra ton, och axlarna till de stora oceanångarna smidas med en

hydraulisk press. Arbetaren vrider endast på en kran för att hoptrycka stålet, i stället för att smida det, och på detta sätt blir metallen mycket jämnare utan sprickor och man får stycken af hvilken tjocklek som helst.

Man väntar att höra ett infernaliskt gnisslande, och man får se maskiner, som klippa af stålblock på tio meters längd utan mera buller, än om man skure itu en ost. Och när vi uttrycka vår beundran till ingenjören, som ledsagar oss, svarar han:

»Detta är endast en besparing. Denna maskin, som hyflar stålet, ha vi redan använt i fyrtyotvå år. Den skulle icke ha gjort tjänst i tio år, om dess olika delar hade varit dåligt hopsatta eller för svaga och stått emot hvarandra och skrikit och gnisslat vid hvarje hyfveldrag!

»Masugnarna? Det skulle vara en onödig utgift att låta hettan strömma ut utan att begagna den: hvarför skulle vi steka gjutarna, när hettan, som förloras genom utstrålning, representerar flera ton kol?

Hamrarna, som kommo alla hus på fem mils omkrets att skaka, voro endast ett slöseri! Man smider bättre med tryck än med slag, och det kostar mindre, det är mindre förlust.

Utrymmet i hvarje verkstadsrum, ljuset, snyggheten, allt detta är helt enkelt en ekonomisk fråga. Man arbetar bättre, när man ser väl och då man icke stöter till hvarandra med armbågen.»

»Det är sant», tillade han, »att vi hade mycket trångt, innan vi kommo hit. Tomterna äro förskräckligt dyra omkring de stora städerna, tomtägarna äro så snikna!»

Det är på samma sätt med grufvorna. Om det också endast är genom Zola och tidningarna, så vet man, hvad en grufva i våra dagar är för något. Men framtidens grufva skall bli lika väl vädrad, få en temperatur lika fullkomligt reglerad som ett arbetsrum, och icke ha hästar, som äro dömda att dö under jorden. Den underjordiska transporten skall ske medels en automatisk kabel, som sättes i gång vid schaktets mynning; ventilatorerna skola ständigt vara i rörelse, och där skall icke förekomma några explosioner. Och denna grufva är icke någon dröm, man ser redan sådana i England, af hvilka vi själfva besökt en. Äfven här äro dessa förbättringar helt enkelt en ekonomisk fråga. Trots att den grufva vi tala om är 430 meter djup, hämtas ur den tusen ton stenkol om dagen, med endast 200 arbetare, hvilket vill säga fem ton per dag och arbetare, under det att medeltalet för de 2,000 schakten i England knappt är 300 ton om året per arbetare.

Om det behöfdes, skulle vi kunna mångdubbla dessa exempel och visa, att hvad de materiella anordningarna angår, var Fourriers dröm icke en utopi.

Men detta ämne har redan ofta blifvit behandladt i de socialistiska tidningarna, och det fins redan en bestämd mening därom. Fabriken, verkstaden, grufvan kunna vara lika hälsosamma, lika präktiga, som de modärna universitetens bästa laboratorium, och ju bättre de äro ordnade i dessa hänseenden, desto mera produktivt blir det mänskliga arbetet.

Skulle man då kunna tvifla på, att i ett samhälle af likar, där »armarna» icke vore tvungna att sälja sig till hvad vilkor som helst, arbetet icke verkligen skulle bli ett nöje, en förströelse? De motbudande och osunda sysslorna skola försvinna, ty det är tydligt, att under dessa villkor äro de skadliga för hela samhället. Slafvar kunde öfverlämna sig däråt; den fria människan skall skapa nya vilkor för ett angenämt och oändligt mycket mera produktivt arbete. Det, som är undantag i dag, skall i morgon vara regel.

Det skall gå på samma sätt med det husliga arbetet som samhället nu för tiden kastar ifrån sig på mänsklig-hetens lastdjur — kvinnan.

II.

Ett samhälle, som är pånyttfödt genom revolutionen, skall veta att afskaffa det husliga slafveriet — den sista form af slafveri — kanske den mest ihållande, emedan den också är den äldsta. Men samhället skall därvid begagna sig hvarken af det sätt, som falanstérernas anhängare drömde om, eller det, som de autoritära kommunisterna tänkt sig.

Falanstéren är motbudande för milliontals mänskliga varelser. Äfven den minst meddelsamma människa har säkert behof af att träffa sin nästa vid ett gemensamt arbete, som blir desto mer tilldragande, ju mer man känner sig som en del af det ofantliga hela. Men det är icke samma förhållande, när det blir fråga om ledighets-

timmarna, som äro ämnade att användas till hvila och förtrolighet. Falanstéren och icke heller familjestéren har tagit detta i beräkning, eller också söka de att ersätta dessa behof genom konstlade grupperingar.

Falanstéren, som i grunden endast är ett jättestort hotel, kan behaga en människa och t. o. m. alla i vissa tidrymder af deras lif, men den stora massan föredrar familjelifvet (det framtida familjelifvet nämligen). Den föredrar den ensjldda bostaden, och normanderna och anglosaxerna gå t. o. m. så långt, att de föredraga ett litet hus med 4, 6 eller 8 rum, i hvilka familjen, eller en grupp vänner, kan lefva för sig.

Falanstéren kan stundom ha sitt *raison d'être*; den skulle bli förhatlig, om den vore den allmänna regeln. Isoleringen, omväxlande med timmar tillbragta i sällskap, är det normala för den mänskliga naturen.

En af fängselifvets största plågor är därför också omöjligheten att få vara i ensamhet, på samma gång som isoleringen i cell blir en tortyr, när den icke omväxlar med timmar, tillbragta i sällskap.

Hvad de ekonomiska fördelarna angår, som man ibland framhäfver till förmån för falanstéren, så är det en kryddkrämarekonomi. Den stora ekonomien, den enda förnuftiga, det är att göra lifvet angenämt för alla, emedan den människa, som är nöjd med sitt lif, frambringar oändligt mycket mera, än den, som afskyr sin omgifning.⁽⁵⁾

Andra socialister hysa motvilja mot falanstéren. Men när man frågar dem, hur de skulle kunna ordna det husliga arbetet, svara de: »Hvar och en får utföra sitt arbete». »Min hustru reder sig mycket väl med sitt hushåll; bourgeoisikvinnorna få göra sammalede.» Och om det är en öfverklassherre, som koketterar med socialism, som talar, så kastar han med ett leende dessa ord till sin hustru: »Inte sant, min vän, du skulle mycket väl kunna vara utan tjänstflicka i det socialistiska samhället? Du skulle ju göra som vår duktiga vän Pauls hustru eller som Jeans, snickaren, du vet?»

Hvarpå hustrun med ett sötsurt leende svarar:

»Jo visst, min vän», under det hon tänker inom sig, att lyckligtvis äro vi icke så snart där.

Tjänarinna eller hustru, det är dock alltid kvinnan, på hvilken mannen räknar, när han vill befria sig från hushållsbestyren.

Men äfven kvinnan fordrar — äntligen — sin andel i mänsklighetens frigörelse. Hon vill icke längre vara husets lastdjur. Det är redan nog, att hon måste ge så många år af sitt lif för att uppfostra sina barn. Hon vill icke längre vara hemmets kokerska, strumpstopperska och städerska. Och amerikanskorna, som gått förut i detta befrielsearbete, ha nu bragt det därhän, att det i Förenta Staterna är en allmän klagan, att det fattas kvinnor, som vilja göra husligt arbete. Frun tycker mera om konsten, politiken, litteraturen eller spelsalen; arbeterskan gör detsamma, och man kan icke längre få några tjänarinnor. I Förenta Staterna äro de unga flickor och hustrur sällsynta, som gå in på att åtaga sig det husliga slafarbetet.

Och lösningen dikteras sålunda af lifvet själf och är enkel nog. Det är maskinen, som till tre fjärdedelar åtar sig det husliga arbetet.

Om ni brukar borsta edra stöflar, vet ni, hvad det är för ett löjligt arbete. Att tjugo eller tretti gånger gnida en sko med en borste, kan det väl finnas något dummare? En tiondedel af Europas befolkning måste för en eländig bädd och en otillräcklig föda sälja sig till att göra detta idiotiserande arbete. Och kvinnan måste verkligen anse sig som en slafvinna, då en dylik operation kan fortfarande utföras hvarje morgon af milliontals armar.

Emellertid ha ju barberarna redan maskiner, med hvilka de borsta och glatta hjässorna och de lockiga chevelyrerna, vore det då icke mycket enkelt att använda samma metod för våra skor? — Det har redan blifvit gjordt. Skoborstningsmaskinen har alltmer kommit i bruk i de amerikanska och europeiska hotellen. Den börjar också användas utom hotellen. I de stora skolorna i England, som äro delade i olika afdelningar, af hvilka hvar och en utgör en helpension för 50 å 200 skolgossar, har man funnit mycket enklare att ha ett enda etablissemanget, som hvarje morgon borstar med maskin de tusen par skorna; detta gör att man slipper hålla sig med hundratalts tjänstflickor endast för att utföra denna dumma syssla. Etablissemanget hämtar skorna om kvällarna och återlämnar dem om rnornarna maskinborstade.

Att diska! Fins det väl en husmor, som icke afskyr detta arbete? Detta arbete, som är både osnyggt och tidsödande och som därtill oftast sker för hand, endast därför, att man aldrig räknat med det husliga slafarbetet.

⁽⁵⁾ Det tycks som om »Det unga Icaris» kommunister skulle ha förstätt vikten af det fria valet i fråga om det dagliga umgänget utom arbetet. De religiösa kommunisternas ideal har alltid varit den gemensamma måltiden; det var genom den gemensamma måltiden, som den första tidens kristna visade, att de voro anhängare till kristendomen. Kommunionen är ännu deras sista kvarlefva. De unga ikaristerna

I Amerika har man hittat på något bättre. Där fins redan flera städer, där varmt vatten skickas till hemmen, liksom kallt hos oss. Under dessa vilkor var problemet mycket enkelt, och en kvinna, mrs Cockrane, har också löst det. Hennes maskin diskar tjugo dussin tallrikar eller fat och torkar dem på mindre än tre minuter. En fabrik i Illinois tillverkar dessa maskiner. Och hvad små hushåll angår kunna de skicka det de vilja ha diskadt till etablissemangen alldeles som de göra med sina skor. Det är t. o. m. troligt, att de båda arbetena — skoborstningen och diskningen — kunna utföras på samma inrättning.

Att skura knifvar, att förstöra sitt skinn och vrida sönder sina händer för att tvätta linne och pressa vattnet ur det; att sopa golven eller borsta mattor, så att man drifver upp skyar af damm, som man sedan med mycket besvär måste ta bort från de ställen, där det lägger sig, allt detta utföres ännu, emedan kvinnan fortfarande är slaf. Men det börjar att försvinna, alla dessa sysslor utföras oändligt mycket bättre med maskin; och alla slags maskiner skola införas i hushållet, då drifkraft kommer att skickas till hemmen och åstadkommer, att man kan sätta alla dessa maskiner i rörelse, och detta utan att använda den minsta muskelstyrka.

Maskinerna kosta mycket litet, och om vi betala dem dyrt, är det medan de ännu icke äro i allmänt bruk och isynnerhet emedan en oskäligh skatt af 75 % först tas af de herrar, som spekulerat på marken, råvaran, tillverkningen, försäljningen, patentet, tullen o. s. v. och som allesammans vilja åka i hyrvagn.

Men den lilla maskinen i hemmet är icke, när det gäller det husliga arbetet, frigörelsens sista ord. Hushållet träder ut ur sin nuvarande isolering, det förenar sig med andra hushåll för att utföra gemensamt det, som det nu utför hvar och ett för sig.

Framtiden är heller icke att ha en maskin att borsta med, en annan till att diska tallrikar, en tredje till att tvätta linne o. s. v. i hvarje hem. Framtiden är den gemensamma värmeledningen, som skickar värme till hvarje rum i hela kvarteret, så att ingen behöfver göra upp eld. Detta sker redan i några amerikanska städer. En stor eldstad skickar varmt vatten till alla hus, till alla rum. Vattnet cirkulerar i rör, och för att reglera dess temperatur behöfver man endast vrida på en kran. Och om ni därtill sätter värde på att ha en flammande eld i hvarje rum, kan ni tända den särskilda kokgasen, som skickas från en centralgasklocka. Hela detta oändliga arbete med att rengöra kaminer och underhålla eld — kvinnorna veta, hvilken tid det tar — håller på att försvinna.

Ljuset, lampan och t. o. m. gasen ha sett sin tid. Det fins hela städer, i hvilka det är tillräckligt att trycka på en knapp för att få ljus, och i det hela taget är det helt enkelt en sparsamhetsfråga — och en kunskapsfråga — att skaffa sig lyxen af en elektrisk lampa.

Slutligen är det redan ifrågasatt, fortfarande i Amerika, att bilda bolag för att nästan fullständigt slopa hemsysslor. Det vore nog att bilda en hushållsbiträdesaffär i hvarje kvarter. En vagn skulle komma och hämta skorna, som skulle borstas, tallrikarna, som skulle diskas, linnen, som skulle tvättas, småsakerna, som skulle lagas — om de vore värda det

— mattorna, som skulle borstas, och dagen därpå skulle den föra hem det anförtrödda arbetet, gjordt och väl gjordt. — Ett par timmar därefter stå ert varma kaffe och edra ägg lagom kokta på ert bord.

Mellan klockan tolf och två fins det säkert mer än 20 millioner amerikaner och lika många engelsmän, som alla äta oxstek eller fårstek, kokt skinka, kokt potatis och någon grönsak. Och lågt räknadt är det åtta millioner eldar, som brinna under två eller tre timmar för att steka detta kött och koka dessa grönsaker; åtta millioner kvinnor tillbringa sin tid med att tillreda denna måltid, som kanske icke består af mer än tio olika rätter.

»Femti eldar», skref häromdagen en amerikanska, »när en enda skulle vara nog!» Ät vid ert bord, i er familj med edra barn, om ni vill, men hvarför i himlens namn skola dessa femti kvinnor slösa bort sina mornar med att laga några koppar kaffe och denna enkla frukost? Hvarför femti eldar, då två personer och en enda eld skulle vara nog för att koka alla dessa köttstycken och alla dessa grönsaker? Välj själf er oxstek eller fårstek, såvida ni är en läckergom! Låt krydda edra grönsaker efter er smak, om ni föredrar den eller den såsen! Men håll er icke med mer än ett kök, hur rymligt ni vill och med en enda spisel så väl inrättad ni har lust.

Hvarför har aldrig kvinnans arbete räknats för något, hvarför äro i hvarje familj modern och ofta tre eller fyra tjänsteflickor tvungna att använda sin tid till köksysslor? Emedan de, som vilja befria människosläktet,

ha brutit med denna religiösa tradition. De äta tillsammans i en gemensam sal, men vid små särskilda bord, vid hvilka man kan ta plats eftersom man behagar för tillfället. Kommunisterna i Avama ha hvar och en sitt hus och äta i sina hem, under det de efter behag hämta sina förnödenheter i kommunernas bodar.

icke ha infattat kvinnan i sin frihetsdröm, och anse som under sin höga manliga värdighet att tänka på »dessa kökssysslor», som de kastat af sina skuldror och lagt på det stora lastdjuret — kvinnan.

Att befria kvinnan, det är icke att öppna för henne dörrarna till universitetet, domstolen och parlamentet. Det är alltid på en annan kvinna, som den frigjorda kvinnan kastar det husliga arbetet. Att befria kvinnan, det är att befria henne från det förslöande arbetet i kök och tvättstuga, det är att ordna så, att det tillåtes henne att amma och uppfostra sina barn, om hon har lust, och under det hon har tillräcklig tid för att ta del i det sociala lifvet.

Detta skall göras, vi ha sagt det, det börjar redan att göras. Må vi inse detta, att en revolution, som skulle berusa sig med de skönaste ord om frihet, jämlikhet och solidaritet, och som bibehölle slafveriet i hemmet, skulle icke vara en revolution! Så länge halfva mänskligheten vore bunden under köksspiselns slafveri, skulle den ännu vara tvungen att resa sig mot den andra hälften.

DEN FRIA ÖFVERENSKOMMELSEN.

I.

Vana som vi äro genom nedärfda fördomar och en absolut felaktig uppfostran och undervisning att öfverallt icke se något annat än regering, lagstiftning och myndigheter, ha vi kommit till att tro, att människorna skulle sönderslita hvarandra som vilda djur den dag, då polisen icke skulle ha ögonen på oss, att allt skulle bli ett kaos, om öfverheten dränktes i en vattenflod. Och vi lefva dock utan att märka det, tätt bredvid tusen och åter tusen grupper af människor, som sammanslutit sig frivilligt utan någon mellankomst af lagen, och som lyckas att utföra saker, som äro oändligt öfverlägsna dem, som utföras under regeringens förmynderskap.

Läs en daglig tidning! Dess sidor äro helt och hållet ägnade åt regeringshandlingar, åt politiskt jobberi. Om en kines läste den, skulle han tro, att ingenting göres i Europa utan befallning af någon herre. Försök att finna något där, hvad det vara må, om de inrättningar, som födas, växa och utveckla sig utan ministeriella föreskrifter! Intet eller nästan intet! Om där verkligen fins en rubrik med »Hvarjehanda nyheter», så är det, emedan de ha något med polisen att göra. Ett familjedrama, en handling af revolt skulle icke nämnas, om icke poliskonstaplarna hade visat sig.

Trehundrafemti millioner européer älska eller hata hvarandra, arbeta eller lefva af sina räntor, lida eller njuta. Men deras lif, deras handlingar — om man undantar litteraturen, teatern och sporten — allt vore okänt af tidningarna, om icke regeringarna blandade sig däri på ett eller annat sätt.

Det är på samma sätt med historien. Vi känna de minsta detaljer af en kungs eller ett parlaments lif; man har bevarat åt oss tal, goda eller dåliga, som hållits i pratförsamlingarna, och »som aldrig haft det minsta inflytande på, hur någon enda medlem röstat», såsom en gammal parlamentsledamot sade. Konungarnes resor, politikerns goda eller dåliga lynne, hans vitsar och hans intriger, allt detta bevaras omsorgsfullt åt eftervärlden. Men vi ha all möda i världen att återuppbygga för oss lifvet i en medeltida stad, att lära känna mekanismen i dessa ofantliga handelsförbindelser, som ägde rum mellan hansestäderna, eller att veta, hur staden Rouen byggde sin domkyrka. Om någon lärd har tillbragt sitt lif med att studera det, så förbli hans arbeten okända, och de »parlamentariska historierna», d. v. s. de falska, emedan de endast tala om en sida af samhällenas lif, finnas i mängd, utkolporterats och läras i skolorna.

Och vi märka icke ens den ofantliga mängd arbete, som människornas frivilliga sammanslutning hvarje dag utför och som bildar det hufvudsakliga arbetet i vårt århundrade.

Därför vilja vi dra fram några af de märkligaste af dessa företeelser och visa, att människorna så snart deras intressen icke äro absolut motsatta — komma märkvärdigt väl öfverens i att handla gemensamt i ganska invecklade angelägenheter.

Det är alldeles tydligt, att i det nuvarande samhället, som är grundadt på den individuella äganderätten, d. v. s. på roffningen och på den inskränkta, dumma individualismen, finnas dylika fakta nödvändigtvis i begränsadt antal; öfverenskommelsen är icke alltid fullkomligt fri och arbetar stundom för ett småaktigt, om icke rent af förkastligt ändamål.

Men hvad det gäller för oss att veta, är icke att finna exempel att blindt efterhärma, och hvilka för öfrigt det nuvarande samhället icke skulle kunna ge oss. Det vi behöfva är att visa, att trots den autoritära individualism, som kväfver oss, fins det alltid i det stora hela i vårt lif en betydande del, i hvilken man icke handlar af annat än af fri öfverenskommelse, och att det är mycket lättare, än man tror, att reda sig utan någon regering.

Till stöd för vår sats ha vi redan citerat järnvägarna, och vi skola komma tillbaka till dem.

Som bekant äger Europa ett järnvägsnät af 280,000 kilometer, och man kan nu färdas från norr till söder, från öster till väster, från Madrid till Petersburg och från Calais till Konstantinopel utan att behöfva stanna,

utan att ens behöfva byta om vagn, när man reser med expresståg. Och ännu bättre: ett paket, som lämnas in vid en station kommer fram till sin bestämmelseort hvar som helst, i Turkiet eller i Centralasien, utan annan formalitet, än att afsändaren skrifvit adressorten på en bit papper.

Detta resultat kunde ha uppnåtts på två sätt. Antingen kunde en Napoleon, en Bismark eller någon potentat hvilken som helst ha eröfrat Europa och från Paris, Berlin eller Rom ha tecknat på en karta de riktningar, i hvilka järnvägarna skulle gå och bestämt tidtabellen. Den krönte idioten Nikolaus I drömde om att göra detta. Då man visade honom förslaget till järnvägen mellan Moskva och Petersburg, tog han en lineal, drog ett streck på Rysslands karta mellan de två hufvudstäderna och sade: »Så här skall linjen gå». Och vägen byggdes i rät linje, man fyllde bråddjup och byggde svindlande broar, som man sedan efter några år måste öfverge, och den kostade i medeltal två å tre millioner för hvarje kilometer.

Detta är ett sätt, men man kan också handla annorlunda. Järnvägarna ha blifvit byggda stycke för stycke, dessa stycken ha blifvit hopfogade, och sedan ha de hundra olika bolagen, som ägde dessa stycken sökt att komma öfverens om tågans ankomst och afgang, så att på skenorna rulla vagnar från alla håll utan att lasta om varorna från ett nät till ett annat.

Allt detta göres genom fri öfverenskommelse genom utbytande af bref och förslag, genom kongresser, dit ombuden komma för att diskutera någon speciel fråga — icke för att lagstifta — och efter kongressens slut ha ombuden kommit hem till sina bolag, icke med en lag, utan med ett förslag till kontrakt att stadfästa eller förkasta.

Naturligtvis kunde det förekomma oenigheter. Naturligtvis fans det egensinniga personer, som icke ville låta öfvertyga sig. Men det gemensamma intresset gjorde dock till slut, att alla kommo öfverens utan att man behöfde uppbåda arméer mot de motsträfviga.

Detta ofantliga järnvägsnät och den otroliga trafik, som den ger upphof till, utgöra i sanning det mest slående i vårt århundrade — och de ha uppstått genom den fria öfverenskommelsen. Om någon för femti år sedan hade förutsett och förutsagt detta, skulle våra förfäder ha trott denne vara en däre eller en dumbom och utropat: »Ni få aldrig dessa hundra aktiebolag att ta reson! Det är en utopi, en saga, som ni berättar. En centralstyrelse med en sträng direktör det är det enda, som kunde hjälpa.»

Nå väl, det intressantaste i denna organisation är att det icke fins någon centralstyrelse för de europeiska järnvägarna! Ingenting! Ingen järnvägsminister, ingen diktator, icke ens ett kontinentalt parlament, icke ens en styrelse. Allt göres genom öfverenskommelse.

Och vi fråga dem, som hålla på staten, och som påstå, att man aldrig skulle kunna vara utan en centralstyrelse, om det så endast vore för att ordna samfärdseln», vi fråga dem:

Men hur kunna då Europas järnvägar vara utan en sådan? Hur kunna de fortskaffa dessa millioner passagerare och dessa berg af gods genom en hel världsdel? Om de bolag, som äga järnvägarna, kunna komma öfverens, hvarför skulle då arbetarna, som skulle ta järnvägslinjerna i besittning, icke också komma öfverens? Och om bolagen Petersburg—Warschau och Paris—Belfort kunna handla enigt utan att bestå sig med lyxen af en gemensam kommandant, hvarför skulle man då behöfva någon regering i skötet af våra samhällen, af hvilka hvar och ett utgöras af en grupp fria arbetare?

II.

Då vi med exempel t. o. m. från våra dagar, trots den brist på jämlikhet, som råder i det nuvarande samhället, söka visa, att människorna så vida deras intressen icke äro diametralt motsatta, mycket väl kunna komma öfverens utan att någon myndighet träder emellan, äro vi dock icke okunniga om de invändningar, som kunna göras.

Dessa exempel kunna ha sina bristfälliga punkter, ty det är omöjligt att nämna en enda organisation, som är fri från den svages utsugning genom den starkare, den fattiges genom den rike. De, som hålla på staten, skola därför icke underlåta att säga oss med sin vanliga logik: »Ni ser ju, att statens mellankomst är nödvändig för att få slut på utsugning!»

Men de glömma historiens lärdomar och säga oss icke, i hvilken grad staten själf bidragit att förvärra detta sakernas tillstånd, då den skapade proletariatet och öfverlämnade det åt utsugarna. Och de glömma också att säga oss, om det är möjligt, att få ett slut på exploatationen, så länge dess första orsaker — privatkapitalet och nöden, som med konstlade medel till två tredjedelar skapats af staten — skola fortfaara att existera.

Angående det fullständiga samförståndet mellan järnvägsbolagen kunna vi förutse, att man skall säga: »Se ni då icke, huru järnvägsbolagen förtrycka och huru illa de behandla sina tjänstemän och passagerarna? Det är nödvändigt att staten träder emellan för att skydda allmänheten!»

Men ha vi icke sagt och upprepat många gånger, att så länge det fins kapitalister, skola dessa maktmissbruk upprepas? Det är just staten — den påstådde välgöraren — som gifvit sina bolag den fruktansvärda makt de nu äga. Har den icke gifvit koncessioner och garantier? Har den icke skickat sina trupper mot järnvägsmännen, när de strejkade? Och har den icke i början — man kan se detta ännu i Ryssland — utvidgat privilegiet ända därhän att förbjuda pressen att nämna järnvägsolyckorna för att icke nedsätta aktievärdet, som den garanterar? Har den icke gynnat det monopol, som smorde Vanderbiltarna liksom Polyahoff, direktörerna för P. L. M. och Sankt Gotthardsbanan till »vår tids konungar?»

Om vi således ta den tysta öfverenskommelsen mellan järnvägsbolagen till exempel, är det icke såsom ett ideal för ekonomisk skötsel, icke ens som ideal för teknisk organisation. Det är för att visa, att om kapitalisterna, utan annat mål än att förstora sina rikedomar på alla andras bekostnad, kunna komma till att exploatera järnvägarna utan att därför upprätta en internationel byrå, så skulle arbetarsamhällena lika väl och bättre kunna göra det utan att utnämna en minister för de europeiska järnvägarna.

En annan invändning, som ser allvarligare ut, skulle också kunna göras. Man kunde säga, att den öfverenskommelse, vi tala om, är icke fullständigt fri, att de stora bolagen stifta lagar för de små. Man kunde nämna något rikt bolag, som tvingar de resande, som fara från Berlin till Basel, att fara öfver Köln och Frankfurt, i stället för att ta vägen öfver Leipzig; andra, som låta fraktgodset göra omvägar på hundra och tvåhundra kilometer — på långa sträckor — för att gynna stora aktieägare; och åter andra, som ruinera mindre banor. I Förenta staterna äro resande och gods ofta tvungna att fara osannolika sträckor för att dollrarna skola strömma in i en Vanderbilts ficka.

Vårt svar blir detsamma. Så länge kapitalet fins till, skall alltid det stora kapitalet förtrycka det lilla. Men förtrycket kommer icke endast af kapitalet. Det är framförallt på grund af statens understöd, af monopoliet, som staten skapat till deras förmån, som en del stora bolag förtrycka de små.

Marx har mycket tydligt visat, hur den engelska lagstiftningen har gjort allt för att ruinera småindustrien, bringa bonden i nöd och åt de stora industriidkarna utlämna skaror af utfattiga människor, som äro tvungna att arbeta för hvilken lön som helst. Det förhåller sig alldeles på samma sätt med lagstiftningen angående järnvägarna. Strategiska linjer, af staten understödda linjer, linjer, som få monopol på den internationella posten, alla ha blifvit satta på spel för de stora finansherrarnas skull. Då Rothschild — som är alla europeiska staters fordringsägare — sätter pengar i den eller den järnvägen, ordna också hans trogna undersåtar, ministrarna, så att de låta honom förtjäna mera.

I Förenta staterna — denna demokrati, som autoritärerna stundom sätta upp som ideal för oss — har det mest skandalösa svindleri blandat sig i allt, som rör järnvägarna. Om ett bolag dödar sina konkurrenter genom låga tariffer, tar det skadan igen på de sträckor, som staten låter muta sig att ge det koncession på. De dokument, som nyligen offentliggjordes angående den amerikanska spannmålshandeln, har visat oss den andel, som staten har i denna den starkares utsugning af den svagare.

Här har staten återigen tiodubblat, hundradubblat det stora kapitalets styrka. Och då vi se järnvägsyndikaten, som också äro resultat af den fria öfverenskommelsen, någon gång skydda de små bolagen mot de stora, kunna vi icke annat än förvåna oss öfver det fria aftalets inneboende kraft, trots allmakten hos det stora kapitalet, som understödes af staten.

De små bolagen lefva verkligen, trots statens partiskhet, och om vi i Frankrike — ett centralisationens land — icke finna mer än fem eller sex stora bolag, kan man räkna mer än 110 i Storbrittanien, som komma utmärkt väl öfverens och äro bättre organiserade för snabb passagerar- och godstrafik än de tyska och franska järnvägarna.

Häri ligger föröfrigt icke frågans viktigaste punkt. Det stora kapitalet, som gynnas af staten, kan alltid, om det finner det förmånligt, krossa det lilla. Det, som vi sysselsätta oss med, är detta: Öfverenskommelsen

mellan de bolag, som äga järnvägarna i Europa, har fastställts direkt utan mellankomst af någon centralstyrelse, som stiftade lag för de olika föreningarna; den har upprätthållits medelst kongresser, bildade af ombud, hvilka diskuterade och för sina kommittenter framlade förslag, icke lagar. Detta är en ny princip, som är helt och hållet olik regeringsprincipen, denna må vara monarkistisk eller republikansk, absolut eller parlamentarisk. Det är en nyhet, som ännu trefvande söker sig fram i Europas seder, men som har framtiden för sig.

III.

Hur många gånger ha vi icke i statssocialisternas skrifter läst utrop som detta: »Och hvem skall då i det kommande samhället åtaga sig att ordna kanaltrafiken? Om det skulle falla några af edra anarkistiska »kamrater» in att förankra sin båt tvärt öfver en kanal och att stänga vägen för tusentals båtar — hvem skulle då få honom att ta re son?»

Låt oss komma öfverens om att antagandet är litet fantastiskt! Men man kunde tillägga: »Och om t. ex. en kommun eller en grupp ville låta sina båtar gå före andras och därför stängde till kanalen för att kanske frakta sten, när de därmed hindrade en spannmålslast att komma fram till det ställe, där den behöfdes?

— Hvem skulle då bestämma båtordningen, om icke regeringen?»

Nåväl, det verkliga lifvet har visat, att man mycket väl kan reda sig utan regering, i detta fall så väl som i andra. Den fria öfverenskommelsen, den fria organisationen ersätta denna dyrbara och skadliga maskin och utföra saken bättre.

Som man vet utgöra de holländska kanalerna landets vägar. Det är också bekant, hvilken trafik, som äger rum på dessa kanaler. Det som hos oss fraktas på en landsväg eller järnväg, fraktas i Holland på dessa kanaler. Där skulle man verkligen kunna slåss om, hvilka båtar, som skulle få gå först. Där borde regeringen träda emellan för att ordna trafiken!

Åh nej! Holländarne, som äro mera praktiska än så, ha sedan lång tid tillbaka förstått att ordna åt sig på annat sätt genom att skapa ett slags gillen eller båtsyndikat. Dessa äro fria associationer, som uppstått ur skeppsfartens egna behof. Båtarnas passage försiggick enligt en viss inskrifningsordning; hvar och en fick komma i sin tur. Ingen fick gå före de andra, om den icke ville bli utesluten ur gillet. Ingen fick stanna längre än ett visst antal dagar vid hamnplatserna, och om det icke fans varor att lasta inom denna tid, så var det hans sak, han fick bege sig tom därifrån men lämna plats åt de nyanlända. Man undvek således trängsel, t. o. m. då entreprenörernas konkurrens — som är en följd af den privata egendomsrätten — förblef oförändrad. Tag bort den, och öfverenskommelsen skall bli ännu vänskapligare, ännu rättvisare för alla.

Det förstås af sig själf, att hvarje båtägare kunde efter eget val vara med eller icke i syndikatet. Det var hans ensak, men de flesta föredrogo att gå in däri. Syndikaten erbjuda dessutom så stora fördelar, att de äro spridda till Rhen, Weser, Oder, ända till Berlin. Båtägarna väntade icke på, att den store Bismarck skulle eröfra Holland åt Tyskland och utnämna ett »Ober-Haupt-General-Staats-Canal-Navigations - Rath», som skulle ha burit lika många galoner, som hans titel var lång. De ha föredragit att förbli internationella. Och än mer: en mängd segelfartyg, som göra tjänst mellan Tysklands, Skandinavien och äfven Rysslands hamnar, ha också gått in i dessa syndikat för att kunna ordna Östersjötrafiken och åstadkomma en viss enighet i fartygens korsande färder. Dessa föreningar ha bildats genom fri sammanslutning, deras medlemmar äro frivilliga, och de ha ingenting att göra med regeringarna.

Det är möjligt och t. o. m. mycket troligt, att äfven här det stora kapitalet skall förtrycka det lilla. Det kan också hända, att syndikatet får en tendens att höja sig till monopol — isynnerhet under det dyrbara beskyddet af staten, som icke skall underlåta att blanda sig i dess affärer. — Men låt oss icke glömma, att dessa syndikat representera en sammanslutning, hvars medlemmar endast ha personliga intressen, och om hvarje redare genom produktionens, konsumtionens och handelns socialisering vore tvungen att samtidigt vara medlem i hundra andra associationer, som voro nödvändiga för hans intressen, så skulle saken vara annorlunda. Båtägarnas grupp skulle vara mäktig på vattnet men svag på fasta landet och slå af på sina pretentioner för att komma öfverens med järnvägarna, fabrikerna och alla andra grupper.

I alla händelser och utan att tala om framtiden, se vi här åter en fri förening, som kunnat reda sig utan styrelse. Låtom oss öfvergå till andra exempel!

Eftersom vi hålla på att tala om fartyg och båtar, vilja vi nämna en af de vackraste sammanslutningar, som uppstått i vårt århundrade — en af dem, öfver hvilka vi rättmätigt kunna vara stolta. Det är engelska föreningen för skeppsbrutnas räddning (Lifeboat Association).

Som bekant stranda hvarje år mer än tusen skepp på Englands kuster. På hafvet fruktar ett godt fartyg sällan ovädret. Det är vid kusterna, som farorna lura: upprörda vågor, som krossa dess akterstäf, storm-, kast, som slita bort dess master och segel, vattuflooder, som göra det ostyrbart, skär och undervattensgrund, på hvilka det strandar.

Åfven förr, då irivånarna vid kusten tände upp eldar för att locka seglarne upp på klipporna och sedan enligt sin vana bemäktiga sig lasten, gjorde de dock alltid sitt bästa för att rädda besättningen. Då de sågo ett fartyg i fara, satte de ut sina nötskal till båtar och skyndade till de skeppsbrutnes undsättning, fastän de ofta själfva satte lifvet till. Hvarje koja vid hafskusten har sina sägner om hjältemodiga bedrifter, som utförts af kvinnor såväl som af män för att rädda manskap, som höllo på att förgås.

Staten och de lärde ha verkligen gjort något för att minska antalen af dessa olyckor. Fyrbåkarne, signalerna, kartorna, de meteorologiska meddelandena ha visserligen minskat dem mycket. Men det återstår dock hvarje år ett tusentals fartyg och flera tusen människolif att rädda.

Några ädelsinnade män ha också gripit sig verket an. Eftersom de själfva voro goda sjömän, uppfunno de en räddningsbåt, som kunde trotsa ovädret utan att kantra eller gå till botten. Sedan sökte de intressera allmänheten för företaget, skaffa de pengar, som behöfdes, bygga båtar och placera dem öfverallt på kusten, där de kunde göra tjänst.

Och eftersom dessa män icke voro jakobiner, vände de sig icke till regeringen. De hade förstått, att för att kunna väl sköta sitt företag behöfde de sjömännens hjälp och entusiasm, deras kännedom om kusten — och framförallt deras uppoffrande intresse. Och för att finna män, som vid första signal midt i natten skulle kasta sig ut i vågornas tummel, och icke låta hejda sig af mörker eller bränningar utan kämpa fem, sex eller tio timmar mot böljorna, innan de kunna nalkas det förolyckade skeppet — män färdiga att våga sitt lif för att rädda andras — förstodo de, att det behöfdes solidaritetskänsla och uppoffring, sådant, som icke köpes med galoner.

Det blef således en fullkomligt frivillig rörelse, utgången ur fri öfverenskommelse och individuellt initiativ. Hundratals olika grupper sammanslöto sig längs med kusten. De, som bildat dem, hade det sunda förståndet att icke göra sig till herrar: de sökte sin lärdom i fiskrarnas kojor. En lord skickade 25,000 francs till byggande af en räddningsbåt i en by vid kusten; erbjudandet antogs, men man öfverlämnade åt fiskrarna och sjöfolket att bestämma, hvar den skulle vara förlagd.

Det var icke i Sjöförsvarsdepartemanget, som man gjorde ritningarna till de nya båtarne. »Emedan det är viktigt» — så läsa vi i Föreningens årsberättelse — »att räddarna ha fullt förtroende för den båt de begagna, har kommittén framförallt försökt att ge båtarne den form och tackling, som räddarna själfva önska». Hvarje år göras också förbättringar.

Alltigenom frivilliga, som slå sig tillsammans i kommittén eller lokala grupper. Allt genom ömsesidig hjälp och öfverenskommelse! — Åh, sådana anarkister!

— De begära icke heller något understöd af skatterna, och förra året skänktes dem en million sjuttiosextusen francs i frivilliga bidrag.

Här några resultat af verksamheten:

År 1891 ägde föreningen 293 lifräddningsbåtar. Samma år räddade den 601 skeppsbrutna och 33 fartyg; sedan den bildades har den räddat 32,671 människor.

År 1886 hade tre räddningsbåtar med sina besättningar gått under i böljorna, och då kommo hundratals nya frivilliga och skrefvo in sig samt bildade lokala grupper. Denna rörelse hade till följd byggandet af ytterligare ett tjugotal båtar.

Låtom oss i förbigående påpeka att Föreningen hvarje år skickar till fiskrarna och sjömännen utmärkta barometrar till ett tre gånger lägre pris än deras verkliga värde. Det gynnar de meteorologiska forskningarna och håller dem, som ha intresse däraf, med underrättelser om de hastiga förändringar, som de lärde kunna förutse.

Vi upprepa, att de hundratals små kommittéerna och lokalgrupperna icke äro hierarkiskt organiserade utan endast bestå af frivilliga räddare och människor, som intressera sig för syftet. Centralkommittén som snarare är ett centrum för korrespondensen, pålägger icke något tvång.

När det gäller att på orten rösta i någon fråga, som rör uppfostran eller skatt, deltaga dessa kommittéer såsom sådana visserligen icke i öfverläggningarna — en blygsamhet, som municipalrådets medlemmar olyckligtvis icke ta efter. — Men å andra sidan tillåta icke dessa hederliga karlar, att personer, som aldrig trotsat en storm, skrifva lagar för dem, angående hur ett fartyg skall bärgas. Vid första olyckssignal skynda de till, sluta sig tillsammans och rycka framåt. Inga galoner men mycken god vilja.

Låt oss ta en annan liknande förening, Röda korset! Namnet gör detsamma, låt oss se efter hvad det är!

Tänk er, att någon skulle ha kommit och sagt för tjugo år sedan: »Hur skicklig staten än är i att låta döda tjugo tusen män på en dag och att såra femtitusen, så är den dock icke i stånd att skaffa hjälp åt sina egna offer. Det är således nödvändigt — så länge det fins krig — att det privata initiativet träder emellan och att behjärtade människor sluta sig tillsammans internationellt till detta mänsklighetsvärf!»

Hvilken störtskur af skämt skulle det icke östs öfver den, som talat sålunda! Man skulle först ha behandlat honom som utopist, och om man sedan hade värdigats öppna munnen, skulle man ha svarat honom: »Frivilliga fattas just där man bäst skulle behöfva dem. Edra fria sjukhus skola alla bli samlade på ett säkert ställe, men vid ambulansen kommer det nödvändigaste att fattas. De nationella fientligheterna skola åstadkomma, att de stackars soldaterna få dö utan hjälp.» Alla, som yttrat sig, skulle ha haft något nedslående att komma med. Hvem af oss har icke hört dylikt tal!

Nåväl, vi veta nu, hur det förhåller sig. Röda korsets föreningar ha frivilligt organiserat sig öfverallt i alla länder på tusentals skilda ställen, och då 1870—71 års krig bröt ut, började de frivilliga sitt arbete. Män och kvinnor kommo och erbjödo sina tjänster. Sjukhus och fältlasarett organiserades i tusental; tåg ordnades, som medförde ambulanser, lifsmedel, linne, medicin åt de sårade. De engelska föreningarna skickade hela sändningar med födoämnen, kläder, verktyg, säd till utsäde, dragdjur, till och med plöjningsmaskiner med skötare för att hjälpa de af krigen härjade landssträckorna med jordbruket. Studera endast Röda korset af Gustav Moynier, och ni skall häpnå öfver det ofantliga arbete det utfört!

De profeter, som ständigt äro färdiga att fränkänna andra människor mod, förstånd och intelligens och som tro sig själfva vara de enda, som duga att styra världen, ha icke sett en enda af sina spådomar förverkligad.

Den uppoffring, som Röda korsets frivilliga ha visat, står öfver allt beröm. De begärde endast att få intaga de farligaste posterna, och då statens aflönade läkare flydde med sin stab vid preussarnas annalkande, forto Röda korsets frivillige med sitt arbete midt under kulregnet, fördrogo de bismarkska och napoleonska officerarnas brutalitet, och slösade samma omsorger på de sårade, hvilken nationalitet dessa än tillhörde. Holländare och italienare, svenskar och belgare — t. o. m. japaner och kineser — förstodo hvarandra förträffligt. De fördelade sina sjukhus och fältlasarett enligt behovet för tillfället, och de täflade framförallt om hvem, som skulle ha de mest hygieniskt inrättade sjukhusen. Och hur många fransmän tala icke ännu med djup tacksamhet om de ömma omsorger de mottagit af någon holländsk eller tysk frivillig sjuksköterska vid Röda korsets ambulanser!

Men hvad betyder väl detta för den autoritäre! Hans ideal, det är regementsläkaren, statens löntagare. Bort med Röda korset och dess hygieniska sjukhus, om sjukvårdarna icke äro fast anställda!

Vi se således här en organisation, som uppstått helt nyligen och som i detta ögonblick räknar hundra tusen frivillige, som äger ambulansvagnar, sjukhus, järnvägståg, som pröfvar nya sätt i fråga om sårbehandling, och som helt och hållet uppstått ur några behjärtade människors initiativ.

Man skall måhända säga, att staterna också ha sin del i denna organisation. — Ja, staterna ha velat lägga beslag på den för sin räkning. Styrelserna ha till ordförande personer, som af lakejer kallas för prinsar af blodet. Men det är icke på detta beskydd, som organisationens framgång beror. Det är på de många lokalkommittéerna i hvarje land, de enskildes verksamhet, uppoffringen hos alla dem, som söka att skaffa lindring åt krigets offer. Och denna uppoffring skulle bli ännu större, om staterna icke blandade sig i saken!

I alla fall var det icke på order af någon internationell styrelsekommitté som engelsmän och japaner, svenskar och kineser skyndade att skicka sin hjälp till de sårade 1871. Det var icke på befallning af någon internationell ministär, som sjukhusen restes på det inkräktade området och ambulansvagnarna fördes till slagfälten.

Det var på initiativ af frivilliga från alla länder. En gång på ort och ställe råkade de icke i lufven på hvarandra, såsom jakobinerna förutsagt; de grepo sig genast an med arbetet utan afseende på nationalitet.

Vi kunna beklaga att så stora krafter skola sättas i en så dålig saks tjänst och vi undra liksom skaldens barn: »Hvarför sårar man dem, när man sköter dem sedan?» Då vi söka att störta kapitalets styrka och de borgerliges makt, arbeta vi på att göra ett slut på detta slaktande, och vi skulle tycka mycket bättre om att se Röda korsets frivillige utveckla sin verksamhet för att jämte oss komma därefter att göra slut på kriget.

Men vi böra nämna denna ofantliga organisation såsom ytterligare ett bevis på de fruktbara resultat, som kunna uppstå af den fria öfverenskommelsen och det fria biståndet.

Om vi ville mångdubbla dessa exempel med dem vi kunde hämta från konsten att utrota människor, skulle vi aldrig sluta.

Det må vara nog att endast nämna den oändliga massa föreningar, som den tyska armén framför allt har att tacka för sin styrka, hvilken icke endast beror på disciplinen, som man vanligen tror. Dessa sällskap finnas öfverallt i Tyskland och ha till mål att gynna de militära kunskaperna. Vid en af de kongresser, som senast höllos af tyska militärförbundet (Krieger-bund), sågos ombud från 2,452 föreningar, som räknade 151,712 medlemmar, alla sammanslutna till ett helt.

Skytteföreningar, föreningar för militära lekar, för strategiska lekar, topografiska studier, allt detta och icke krigsskolorna, är verkstäder, i hvilka den tyska härens tekniska kunskaper förberedas. Det är ett storartadt nät af sällskap af alla slag, som förena militär och civil, geografer och gymnaster, jägare och teknici, och hvilka uppstå frivilligt, organisera sig, sammansluta sig, diskutera och draga ut på upptäcktsfärder på landsbygden. Det är dessa frivilliga och fria associationer, som utgöra den tyska härens sanna styrka.

Deras mål är förkastligt. Det är att upprätthålla kejsardömet. Men det, som är viktigt för oss att framhäfva, det är att staten — trots sin »storartade» mission, den militära organisationen — har förstått, att dess utveckling blir så mycket säkrare ju mer den öfverlämnas åt den fria öfverenskommelsen mellan grupper och åt de enskildes fria initiativ.

T. o. m. när det är fråga om krig, är det till den fria öfverenskommelsen man vänder sig i våra dagar, och för att styrka vårt påstående är det nog att nämna de trehundra tusen engelska frivilliga. Den nationella engelska artilleriföreningen, och den förening, som håller på att bildas till de engelska kusternas försvar, hvilken säkert, om den blir grundad, kommer att bli annorlunda verksam, än sjöministeriet med sina pansarskepp, som flyga i luften, och sina bajonetter, som vikas som bly.

Öfverallt afsäger sig staten sin företrädesrätt och öfverlämnar sina heligaste missioner åt de enskilde. Öfverallt inkräktar den fria organisationen på dess område. Men alla de fakta vi uppräknat låta oss ändock knappast ana, hvad den fria öfverenskommelsen förbereder åt oss i framtiden, då det icke mer fins någon stat.

INVÄNDNINGAR.

I.

Låtom oss nu undersöka de förnämsta invändningar, som göras mot kommunismen! De flesta af dem komma tydligen helt enkelt af missförstånd, men några väcka viktiga frågor och förtjäna all vår uppmärksamhet.

Vi behöfva icke sysselsätta oss med att tillbakavisa de invändningar, som göras mot den autoritära kommunismen: vi instämma själfva i dem. De civiliserade nationerna ha lidit alltför mycket i den strid, som borde sluta med den enskildes befrielse, för att kunna förneka sitt förflutna och fördraga en regering, som blandar sig i t. o. m. de minsta detaljer i medborgarens lif, och detta fastän denna regering icke skulle ha annat mål än det allmännas bästa. Om en gång ett autoritärt-kommunistiskt samhälle skulle bildas, skulle det icke länge äga bestånd, det skulle snart besegras af det allmänna missnöjet eller falla sönder, eller också omorganiseras på frihetens principer.

Det är ett kommunistiskt anarkistiskt samhälle, som vi skola sysselsätta oss med, ett samhälle, som erkänner individens fulla och hela frihet, som icke tillåter någon auktoritet, icke brukar något maktmedel för att tvinga människan att arbeta. I det vi i dessa undersökningar inskränka oss till den ekonomiska sidan af frågan, vilja vi se, om detta samhälle, bestående af människor, sådana de äro i dag — hvarken bättre eller sämre, hvarken mer eller mindre arbetssamma — om detta samhälle skulle ha utsikter att utveckla sig lyckligt.

Vi känna till den invändning, som göres. »Om allas tillvaro är försäkrad, om icke nödvändigheten att förtjäna en lön tvingar människan att arbeta, kommer ingen att arbeta. Alla skulle lassa af sig på de andra de arbeten, som han icke blir tvungen att göra.» Vi måste först påpeka det ytterliga lättsinne, med hvilket man gör denna invändning på förhand utan att inse, att frågan i verkligheten inskränker sig till att veta, om man å ena sidan verkligen genom lönearbetet erhåller de resultat, som man påstår sig uppnå, och om å den andra det frivilliga arbetet icke redan i dag är mer produktivt än det arbete, som stimuleras af lönen. Detta är en fråga, som skulle kräfva en djup undersökning. Men under det att man i de exakta vetenskaperna icke uttalar sig om ämnen, som äro oändligt mycket mindre viktiga och mindre komplicerade, om man icke gjort allvarliga undersökningar, omsorgsfullt samlat fakta och analyserat redogörelser — nöjer man sig härvidlag med något enstaka fall t. ex. det, att något kommunistisamfund i Amerika icke haft framgång, för att afgifva sin dom. Man gör som advokaten, som i motståndarens advokat icke ser representanten för en sak eller en åsikt motsatt hans egen, utan endast en motståndare i en oratorisk täflingsstrid, och om han endast lyckas göra en fin stöt, icke bryr sig vidare om att få rätt. Det är därför som studiet af denna grundorsak till all politisk ekonomi — studiet af hvilka villkor som äro de gynnsammaste för att ge samhället största mängd nyttiga produkter med minsta förlust af människokraft — icke går framåt. Man inskränker sig till att upprepa de vanliga fraserna eller också tiger man.

Hvad som gör denna tanklöshet ännu mer i ögonen fallande är, att man i den kapitalistiskt ekonomiska politiken redan finner flera skriftställare, som drifvas af sakernas nödtvång till att tvifla på det, som var ett axiom för grundläggarna af deras vetenskap, ett axiom, enligt hvilket hungerns hot skulle vara den bästa stimulansen för människan till produktivt arbete. De börja märka, att i produktionen ingår ett visst kollektivt element, som blifvit alltför ringaktadt ända till våra dagar och som skulle kunna bli viktigare än utsikten till den personliga vinsten. Lönearbetets underlägsna kvalitet, den fruktansvärda förlusten af människokraft i jordbruksarbetet och i den modärna industrien, den ständigt växande mängden af dem, som endast njuta och som nu försöka att lassa arbetet på de andras skuldror, den brist på verkligt lif i produktionen, som mer och mer framträder — allt detta börjar att oroa t. o. m. nationalekonomer af den »klassiska» skolan. En del af dem undra, om de icke slagit in på orätt väg, då de resonnerat om en inbillad varelse, som de roat sig med att förfula och som man trott

ledas uteslutande af begär efter vinst och lön. Detta kätteri intränger till och med vid universiteten: man vågar uttala den i den nationalekonomiska rättrogenhetens skrifter. Hvilket icke hindrar ett stort antal socialistiska reformatorer att förbli anhängare af den individuella aflöningen och försvara lönesystemets gamla borg, äfven när dess forna försvarare redan utlämna den sten för sten till den anfallande.

Man fruktar således, att massan icke skulle arbeta, om den icke vore tvungen.

Men ha vi icke redan endast under vår tid hört samma farhågor uttalas två gånger, först af försvararna af slafveriet i Förenta Staterna före negrernas frigörelse, och sedan af de ryska adelsmännen före de lifegnes frigörelse? — »Utan piskan skulle negern icke arbeta», sade de, som höllo på slafveriet. »Om hans herre icke öfvervakade honom, skulle den lifegna lämna åkern oodlad», sade de ryska bojarerna. Samma visa hördes 1789, samma visa hördes under medeltiden, den är så gammal som världen, och vi höraden upprepas hvarje gång det gäller att godtgöra en orättvisa i mänskligheten.

Och hvarje gång kommer verkligheten och ger den en förmlig dementi. Bonden, som befriades 1792, arbetade med en brinnande energi, som hans förfäder aldrig känt, den frigjorde negern arbetar mer än hans förfäder; och sedan den ryske bonden firat sin befrielses smekmånad genom att hålla helgdag på fredagen lika väl som på söndagen, började han arbeta igen med desto större ifver, som hans frigörelse var fullständigare. Där det icke fattas honom jord, arbetar han ursinnigt — det är det enda ordet.

Den visa, slafveriets försvarare sjöngo, kan ju möjligen ha något värde för slafägare. Hvad slafvarna själfva angår veta de hvad den är värd; de känna till hvarför man hittat på den.

Hvem var det dessutom, om icke nationalekonomerna, som lärde oss, att lönearbetaren utför sitt arbete tämligen likgiltigt, att ett intensivt och produktivt arbete endast erhålles af den människa, som ser sitt välstånd förloras i proportion med sina ansträngningar. Alla lofsånger, som sjungits till egendomens pris, inskränka sig precis till detta axiom.

Ty — märkligt att säga — då nationalekonomerna, som vilja prisa egendomens välgärningar, visa oss, hur ett ouppodladt jordstycke, ett träsk eller en stenig mark betäckes med rika skördar under den själfägande bondens svett, bevisa de ingalunda sin sats till förmån för egendomen. Då de medgifva, att den enda garantien för att vårt arbetes frukt icke skall roffas från oss, består däri, att vi äga arbetsförmödenheterna — hvilket är sant — bevisa de endast, att människan i grunden icke producerar utom då hon arbetar i full frihet, i viss mån kan välja sina sysselsättningar, icke har någon vaktare, som stör henne, och när hon därtill kan se sitt arbete skänka någon fördel åt henne själf och åt andra, hvilka arbeta som hon, och icke åt en eller annan, som går och latar sig. Detta är allt hvad som kan härledas ur deras argument, och det är det vi också säga.

Hvad ägandet af arbetsförmödenheterna angår, så ingår detta endast indirekt i deras uttalande för att försäkra jordbrukaren om, att ingen skall ta ifrån honom inkomsten af det han producerat och af de förbättringar han gjort. — Och borde icke nationalekonomerna för att stödja sin sats till förmån för eganderätten i motsats till all annan form af besittning visa oss, att jorden under form af kommunalegendom aldrig gifvit så rika skördar, som då egendomen är personlig? Men det förhåller sig icke så. Det är tvärtom motsatsen, som blifvit bevisad.

Tag som exempel en kommun i kantonen Vaud vid den tid på vintern, då alla män i byn begifva sig ut på skogsarbete till skogen, som är deras gemensamma egendom. Nå väl, det är just under dessa arbetets fester, som man ser den största ifvern och den mesta utvecklingen af människokraft. Intet lönarbete, ingen ansträngning af någon ägare kunde tåla att jämföras med detta.

Eller tag en rysk by, hvars invånare gå ut för att slå en äng, som tillhör kommunen eller arrenderas af den, och där skall ni förstå, hvad människan kan åstadkomma, då hon arbetar gemensamt för ett gemensamt värf. Kamraterna täfla om, hvem som skall beskrifva den största cirkeln med sin lie; kvinnorna, som följa efter dem, kappas för att hinna ta upp det slagna höet. Äfven detta är en arbetets fest, under hvilken hundra personer på några timmar utföra det arbete, som de hvar för sig icke skulle utfört på flera dagar. Hvilken sorglig motsats till detta utgör icke den isolerade egendomsägarens arbete!

Man kunde citera tusentals exempel om pioniererna i Amerika, i Schweiz, Tysklands och Rysslands byar och äfven från byarna i vissa trakter i Frankrike, de arbeten, som utföras i Ryssland af »artelerna», murare, timmermän, båtförare, fiskare m. fl., som slutit sig tillsammans om ett arbete för att direkt dela vinsten eller aflöningen, utan att denna skall gå genom mellanhänder eller entreprenörer. Man skulle också kunna nämna de nomadiska stammarnas gemensamma jakter och en oändlig mängd kollektiva företag, som lyckas väl. Och

öfverallt kan man konstatera den obestridliga öfverlägsenheten hos det gemensamma arbetet, om det jämföres med lönearbetarens eller den ensamme ägarens.

Välståndet, d. v. s. tillfredsställandet af de fysiska, konstnärliga och andliga behofven och säkerheten för att de skola bli tillfredsställda, ha alltid varit den starkaste stimulansen till arbete. Och då daglönaren knappt lyckas att frambringa det strängt nödvändiga, ser den frie arbetaren välståndet och lyxen växa i proportion med hans ansträngningar, utvecklar oändligt mycket mer energi och intelligens och får produkter af första rang och i mycket större öfverflöd.

Häri ligger hela hemligheten. Därför skall ett samhälle, som åsyftar allas välstånd och möjlighet för alla att njuta af lifvet i alla dess företeelser, åstadkomma ett frivilligt arbete, som är vida öfverlägset och betydligare än den produktion, som erhålles nu under slafveriets, lifegenskapens och lönearbetets färila.

II.

Hvilken människa som helst, som i våra dagar kan lassa ifrån sig på andra det arbete, som är nödvändigt för tillvaron, skyndar sig att göra det, och det är erkänt, att det alltid skall förbli på detta sätt.

Men det arbete, som är nödvändigt för tillvaron, är förnämligast kroppsarbete. Det hjälper icke att vara konstnär eller vetenskapsman, ingen af oss kan undvara de produkter, som fås genom kroppsarbetet: bröd, kläder, vägar, fartyg, ljus, värme m. m. Och ännu mer: hur högt konstnärliga eller subtilt metafysiska våra njutningar än må vara, fins det icke en enda af dem, som icke hvilar på kroppsarbetet. Och det är just från detta arbete — lifvets grundval — som alla söka befria sig.

Vi förstå detta fullkomligt. Det måste vara så i våra dagar.

Ty att utföra ett kroppsarbete nu för tiden betyder att stänga in sig tio eller tolf timmar om dagen i en osund verkstad och i tio, trettio år, ja, i hela sitt lif vara fastnitad vid samma sysselsättning.

Det betyder att döma sig själf till en eländig lön, att vara prisgifven åt ovisshet för morgondagen, arbetsbrist, mycket ofta till nöd och ännu oftare till att dö på ett sjukhus, sedan man arbetat fyrtio år på att föda, kläda, roa och undervisa andra än sig själf och sina barn.

Det betyder, att i hela sitt lif bära i andras ögon underlägsenhetens märke och att själf vara medveten om denna underlägsenhet, ty — hvad än de präktiga herrarna må säga — kroppsarbetaren betraktas alltid som lägre än hjärnearbetaren, och den, som slafvar tio timmar på verkstaden, har knappast tid och ännu mindre medel att skaffa sig vetenskapens och konstens upphöjda njutningar, och isynnerhet icke tid till att bereda sig att kunna uppskatta dem; han får nöja sig med de smulor, som falla från de bättre lottades bord.

Vi förstå således, att kroppsarbetet under dessa vilkor betraktas som en förbannelse af ödet.

Vi förstå, att alla icke ha mer än en enda dröm: den att komma ur eller hjälpa sina barn att komma ur dessa dåliga vilkor, att skapa sig en »oberoende» ställning. Och hvad betyder väl detta? Att lefva af andras arbete.

Så länge det fins en klass, som arbetar med händerna, och en annan »tankens arbetare» — de svarta och de hvita händerna — kommer det att förbli så.

Hvad för ett intresse kan väl detta förslöande arbete ha för arbetaren, som känner sitt öde på förhand, som från vaggan till grafven skall lefva i små förhållanden, i fattigdom, i osäkerhet för morgondagen? När man ser den otaliga skaran af människor, som hvarje morgon börja på nytt sina ledsamma sysselsättningar, är man också förvånad öfver deras uthållighet, deras outtröttlighet vid arbetet, den vana, som gör, att de liksom maskiner, som blindt lyda en gifven impuls, föra detta eländiga lif utan hopp för morgondagen, utan att ens skönja en svag ljusning, som bådär, att de, eller åtminstone deras barn, en dag skola få utgöra en del af denna mänsklighet, som äntligen skall bli rik på den fria naturens alla skatter, alla vetandets njutningar och de vetenskapens och konstens skapelser, som nu bevaras åt några få privilegierade.

Det är just för att göra ett slut på denna åtskilnad mellan tankearbete och kroppsarbete, som vi vilja afskaffa lönearbetet, som vi vilja den sociala revolutionen. Då skall arbetet icke längre framställas som en förbannelse af ödet; det skall bli hvad det bör vara: det fria öfvet af människans alla förmögenheter.

Det skulle för öfrigt vara på tid att låta denna legend om det öfverlägsna arbetet, som man påstår sig erhålla under lönearbetets piska, undergå en analys.

Det är då tillräckligt att göra ett besök, icke på mönsterfabriken och mönsterverkstaden, som fins här och där i några undantagsfall, utan på fabrikena, sådana som de ännu äro nästan öfverallt, för att förstå det oändliga slöseri med människokraft, som är utmärkande för den nuvarande industrien. För hvarje fabrik, som är anordnad mer eller mindre rationellt, fins det hundra eller ännu fler, som förslösa människans arbete, denna dyrbara kraft, utan annat allvarligare skäl än det att kanske skaffa två sous mera om dagen åt arbetsgifvaren.

Här kan ni få se unga män mellan 20 och 25 år med insjunket bröst och med feberaktigt darrande rörelser på hufvud och kropp sitta hela dagen på en bänk och med taskspelaraktig hastighet knyta ihop små eländiga bomullstrådsändar, som blifvit öfver vid spetsväfstolarna. Hvilken afkomma skola de icke alstra, dessa darrande och blodfattiga kroppar! Men . . . »de ta så liten plats i fabriken, och de inbringa mig femti centimer hvar om dagen», skall arbetsgifvaren säga!

På en stor fabrik i London kan ni få se flickor, som blifvit skalliga vid sjutton års ålder, därför att de från den ena salen till den andra burit brickor med tändstickor på hufvudet, då den allra enklaste maskin kunnat fortskaffa tändstickorna till de olika borden. Men . . . det kostar så litet, kvinnor ha ju icke någon specialitet! Hvad skulle det tjäna till att ha en maskin! När de här icke kunna arbeta längre, äro de lätt ersatta . . . det fins så många på gatan!

På trappan till ett ståtligt hus kan ni en iskall natt finna ett sofvande barn . . . Barnarbetet kostar så litet, att man mycket väl kan använda gossen till att hvarje kväll sälja för en francs tidningar, på hvilka den lille stackarn förtjänar två eller tre sous. Ni kan till sist också få se en stor, stark karl, som spatserar omkring fullkomligt sysslolös: han är ledig under flera månader på grund af arbetsinställelse, under det att hans dotter förtvinar i de varma ångorna i en fabrik för appretering af tyger och hans son fyller för hand askar med blanksmörja eller står och väntar timme efter timme i gathörnet på att en förbigående skall låta honom förtjäna några sous.

Och på samma sätt är det öfverallt, från San Francisco till Moskva, från Neapel till Stockholm. Slöseriet med människokraft är det förhärskande, utmärkande draget för industrien — utan att tala om handeln, där den uppnår ännu mer svindlande proportioner.

Hvilken sorglig satir i detta namn politisk ekonomi, som man ger åt vetenskapen om arbetskraftens forskning under lönesystemet!

Men detta är icke allt. Om ni talar med direktören på en väl ordnad fabrik, skall han helt naivt förklara för er, att det är svårt att i våra dagar finna en skicklig, stark, energisk arbetare, som med ifver hänger sig åt arbetet. — »Om det fins en enda», säger han, »bland de tjugu eller trettio, som hvarje måndag komma och be om arbete, kan han vara säker på att bli antagen, om vi också hålla på med att minska vår arbetsstyrka. Man känner igen honom vid första ögonkastet, och han blir alltid antagen, äfven om vi därför dagen därpå skulle göra oss af med en gammal eller mindre duktig arbetare». Och den, som blifvit afskedad, och alla de, som bli det i morgon, de skola förstärka denna kapitalets oändliga reservarmé — de arbetslöse — som icke kallas till väfstolen eller hyfvelbänken annat än vid tillfälle af brådska eller för att besegra strejkande. Eller också kommer den, som kasserats af de bästa fabrikena, denna medelmåttige arbetare, att sälla sig till den lika fruktansvärda hären af gamla eller mindervärdiga arbetare, som oupphörligt cirkulera mellan fabrikena af andra rang — dessa fabriker, som knappt kunna betäcka sina utgifter och som endast kunna reda sig genom knep och konster, med hvilka de bedraga köparen och isynnerhet köparen i aflägsna länder.

Och om ni talar med arbetaren själf, får ni veta, att regeln på verkstäderna är, att arbetaren aldrig utför allt det han skulle kunna hinna med. Olycklig den, som på en engelsk fabrik icke följer detta råd, som han vid inträdet får af sina kamrater!

Ty arbetarna veta, att om de i ett anfall af ädelmod ge vika för en arbetsgifvares enträgenhet att gå in på att öka arbetsintensiteten för att hinna med brådska order, kommer alltid sedan detta jäktande arbete att uppställas som regel vid löneberäkningen. Därför föredraga de också i nio fabriker af tio att aldrig producera så mycket, som de skulle kunna göra. I en del industrier inskränker man produktionen för att upprätthålla de högre prisen, och stundom delger man också hvarandra parollen Co-canny, som betyder: »För dålig betalning, dåligt arbete.»

Lönearbetaren är en lifegen: han kan icke, han bör icke prestera allt det han skulle kunna. Och det kan vara på tid att sluta med denna legend, som säger lönen vara den bästa stimulansen till produktivt arbete. Om industrien i våra dagar afkastar hundra gånger mer än i våra förfäders tid, kommer detta af de fysiska och ke-

miska vetenskapernas snabba utveckling i slutet af förra århundradet, icke af den kapitalistiska organisationen af lönearbetet, utan trots denna organisation.

III.

De, som allvarligt studerat frågan, förneka ingalunda kommunismens företräden — med vilkor, att den blir fullkomligt fri, d. v. s. anarkistisk. — De erkänna att det arbete, som betalas med pengar, äfven om dessa gå under förklädnad af »poletter», skulle i arbetarorganisationer, som styras af staten, bibehålla prägeln af lönearbete och dettas olägenheter. De inse, att hela systemet snart skulle lida däraf, t. o. m. om samhället skulle ta produktionsmedlen i besittning. Och de erkänna, att tack vare den allsidiga uppfostran, som skulle komma alla barn till del, de civiliserade samhällenas idoga vanor, friheten att välja och omväxla med sina sysselsättningar och det lockande i det arbete, hvilket utföres af likar för allas välstånd, skulle det i ett kommunistiskt samhälle icke saknas människor, som snart skulle fördubbla och tiodubbla jordens fruktbarhet och ge ett nytt uppsving åt industrien.

Detta erkänna våra motståndare, »men», säga de, »faran kommer från denna minoritet af lättingar, som icke vilja arbeta, trots de utmärkta vilkor, som skulle göra arbetet behagligt eller som icke skulle arbeta med regelbundenhet och följdriktighet. Nu tvingar rädslan för att svälta äfven de motvilligaste att göra som de andra. Den, som icke kommer på bestämd tid, förlorar snart sin plats. Men ett enda skabbigt får är nog för att smitta hela hjorden, och endast tre eller fyra slarfviga eller motspänstiga arbetare förslå för att fördärfva alla de andra och sprida i verkstaden den oordningens och uppstudsighetens anda, som gör arbetet omöjligt, så att slutet skulle bli, att man blefve tvungen att återvända till ett tvångssystem, som tvingar ledarna att gå tillbaka i ledet. Och det enda system, som tillåter detta tvång utan att såra arbetarens känslor, är det icke aflöningen efter det utförda arbetet? Ty hvarje annat medel skulle nödvändiggöra ständig mellankomst af en auktoritet, som snart skulle bli motbjudande för den fria människan.»

Vi tro, att så lyder invändningen i hela dess styrka.

Som vi se, hör den till det slags resonemang, genom hvilka man söker att rättfärdiga staten, strafflagen, domaren och fångvaktaren.

»Eftersom det fins människor — en svag minoritet — som icke underkasta sig de samhälleliga lagarna», säga de autoritära, »måste man upprätthålla staten, hur kostsamt det än kan vara, myndigheten, domstolen och fängelset, ehuru dessa institutioner själfva bli en källa till nytt ondt af alla slag.»

Vi kunna också inskränka oss till att svara det vi så många gånger upprepat på tal om auktoritet i allmänhet: »För att undvika ett möjligt ondt tillgripa ni ett medel, som i sig själf är ett ännu större och som blir källan till just de missförhållanden, som ni vilja råda bot för. Ty glöm icke, att det är lönearbetet — omöjligheten att lefva på annat sätt än att sälja sin arbetskraft — som skapat det nu rådande kapitalistsystemet, hvars brister vi börja erkänna.»

Vi skulle också kunna anmärka, att detta resonemang icke är något annat än ett försvar för det bestående. Det nuvarande lönesystemet har icke blifvit instiftadt för att undanröjda kommunismens olägenheter. Dess ursprung, liksom statens och eganderättens, är ett helt annat. Det är födt af det af våldet påtvingade slafveriet och lifegenskapen, af hvilka det endast är en modärniserad modifikation. Detta argument har heller aldrig haft mera värde än de, genom hvilka man söker att ursäkta egendomen och staten.

Vi vilja emellertid undersöka denna invändning och se, hvad den skulle kunna äga för berättigande.

Är det för det första icke tydligt, att om ett samhälle, grundadt på det fria arbetets princip, verkligen vore hotadt af lättingarna, skulle det kunna försvara sig utan att gifva sig en auktoritär organisation eller återgå till lönearbetet?

Jag tänker mig en grupp af ett visst antal frivilliga, som slagit sig tillsammans om ett eller annat företag, för hvars framgång de alla täfla i nit, utom en af de sammanslutna, som ofta är borta från sin post. Skulle man för den skull upplösa gruppen, utnämna en ordförande, som skulle pålägga böter eller, såsom det brukas i Akademien, utdela belöningsmarker för närvaro? Det är klart, att man icke skulle göra någondera delen utan att man en dag skule säga åt kamraten, som hotade att låta arbetet gå omkull: »Min vän, vi tycka mycket om

att arbeta tillsammans med dig; men eftersom du uteblir så ofta eller slarvar med ditt arbete måste vi skiljas. Du får gå och skaffa dig andra kamrater, som kunna vänja sig vid din vårdslöshet!»

Detta medel är så enkelt, att det redan nu praktiseras öfver allt i alla industrier konkurrerande med alla möjliga system grundade på böter, indragning af lönen, öfvervakning m. m. Arbetaren må komma aldrig så punktligt till fabriken, men om han gör sitt arbete dåligt, om han hindrar sina kamrater med sitt slarf eller med andra fel, om de icke komma öfverens, då är det slut. Han är tvungen att lämna verkstaden.

Det påstås allmänt, att den allvetande arbetsgifvaren och hans inspektörer uppehålla arbetets regelmässighet och goda beskaffenhet på fabriken. I verkligheten är det så, att i ett företag, det må vara af aldrig så enkel natur, hvars varor gå genom flera händer, innan de äro färdiga, är det fabriken själf, är det samarbetet, som vakar öfver, att arbetet blir fullgodt. Det är därför de bästa privata engelska fabrikerna ha så få tillsyningsmän, i alla händelser vida färre än de franska, och ojämförligt färre än de engelska statsfabrikerna.

Det förhåller sig med detta som med en viss moralisk medelnivå i samhället. Det påstås, att man för den har att tacka gendarmen, domaren och poliskonstapeln, men i verkligheten upprätthålles den trots domaren, konstapeln och gendarmen. »Många lagar, många brott!» är en gammal god sats.

Det är icke endast i industriverkstäderna det förhåller sig så, detta praktiseras öfverallt, hvarje dag och i en sådan utsträckning, att man skall vara bokmal för att ännu kunna lefva i okunnighet därom.

När ett järnvägsbolag, som sammanslutit sig med andra bolag, icke uppfyller sina förbindelser, när det kommer för sent med sina tåg eller låter fraktgodset lida skada vid stationerna, hota de andra bolagen med att uppsäga kontraktet, och detta brukar vanligen vara nog.

Man tror i allmänhet, eller man predikar det åtminstone, att handelsmännen hålla sina förbindelser endast af fruktan för domstolarna, men detta är icke sant. Nio gånger af tio skulle den köpman, som brutit sitt ord, icke dragas inför domstol. Där, hvarest handeln är mycket liflig, som i London, skulle endast det faktum, att ha tvingat en fordringsägare att processa, vara nog för flertalet köpmän, för att de skulle vägra att ingå handelsförbindelser med den, som bragt dem i beröring med en advokat.

Men hvarför skulle då icke det, som kan utföras i våra dagar mellan verkstadskamrater, affärsmän och järnvägsbolag, kunna göras i ett samhälle som vore grundadt på det frivilliga arbetet?

En sammanslutning skulle t. ex. med hvar och en af medlemmarna afsluta följande kontrakt: »Vi förbinda oss att garantera er begagnandet af våra hus, bodar, gator, kommunikationsmedel, skolor, muséer m. m., med villkor att ni från tjugo till fyrtiofem eller femti år ägnar fyra eller fem timmar om dagen åt de arbeten, som blifvit erkända nödvändiga för att lefva. Välj själf, om ni vill, de grupper ni vill gå in i eller bilda en ny, förutsatt att den åtar sig att frambringa det nödvändiga. Och sammanslut er för återstoden af er tid med hvem ni vill om hvad ni behagar, i fråga om nöje, konst eller vetenskap alltefter er smak!

Tolf eller femtonhundra arbetstimmar om året i en grupp, som frambringar föda, kläder och bostad eller är sysselsatt med den allmänna sundheten, kommunikationerna m. m. — det är allt, hvad vi begära af er för att garantera er allt hvad dessa grupper frambringa eller ha frambragt. Men om icke någon af de tusentals grupperna i vårt förbund vill ta emot er — hvad det nu kan vara för orsak — om ni är fullkomligt oförmögen att åstadkomma något som helst nyttigt, eller om ni nekar att göra det, nå väl, lef då som en enstöring eller som de sjuka! Vi äro tillräckligt rika för att icke neka er det nödvändigaste, och vi äro förtjusta att få ge er det. Ni är en människa och har rätt att lefva. Men eftersom ni vill försätta er i en undantagsställning och träder ut ur leden, är det mer än troligt, att ni kommer att märka detta i ert dagliga umgänge med andra medborgare. Man kommer att betrakta er som en gengångare från det borgerliga samhället — så vida icke edra vänner upptäcka, att ni är ett snille, och skynda att befria er från all moralisk skyldighet mot samhället genom att i ert ställe utföra det för lifvet nödvändiga arbetet.

Och om detta icke behagar er, så gå och sök världen rundt efter andra förhållanden! Eller också skaffa er anhängare och bilda andra grupper, som organisera sig efter andra principer! Vi föredraga våra.»

Så skulle man kunna göra i ett kommunistiskt samhälle, om lättingarna där skulle bli så många, att man behöfde akta sig för dem.

IV.

Men vi tvifla mycket på, att man behöfver frukta denna möjlighet i ett samhälle, som verkligen är grundadt på individens fullständiga frihet.

Trots den rätt till lättja, som privateganderätten till kapitalet skänker, är den verkligt lata människan en relativ sällsynthet, så vida hon icke är sjuk.

Det sägs mycket ofta bland arbetare, att de borgerliga äro lättingar. Det fins verkligen sådana, men de utgöra i alla fall undantag. Man kan tvärtom vara säker på att i hvarje industrielt företag finna en eller flera borgerlige, som arbeta mycket. Det är sant, att den stora mängden af borgarklassen drar fördel af sin privilegierade ställning för att åtaga sig de lättaste arbetena och att de arbeta i bättre hygieniska vilkor, med bättre föda, luft o. s. v. hvilket tillåter dem utföra sitt arbete med mycket mindre trötthet. Men detta är just de vilkor, som vi fordra för alla arbetande utan undantag. Det måste äfven sägas, att tack vare deras privilegierade ställning utföra de rike ofta absolut onyttigt arbete eller t. o. m. sådant, som är skadligt för samhället. Kejsare, ministrar, byråchefer, bruksdirektörer, köpmän, bankirer m. fl. sysselsätta sig, flera timmar om dagen med ett arbete, som de finna mer eller mindre tråkigt — och alla föredra sina ledighetstimmar framför denna tvungna syssla. Men det är just därför, att de borgerliga använda allra mest energi på att göra det onda (medvetet eller icke) och på att försvara sin privilegierade ställning, som de ha besegrat jordägaradeln och som de fortfarande behärska massan af folket. Om de vore lättingar, skulle de för länge sedan ha upphört att existera, de skulle ha försvunnit liksom de röda klackarna.

I ett samhälle, som endast skulle begära af dem fyra eller fem timmars nyttigt, angenämt och hygieniskt arbete om dagen, skulle de fullt ut uppfylla sitt värf, och de skulle säkert aldrig utan att reformera dem, låta de fruktansvärda vilkor, under hvilka arbetet utföres i våra dagar, lefva upp igen. Om en Pasteur tillbragte endast fem timmar i Paris' kloaker, så var säker på, att han snart skulle uppfinna något medel att göra dem lika hälsosamma som sitt bakteriologiska laboratorium!

Hvad beträffar den stora mängden af arbetares smak för lättja, så är det endast nationalekonomer och filantroper som tala om den.

Fråga en intelligent industriidkare, och han skall säga, att om arbetarna finge i sitt hufvud, att de skulle vara lata, så återstode ingenting annat, än att stänga fabrikerne, ty ingen stränghetsåtgärd, intet spionerisystem skulle kunna göra något däremot. Man behöfde endast under förra vintern se den skräck, som framkallades hos några engelska industriidkare, då några agitatorer började att predika Go-canny-teorien: »Dålig lön, dåligt arbete! Låt det gå i sakta mak, ansträng er inte och förstör allt, hvad ni kunna!» — »Man demoraliserar arbetaren, man vill döda industrien!» skreko äfven de, som dundrat förut mot arbetarens slappa moral och den dåliga beskaffenheten hos det han producerade. Men om arbetaren vore det, som nationalekonomerna föreställa sig — den late, som man oupphörligt måste hota med att bli uppsagd — hvad skulle då ordet »demoralisera» betyda?

När man således talar om en möjlig smak för sysslolöshet, måste man väl förstå, att det gäller en minoritet, en liten minoritet i samhället. Och skulle det icke, innan man lagstiftar mot denna minoritet, vara viktigt att känna dess ursprung?

Hvar och en, som ser sig omkring med eftertanke, skall finna, att det barn som i skolan gäller för att vara lättjefullt, är ofta det, som fattar dåligt, hvad som läres dåligt. Och mycket ofta är orsaken blodbrist i hjärnan som följd af fattigdom eller en ohygienisk uppfostran.

En gosse, som kanske är lat, när det gäller latin och grekiska, skulle arbeta som en slaf, om han blefve undervisad i naturvetenskap, i synnerhet varierande med kroppsarbete. En liten flicka, som räknas för oduglig i matematik, skulle bli den första matematikern i sin klass, om hon händelsevis träffade på någon, som letade ut och förklarade för henne det, som hon inte förstod i aritmetikens grunder. Och en arbetare, som är slarfvig på fabriken, kan gräfva i sin trädgård alltifrån morgongryningen och betrakta soluppgången, aftonen och nattens inbrott, när hela naturen går till hvila.

Någon har sagt, att dammet är materia, som icke är på sin plats. Samma definition är användbar på no tionedelar af dem, som kallas lata. Det är människor, som förvillat sig in på vägar, som icke passa hvarken för deras temperament eller deras anlag. Då man läser biografier öfver stora män, öfverraskas man af, hur många »lata» det har funnits bland dem. Darwin, Stephenson och många andra voro bland dessa lata.

Den late är mycket ofta en människa, för hvilken det är motbjudande att under hela sitt lif tillverka aderton-dedelen af en knappnål eller hundradelen af en klocka, under det hon känner inom sig en öfversvallande energi, som hon ville använda på annat sätt. Ofta är det en upprorisk, som icke kan gå in på den tanken, att i hela sitt lif förbli fastnitad vid denna hyfvelbänk och arbeta för att skaffa en mängd njutningar åt sin arbetsgifvare, under det han vet, att han är mycket mindre dum än han, och att han icke har gjort något annat ondt än det, att han blifvit född i ett kyffe i stället för att komma till världen på en herrgård.

Till slut fins det en hel mängd »lata», som icke förstå sig på det handtverk, med hvilket de äro tvungna att förtjäna sitt uppehälle. När de se de ofullkomliga ting, som utgå ur deras händer, fastän de ständigt försöka att göra något bättre, och att de aldrig lyckas på grund af dåliga arbetsvanor, som de redan förvärfvat* få de hat till sitt yrke, och eftersom de icke kunna något annat, till arbete i allmänhet. Tusentals förfelade arbetare och konstnärer ha blifvit livad de äro på detta sätt.

Den däremot, som alltifrån barndomen har lärt sig att spela piano vål, att sköta hyfveln, mejseln, penseln eller filen väl, han kommer aldrig att öfverge pianot, penseln eller filen. Han finner ett nöje i arbetet, och det tröttrar honom icke, så länge han icke blir öfveransträngd.

Under det enda namnet lättja har man således grupperat en hel rad resultat af skilda orsaker, af hvilka hvar och en skulle kunna bli en källa till något godt, istället för ett ondt för samhället. Härvidlag liksom när det gäller brottsligheten och alla frågor, som röra människans förmögenheter, har man samlat hop fakta som icke ha det minsta gemensamt. Man säger lättja eller brott utan att ens göra sig möda att undersöka orsakerna. Man skyndar att straffa dem utan att ta reda på, huruvida icke själfva detta straff innehåller en belöning åt »lättjan» eller »brottet».⁽⁶⁾

Om man därför i ett fritt samhälle finge se en hop lättingar uppstå, skulle man säkert tänka på att söka orsakerna till deras lättja för att försöka undanröjda dem, innan man toge sin tillflykt till straff. Då det, såsom vi redan sagt, helt enkelt är fråga om ett fall af blodbrist. Innan ni proppar barnets hjärna full med kunskaper, ge det blod, stärk det, så att det icke förslösar tiden, låt det komma till landet eller till kusten! Undervisa det där i fria luften och icke i böcker, i geometri — genom att i sällskap mäta afståndet till de närliggande klipporna — lär det naturvetenskaperna genom att plocka blommor och fiska i hafvet — fysik genom att bygga båtar, i hvilka det kan fara ut och fiska! — Men af barmhärtighet, fyll icke dess hjärna med fraser ur döda språk! Gör icke någon lättning af barnet!

Somliga barn sakna anlag för ordning och punktlighet! Låt barnen inpränta dem i hvarandra! Längre fram kommer fabriken arbete inom ett trångt utrymme med många verktyg att handtera att lära metoden. Gör dem icke, ni själf, till oordentliga varelser genom en skola, som icke har någon ordning annan än den, att bänkarna stå symmetriskt, men som är en trogen bild af det kaos, som råder i den undervisning den meddelar och aldrig kommer att ingifva åt någon kärlek till harmoni, följdriktighet och metod i arbetet!

Se ni då icke, att med edra undervisningsmetoder, som äro utarbetade af en minister för åtta millioner skolgossar, som representera åtta millioner olika förmågor, göra ni icke annat än påtvinga ett system, som är godt för medelmåttorna, uppfunnet af ett medeltal af medelmåtta? En skola blir ett universitet för lättjan, liksom ett fängelse är ett universitet för brottet. Gör skolan fri, afskaffa edra universitetsgrader, kalla till er undervisningens frivillige — börja med detta, i stället för att stifta lagar mot lättjan, lagar, som icke skola göra annat än sätta den i ett regemente!

Gif arbetaren, som icke kan finna sig med att tillverka en oansenlig del af en artikel, som kväfs bredvid en liten bormaskin, som han till slut kommer att afsky, gif honom möjlighet att arbeta i jorden, att hugga ned träd i skogen, att färdas på det stormiga hafvet, att genomkorsa världen på lokomotivet. Men gör icke en lättning af honom genom att tvinga honom att hela lifvet igenom vakta öfver en liten maskin, som stämplar skruvhufvuden eller borrar ögon på synålar!

Tag endast bort de orsaker, som skapa lättingarna, och tro, att det knappt skall finnas kvar någon människa, som verkligen hatar arbetet och isynnerhet det frivilliga arbetet, och att det icke behöfs en hel arsenal af lagar att tillämpa på dem!

⁽⁶⁾ Se min broschyr »Fängelserna», Paris 1889

DET KOLLEKTIVISTISKA LÖNEARBETET.

I.

Kollektivisterna begå enligt vår mening i sina planer till samhällets omdaning ett tvåfaldigt misstag. Under det de tala om att störta kapitalismen, skulle de dock vilja bibehålla två institutioner, s. om utgöra detta systems grundvalar: den representativa regeringen och lönearbetet.

Hvad den s. k. representativa regeringen angår, ha vi ofta talat om den. Det är oss fullkomligt ofattbart, att intelligenta människor — och det kollektivistiska partiet saknar icke sådana — kunna förbli anhängare af de nationella eller municipala parlamenten efter alla de lärdomar, som historien gifvit oss angående detta ämne, i Frankrike, i Tyskland, i Schweiz och i Förenta staterna.

Då vi på alla håll se parlamentarismen gå under och det från alla håll uppstår kritik öfver själfva principerna i systemet, icke endast öfver dess användande, hur kommer det sig då, att revolutionära socialister "försvara detta dödsdömda system?"

Uppfunnen af bourgeoisien för att hålla kungamakten stängden och på samma gång helga och föröka dess herravälde öfver arbetarna, är det parlamentariska systemet framför alla andra bourgeoisiens herradöme. Detta systems koryféeer ha aldrig på allvar påstått, att ett parlament eller ett municipalråd representerar folket eller staden: de klokaste af dem veta, att det är omöjligt. Genom parlamentarismen har bourgeoisien helt enkelt sökt att sätta en gräns för kungamakten utan att skänka folket någon frihet. Men alltefter som folket blir medvetet om sina intressen och som dessa intressens mångfald förstöras, blir systemet odugligare att tjänstgöra. Demokraterna i alla länder söka också förgäfvos att uppfinna olika palliativ. Man försöker med referendum och finner, att det icke tjänar till något, man talar om proportionell valmetod, om minoriteternas representation — och andra parlamentariska utopier. — Man anstränger sig med ett ord för att finna det, som icke står att finna; man är tvungen att erkänna, att man är på villospår, och förtroendet till den representativa styrelseformen är i aftagande.

Det är på samma sätt med lönearbetet; ty sedan man proklamerat privategendomens afskaffande och kommunism beträffande arbetsmedlen, kunde man väl då under någon form fordra lönearbetets bibehållande? Det är dock detta kollektivisterna göra, när de föreslå arbetsföretag.

Man förstår, att de engelska kollektivisterna i början af århundradet kunde uppfinna arbetspoletterna. De sökte helt enkelt att åvägabringa försoning mellan kapitalet och arbetet. De förkastade hvarje tanke på att våldsamt röra vid kapitalisternas egendom.

Att Proudhon senare upptog denna uppfinning är lätt förklarligt. I sitt mutualistiska system sökte han att göra kapitalet mindre offensivt, trots bibehållandet af den privata eganderätten, som han afskydde ur djupet af sitt hjärta, men som han trodde nödvändig som en garanti för den enskilde mot staten.

Att mer eller mindre borgerligt sinnade nationalekonomer också ha antagit arbetspoletterna kan icke förvåna. Det betyder föga för dem, om arbetaren betalas med poletter eller med mynt, som äro präglade med republikens eller kejsardömetts bild. De försöka att i den kommande sammanstörtningen rädda privategendomen till boningshusen, jorden, fabrikerna, i alla händelser till boningshusen och det industriella kapitalet. Och för att rädda denna egendom skulle arbetspoletterna passa dem utmärkt.

Förutsatt att poletterna kunde utbytas mot juveler och vagnar skulle husägaren gärna ta emot dem i betalning för hyran. Och så länge boningshuset, åkern och fabriken tillhöra enskilda ägare, blir det ett nödvång att på något sätt betala för arbetet på åkern och fabrikerna och att hyra i deras hus. Det blir likaledes tvunget att betala arbetaren i guld, papperspengar eller kuponger, som kunna bytas mot alla slags varor.

Men hur kan man försvara denna nya form af lönearbete — arbetspoletten — om man erkänner, att huset, åkern, fabriken icke längre äro privategendom, att de tillhöra kommunen eller folket?

II.

Låt oss närmare undersöka detta aflöningsystem, som predikas af franska, tyska, engelska och italienska kollektivisterna.⁽⁷⁾

Det består hufvudsakligen i följande: alla människor arbeta i jorden, på fabrikerna, i skolorna, på sjukhusen o. s. v. Arbetsdagen är bestämd af staten, som äger jorden, fabrikerna, kommunikationsmedlen o. s. v. Mot hvarje arbetsdag får man en arbetsfoleit på hvilken det står t. ex. åtta timmars arbete. Med denna polett kan arbetaren i statens eller olika korporationers bodar skaffa sig alla slags varor. Poletten är delbar, så att man kan köpa för en arbetstimme kött, för tio minuter tändstickor eller en halftimme tobak. I stället för att säga: för fyra sous två, skulle man efter den kollektivistiska revolutionen säga för fem minuter två.

De flesta kollektivisterna, som blifvit trogna den åtskillnad, som de borgerliga nationalekonomerna (och Marx) gjort mellan det kvalificerade arbetet och det enkla arbetet, säga dessutom, att det kvalificerade eller professionella arbetet skulle bli ett visst antal gånger högre betaldt än det enkla arbetet. Så skulle läkarens arbetstimme betraktas lika med två eller tre af sjuksköterskans eller med tre af grufarbetarens. »Det professionella eller kvalificerade arbetet sku le bli ett mångdubblande af det enkla arbetet», säger kollektivisten Grönlund, och detta emedan detta slags arbete kräfver en kortare eller längre lärotid.

Andra kollektivisterna, såsom de franska marxisterna, göra icke denna skillnad. De predika »likhet i lön». Läkaren, skolläraren och professorn skola betalas (med arbetspoletter) enligt samma taxa som grufarbetaren. Åtta timmars rond på sjukhuset skulle vara värd lika mycket som åtta timmars jordschaktningsarbete eller åtta timmar i grufvan eller på fabriken.

Några göra ännu flera medgifvanden; de erkänna att det obehagliga eller osunda arbetet — såsom det i kloakerna — skulle kunna betalas efter högre taxa än det behagliga arbetet. En timmes tjänstgöring i kloakerna, säga de, skulle gå upp mot två af professorns arbetstimmar.

Låt oss tillägga att några kollektivisterna också antaga ersättning i klump eller åt korporationer! En korporation skulle således kunna säga: »Här äro hundra ton stål! För att frambringa dem voro vi hundra arbetare och vi använde tio dagar. Vår arbetsdag var åtta timmar; detta gör åtta tusen arbetstimmar för hundra ton stål; d. v. s. åtta timmar per ton.» Hvar på staten skulle betala dem åtta tusen arbetspoletter på en timme vardera, och dessa åtta tusen poletter skulle fördelas mellan bruksarbetarna bäst de behagade.

Hundra grufarbetare hade använt tjugo dagar för att framskaffa åtta tusen ton kol; kolet är värdt två timmar per ton, och de sextontusen poletterna å en timme, som grufarbetarnas korporation får, skulle delas mellan dem efter eget godtfinnande.

Om grufarbetarna protesterade och sade, att en ton stål icke bör kosta mer än sex arbetstimmar i stället för åtta; om professorn ville ha sitt dagsarbete betaldt två gånger så mycket som sjuksköterskan — då skulle staten träda emellan och reglera deras tvist.

Sådan är i få ord den organisation, som kollektivisterna vilja skall framgå ur den sociala revolutionen. Principerna äro som man ser: kollektivegendom för arbetsmedlen och aflöning för hvar och en, alltefter den tid som åtgått för producerandet, med fäst afseende vid arbetets produktivitet. Hvad det politiska systemet angår skulle det bli parlamentarismen, mildrad genom tvångsmandat och referendum, d. v. s. folkomröstningen med »ja» och »nej».

Låt oss genast säga, att detta system synes oss fullkomligt utförbart.

Kollektivisterna börja med att proklamera en revolutionär princip — afskaffandet af privategendomen — men de förneka den, så snart de förkunnat den, genom att häfda ett produktions- och konsumtionssystem, som uppstått ur privategendomen.

⁽⁷⁾ De spanska anarkisterna, som också låta kalla sig kollektivisterna, förstå med detta ord den gemensamma eganderätten till arbetsmedlen, och »friheten för hvarje grupp att fördela det producerade så som de behaga — enligt kommunistiska principer eller på annat sätt.»

De förkunna en revolutionär princip och äro okunniga om de följder, som denna princip oundvikligt bör medföra. De glömma, att själfva det faktum, att man upphäfver den privata egendomsrätten till arbetsmedlen (jord, fabriker, kommunikationsmedel, kapital) bör drifva samhället in på absolut nya vägar, både hvad mål och medel angår, att individernas alla dagliga förhållanden till hvarandra måste ändras, så snart jorden, maskinen och allt det öfriga betraktas som gemensam egendom.

»Ingen privategendom», säga de, och så börja de genast att upprätthålla privategendomen i dess dagliga företeelser. »Ni skall utgöra en kommun hvad produktionen angår, åkrarna, verktygen, maskinerna, allt, som blifvit gjordt intill denna dag, fabriker, järnvägarna, hamnarna, grufvorna o. s. v. allt detta tillhör er. Det skall icke göras minsta skillnad mellan den andel, som hvar och en har i denna kollektiva egendom.

Men från och med dagen därpå få ni disputeras om de minsta detaljer af den andel, som ni skola ha i skapandet af nya maskiner, i upptagandet af nya grufvor. Ni få försöka att noga väga den del, som tillkommer hvar och en i den nya produktionen. Ni få räkna edra arbetsminuter och vaka öfver, att en af er grannes minuter icke får gälla vid köp för mera varor än er.

Och eftersom timmen icke mäter något, eftersom i den ena fabriken en arbetare kan vaka öfver sex väfstolar på en gång, under det att han i den andra endast kan vaka öfver två, skall ni väga muskelstyrkan hjärn- och nervkraften, som ni förlorat. Ni skall noggrannt beräkna läroåren för att värdesätta den del, som hvarje människa skall få i den framtida produktionen. Och allt detta sedan vi förklarar, att det icke bör tas någon hänsyn till den andel, som han kan ha tagit i den gångna tidens produktion.»

Nå väl, för oss är det tydligt, att ett samhälle icke kan organiseras enligt två absolut motsatta principer. Och det folk eller den kommun, som gifve sig en sådan organisation, skulle nödsakas att antingen återgå till privategendomen eller att omedelbart ombilda sig till ett kommunistiskt samhälle.

III.

Vi ha sagt, att en del kollektivistiska skriftställare fordra fastslåendet af en distinktion mellan det kvalificerade arbetet och det enkla arbetet. De säga, att ingenjörens, arkitektens eller läkarens arbetstimme bör räknas som två eller tre af smedens, murarens eller sjuksköterskans arbetstimmar. Och samma skillnad, säga de, bör göras mellan alla slags yrken, som fordra en kortare eller längre lärotid och mellan de enkla daglönarnas.

Men att fastställa denna åtskillnad det är ju att upprätthålla alla olikheterna i det nuvarande samhället. Det är att på förhand dra ett streck mellan arbetarna och dem, som vilja styra dem. Det är att dela samhället i två väl skilda klasser: kunskapsaristokratien öfver plebejerna med de valkiga händerna; den ena invigd att tjäna den andra, arbetande med sina händer för att kläda och föda dem, som dra fördel af sin fritid för att lära sig att härska öfver dem, som föda dem.

Det betyder ingenting annat än att återupptaga ett af det nuvarande samhällets mest karakteristiske drag och att ge det den sociala revolutionens sanktion. Det är att upphöja till princip ett missbruk, som man nu utdömer i det gamla samhälle, hvilket håller på att gå under.

Vi veta hvad man kommer att svara. Man kommer att tala om den »vetenskapliga socialismen». Man kommer att citera borgerliga nationalekonomer — och äfven Marx — för att visa, att löneskalan är berättigad, eftersom ingenjörens »arbetskraft» har kostat samhället mer än grofarbetarens »arbetskraft». Och ha icke nationalekonomerna sökt bevisa, att om ingenjören betalas tjugo gånger mer än grofarbetaren, så är det, emedan de »nödvändiga» utgifterna för att göra en ingenjör äro mycket större än dem, som äro nödvändiga för att göra en grofarbetare? Och har icke Marx påstått, att samma skillnad är lika logisk mellan olika slag af kroppsarbete? Han borde dra denna slutsats, då han upptagit som sin Ricardos teori om värdet och påstått, att produkterna utbytas i proportion till den arbetsmängd, som samhälleligt är nödvändigt till deras frambringande.

Men vi veta också, hvad vi ha att hålla oss till i detta ämne. Vi veta, att om ingenjören, vetenskapsmannen och läkaren nu betalas hundra gånger mer än arbetaren, och om väfvaren förtjänar tre gånger mer än landarbetaren och tio gånger mer än arbeterskan på en tändsticksfabrik, så är detta icke på grund af deras »produktionskostnader». Det är på grund af monopolet på uppfostran eller monopolet på industrien. Ingeni

ören, vetenskapsmannen och läkaren exploatera helt enkelt ett kapital — sina examensbref — liksom mannen ur borgarklassen exploaterar en fabrik eller adelsmannen exploaterade sina ärfda titlar.

Hvad arbetsgifvaren angår, som betalar ingenjören tjugo gånger mer än arbetaren, så är det på grund af följande mycket enkla beräkning: om ingenjören kan vid produktionen bespara åt honom 100,000 francs om året, betalar han honom 20,000 francs. Och om han träffar en verkmästare, som är skicklig i att utsvetta arbetarna och som inbesparar 10,000 francs vid tillverkningen, skyndar han sig naturligtvis att ge honom två eller tre tusen francs om året. Han ger ut ett tusental francs, när han ser, att han kan förtjäna tio därpå, och däri ligger just andan i hela kapitalistsystemet. Det förhåller sig på samma sätt med skillnaden på de olika yrkena inom kroppsarbetet.

Må man således icke tala om de »produktionskostnader», som utlagts för arbetskraften, och påstå, att en student, som gladeligen tillbragt sin ungdom vid universitetet, har rätt till en tio gånger större lön än grufarbetarens son, som sedan älfva års ålder gått och tynat bort i grufvan, eller att enväfvare har rätt till tre eller fyra gånger högre lön än jordbruksarbetaren! De nödvändiga utgifterna för att frambringa en väfvare äro icke fyra gånger större än de, som gå åt för att frambringa en bonde. Väfvaren drar helt enkelt fördel af den ställning industrien intar i Europa, i jämförelse med de länder, som ännu icke ha någon industri.

Ingen människa har någonsin räknat ut dessa produktionskostnader. Och om en lättning kostar samhället mycket mer än en arbetare, så återstår det ännu att veta om, när allt kommer omkring — arbetarbarnens dödlighet, blodbristen som förtär dem och de förtidiga dödsfallen — icke en duktig dagakarl kostar samhället mer än en handtverkare.

Vill man t. ex. få oss att tro, att de tretti sous, som man betalar den parisiska arbeterskan, de sex sous, som man ger åt bondkvinnan i Auvergne, som förstör sina ögon med att knyppla spetsar, eller bondens fyrty sous om dagen, skulle representera deras »produktionskostnader»? Vi veta mycket väl, att man ofta arbetar för mindre än detta, men vi veta också, att man uteslutande gör det, emedan tack vare vår utmärkta organisation, man skulle svälta ihjäl utan dessa vanvettiga löner.

För oss utgör lönskalan en ytterst sammansatt produkt af skatter, regeringsförmyndarskap, kapitalistiskt rofferi, monopol — statens och kapitalets med ett ord. — Vi påstå också, att alla teorier om lönskalan ha blifvit uppfunna efteråt för att rättfärdiga de nu rådande orättvisorna, och att vi icke behöfva ta dem i beräkning.

Man skall icke heller underlåta att säga oss, att den kollektivistiska lönskalan i alla fall skulle vara ett framsteg. — »Det skulle alltid vara bättre», kommer man att säga, »att se en del arbetare få lyfta en summa som är två eller tre gånger större än den vanliga än att ministrar skola stoppa på sig på en dag det arbetaren icke kan förtjäna på ett år. Det skulle alltid vara ett steg mot jämlikhet.»

I våra ögon skulle detta vara ett steg baklänges. Att i det nya samhället införa skillnaden mellan det enkla arbetet och det professionella arbetet skulle lända därhän, att man lät revolutionen helga och uppställa i princip ett brutalt förhållande, som vi nu lida under, men som vi icke desto mindre finna orättvist. Det skulle vara att ta efter dessa herrar af den 4 augusti 1789, som förklarade feodalrättigheterna afskaffade, men som den 8 augusti erkände dessa rättigheter genom att pålägga bönderna ersättningskyldigheter för att friköpa sig från herrarna, som de satte under revolutionens beskydd. Det skulle vidare vara att efterapa den ryska regeringen, som då de lifegne gäfvos fria förklarade, att jorden för framtiden skulle tillhöra godsägarna, då det förut varit ett öfvergrepp att disponera de jordsträckor, som tillhört de lifegne.

Eller för att ta ett mera känt exempel: då kommunen 1871 bestämde att betala kommunalrådet femton francs om dagen, under det att de federerade vid murarna endast fingo tretti sous, applåderades detta beslut som en handling af hög demokratisk likställighet. I grunden sanktionerade endast kommunen därigenom den gamla olikställigheten mellan embetsmannen och soldaten, den styrande och den styrde. Af en opportunistisk kammare hade ett dylikt beslut kunnat synas beundransvärdt, men kommunen syndade därvid mot sin egen revolutionära princip och dömde den därmed.

Då vi i det nuvarande samhället se én minister låta åt sig betala hundra tusen francs om året, under det att arbetaren får nöja sig med tusen eller mindre; då vi se verkmästaren betalas två eller tre gånger mer än arbetaren, och att det till och med bland arbetare fins alla grader från tio francs om dagen till bondkvinnans sex sous, då ogilla vi ministerns höga lön men äfven skillnaden mellan arbetarens tio francs och den stackars

kvinnans sex sous. Och vi säga: »Ned med de privilegier, som uppfostran ger, lika väl som med bördens!»! Vi äro anarkister just emedan vi finna dessa privilegier upprörande.

De uppröra oss redan i detta autoritära samhälle. Skulle vi kunna fördrå dem i ett samhälle, som genast i början skulle förkunna jämlikheten?

Därför inse en del kollektivisterna det omöjliga i att upprätthålla lönskalan i ett samhälle, som hämtar sin ingifvelse från revolutionens fläkt, och skynda sig att förklara, att lönerna skola bli lika stora. Men de törna mot nya svårigheter, och deras likhet i lön blir en utopi lika utförbar som de andra kollektivisternas skala.

Ett samhälle, som bemäktigat sig hela den sociala rikedomens och som högt förkunnat, att alla ha rätt till denna rikedom — hvad de än förut haft för del i dess skapande — skall bli tvunget att öfverge hvarje tanke på lönesystemet, vare sig i pengar eller i arbetspoletter, under hvilken form man än kan komma med dem.

IV.

»Hvar och en skall ha efter sitt arbete», säga kollektivisterna, eller med andra ord efter den andel af tjänster han gör samhället. Och denna princip anbefaller man såsom den, som bör sättas i praktik, så snart revolutionen har gjort arbetsmedlen och allt, som är nödvändigt för produktionen, till gemensam egendom.

Nå väl, om den sociala revolutionen olyckligtvis skulle proklamera denna princip, skulle det vara detsamma, som att hämma mänsklighetens utveckling; det skulle vara att öfvergifva, utan att lösa det, det stora sociala problem, som de gängna seklen pålagt oss.

I ett samhälle som vårt, där vi se, att ju mera människan arbetar, desto mindre betalas hon, kan denna princip vid första ögonkastet tyckas som ett steg mot rättvisan. Men i grunden är den endast ett helgande af de gamla orättvisorna. Det är med denna princip, som lönesystemet debuterade för att mynna ut i skriande orättvisor, i alla det nuvarande samhällets ohyggligheter, emedan den dag, då man började värdera de gifna tjänsterna i pengar eller med något annat slags lön — den dag, då det sades, att hvar och en endast skulle ha det han lyckades att få betaldt för sitt arbete, då var hela kapitalistsamhällets historia (med statens hjälp) skrifven på förhand; den fanns som frö innesluten i denna princip.

Skola vi då återgå till utgångspunkten och göra om samma evolution på nytt? — Våra teoretici vilja det, men lyckligtvis är det omöjligt: revolutionen, vi ha redan sagt det, skall bli kommunistisk; om icke, skall den dränkas i blod och måste göras om.

De tjänster, som göras samhället — det må vara arbete på en fabrik eller på åkern eller moraliska tjänster kunna icke värderas i myntenheter. Det kan icke därvidlag finnas något exakt värdemått af det, som med orätt kallas bytesvärde och icke heller nyttighetsvärde i förhållande till produktionen. Om vi se två personer, som båda arbeta under flera år fem timmar om dagen för det allmännas räkning i olika arbeten, som i lika grad behaga dem, kunna vi säga, att på det hela taget deras arbete är lika mycket värdt. Men man kan icke dela sönder deras arbete i småbitar och säga, att produkten för hvarje dag, hvarje timme och hvarje arbetsminut för den ene går upp mot produkten af hvarje minut och hvarje timme af den andres.

Man kan påstå, att den människa, som under hela sitt lif afsagt sig sin ledighet under tio timmar om dagen, gifvit samhället mycket mer än den, som afsagt sig sin ledighet fem timmar om dagen, eller den, som icke afsagt sig någon alls. Men man kan icke ta det han gjort under två timmar och säga, att denna produkt var värd dubbelt så mycket som produkten af en annan persons arbetstimme och aflöna det i proportion därefter. Det skulle vara att misskänna allt det sammansatta i industrien, åkerbruket och hela samhällets nuvarande lif: det vore att vara okunnig om, i hvilken grad allt individens arbete är resultatet af föregående och samtida arbeten i hela samhället. Det vore att tro sig vara i stenåldern, under det att vi lefva i stålets tidsålder.

Träd in i en kolgrufva och se denna man, som står bredvid den ofantliga maskinen, som hissar upp korgen! Han håller i handen den häfstång, som stannar maskinen och som sätter den i gång; han sänker den och korgen ilar uppåt på ett ögonblick; han kastar den upp och ned i svindlande fart. Han är idel uppmärksamhet och följer med ögonen en mätare på väggen, som visar honom på en skala, på hvilket ställe i schaktet korgen befinner sig i hvarje sekund, och så snart visaren uppnått en viss höjd, stannar han plötsligt dess lopp, icke en meter

högre eller lägre än på den bestämda punkten. Och så snart hängkorgarna med kol blifvit aflassade och tomma korgar insatta, faller han ånyo häfstången och skickar korgen på nytt upp i rymden.

Under åtta, tio timmar i sträck vidmakthåller han denna vidunderliga uppmärksamhet. Om hans hjärna slappas ett enda ögonblick, skulle korgen störta emot och bryta sönder hjulen, slita af kabeln, krossa människor, stanna hela arbetet i grufvan. Om han förlorar tre sekunder vid hvarje slag af häfstången, så blir i de med modärna förbättringar inrättade grufvorna driften minskad med tjugo till femti ton om dagen.

Är det han, som utför det förnämsta arbetet i grufvan? Är det kanske gossen, som ger honom signal därnerifrån att hissa upp korgen? Är det arbetaren, som i hvarje ögonblick vågar sitt lif inne i schakten och som en dag skall dödas af grufgasen? Eller är det ingenjören, som genom ett enkelt additionsfel i sina beräkningar skulle kunna tappa bort kolskiktet och låta borra i sten? Eller ägaren, som lagt ned hela sitt fädernearf i företaget och som kanske mot all sannolikhet sagt: »Gräf där, ni skall finna ett utmärkt kol!»

Alla arbetarne, som äro sysselsatta i grufvan, bidra hvar och en efter sin kraft, sin energi, sitt vetande, sin intelligens och sin skicklighet till att hämta fram kolen. Och vi kunna säga, att alla ha rätt att lefva, att tillfredsställa sina behof och t. o. m. sina infall, sedan det nödvändiga blifvit tillförsäkradt alla. Men hur skulle vi kunna uppskatta deras verk?

Och dessutom – är verkligen kolet, som de hämtat upp, deras verk? Är det icke också de mäns verk, som byggt järnvägen, som för till grufvan, och anlagt vägarna, som leda till alla dess stationer? Är det icke också deras verk, som ha plöjt och sått åkrarna, dragit fram järnet, huggit träden i skogen, byggt maskinerna, som skola bränna kolen o. s. v.

Ingen åtskillnad kan göras mellan den enes och den andres verk. Att mäta dem genom resultaten för oss in i det absurda. Att dela sönder dem i bråkdelar och mäta dem i arbetstimmar för oss också in i det absurda. En sak återstår: att sätta behofven högre än verket och erkänna rätten till lifvet först och till välståndet sedan för alla dem, som ta en viss del i produktionen.

Men tag hvarje annan gren af mänsklig verksamhet, tag alla tillvarons företeelser! Hvem af oss kan fordra en högre lön för sitt verk? Är det läkaren, som anat sjukdomen, eller sjuksköterskan, som åstadkom bättringen genom sina hygieniska omsorger?

Är det uppfinnaren till den första ångmaskinen, eller är det gossen, som en dag var trött på att dra i det rep, som förr tjänade till att öppna ventilen för att låta ångan strömma in i pistongen, och som fäste ett snöre vid häfstången på maskinen och gick och lekte med sina kamrater utan att ana, att han upptäckt den hufvudsakliga mekanismen i hvarje modärn maskin – den automatiska ventilen.

Är det uppfinnaren af lokomotivet eller är det denne arbetare i Newcastle, som visade, att man borde utbyta mot tvärbjälkar af trä de stenar, som man förr lade under järnvägsskenorna och som gjorde att tågen urspårade af brist på elasticitet? Eller är det lokomotivföraren? Mannen, som med sina signaler stoppar tåget? Växlaren, som öppnar vägarna för det?

Hvem är det vi ha att tacka för den transatlantiska kabeln? Är det den ingenjör, som ihärdigt påstod, att kabeln skulle fortskaffa telegrammen, under det att de lärde elektrikerna förklarade saken omöjlig?

Eller är det Maury, den lärde, som gaf rådet att öfverge de grofva kablarna och använda sådana, som voro smala som spatserkäppar? Eller dessa frivillige, som man icke vet hvar de kommo ifrån och som tillbragte dagar och nätter på däck med att minutiöst undersöka hvarje meter af kabeln för att plocka bort de spikar, som sjöfartssällskapen varit dumma nog att låta slå in i kabelns isolerande lager för att göra den oduglig?

Och på ett ännu vidsträcktare område, det mänskliga lifvets sanna område, med sina fröjder, sina sorger och sina olyckor – skulle icke hvar och en af oss där kunna nämna någon, som gjort honom i hans lif en så viktig tjänst, att han skulle vredgas, om man talade om att värdera den i pengar? Denna tjänst skulle kunna vara ett ord, ingenting annat än ett ord sagdt i rätt tid; eller det kan vara månader och år af hängifvenhet. – Ämnar ni också värdera dessa »oberäkneliga» tjänster i »arbetspoletter?»

»Hvarje människas verk!» – De mänskliga samhällena skulle icke lefva två generationer efter hvarandra, om icke hvar och en gafve oändligt mycket mer än det, för hvilket han betalas med pengar, med poletter eller medborgerliga belöningar. Det skulle vara detsamma som släktets utslocknande, om icke modern släpade ut sig för att skydda sina barns lif, om icke hvarje människa gafve något utan att räkna, om människan icke gafve isynnerhet där, där hon icke väntar någon belöning.

Och om det borgerliga samhället förgås, om vi nu befinna oss i en återvändsgränd, ur hvilken vi icke kunna komma ut, utan att sätta facklan och hackan på det förgångnas institutioner, så är det just emedan vi räknat för mycket. Det är emedan vi låtit förleda oss att icke gifva för annat än för att mottaga, det är för att vi velat göra samhället till ett handelsbolag grundadt på debet och kredit.

Kollektivisterna veta för öfrigt detta. De ha en sväfvande föreställning om, att ett samhälle icke skulle kunna existera om det drefve till dess spets principen: »Hvar och en efter hans arbete.» De ana, att behofven — vi tala icke om infallen — att individens behof icke alltid sammanfalla med hans arbete. Därför säger också De Paepe:

»Denna i högsta grad individualistiska princip skulle för öfrigt modereras genom samhällets mellankomst angående barnens och ungdomens uppfostran, däri inbegripet underhåll och föda, och genom samhällets ordnande af hjälp åt svaga och sjuka, af ålderdomsförsörjning åt åldrade arbetare o. s. v.»

De misstänka, att en man på fyrti år och far till tre barn har andra behof än en ung man på tjugo. De ana, att kvinnan, som ammar sitt späda barn och vakar vid dess bädd, icke kan utföra lika mycket arbete, som en man, som sofvit lugnt. De tyckas förstå, att mannen och kvinnan, som äro utslitna genom att kanske alltför mycket ha arbetat för samhället, kunna vara oförmögna att utföra lika mycket arbete som de, hvilka tillbragt sin tid i all maktighet och stoppat sina »poletter» i fickan på sina privilegierade poster som statens statistici.

Och de få brådt att moderera sin princip. — »Jo visst», säga de, »samhället skall föda och uppfostra barnen! Jo visst, det skall bistå gamla och orkeslösa. Jo visst, behofven skola bli måttstocken på de utgifter, som samhället skall ålägga sig för att moderera principen om gärningarna.»

Välgörenhet således! Välgörenhet, ständigt den kristliga välgörenheten, fastän nu ordnad af staten!

Förbättra hittebarnshusen, ordna ålderdoms- och sjukdomsförsäkringen — och principen blir modererad!

— »Att såra för att sedan hela», detta komma de icke ifrån!

Efter att ha förnekat kommunismen, efter att ha gjort narr af »Åt hvar åt en enligt hans behof», få de således, de stora nationalekonomerna, upp ögonen för att de glömt något — producenternas behof. Och de skynda sig att erkänna det. Men det är staten det tillkommer att beräkna dessa behof, att granska om behofven icke öfverskrida gärningarna.

Staten skall utdela allmosor. Därifrån och till fattigvårdslagstiftning och det engelska »workhouse» är det endast ett steg.

Endast ett steg är det dit, därför att också detta styfmoderliga samhälle, mot hvilket man uppreser sig, har sett sig tvunget att moderera sin individualistiska princip, det har också sett sig tvunget att göra medgifvanden i kommunistisk riktning och under samma form af välgörenhet.

Äfven detta samhälle delar ut middagar till en sous för att hindra att dess bodar skola plundras. Äfven det bygger sjukhus — ofta mycket dåliga, men ibland praktfulla — för att förekomma de smittosamma sjukdomarnas härjningar. Sedan det icke betalat mer än arbetstimmarna, upptar det också fattiga barn af föräldrar, som det försatt i det värsta elände. Äfven det räknar behofven — af välgörenhet.

Som vi sagt förut, nöden var första orsaken till rikedomarna. Det var den, som skapade de första kapitalisterna. Ty innan man kunde hoppa mervärdet, som man tycker så mycket om att tala om, måste det ha funnits utfattiga, som gingo in på att sälja sin arbetskraft för att icke dö af hunger. Det är fattigdomen, som skapat de rika. Och om härigenom framstegen blefvo hastiga under medeltiden, kom detta sig däraf, att de härjningar och krig, som följde på staternas grundläggande, och de rikedomar man skaffade sig genom exploatering af österlandet, sletto de band, som fordom förenat lands- och stadskommunerna och förde dem till att i stället för den solidaritet, som de fordom praktiserat, hylla lönesystemet, som är så dyrbart för alla utsugare.

Och det är denna princip, som skulle framgå ur revolutionen och som man skulle våga att kalla »den sociala revolutionen», detta namn, som är så kärt för de hungrande, de lidande och förtryckta!

Det skall icke ske. Ty den dag, då de gamla institutionerna skola krossas under proletärernas bilar, skall man höra röster, som ropa: »Bröd, bostad, välstånd åt alla!»

Och dessa röster skola bli hörda, folket skall säga: »Låtom oss börja med att tillfredsställa den törst efter lif, glädje, frihet, som vi aldrig fått släcka! Och när alla fått smaka lyckan, skola vi skrida till verket: nedrivandet af de sista resterna af bourgeoisamhället, af dess moral, hämtad ur räkenskapsböcker, af dess debet- och kreditfilosofi, af dess institutioner, grundade på mitt och ditt. Och »i och med att vi rifva ned bygga vi också upp», som Proudhon sade, »vi bygga upp i kommunismens och anarkismens namn.»

KONSUMTION OCH PRODUKTION.

I.

Då vi betrakta samhället och dess organisation från en helt annan synpunkt än de autoritära skolorna, eftersom vi utgå från den fria individen för att komma fram till ett fritt samhälle, i stället för att börja med staten för att gå ned ända till individen — så följa vi också samma metod, när det gäller de ekonomiska frågorna. Vi studera individens behof och de medel han har att tillgå för att tillfredsställa dem, innan vi diskutera produktionen, handeln, skatterna, regeringen o. s. v.

Vid första ögonkastet tyckes skillnaden minimal. Men i själfva verket kulkastar den alla den officiella politiska ekonomiens begrepp.

Slå upp hvilken bok som helst af någon nationalekonom! Han börjar med att tala om produktionen, analyserandet af de medel, som i våra dagar användas för att frambringa rikedom, arbetets delning, fabriker, maskinarbetets verk, hopandet af kapitalet. Från Adam Smith ända till Marx ha alla gått tillväga på detta sätt. Först i andra eller tredje delen af sitt arbete kommer han att tala om konsumtionen, d. v. s. om tillfredsställandet af individens behof, och därtill kommer han att inskränka sig till att förklara, hur rikedomarna fördelas mellan dem, som tvista om att få äga dem.

Man skall kanske säga, att det är logiskt, att innan man tillfredsställer behofven måste man skapa det, som kan tillfredsställa dem, att man måste producera för att konsumera. Men innan man frambringar något som helst — måste man icke förut ha känt behof däraf? Var det icke nödtvånget, som först dref mannen att jaga, att uppföda boskap, att odla jorden, att förfärdiga verktyg och senare att uppfinna och tillverka maskiner? Är det icke också studiet af behofven, som bör styra produktionen? — Det vore då åtminstone fullt ut lika logiskt att börja där och att sedan se efter, hur man skall bära sig åt för att tillfredsställa dessa behof genom produktionen.

Det är just detta vi vilja göra.

Men så snart vi betrakta nationalekonomien ur denna synpunkt, ändrar den fullständigt utseende. Den upphör att vara en enkel beskrifning af fakta och blir en vetenskap med samma rätt som psykologien; och man kan definiera den sålunda: studiet af människosläktets behof och medlen att tillfredsställa dem med minsta möjliga förlust af människokraft. Dess rätta namn skulle vara samhällets fysiologi. Den bildar en parallellvetenskap till växternas och djurens fysiologi, som äfven den är studiet af växtens och djurens behof och de lämpligaste medlen att tillfredsställa dem. I de sociologiska vetenskapernas rad kommer de mänskliga samhällenas ekonomi att inta den plats, som bland de biologiska vetenskaperna upptas af de organiserade varelsernas fysiologi.

Vi säga: »Här finnas mänskliga varelser förenade i ett samfund. Alla känna behof af att bo i hälsosamma hus. Vildens hydda tillfredsställer dem icke längre. De begära ett solidt skydd, som är mer eller mindre bekvämt. — Det gäller att veta, om med den för handen varande produktiviteten af det mänskliga arbetet de skulle kunna få hvar och en sitt hus, och hvad det är som hindrar dem att få det?»

Och vi se genast, att hvarje familj i Europa skulle mycket väl kunna få ett bekvämt hus, om man byggde som i England och Belgien eller som i staden Pulman eller åtminstone en liknande våning. Ett visst antal dagsverken skulle räcka till för att skaffa en familj på sju eller åtta personer ett vackert och luftigt litet hus, väl inredt och upplyst med gas.

Men nio tiondelar af européerna ha aldrig ägt ett hälsosamt hus, emedan i alla tider mannen af folket har varit tvungen att arbeta för dagen nästan oafbrutet för att tillfredsställa sina styresmäns behof och aldrig haft det nödvändiga förskottet af tid eller af pengar för att bygga eller låta bygga sina drömmars hus. Och han får icke något hus, han kommer att bo i ett kyffe, så länge de nuvarande villkoren icke ändrats.

Som man ser, gå vi tillväga på alldeles motsatt sätt mot nationalekonomerna, som föreviga de påstådda lagarna för produktionen och genom att räkna de hus, som man bygger hvarje år visa med statistiken, att de nybyggda husen icke räcka till för att tillfredsställa alla efterfrågningar, och att därför nio tiondelar af européerna böra bo i kyffen.

Vi komma så till födan. Efter att ha uppräknat de välgärningar, som åstadkommits genom arbetets fördelning, påstå nationalekonomerna, att denna delning fordrar, att några ägna sig åt åkerbruk och andra åt fabriksindustrien. Åkerbruksarbetarna frambringa så och så mycket, fabrikerna så mycket, handeln tillgår på det och det sättet, de undersöka försäljningen, vinsten, den rena vinsten eller mervärdet, lönen, skatten, banken o. s. v.

Men sedan vi följt dem ända dit, ha vi dock icke kommit längre, och om vi fråga dem: »Hvaraf kommer det sig, att så många millioner mänskliga varelser sakna bröd, då likväl hvarje familj skulle kunna frambringa säd åt tio, tjuo eller t. o. m. hundra personer om året?» Då svara de oss med att börja om den gamla trallen arbetsfördelning, lön, mervärde, kapital o. s. v. för att till sist komma till den slutsatsen, att produktionen är otillräcklig för att tillfredsställa alla behof, en slutsats, som äfven om den vore sann, icke alls besvarar frågan: »Kan människan eller kan hon icke genom att arbeta frambringa det bröd hon behöfver? Och om hon icke kan det — hvad är det, som hindrar henne?»

Vi ha här 350,000,000 européer. De behöfva hvarje år så och så mycket bröd, kött, vin, mjölk, ägg och smör. De måste ha så och så många hus, så och så mycket kläder. Detta är minimum af deras behof. Kunna de frambringa allt detta? Om de kunna det, få de tid öfrigt att skaffa sig lyx, konstsaker, vetenskap och nöjen — med ett ord allt det, som icke ingår i kategorien det strängt nödvändiga? — Om svaret är jakande, hvad är det då, som hindrar dem att nå dit? Hvad är att göra för att besegra hindren? Behöfs det tid? Må de få tid! Men må vi icke förlora ur sikte målet för all produktion — tillfredsställandet af behofven.

Om människans viktigaste behof icke bli tillfredsställda, hvad är då att göra för att öka arbetsproduktiviteten? Men fins det icke andra orsaker? Skulle det icke bland annat kunna vara den, att produktionen förlorat ur sikte människans behof, tagit en fullkomligt falsk riktning, och att dess organisation är bristfällig? Och då vi verkligen se att så är, låtom oss då söka ett medel att omorganisera produktionen, så att den verkligen kan uppfylla alla behofven.

Detta är det enda sätt att se saken, som synes oss riktigt: det enda, som skulle låta den politiska ekonomien bli en vetenskap — vetenskapen om den sociala fysiologien.

Det är tydligt, att då denna vetenskap skall handla om produktionen, sådan den nu är hos de civiliserade nationerna, i den hinduiska kommunen eller hos vildarna — skall den näppeligen kunna framlägga fakta på annat sätt, än våra dagars nationalekonomer, som ett helt enkelt beskrifvande kapitel, analogt med zoologiens eller botanikens beskrifvande kapitel. Men om detta kapitel vore skrivet med hänsyn till krafternas besparing vid tillfredsställandet af behofven, skulle det vinna i klarhet lika väl som i vetenskapligt värde. Det skulle tydligt visa det fruktansvärda slöseriet med människokraft i det nuvarande systemet och instämma med oss i, att så länge det räcker, skola människans behof aldrig bli tillfredsställda.

Som man ser, skulle utgångspunkten vara en helt annan. Bakom väfstolen, som väfver så och så många meter väf, bakom maskinen, som genomborrar så och så många stålplattor, och bakom kassaskåpet, där så och så många millioner begrafvas, skulle man få se människan, produktionens upphofsman, oftast utesluten från det kalas hon dukat upp åt andra. Man skulle också förstå, att de påstådda lagarna för värdet, handeln o. s. v. icke äro annat än uttryck, och ofta ganska oriktiga sådana, eftersom deras utgångspunkt är oriktig, för förhållandena sådana de äro nu, men som skulle kunna vara och som skola bli helt annorlunda, när produktionen blir ordnad så, att den kan tillfredsställa alla samhällets behof.

II.

Det fins icke en enda princip i nationalekonomien, som icke helt och hållet ändrar utseende, om man betraktar den ur vår synpunkt.

Låt oss t. ex. tala om öfverproduktionen! Det är ett ord, som hvarje dag ljuder i våra öron. Fins det verkligen en enda nationalekonom, akademiker eller en man, som vill bli det, som icke uppställt teser, hvilka bevisa, att de ekonomiska kriserna komma af öfverproduktionen: att vid en viss tidpunkt tillverkas det mera bomullsväf, kläde och klockor än som behöfvas? Har man icke anklagat kapitalisterna för »snikenhet» därför att de envisas att tillverka mera än det, som antagligen går åt?

Detta resonemang visar sig vara falskt, så snart man går till grunden i frågan. Säg oss verkligen en enda vara af dem, som äro i allmänt bruk, och af hvilken man tillverkar mer, än som skulle kunna användas! Låt oss undersöka en i sänder alla de artiklar, som skickas från de stora exportländerna, och ni skall få se, att nästan alla äro produkter, som finnas i otillräcklig mängd för t. o. m. invånarna i det land, som exporterar dem!

Det är icke något öfverflöd på hvete, som den ryska bonden skickar till Europa. De största skördarna af hvete och råg i det europeiska Ryssland gifva precis det, som behöfs för befolkningen. Och i allmänhet beröfvar bonden sig det nödvändigaste, när han säljer sitt hvete eller sin råg för att betala skatt och jordränta.

Det är icke ett öfverflöd på kol, som England skickar till världens alla hörn, eftersom det icke har kvar till sitt eget husliga förbruk mer än 750 kilo per år och invånare, och då millioner engelsmän äro utan eld om vintern eller icke använda mer än just lagom för att koka några grönsaker. I verkligheten — vi tala icke om lyxens krimskrams — fins det i det största exportlandet England icke mer än en handelsvara, som är i allmänt bruk, nämligen bomullstyg, som tillverkas i nog stor mängd för att måhända öfverstiga behofvet. Och då man tänker på de trasor, som ersätta linne och kläder för en god tredjedel af det förenade konungarikets invånare, måste man undra, om icke den bomullsväf, som utföres, skulle i det närmaste motsvara befolkningens verkliga behof.

Vanligen är det icke ett öfverflöd, som exporteras, äfven om de första utförda varorna haft denna egenskap. Legenden om skomakaren, som går barfota, är sann hvad folken angår, liksom den förr var det vis ä vis handverkaren. Man exporterar det nödvändiga, och detta göres, emedan ensamt för sin lön skulle arbetarna icke kunna köpa det de ha tillverkat samt betala räntor, vinst och kapitalistens och bankirens procent.

Förhållandet är, att icke endast det ständigt växande behofvet af välstånd blir otillfredsstäldt, utan det strängt nödvändiga fattas också ofta. En öfverproduktion existerar således icke, åtminstone icke ur denna synpunkt, och är endast ett ord, som är uppfunnet af den politiska ekonomiens teoretici.

Alla nationalekonomer säga, att om det fins en säkert fastslagen ekonomisk »lag», så är det denna: »Människan frambringa mer än hon konsumerar». Sedan hon lefvat af sitt arbetes frukter, återstår det henne alltid ett öfverskott. En jordbrukarfamilj frambringa nog för att föda flera familjer o. s. v.»

Enligt vår åsikt är denna ofta upprepade sats meningslös. Om den skulle betyda, att hvarje generation lämnar något åt de framtida generationerna — då vore den riktig. En jordbrukare planterar ett träd, som skall lefva tretti, fyrty eller hundra år, och hvaraf hans barnbarn skola plocka frukterna. Om han plöjt upp en hektar oodlad mark, har de kommande generationernas arfvedel förökats med detta. Vägen, bron, kanalen, huset och dess möbler äro lika många rikedomar testamenterade till de följande generationerna.

Men det är icke detta frågan gäller. Det sägs, att jordbrukaren frambringa mera hvete, än han konsumerar. Man skulle snarare kunna säga, att eftersom staten alltid tagit från honom en god del af hans produkter under namn af skatt, prästen under namn af tionde, och jordägaren under namn af arrende, har den skapat åt sig en hel klass af människor, hvilka fordom konsumerade det de producerade — utom den del, som lämnades till oförutsedda behof, eller de utgifter som gjordes i form af träd, vägar m. m. — men som nu äro tvungna att föda sig med kastanjer eller majs och dricka surt vin, eftersom återstoden tages från dem af staten, jordägaren, prästen och ockraren.

Vi föredraga att säga: jordbrukaren konsumerar mindre än han producerar, emedan man tvingar honom att ligga på halm och att sälja fjädern, att nöja sig med det syrliga vinet och sälja det goda, att äta råg och sälja hvetet.

Låt oss också anmärka, att då man tar individens behof till utgångspunkt, kommer man nödvändigtvis till kommunismen som den organisation, hvilken tillåter tillfredsställandet af alla dessa behof på det mest fullkomliga och mest ekonomiska sättet! Under det att då man utgår från den nuvarande produktionen och endast pekar på vinsten eller mervärdet men utan att fråga, om produktionen motsvarar tillfredsställandet af behofven,

kommer man nödvändigtvis till kapitalismen, eller allra högst till kollektivismen — hvilka båda endast äro skilda former för lönearbetet.

När man tar i betraktande individens och samhällets behof och de medel människan haft till sitt förfogande för att tillfredsställa dem under sina olika utvecklingsstadier, öfvertygas man om nödvändigheten af att solidarisera alla krafter, i stället för att öfverlämna dem åt den nuvarande produktionens kastningar. Man förstår, att några fås beslagtagande af alla de rikedomar, som icke konsumeras och som öfverlämnas från den ena generationen till den andra, icke är till allmänt gagn. Man ser, att på detta sätt tre fjärdedelar af samhällets medlemmar riskera att icke få sina behof tillfredsställda, och att det öfverdrifna bortkastandet af människokraft därigenom endast blir ännu mer onyttigt och brottsligt.

Man förstår till slut, att det fördelaktigaste braket af alla produkter är det, som tillfredsställer de mest trängande behofven, och att nyttighetsvärdet icke beror helt enkelt på nyck, som det ofta påstås, utan på det tillfredsställande det skänker åt de verkliga behofven.

Kommunismen — d. v. s. en syntetisk öfverblick öfver konsumtionen, produktionen och omsättningen, och en organisation, som motsvarar denna syntetiska öfverblick — blir sålunda den logiska följderna af denna uppfattning, den enda enligt vår mening, som verkligen är vetenskaplig.

Ett samhälle, som skall tillfredsställa allas behof och som skall organisera produktionen, bör dessutom kasta öfverbord en mängd fördomar angående industrien och framför allt den teori, som af nationalekonomerna så länge predikats under namn af arbetets fördelning och som vi skola afhandla i följande kapitel.

ARBETETS FÖRDELNING.

Nationalekonomien har alltid inskränkt sig till att konstatera de fakta den såg utvecklas i samhället och till att rättfärdiga dem i den härskande klassens intresse. Den handlar på samma sätt gentemot den arbetsfördelning, som alstrats af industrien: eftersom den funnit den fördelaktig för kapitalismen, har den upphöjt den till princip.

Vi ha här en bysmed, säger den modärna nationalekonomiens fader Adam Smith. Om han aldrig blifvit van att göra spikar, kommer han knappt att göra två eller tre hundra om dagen, och de skola därtill bli dåliga. Men om samma smed aldrig har gjort annat än spikar, skall han med lätthet leverera ända till tvåtusen trehundra under loppet af en dag. Och Smith drar genast denna slutsats: »Låtom oss fördela arbetet, specialisera och ständigt specialisera! Låtom oss ha smeder, som icke kunna göra annat än spikspetsar eller spikhufvuden och på detta sätt producera mera! Vi skola bli rika därpå.»

Hvad det angår att ta reda på, om icke smeden, som varit dömd att göra spikhufvuden hela sitt lif, icke skulle förlora allt intresse för arbetet, om han icke med detta begränsade yrke skulle komma helt och hållet i arbetsgifvarens våld, om han icke skulle bli utan arbete fyra månader af tolf, om hans lön icke skulle bli lägre, då han lätt kunde ersättas af en maskin, på detta tänker Adam Smith föga, när han utbrister: »Lefve arbetets fördelning! Den är den sanna guldgrufvan för att rikta nationen!» Och alla började ropa som han.

Och t. o. m. när en Sismondi, eller en J.-B. Say längre fram märkte, att arbetets fördelning i stället för att rikta nationen, endast riktade de rika, och att arbetaren, som varit bunden i hela sitt lif vid att förfärdiga adertondelen af en knappnål, idiotiserades och föll i nöd — hvad föreslogo då de officiella nationalekonomerna? — Ingenting! — De insågo icke, att genom att sysselsätta sig hela lifvet igenom med ett enda maskinmässigt arbete, förlorade arbetaren sin intelligens och sin uppfinningsförmåga, och att tvärtom omväxlingen i sysselsättningar skulle ha ett bättre resultat ifråga om att ansegligt öka nationens produktivitet. Det är just denna fråga, som nu framställes för oss.

Om det för öfrigt icke vore andra än nationalekonomerna, som predikade fördelningen af det permanenta och ofta ärftliga arbetet, skulle man kunna låta dem prata så mycket de behagade. Men de idéer, som förkunnas af vetenskapsmännen, smyga sig in i sinnena och fördärfva dem, och genom att höra dem tala om arbetets fördelning, om procent, kreditränna etc., som om problem, som för länge sedan äro lösta, börja till slut alla människor — och t. o. m. arbetaren — att resonnera som nationalekonomerna och att dyrka samma afgudabeläten.

Vi se sålunda en mängd socialister, dessa, som icke varit rädda för att angripa vetenskapens misstag, vörda principen om arbetets fördelning. Tala med dem om samhällets organisation under revolutioner, och de svara, att arbetets fördelning bör upprätthållas; om ni gör knappnålsspetsar före revolutionen, skall ni också göra sådana efter revolutionen. Ni skall arbeta endast fem timmar med att göra knappnålshufvuden — må vara! Men ni skall icke göra någonting annat än knappnålshufvuden i hela ert lif, under det att andra skola göra maskiner eller förslag till maskiner, med hvilka man under er lefnad skall slipa milliarder knappnålar, och åter andra skola specialisera sig i det litterära, vetenskapliga och konstnärliga arbetets höga värf. Ni är född till tillverkare af knappnålsspetsar, Pasteur är född till vaccinatör mot rabies, och revolutionen skall låta er båda två förbli vid edra respektive sysselsättningar.

Nå väl, det är denna förskräckliga princip, som är skadlig för samhället och förslöande för individen, källan till en hel rad af fördärfliga följder, som vi nu vilja diskutera i dess olika företeelser.

Följderna af arbetets fördelning äro väl kända. Vi äro tydligen delade i två klasser: å ena sidan de producerande, som konsumera mycket litet och äro befriade från att tänka, emedan de måste arbeta, och som arbeta dåligt, emedan deras hjärna förblir överksam; och å andra sidan konsumenterna, som producera föga eller så godt som intet, ha privilegium på att tänka för de andra, och som tänka dåligt, emedan en hel värld, kroppsarbetarnas värld, är okänd för dem. Jordbruksarbetarna förstå ingenting af maskinen; de, som sköta maskinerna, äro okunniga om allt, som rör åkerbruket. Den moderna industriens ideal är barnet, som sköter en maskin, som

det icke kan och icke bör förstå, och uppsyningsmän, som låta barnet böta, om dess uppmärksamhet slappats ett ögonblick. Man söker t. o. m. att alldeles undertrycka landtarbetaren. Det industriella åkerbrukets ideal är en man, som man lejer för tre månader och som sköter en ångplog eller en skördemaskin. Arbetets fördelning, det är detsamma som människan med etikett på sig, stämplad för hela sitt lif till en, som knyter knutar i en fabrik, till vaktare i en fabrik, till en som stöter till korgar på en bestämd plats i en grufva, men som icke har den minsta idé om maskinen i dess helhet eller om industri eller grufvor och som redan genom detta förlorar smaken för arbetet och uppfinningsförmågan, denna egenskap, som i den modärna industriens första tid skapat de verktyg öfver hvilka vi nu äro så stolta.

Det man gör för människorna ville man också göra för nationerna. — Mänskligheten skulle delas i nationella fabriker, som hvar och en hade sin specialité. Ryssland — så fingo vi veta — är af naturen bestämdt att odla hvete, England att väfva bomullstyng, Belgien att tillverka kläde, under det att Schweiz fabricerar barnjungfrur och lärarinnor. Inom hvarje nation skulle man ytterligare specialisera sig. Lyon skulle göra siden, Auvergne spetsar och Paris fantasiartiklar. Det var, påstodo nationalekonomerna, ett obegränsadt fält, som erbjöds produktionen på samma gång som konsumtionen, ett tidevarf af arbete och omätlig rikedom, som öppnade sig för världen.

Men dessa storartade förhoppningar bleknade allteftersom den tekniska kunskapen spreds i alla länder. Så länge England var ensamt om att tillverka bomullstyng och att arbeta metaller i stor skala så länge Paris ensamt förfärdigade konstindustrielt krimskrams o. s. v. gick allt bra: man kunde predika det man kallade arbetets fördelning utan fara att bli motsagd.

Men nu drifver en ny strömning de civiliserade nationerna till att försöka sig i alla industrigrenar, och de finna det fördelaktigt att tillverka hemma hos sig själfva det, som de förr mottogo från andra länder, och t. o. m. kolonierna visa tendens att befria sig från deras monopol. De vetenskapliga upptäckterna ha populariserat tillverkningen; det är numera onödigt att betala utomlands till högt pris det, som man med så stor lätthet tillverkar hemma. — Men ger icke denna revolution inom industrien ett slag åt denna teori om arbetsfördelningen, som man trodde vara så säkert grundad?

INDUSTRIERNAS DECENTRALISATION.

I.

Vid slutet af de napoleonska krigen hade det nästan lyckats England att ruinera den stora industri, som föddes i Frankrike i slutet af förra århundradet. England blef härskare på hafvet och utan någon allvarlig medtäflare. Det begagnade sig däraf för att skapa sig ett industriellt monopol, påtvinga grannländerna sina pris för de varor, som det ensamt kunde tillverka, hopade rikedomar på rikedomar och förstod att dra fördel af denna privilegierade ställning och allt hvad den medförde.

Men då den borgerliga revolutionen i förra århundradet hade störtat lifegenskapen och skapat ett proletariat i Frankrike, då återfick den stora industrien, som hejdats i sitt lopp, en ny kraft, och från andra hälften af vårt århundrade upphörde Frankrike att vara Englands skattdragare hvad fabriksvaror angick. Nu har det också blifvit ett exporterande land. Det säljer till utländningar för mer än en och en half million fabriksvaror, och två tredjedelar af dessa varor äro tyger. Det beräknas att nära tre millioner fransmän arbeta på utförseln eller lefva på utrikeshandeln.

Frankrike är således icke längre Englands skattskyldige. Det har i sin ordning sökt monopolisera vissa grenar af utrikeshandeln såsom sidenvaror och färdigsydda kläder, det har dragit ofantlig vinst däraf, men det är nära att för alltid förlora detta monopol, liksom England är nära att för alltid förlora monopolet på bomullsväfnader och t. o. m. på bomullsgarn.

Industrien har vandrat mot österlandet och stannat i Tyskland. För trettio år sedan var Tyskland Englands och Frankrikes skattdragare hvad de flesta af storindustriens alster angick. I våra dagar är det icke längre så. Under loppet af de sista tjugofem åren och isynnerhet efter kriget har Tyskland fullständigt reformerat sin industri. De nya fabriken drivas med de bästa maskiner: de nyaste uppfinningarna på den industriella konstens område, som Manchester presterat i fråga om bomullsväfnader eller Lyon i fråga om sidenvaror o. s. v. ha blifvit tillämpade i de nya tyska fabriken. De tekniska skolorna, som äro ordnade för industriens behof, förse fabriken med en här af intelligenta arbetare och praktiska ingenjörer, som kunna arbeta både med händerna och hufvudet. Den tyska industrien börjar precis vid den punkt, dit Manchester och Lyon hade kommit efter femtio års ansträngningar och trefvande försök.

Resultatet är att Tyskland, som tillverkar allting lika bra i sitt eget land, år efter år minskar sin import från Frankrike och England. Tyskland är redan dessa andra länders rival hvad utförseln till Asien och Afrika angår, och ännu mer: det är det äfven på Londons och Paris handelsmarknad. Människor med inskränkt synkrets kunna visserligen skrika mot Frankfurtdördraget; de kunna förklara den tyska konkurrensen genom små skillnader i järnvägsfrakterna. De kunna säga, att tysken arbetar för »ingenting», och uppehålla sig vid de små sidorna i hvarje fråga samt förbise de stora historiska företeelserna. Men det är icke desto mindre säkert, att storindustrien — som förr var ett Englands och Frankrikes privilegium — har tagit ett steg mot östern. Den har i Tyskland funnit ett ungt, kraftigt land och en intelligent borgarklass, lysten efter att i sin ordning rikta sig på den främmande handeln.

Under det att Tyskland gjorde sig fritt från det engelska och franska förmyndarskapet och själf tillverkade sina bomullsväfnader, sina tyger, sina maskiner — med ett ord alla manufakturprodukter — inträngde storindustrien äfven i Ryssland, där fabrikenas utveckling är desto mer förvånande som de äro födda i går.

Vid tiden för lifegenskapens upphäfvande år 1861 hade Ryssland nästan ingen industri. Allt hvad det behöfde af maskiner, lokomotiv, lyxtyger kom från västerlandet. Tjugo år senare ägde det redan mer än 85,000 fabriker, och de varor, som utgingo från dessa fabriker, hade fyrdubblats i värde.

De gamla redskapen ha blifvit helt och hållet ersatta med nya. Nästan allt stål, som nu användes, tre fjärdedelar af järnet, två tredjedelar af kolet, alla lokomotiven, alla järnvägsvagnarna, alla rälsen, nästan alla ångbåtar, göras i Ryssland.

Ifrån ett land, som — enligt nationalekonomernas mening — var bestämdt att förbli ett åkerbrukande land, har Ryssland blifvit ett fabriksland. Det begär nästan ingenting från England och mycket litet från Tyskland.

Nationalekonomerna göra tullarna ansvariga för dessa förhållanden, men de varor, som tillverkats i Ryssland, säljas till samma pris i London. Kapitalet känner icke till något fädernesland, de tyska och engelska kapitalisterna, ledsagade af ingenjörer och verkmästare af alla nationaliteter, ha i Ryssland och Polen grundlagt fabriker, som täfla med de bästa engelska fabriker i utmärkta tillverkningar. Må man upphäfvat tullarna i morgon, fabriker skulle endast vinna därpå! Till och med i detta ögonblick hålla de engelska ingenjörerna på med att ge dödsstöten åt införseln af kläde och ylletyger från västerlandet; de bygga i södra Ryssland ofantliga yllefabriker, försedda med de mest fulländade maskiner från Bradford, och om tio år kommer Ryssland icke längre att införa ett enda stycke engelskt eller franskt kläde — annat än som prof.

Storindustrien går icke endast mot orienten, den utbreder sig också på de sydliga halföarna. Utställningen i Turin år 1884 har redan visat den italienska industriens framsteg, och — låtom oss icke vara blinda därför — hatet mellan den franska och den italienska borgarklassen har icke något annat ursprung, än deras industriella täflan. Italien gör sig fritt från Frankrikes förmyndarskap; det konkurrerar med de franska köpmännen i medelhafsländerna och i orienten. Det är därför och icke för något annat, som blod en dag skall flyta vid italienska gränsen — så vida icke revolutionen sparar oss detta dyrbara blod.

Vi skulle också kunna nämna de snabba framsteg, som Spanien gjort mot storindustrien. Men låtom oss hellre tala om Brasilien! Hade icke nationalekonomerna dömt detta land till att aldrig odla annat än bomull, att exportera denna som råvara och att i stället införa bomullsväfnader från Europa? Och för tjugo år sedan ägde Brasilien verkligen icke mer än nio eländiga små bomullsfabriker med 385 spindlar. Nu har det fyrtissex; fem af dem äga 40,000 spindlar, och de skicka ut i marknaden tretti millioner meter bomullstygar hvarje år.

Till och med Mexiko börjar tillverka bomullsväfnader, i stället för att införa sådana från Europa. Och hvad Förenta staterna angår ha de befriat sig från det europeiska förmyndarskapet, storindustrien har där utvecklat sig i en förvånande grad.

Men det är Indien, som ger den mest lysande dementien åt anhängarna af de nationella industriernas specialisering.

Denna teori är väl bekant: de stora europeiska nationerna måste äga kolonier. Dessa kolonier skola skicka sina råvaror till moderlandet: bomull, naturull, kryddor etc. Och moderlandet skall skicka dit sina fabriksvaror, uppbrända tyger, gammalt järn i form af obrukbara maskiner — med ett ord, allt det de icke behöfva själfva, det, som kostar dem litet eller ingenting, och som de icke desto mindre sälja till högt uppdrifna priser.

Sådan var teorien, och sådan var länge praktiken.

Man förtjänade förmögenheter i London och Manchester, under det att man ruinerade hinduerna. Gå endast till Indiska museet i London, och ni skall få se oerhörda, vanvettiga, ofattbara rikedomar hopsamlade i Calcutta och i Bombay af engelska köpmän.

Men andra köpmän och andra kapitalister, som också voro engelsmän, fingo helt naturligt den idé, att det skulle vara slugare att exploatera hinduerna direkt och att tillverka dessa bomullstygar i själfva Indien, i stället för att hvarje år importera från England för fem eller sex millioner francs.

Först var det hela endast en rad motgångar. De indiska väfvarna — som voro konstnärer i sitt yrke — kunde icke vänja sig vid fabriksarbetet. Maskinerna, som skickades från Liverpool voro dåliga, man måste också ta klimatet i beräkning, vänja sig vid nya villkor, som nu allesammans äro uppfyllda, och det engelska Indien blir en alltmer hotande rival till moderlandets fabriksverksamhet.

Det äger nu 80 bomullsfabriker, som redan sysselsätta mer än 60,000 arbetare, och år 1885 hade det redan tillverkat mer än 1,450,000 ton bomullsväfnader. Det exporterar hvarje år till Kina, till holländska Indien och till Afrika för nära 100 millioner francs, och just dessa hvita bomullsväfnader, som man påstod vara Englands specialitet. Och under det att de engelska arbetarna gå arbetslösa eller sjunka ned i elände, är det de hinduiska kvinnorna, som betalas med 60 centimer om dagen och som väfva på maskin de bomullstygar, som säljas i den yttersta österns hamnstäder.

Den dag är icke långt borta — och intelligenta fabriksägare dölja det icke heller för sig — då man icke längre skall veta, hvad man skall göra med de »armar», som sysselsattes i England med att väfva bomullstygn till utförsel. Detta är icke allt: af mycket grundliga redogörelser framgår det, att Indien om tio år icke kommer att köpa en enda ton järn i England. Man har öfvervunnit de första svårigheterna, som hindrade användandet af Indiens kol och järn, och fabriker, som kunna täfla med de engelska, resa sig redan på båda sidor om Indiska oceanen.

Kolonien konkurrerar med moderlandet genom sina manufakturvaror, det är det mest karakteristiska fenomenet inom nittonde århundradets nationalekonomi.

Och hvarför skulle den icke göra det? Hvad skulle fattas den? — Kapital? Men kapitalet går öfverallt, där det fins fattiga människor att utsuga. — Kunskap? Men kunskapen känner inga nationella skrankor. — Arbetarens tekniska skicklighet? Men skulle väl den hinduiska arbetaren vara underlägsen dessa 92,000 gossar och flickor under femton år, som för närvarande arbeta i Englands textilfabriker?

II.

Sedan vi kastat en blick på de nationella industrierna, skulle det vara mycket intressant att ge en öfverblick äfven af specialindustrierna.

Låt oss t. ex. ta sidenet, som i århundradets förra hälft i högsta grad var en speciellt fransk produkt. Det är bekant, hur Lyon blifvit medelpunkt för sidentillverkningen. Silket odlades först i Sydfrankrike, men småningom inköptes silke äfven från Italien, Spanien, Österrike, Kaukasus, Japan. Af fem millioner kilo råsilke, som förvandlades till tyg i Lyontrakten 1875, var det blott 400,000 kilo, som var franskt silke.

Men eftersom Lyon arbetade med importeradt silke, hvarför skulle då icke Schweiz, Tyskland, Ryssland kunna göra detsamma? Väfvandet af siden utvecklade sig så småningom i byarna i Ziirich. Basel blef ett stort centrum för sidenhandeln. Myndigheterna i Kaukasus inbjödo kvinnor från Marseille och arbetare från Lyon att komma och undervisa Georgiens befolkning om den förbättrade vården af silkesmasken och de kaukasiska bönderna i konsten att förvandla silke till tyg. Österrike tog efter. Med hjälp af arbetare från Lyon satte Tyskland upp storartade sidenfabriker. Förenta Staterna gjorde sammaledes i Paterson...

I våra dagar är sidentillverkningen icke längre en fransk industri. Siden fabriceras i Tyskland, Österrike, Förenta staterna, England. Kaukasus bönder väfva om vintern siden till ett pris, som skulle komma Lyons arbetare att svälta ihjäl. Italien skickar sidenvaror till Frankrike, och Lyon, som 1870—74 exporterade dylika för 460 millioner, skickar nu icke ut för mer än 233 millioner. Snart kommer det att endast skicka ut första klassens varor eller några nyheter för att tjäna till mönster åt tyskar, ryssar och japaner.

Och det är på samma sätt med alla industriens grenar. Belgien har icke längre monopol på kläde; sådant tillverkas äfven i Tyskland, Ryssland, Österrike och Förenta staterna. Schweiz och franska Jura ha icke längre monopol på urmakeriet: klockor tillverkas öfverallt. Skottland tillverkar icke längre socker åt Ryssland: man inför ryskt socker till England. Ehuru Italien har hvarken kol eller järn, gör det själf sina pansarskepp och maskinerna till sina ångbåtar; den kemiska industrien är icke längre Englands monopol man gör svafvelsyra och soda öfverallt. Maskiner af alla slag, som tillverkats i trakten af Zurich, väckte uppmärksamhet på den senaste världsutställningen; Schweiz, som äger hvarken kol eller järn — endast utmärkta tekniska skolor — tillverkar maskiner bättre och billigare än England. Så mycket har det blifvit kvar af varubyttesteorien.

Därför är också tendensen hvad industrien angår, liksom för allt annat, decentralisation.

Det är för hvarje nation fördelaktigt att hos sig förena åkerbruket med den största möjliga omväxling af fabriker och manufakturer. Den specialisering, som nationalekonomerna talade om, var lämplig för att rikta några kapitalister: men den har ingen berättigad orsak, och det är tvärtom långt mera fördelaktigt, att hvarje land, hvarje trakt kan odla sin säd och sina grönsaker och hemma hos sig tillverka alla de manufakturprodukter den har behof af. Denna mångfald är det bästa beviset på produktionens fullständiga utveckling genom täflan och på alla framåtskridandets betingelser, under det att specialisering är detsamma som framåtskridandets afstannande.

Åkerbruket kan icke blomstra, om det icke har fabriker omkring sig. Och så snart en enda fabrik dyker upp, måste en mängd fabriker af alla slag uppstå omkring den för att de genom att underhålla och stimulera hvarandra genom sina uppfinningar må kunna utveckla sig sida vid sida.

III.

Det är verkligen dåraktigt att utföra hvete och införa mjöl, att utföra ull och införa kläde, att utföra järn och införa maskiner, icke endast emedan transporten förorsakar onödiga kostnader, utan i synnerhet därför, att ett land, som icke har någon utvecklad industri, nödvändigtvis blir efter i fråga om åkerbruk. Ty ett land, som icke äger stora bruk för tillverkning af stål, är också efter i alla andra industrier, emedan en mängd industriella och tekniska förmågor förbli utan användning.

Allt hänger tillsammans i våra dagar inom produktionens värjd. Odjandet af jorden är icke längre möjligt utan maskiner, utan kraftig vattning, utan järnvägar, utan fabrikation af gödningsämnen. Och för att anskaffa maskiner, som äro lämpliga för de lokala förhållandena, dessa järnvägar, dessa vattningsapparater m. m. måste en viss uppfinningsförmåga utvecklas, en viss teknisk skicklighet, som icke ens kan se dagen, så länge spaden och plogbillen förbli kulturens enda redskap.

För att jorden skall odlas väl, för att den skall ge de rika skördar, som människan har rätt att fordra af den, måste verkstäder och fabriker — många verkstäder och fabriker — sända upp sin rök i dess grannskap.

Omväxling i fråga om sysselsättningar, omväxling i de förmågor, som uppstå gå grund däraf, förenade till ett gemensamt mål — detta är framåtskridandets sanna styrka.

»Ingenting kommer att förändras» — har det sagts ibland. — »Verkstäderna och fabriker skola exproprieras och förklaras för nationalrikedom — och sedan går hvar och en tillbaka till sitt vanliga arbete. Revolutionen är gjord.»

Nej, så enkelt går det icke till vid den sociala revolutionen.

Vi ha redan sagt det: om revolutionen utbryter i morgon i Paris, i Lyon eller i någon annan stad; om man i morgon i Paris eller annanstädes lägger hand på fabriker, husen eller banken — måste hela den nuvarande produktionen ändra utseende genom detta enkla faktum.

Den internationella handeln kommer att afstanna likaväl som tillförseln af utländsk säd, cirkulation af varor och lifsförnödenheter förlamas. Och den revolterande staden eller trakten måste för att icke lida nöd omorganisera från början och i klump hela produktionen. Om den misslyckas i detta, är det döden. Om det lyckas, är det revolution i fråga om landets hela ekonomiska lif.

Om lifsmedeltillförseln försenats och konsumtionen ökats, om tre millioner fransmän, som arbeta med exporten, äro tvungna att vara utan sysselsättning, om en massa saker, som man nu tar från aflägsna eller närbelägna länder, icke komma, om lyxindustrien är tillfälligt afstannad, hvad skola då invånarna göra för att ha något att äta under de närmaste sex månaderna?

Det är klart, att den stora massan skall kräfva sin föda af jorden, då varumagasinen äro tömda. Man måste odla jorden: i själfva Paris och dess omgifningar måste man förena åkerbruket med industrien, öfverge de tusen små lyxhandtverken för att tänka på det, som är viktigare — brödet.

Medborgarna måste omskapa sig till jordbrukare. Icke på samma sätt som bonden, som trälut sig vid plogen för att knappt kunna samla ihop föda till ett år, utan i enlighet med det intensiva, det maraichera jordbrukets principer, tillämpade i stor skala med hjälp af de bästa maskiner människan uppfunnit och kan uppfinna. Man skall odla icke som lastdjuret i Cantal — och guldsmedsarbetaren från Tempelkvarteret skulle föröfrigt icke gå in därpå — man skulle omorganisera jordbruket, icke på tio år utan genast, midt i de revolutionära striderna, så vida man icke vill svälta ihjäl inför fienden.

Man måste göra detta som intelligenta varelser med hjälp af sitt vetande och samla glada skaror till ett lika angenämt arbete, som det, som för hundra år sedan förberedde federationens fest på Marsfältet — ett njutningsfullt arbete, när det icke för mycket förlänges, när det är vetenskapligt ordnadt, när människan förbättrar och uppfinnar sina verktyg, och när hon har medvetandet att vara en nyttig medlem i samfundet.

Man kommer att odla jorden. Men man skall äfven producera en mängd saker, som vi vanligen få från utlandet. Och låtom oss icke glömma, att för invånarna på det revolterande området blir »utlandet» allt det, som icke har följt detta område i dess revolution. År 1793 och 1871 var för det revolterande Paris redan landsbygden, som låg strax utanför dess portar, utlandet. Spannmålsuppköparen i Troyes uthungrade sansculotterna i Paris lika mycket och ännu mer än de tyska horder, som af de sammansvurrixi Versailles lockades in på fransk mark. Man måste lära sig att kunna vara utan utländningen. Och då skall det också gå utan honom. Frankrike uppfann betsockret, då det blef ondt om rörsocker i följd af kontinentalförbudet. Paris fann salpeter i sina källare, då det icke kom salpeter från annat håll. Skulle vi vara underlägsna våra förfäder, som knappast hade en aning om naturvetenskapernas a. b. c.?

En revolution är nämligen något mer än störtandet af en statsförfattning. Det är den mänskliga intelligensens uppvaknande, uppfinningsförmågan tioudblad, hundradubblad, det är en ny vetenskaps morgonrodnad – Laplace's, Lamarcks, Lavoisiers vetenskap!

– Det är en revolution i sinnena, ännu mer än i institutionerna.

Och man kan tala om att gå tillbaka till verkstaden, som om man talade om att komma hem från en utflykt i Fontainebleau-skogen!

Redan det enkla faktum att man rört vid den borgerliga egendomen medför nödvändigheten af att i grund omorganisera hela det ekonomiska lifvet, på verkstaden, på byggnadsplatsen, på fabriken.

Och revolutionen skall göra detta. Må Paris under den borgerliga revolutionen endast ett år eller två befinna sig isolerad från hela den öfriga världen genom det borgerliga systemets handtlangare! Och dessa millioner intelligenser, som den stora fabriken lyckligtvis ännu icke förslöat, denna stad med de små handtverken, som verka eggande på uppfinningsförmågan, skola visa världen hvad människohjärnan kan uträtta utan att begära af universum något annat än drifkraften af solen, som upplyser den, af vinden, som blåser bort all orenlighet, och de verksamma krafterna i jorden, som vi trampa med våra fötter.

Man får då se, hvad hopandet på en punkt af jordklotet af denna oändliga mångfald yrken, som bistå hvarandra, och en revolutions lifgifvande ande kunna göra för att föda, kläda, och med all möjlig lyx öfverösa två millioner intelligenta varelser.

Man behöfver icke dikta för att tala därom. Det man redan vet, det man redan försökt och erkänt som praktiskt är nog för att utföra det, om det endast befruktas och lifvas af revolutionens djärfva fläkt, af massornas spontana hänförelse.

JORDBRUKET.

I.

Man har ofta förebrått nationalekonomien, att den drog alla sina deduktioner ur den otvifvelaktigt falska principen, att den enda driffjäder, som är i stånd att förmå människan till att öka sin produktionsförmåga, skulle vara det personliga intresset i trängre mening.

Förebråelsen är fullkomligt riktig: så riktig t. o. m. att tidrymderna för de stora industriella upptäckterna och de sanna framstegen inom industrien just äro de, då man drömde om allas lycka eller då man minst tänkte på att personligen rikta sig. De stora forskarna och i synnerhet de stora uppfinnarna tänkte på mänsklighetens frigörelse; och om Watt, Stephenson, Jacquard m. fl. endast kunnat förutse, till hvilket elände deras sömnlösa nätter skulle föra arbetaren, skulle de troligen ha bränt upp sina utkast och brutit sönder sina modeller.

En annan princip, som äfven är genomgående i nationalekonomien, är lika falsk. Det är det tysta medgifvandet, som man finner hos nästan alla nationalekonomer, att äfven om det ofta är öfverproduktion i vissa industrigrenar, kommer ett samhälle ändå aldrig att ha nog produktion för att tillfredsställa alla behof, och att det följaktligen aldrig skall komma ett ögonblick, då icke någon vore tvungen att sälja sin arbetskraft i utbyte mot en lön. Detta tysta medgifvande återfinnes på botten af alla teorier, alla de påstådda »lagar», som nationalekonomerna förkunna.

Och likvisst är det säkert, att den dag, då ett civiliseradt samfund hvilket som helst frågar sig själft, hvad som är allas behof och hvilka medlen äro att tillfredsställa dem, då skall det märka, att det redan såväl inom industrien som inom jordbruket äger medel att rikligen fylla alla dessa behof med vilkor, att det förstär att använda dessa medel på tillfredsställandet af de verkliga behofven.

Att detta är sant i fråga om industrien kan ingen förneka. Det är i grunden nog att i de stora industriella etablissemangen studera de metoder man redan använder för att hämta fram kol och mineraler, att få stål och att omforma det, att tillverka allt, som tjänar till kläder o. s. v. för att märka, att åtminstone i fråga om hvad som rör våra manufakturprodukter, våra bruk, våra grufvor, råder intet tvifvel i detta hänseende. Vi skulle redan kunna fyrdubbla vår produktion och dock spara på vårt arbete.

Men vi gå ännu längre. Vi påstå, att det förhåller sig på samma sätt med åkerbruket som med industrien: jordbruksarbetaren, lika väl som fabriksarbetaren, äger redan medel att fyrdubbla, om icke att tiodubbla sin produktion, och han skulle kunna göra det, så snart han känner behof däraf och därmed bidrager till en samhällelig organisation af arbetet i stället för att sträfva för den kapitalistiska organisationen.

Då man talar om åkerbruket, tänker man sig alltid bonden böjd öfver plogen eller sående på måfå en dåligt rensad säd och ängsligt bidande, hvad ett godt eller dåligt år skall skänka honom. Man ser en hel familj, som arbetar från morgon och till kväll, och som till hela sin belöning icke har annat än en halmbädd, torrt bröd och en dålig dryck. Man ser med ett ord La Bruyère's »människodjur».

Och för denna man, som är en slaf af fattigdomen, talar man på sin höjd om att lindra skatten eller jordröntan. Men man dristar icke ens tänka sig en jordbrukare, som ändtligen rest sig, som tar sig någon ledighet och icke arbetar mer än några timmar på dagen och dock lyckas föda icke endast sin familj, utan minst hundra människor till. Icke ens i sina framtidsdrömmar våga socialisterna gå längre än till den amerikanska storodlingen, som dock i grunden andast är konstens barndom.

Jordbrukaren i våra dagar har vidare idéer, långt mer storartade föreställningar. Han begär endast en del af en hektar för att locka fram ur den all den växtföda en familj behöfver. Han vill komma därhän att göra marken, att trotsa årstiderna och klimatet, att uppvärma luften och jorden omkring den späda plantan med ett ord på en hektar frambringa hvad man förr, icke kunde få skörda på femti hektar, och detta utan öfverdrifven ansträng-

ning och med mycket mindre arbete än som förr användes. Han påstår, att man skulle kunna frambringa så mycket, att det rikligen förslog att föda alla människor och detta genom att åt jordens odling ägna endast så mycken tid, som alla skulle göra med nöje, med glädje.

Det är därhän jordbruket i våra dagar sträfvat.

Under det att de lärde, med Liebig, den stora skaparen af den kemiska åkerbruksteorien, i spetsen, mycket ofta gingo vilse i sin teoretiska ifver, ha olärde jordbrukare upptäckt en ny väg till mänsklighetens lycka. Maraicherer i Paris, Troyes och Rouen, engelska trädgårdsmästare, flamländska arrendatorer, jordbrukare på Jersey, Guensey och Scillyöarna ha öppnat så vida horisonter att våra ögon tveka att öferskåda dem.

Under det att en landtfamilj behöfde minst sju eller åtta hektar för att lefva af jordens alster — och man vet, hur bönder lefva — kan man nu icke mera säga, hvad som är det minimum af jord, som behöfs för att ge en familj allt, som kan hämtas ur jorden — både till det nödvändiga och till lyxförbruk — om man odlar den enligt det intensiva åkerbrukets principer. Hvarje dag minskas denna jordremsa. Och om man frågar, hvilket antal personer, som rikligen kan lefva på en kvadratmil, utan att införa några landtmannaprodukter utifrån, skulle det vara svårt att svara på den frågan. Detta antal växer hastigt i samma proportion, som jordbrukets framsteg.

För tio år sedan kunde det redan påstås, att en befolkning på hundra millioner kunde lefva mycket godt på den franska jordens produkter utan att införa något. Men när man nu ser de framsteg, som under den senaste tiden gjorts, såväl i Frankrike som i England, och då man öfverblickar de nya synvidder, som öppnas inför oss, påstå vi, att om man odlar jorden så, som man redan odlar den på flera ställen, och det får t. o. m. vara mager jord, skulle hundra millioner invånare på den franska jordens femti millioner hektar vara en mycket svag proportion af det antal människor jorden skulle kunna föda. Befolkningen kommer att tillväxa, ju mer människan förstår sig på att fordra af jorden.

I alla händelser kan det, såsom vi redan sagt, anses som fullt bevisadt, att om Paris och de båda departementen Seine och Seine-et-Oise sammanslöte sig i morgon som anarkistisk kommun, i hvilken alla armar arbetade, och om hela världen vägrade att skicka dem en enda tunna hvete, ett enda slaktdjur, en enda korg frukt, och icke lämnade mer än området i de båda departementen — så skulle de själfva kunna frambringa icke endast säden, köttet och de nödvändiga grönsakerna, utan också alla lyxfrukterna i tillräcklig mängd för både landt- och stadsbefolkningen.

Och vi påstå vidare, att hela utgiften af mänskligt arbete skulle bli mycket mindre än den utgift, som nu åtgår för att föda denna befolkning med hvete, som är skördadt i Auvergne eller i Ryssland, med grönsaker frambragta genom den stora kulturen litet öfverallt, och frukt, som mognat i södra Frankrike.

Det faller för öfrigt af sig själf, att vi icke vilja påstå, att man måste undertrycka allt varuutbyte, och att hvarje trakt bör anstränga sig att frambringa just det, som icke kan växa i dess klimat utan genom en mer eller mindre konstgjord odling. Men vi anse viktigt att bevisa, att handelsteorien sådan som man tror på den i våra dagar är betydligt öfverdrifven, och att många slag af handel äro onyttiga och t. o. m. skadliga. Vi påstå dessutom, att man aldrig räknat med det arbete, som nedlägges af vinodlaren i Sydfrankrike på att odla vinet, eller af den ryska eller ungerska bonden för att odla hvetet, hur fruktbara än deras fält och åkrar må vara. Med det intensiva åkerbrukets nuvarande tillvägagångssätt göra de sig oändligt mycket mera möda, än det skulle behövas för att få samma produkter af den intensiva odlingen, t. o. m. under mycket mindre gynnsamma klimat och på en af naturen mindre rik jordmån.

II.

Det skulle vara oss omöjligt att här uppräknat den mängd fakta, på hvilka vi bygga våra påståenden. Vi bli således tvungna att för närmare upplysningar hänvisa läsaren till de artiklar vi utgifvit på engelska.⁽⁸⁾ Men vi bedja framförallt mycket ifrigt dem, som intressera sig för frågan, att läsa några utmärkta arbeten, som kommit ut i Frankrike och som vi här räkna upp.

⁽⁸⁾ Låtom oss påpeka, att då våra påståenden publicerades i England, möttes de icke af minsta motsägelse. De bekräftades och t. o. m. öfverträffades af redaktören af »Jordbrukstidning», som är en praktisk jordbrukare. Vi äro öfvertygade om att de franska maraichererna också skola ge oss rätt.

När fråga blir om invånarna i de stora städerna, som ännu icke ha någon verklig föreställning om, hvad jordbruket kan bli, råda vi dem att genomvandra de omgifvande landssträckorna och studera deras jord bruk.

Om de göra iakttagelser, och om de tala med maraichererna skall en hel ny värld öppna sig för dem. De skola få en aning om hvad Europas åkerbruk kan bli i tjugonde århundradet, de skola förstå med hvilken styrka den sociala revolutionen kan beväpnas, när man kommer att känna hemligheten att taga från jorden allt, det man kräver af den.

Några fakta äro tillräckliga för att visa, att vi icke öfverdrifva. Vi vilja endast först göra en anmärkning i allmänhet.

Det är bekant, i hvilket eländigt tillstånd Europas jordbruk befinner sig. Om landtbrukaren icke blir utsugen af jordägaren, blir han det af staten. Om staten brandskattar honom blygsamt, förvandlas han snart af penningutlånaren, som gör honom beroende genom växlar, till helt enkelt en arrendator af en jord, som i verkligheten tillhör ett penningbolag.

Jordägaren, staten och bankiren utplundra således landtbrukaren genom jordräntan, skatten och procenten. Summan är olika i olika länder, men den är aldrig mindre än en fjärdedel, mycket ofta går den upp till hälften af bruttoafkastningen.

Och ännu mer. Jordägarens och statens andelar växa ständigt. Så snart en landtbrukare genom underverk af arbete, uppfinningsförmåga eller initiativ erhållit rikare skördar, förstoras den skatt han betalar till jordägaren, staten och bankiren i proportion. Om han fördubblar antalet hektoliter, som han skördar på hvarje hektar, kommer jordräntan att fördubblas och i följd däraf äfven de skatter, som staten genast kommer att höja, om prisen stiga. Och så allt vidare. Med ett ord: landtmannen arbetar öfverallt tolf till sexton timmar om dagen, och öfverallt fråntaga honom de tre gamarna allt hvad han kan få öfver, öfverallt beröfva de honom det, som skulle kunna förbättra hans jordbruk. Det är därför som åkerbruket står stilla.

Det skulle endast vara under högst sällsynta villkor i följd af en tvist mellan dessa tre vampyrer, genom en ansträngning af sin intelligens eller ett öfvermått af arbete, som han skulle kunna lyckas att gå ett steg framåt. Och vi ha ändock icke talat om den skatt, som hvarje landtbrukare betalar till industrien. Hvarje maskin, hvarje spade, hvarje tunna kemiskt gödningsämne säljes till honom för tre eller fyra gånger hvad de kosta. Låtom oss icke heller glömma mellanhanden, som lyfter lejonparten af alla jordens produkter.

Detta är orsakerna hvarför under hela detta sekel, som varit så rikt på uppfinningar och framåtskridande, jordbruket icke förbättrats annat än i ganska inskränkt mått, tillfälligtvis och ryckvis.

Lyckligtvis har det alltid funnits små områden, som någon tid försummats af gamarna, och där kunna vi få veta, hvad det intensiva åkerbruket kan skänka mänskligheten. Låtom oss uppräknå några exempel!

På Amerikas prärier, hvilka för öfrigt icke ge mer än magra skördar på sju till tolf hektoliter på hvarje hektar, och på hvilka därtill skörden ofta skadas af torka, frambringa femhundra män, som endast arbeta åtta månader af året, den årliga födan åt 50,000 människor. Resultatet erhålles här genom en stor besparing på arbetskraft. På dessa stora slätter, som blicken icke kan öfverskåda, ordnas plöjandet, skörden, mäjandet nästan militäriskt, icke något onödigt gående fram och tillbaka, icke någon tidsförlust. Allt utföres med samma noggrannhet som en militärparad.

Det är det stora åkerbruket, det extensiva åkerbruket, detta, som tar marken, sådan den utgår ur naturens hand, utan att söka förbättra den. När den gifvit allt hvad den kan ge, öfverges den, människan söker på annat håll en jungfrulig jord, som hon kan utsuga.

Men vi ha också det intensiva jordbruket, i hvilket maskinerna komma till hjälp och alltmer skola komma till hjälp; detta sträfvar hufvudsakligen efter att odla ett inskränkt område väl, att gödsla och förbättra det, att koncentrera arbetet och att erhålla det största möjliga utbytet. Detta slags odling utbredes med hvarje år, och under det att man nöjer sig med tio till tolf hektoliter i Sydfrankrikes storkultur och på den amerikanska västerns fruktbara jordsträckor, skördar man regelbundet trettisex eller t. o. m. femtio och någon gång femtisex hektoliter i Nordfrankrike. Det, som en människa behöfver på ett år, fås således på ytan af en tolfedels hektar.

Och ju mer intensitet man ger åt jordbruket, ju mindre arbete ger man ut för att få en hektoliter hvete. Maskinen ersätter människan i de förberedande arbetena, och man gör en gång för alla de förbättringar af jorden, dränering och stenrensning, som komma skördarna att fördubblas i framtiden. Stundom behöfs det

endast en dubbelplöjning för att af en medelmåttig jord få ypperliga skördar utan att någonsin ha gödslat den. Man har gjort detta i tjugo år i Rothamstead nära London.

Men må vi icke tillåta vår fantasi att gå för långt! Låtom oss hålla oss vid denna skörd på fyrtio hektoliter, som icke kräfvat någon undantagsjord utan helt enkelt ett förnuftigt odlingsätt, och låtom oss se, hvad det innebär?

De 3,600,000 människor, som bebo de båda departementen Seine och Seine-et-Oise, förtära något mindre än åtta millioner hektoliter säd om året, hufvudsakligen hvete. Enligt vår hypotes måste de således för att få denna skörd odla 200,000 hektar af de 610,000, som de äga.

Det är klart, att de icke skola odla dem med spade. Det skulle ta alltför mycken tid, 240 dagsverken på fem timmar för hvarje hektar. De skulle snarare förbättra jorden en gång för alla: de skulle dränera, där det behöfdes, nivellera där detta borde ske, rensa från sten — om man också på dessa förberedande arbeten skulle använda fem millioner dagsverken på fem timmar, hvilket vill säga tjugofem dagsverken på hektar i genomskärning.

Man skulle sedan bearbeta jorden med en ångmaskin för djupgräfnings, hvilket skulle göra fyra dagsverken per hektar, och man skulle använda ännu fyra dagsverken till att bearbeta den med dubbelplog. Man skulle icke så på vinst och förlust, utan med såningsmaskin. Man skulle icke kasta ut sådden för himlens alla vindar, utan man skulle så i rader. Och med allt detta hade man ändock icke kostat på mer än tjugofem dagsverken på fem timmar på hvarje hektar, om arbetet göres på goda vilkor. Men om man under tre eller fyra år använder tio millioner dagsverken till en förständig odling, så kan man sedan få skördar på 40 och 50 hektoliter genom att endast använda hälften så mycken tid.

Man har således icke använt mer än femton millioner dagsverken för att skaffa bröd åt denna befolkning på 3,600,000 invånare. Och alla arbetena skulle vara sådana, att alla människor kunde utföra dem utan att därför ha stålmuskler eller någonsin förr ha arbetat i jorden. Initiativet skulle tas och den allmänna utdelningen af arbetena skulle göras af dem, som veta hvad jorden fordrar. Hvad själfva arbetet angår fins det icke en enda parisare eller parisiska så svag, att icke han eller hon efter ett par timmars undervisning skulle vara i stånd att sköta maskinerna eller hvar och en biträda med jordbruksarbetet.

Och när man betänker, att i det kaos, i hvilket vi nu lefva, fins det, utom lättingarna i stora världen, nära hundra tusen människor, som äro utan arbete i sina olika yrken, då ser man, att ensamt den kraft, som kastas bort i vårt nuvarande samhälle, skulle vara nog för att med en rationell odling skaffa det nödvändiga brödet åt tre eller fyra millioner invånare i de båda departementen.

Vi upprepa, att detta är icke någon dikt. Och vi ha dock icke talat om den verkligt intensiva odlingen, som ger mycket mer förvånande resultat. Vi ha icke talat om den säd, som erhöles på tre år af herr Hallett och hvaraf ett enda utplanteradt korn gaf en planta, som bar mer än 10,000 korn, hvilket skulle tillåta, att man, om det behöfdes, kunde skörda säd för en familj på fem personer på ett jordstycke på hundra kvadratmeter. Vi ha tvärtom omtalat det, som redan utföres af en mängd jordbrukare i Frankrike, England, Belgien och Flandern, och hvad som skulle kunna göras i morgon med den erfarenhet och den kunskap man redan förvärfvat genom en vidsträckt praktik.

Men utan revolutionen kommer detta icke att göras hvarken i morgon eller i öfvermorgon, emedan de, som besitta jorden och kapitalet, icke ha något intresse däraf, och emedan de bönder, som skulle draga fördel däraf, hvarken ha kunskaper, pengar eller tid att skaffa sig de nödvändiga förskotten.

Det nuvarande samhället har ännu icke kommit dit. Men om parisarna proklamerade den anarkistiska kommunen, måste de nödvändigt komma dit, emedan de icke skulle vara dumma nog att fortfara att göra lyxkrimskrams, som Wien, Warschau och Berlin redan göra lika bra, och utsätta sig för att vara utan bröd.

Dessutom skulle snart jordbruksarbetet, när det underhjälpes med maskiner, bli den mest lockande och den gladaste af alla sysselsättningar.

Nog med juvelerararbeten! Nog med dockkläder! Man skall gå och vinna styrka i arbetet på åkern, söka lifskraft och naturintryck och den lifsglädje, som man glömt bort i förstädernas mörka verkstäder.

Det var betesmarkerna på Alperna, som under medeltiden långt mer än bågarna hjälpte schweizarna att befria sig från herrar och konungar. Det moderna åkerbruket skall tillåta den revolterande staden att befria sig från de förenade bourgeoiserna.

III.

Vi ha sett, hur de tre och en half millionerna invånare i de båda departementen Seine och Seine-et-Oise skulle rikligen kunna skaffa sig det bröd de behöfva endast genom att odla en tredjedel af sitt område. Låtom oss nu tala om boskapen!

Engelsmännen, som äta mycket kött, förtära i genomsnitt något mindre än 100 kilogram per vuxen person per år. Om vi nu antaga, att allt kött, som ätes, vore oxkött, så gör detta litet mindre än en tredjedels ox. En ox som året för fem personer, barn däri inbegripna, är redan tillräckligt. För tre och en half million invånare skulle detta göra en årlig konsumtion af 700,000 slakt kreatur.

Med vårt nuvarande betessystem skulle det lågt räknadt behövas två millioner hektar för att föda 660.000 slaktdjur.

Med ängar, som vore helt lindrigt vattnade med källvatten, sådana som man nyligen skapat på tusentals hektar i sydvästra Frankrike, räcka redan 500,000 hektar. Men om man begagnar den intensiva odlingen, behöfver man icke mer än en fjärdedel af detta område, d. v. s. 125,000 hektar. Och när man har tillgång till majs och använder arabernas vattningsystem, kan man få det nödiga fodret på en yta af 88,000 hektar.

I Milanos omgifningar, där man begagnar kloakvattnet till vattning af ängarna, får man på en yta af 9.000 hektar föda åt 4 å 6 nötkreatur på hvarje hektar, och på några särskildt gynnsamma ställen har man skördat ända till 45 ton hö per hektar, hvilket utgör den årliga födan åt nio mjölkkor. Tre hektar för hvarje kreatur och nio kor eller oxar på en hektar — se där det nuvarande landtbrukets ytterligheter.

På en yta af 4,000 odlade hektar på ön Guernsey är nästan hälften, 1,900 hektar, betäckt med sädesåkrar eller köksträdgårdar, och endast 2,100 hektar återstå till ängar; på 2,100 hektar uppfödas 1,480 hästar, 7,260 nötkreatur, 900 får och 4,200 svin, hvilket gör tre slaktdjur per hektar utan att räkna hästar, får och svin. Det är onödigt att tillägga, att jordens fruktbarhet åstadkommits genom gödning med tång och kemiska ämnen.

Låtom oss återvända till våra tre och en half million invånare i Pariskommunen! Man ser, att den jordsträcka, som behöfs för att uppföda slaktdjuren, varierar mellan två millioner och 88,000 hektar. Låtom oss icke gå lägre, utan ta de siffror, som gälla vid den vanliga odlingen, och låtom oss tillägga rikligt med betesplats åt de mindre djuren, som skola ersätta en del af hornboskapen, samt anslå 160,000 hektar till uppfödande af boskap — 200,000 om man så vill af de

410,000 hektar, som återstå oss, sedan vi försett befolkningen med det bröd den behöfver.

Låtom oss vara frikostiga och anslå fem millioner dagsverken för att göra denna mark fruktbar!

Sedan vi sålunda under årets lopp använt tjugo millioner dagsverken, hvaraf hälften åtgått till varaktiga förbättringar, ha vi försäkrat oss om tillräckligt bröd och kött, däri icke inberäknadt allt det öfriga kött, som man kan få i form af fjäderfä, gödda svin, kaniner o. s. v. utan att räkna att en befolkning, som har tillgång på utmärkt frukt och goda grönsaker, äter mycket mindre kött än engelsmännen, som ersätta med kött den brist deras mathållning lider på växtämnena. Tjugo millioner dagsverken på fem timmar, hur mycket gör detta per invånare? — Mycket litet i grunden. — En befolkning på tre och en half million bör äga åtminstone 1,200,000 vuxna män, som äro i stånd att arbeta, och lika många kvinnor. För att förse alla med bröd och kött behöfs det således icke mer än 17 dagsverken om året af männen ensamt. Låtom oss ännu tillägga tre millioner dagsverken för att få mjölk! Lägg åter lika mycket till, och det hela går dock icke upp till 25 dagsverken på fem timmar — hvilket ungefär är detsamma som att roa sig litet ute på fältet — för att skaffa sig de tre hufvudprodukterna bröd, kött och mjölk, dessa tre produkter, som, näst bostaden, utgöra det hufvudsakliga, dagliga bekymret för nio tiondelar af mänskligheten.

Och likväl — vi få icke tröttna på att upprepa detta — ha vi icke diktat. Vi ha relaterat fakta, det, som redan utföres i stora proportioner och som rikligen åtnjutit erfarenhetens sanktion. Åkerbruket skulle kunna omorganiseras redan i morgon, om icke egendomslagarna och den allmänna okunnigheten satte sig däremot.

Den dag, då Paris förstätt att hvad man äter och hur detta frambringas är en fråga af allmänt intresse; den dag, då alla människor förstätt, att denna fråga är oändligt mycket viktigare än parlaments- och municipalrådsdebatter — den dagen blir revolutionen utförd. Paris skall bemäktiga sig de båda departementens jord och odla den. Och sedan parisaren under hela sitt lif gifvit en tredjedel af sin tillvaro för att köpa en otillräcklig och dålig

föda, skall han själf frambringa den under sina murar, inom skogarnas hägn, om dessa då ännu finnas kvar, genom några timmars hälsosamt och behagligt arbete.

Låtom oss nu tala om frukt och grönsaker! Låtom oss gå ut från Paris och besöka ett af dessa etablissement för maraicherodlingen, som på några kilometers afstånd från akademierna utför underverk, om hvilka nationalekonomerna icke ha en aning! Låtom oss t. ex. dröja hos herr Ponce, författaren till ett arbete om maraicher-odlingen, som icke gör någon hemlighet af hvad jorden inbringar honom och som berättat det vidlyftigt.

Herr Ponce och isynnerhet hans arbetare arbeta som slafvar. De äro åtta personer om att odla något mer än en hektar (elfva tiondels). De arbeta visserligen tolf till femton timmar om dagen, d. v. s. tre gånger mer än de behöfva. Om de vore tjugufyra, vore de dock icke för många. På hvilket herr Ponce troligen kommer att svara oss, att eftersom han betalar den fruktansvärda summan af 2,500 francs om året i jordränta och skatter för sina 11,000 kvadratmeter jord och 2,500 francs för den gödsel han köper från kasernerna, är han tvungen att begå den utsugningen. »Jag utsuges, och jag måste själf utsuga». Hans uppsättning har också kostat honom 30,000 francs, af hvilket säkert mer än hälften går som skatt till industriens lättjefulla feodalherrar. Med ett ord, hans uppsättning motsvarar icke mer än 3,000 dagsverken — troligen mycket mindre.

Men låtom oss ta skörden i betraktande: 10,000 kilo morötter, 10,000 kilo lök, rädisor och andra mindre grönsaker, 6,000 kålhufvuden, 3,000 blomkålshufvuden, 5,000 korgar tomater, 5,000 dussin utvald frukt, 154,000 salladshufvuden, med ett ord en summa af 125,000 kilo frukt och grönsaker på en och en tiondels hektar — på 110 meters längd och 100 meters bredd. Hvilket gör mer än 110 ton grönsaker på hektaren.

Men nu äter en människa icke mer än 300 kilo grönsaker och frukt om året, och en maraichers hektar ger nog med grönsaker och frukt för att rikligen förse med dylikt 350 vuxna människor under ett år. Om således 24 personer sysselsatte sig hela året om med att odla en hektar jord, med endast arbetade fem timmar om dagen, skulle de åstadkomma nog med grönsaker och frukt åt 350 vuxna, hvilket åtminstone är liktydligt med 500 individer.

Med andra ord om man odlar på samma sätt som herr Ponce — och hans resultat äro redan öfverträffade — skulle 350 vuxna människor behöfva ge hvar och en något mer än hundra timmar om året — 103 — för att anskaffa nödig frukt och nödiga grönsaker åt 500 personer.

Tillåt oss påpeka, att en dylik produktion icke är något undantag. Den bedrifves tätt utanför Paris' murar på en ytvidd af 900 hektar af 5,000 maraicherer. Men dessa äro tvingade till att arbeta som lastdjur för att betala en jordränta af omkring två tusen francs för hvarje hektar.

Men bevisa icke dessa fakta, som kunna granskas af hvem som helst, att 7,000 hektar — af de 210,000 som återstå oss — skulle vara nog för att anskaffa alla nödvändiga grönsaker jämte en stor mängd frukt åt de tre och en half million invånarna i våra två departement?

Hvad den mängd arbete angår, som skulle gå åt för att producera denna frukt och dessa grönsaker, skulle det uppgå till 50 millioner dagsverken på fem timmar — ett femtital dagsverken för den manliga ungdomen, om vi toge maraichererna till föredöme. Men vi skola snart få se, att denna mängd kan minskas, om man använder de tillvägagångssätt, som redan brukas på Jersey och Guernsey. Vi vilja endast påminna om att maraichern är tvungen att arbeta så mycket endast därför, att han framför allt producerar tidiga grönsaker, hvilkas höga pris tjänar till att betacka hans fabelaktiga arrende, och att just hans tillvägagångssätt fordrar mer arbete än som verkligen skulle behöfvas. Men som han icke har medel att göra stora utgifter till sin uppsättning och är tvungen att mycket dyrt betala glas, ved, järn och jcol, har han hämtat från gödseln den konstgjorda värme, som man kan få för mycket mindre besvär genom stenkol och drifhusvärme.

IV.

Vi sade, att maraicheerna äro tvungna att göra sig själfva till arbetsmaskiner och att afstå från alla lifvets nöjen för att få hösta sin fabelaktiga skörd. Men dessa raska föregångsmän ha gjort mänskligheten en ofantligt stor tjänst genom att lära oss, hur man tillverkar jorden.

De göra det med de lager af gödsel, som redan tjänat att ge de unga växterna och de tidiga grönsakerna den nödvändiga värmen. De tillverka jord i så stora kvantiteter, att de hvarje år äro tvungna att sälja en del därpå, annars skulle deras trädgårdar hvarje år höjas två eller tre centimeter. De göra det så grundligt, att — enligt hvad Barras berättar i »Dictionnaire d' agriculture» i artikeln »Maraichers» — de i sina senaste kontrakt intagit den bestämmelsen, att de ta sin jord med sig, då de öfverge den jordbit de odlat. Jorden, som flyttas med på lastvagnar med möbler och växthus — se där det svar odlarne ge åt en Ricardos studérkammarfantasier, där han föreställer sig jordrântan som ett medel att utjämna jordens naturliga företräden. »Jorden är värd hvad mannen är värd» — detta är trädgårdsodlaren's valspråk.

Och likväl slafva maraichererna kring Paris och Rouen tre gånger mer än deras bröder på Guernsey och i England för att uppnå samma resultat. Genom att tillämpa industrien på åkerbruket ändra dessa senare icke endast jorden utan också klimatet, Och hela maraicher-odlingen är också grundad på dessa två principer:

1:o Att så under glastak, uppdraga späda plantor i en rik jordmån på ett begränsadt utrymme, där man kan sköta dem väl och sedan plantera ut dem, när de fått väl utvecklade rötter. Att med ett ord göra detsamma som man gör med djur: vårda dem noga i den späda åldern.

Och 2:o. Att för att få skördarna att mogna tidigt uppvärma marken och luften genom att betäcka plantorna med glasfönster eller klockor och att i jorden åstadkomma en stark värme genom gödseln's jäsning.

Omplantering och högre temperatur än luften — detta är hufvudsumman af maraicher-odlingen, när jorden förut blifvit beredd på konstgjordt sätt.

Som vi sett ha det första af dessa båda vilkor redan blifvit satt i praktik och begär endast att fulländas i detalj. Och för att realisera det andra gäller det att uppvärma luften och jorden och ersätta gödseln med varmt vatten, som cirkulerar i metallrör, antingen i marken under drifbänkarna eller inuti växthusen.

Detta har man redan gjort. Parismaraicheren hämtar redan från thermosyphonen den värme han förut fick af gödseln. Och den engelska trädgårdsmästaren bygger växthus.

Förr voro växthus en den rikes lyx. De användes endast till exotiska plantor och för nöjes skull. Men nu ha de blifvit vanliga. Hela hektar ha blifvit täckta med glas på öarna Jersey och Guernsey utan att räkna de tusentals växthus, som man redan ser på Guernsey vid hvarje landtgdgård, i hvarje trädgård. I Londons omgifningar börjar man betäcka hela fält med glas,

och tusentals små växthus byggas hvarje år i förstäderna.

Man bygger sådana af alla slag, från drifhuset med granitmurar till det blygsamma inhägnade skyddet af granbräder och med glastak, som, trots kapitalisternas utsugningar, icke kostar mer än fyra eller fem francs kvadratmetern. Man eldar dem eller man eldar dem icke alls — skyddet ensamt är nog, så länge det icke är fråga om att skaffa sig grönsaker i ovanlig tid — och man låter växa — icke längre drufvor och tropiska blommor — utan potatis, morötter, ärter och böner.

Man gör sig oberoende af klimatet. Man frigör sig från det mödosamma arbetet med mistbänkar; man köper icke längre några gödselhögar, hvilkas pris växer med den ökade efterfrågan, och man inskränker människans arbete: sju eller åtta man äro nog för att odla en hektar under glas och för att få samma resultat som hos herr Ponce. I Jersey få sju män, som arbeta mindre än 60 timmar i veckan, på otroligt små jordytor, skördar, som förr skulle ha fordrat hela hektar jord.

Man skulle kunna dra fram förvånande detaljer i detta ämne. Låtom oss inskränka oss till ett enda exempel! I Jersey odla 34 arbetskarlar och en trädgårdsmästare något mer än fyra hektar under glas — låtom oss antaga 70 man, som icke arbetade mer än fem timmar om dagen — och de erhålla år efter år följande skördar: 25,000 kilo drufvor, som skördas alltifrån 1 maj, 80,000 kilo tomater, 30,000 kilo potatis i april, 6,000 kilo ärter och 2,000 kilo böner, som skördas i maj — i det hela 143,000 kilo frukt och grönsaker utan att medräkna en andra stor skörd ur vissa drifhus, eller ett ofantligt stort drifhus, som är anlagdt som en behaglig tillflyktsort, och icke heller alla möjliga skördar af mindre odling i fria luften mellan drifbänkarna.

Hundra fyrtitre ton frukt och grönsaker! Därmed kan man rikligen föda mer än 1,500 personer under ett helt år. Och detta kräver icke mer än 21,000 dagsverken, d. v. s. 210 timmar om året för knappt hälften af de vuxna.

Lägg härtill framskaffandet af omkring 1,000 tunnor stenkol — det är, hvad som brännes om året för att värma 4 hektar — och då framskaffandet i genomskärning i England är tre tunnor om dagen per tio timmar och per arbetare, gör detta ett tilläggsarbete på sex å sju timmar om året för hvar och en af de femhundra vuxna.

Om således endast hälften af de vuxna gåfve endast ett femtital halfva dagsverken om året åt odlandet af frukt och grönsaker utom den vanliga årstiden för dem, skulle alla människor hela året om kunna äta lyxfukt och lyxgrönsaker, så mycket de hade lust, om man också endast skulle få dem i drifhus. Och de skulle samtidigt få som andra skörd i dessa drifhus de flesta vanliga grönsaker, hvilka i etablissement sådana som herr Ponce' fordra, som vi sett, femti arbetsdagar.

Vi ha nu talat om lyxodlingen. Men vi ha redan sagt, att den nuvarande tendensen är att af drifhusen göra en vanlig köksträdgård under glastak. Och när man tillämpar den på detta sätt, får man genom det så ytterligt enkla glasskyddet, som helt lätt uppvärms under tre månader, fabelaktiga grönsaksskördar, t. ex. 450 hektoliter potatis på hektaren som första skörd i slutet af april. När man sedan bättrat på jorden, låter man en ny skörd växa från maj till oktober i en nästan tropisk temperatur tack vare glastaket.

För att nu få 450 hektoliter potatis måste man hvarje år bearbeta en yta af 20 hektar eller mer, sätta dem och sedan kupa plantorna, ränsa bort ogräs o. s. v. Man vet, hvilket arbete detta kostar. Under skydd af glas måste man kanske i början använda en half dags arbete per kvadratmeter. Men då detta första bestyr är utfördt, sparar man hälften, om icke tre fjärdedelar af det öfriga arbetet.

Detta är fakta, detta är de resultat som uppnåtts och som äro granskade och väl kända, och om hvilka hvar och en kan öfvertyga sig genom att besöka dessa platser. Och äro då icke redan dessa fakta nog för att ge en idé om hvad människan kan hämta ur jorden, om hon behandlar den klokt?

V.

I alla våra resonnemang ha vi stödt oss på förutsättningar, som redan delvis äro antagna eller satta i praktik. Det intensiva åkerbruket, fälten, som vattnas med kloakvattnet, maraicherodlingen, köksträdgården under glas äro verklighet. Såsom Léonce de Lavergne hade förutsett för tretti år sedan, går det modärna åkerbruket i riktning af att så vidt möjligt inskränka det odlade området, att koncentrera arbetet och förena alla villkor, som äro nödvändiga för plantornas lif.

Denna tendens har framgått ur en önskan att samla stora penningssummor på att sälja de tidigt drifna grönsakerna. Men sedan man funnit det intensiva odlingssättet, bli dessa allt vanligare, och man räknar bland dem äfven de vanligaste grönsakerna, emedan dessa tillåta, att man skaffar sig mera produkter med mindre arbete och större säkerhet.

Och sedan vi studerat de enklaste glasskydden i Guernsey, försäkra vi, som slutsumma af det hela, att man kostar på mycket mindre arbete för att i april få potatis under glas, än man ger ut för att få sin skörd tre månader senare i fria luften genom att bearbeta en fem gånger större yta, vattna den, rensa den o. s. v. Det är samma förhållande som mellan ett vanligt verktyg och en maskin. Man sparar arbete genom att använda ett utmärkt verktyg eller en utmärkt maskin, t. o. m. om man måste ge ut en summa för att skaffa sig den.

Fullständiga siffror angående den vanliga grönsaksodlingen under glas fattas oss ännu. Denna odling är af ny dato och utföres endast på mindre jordsträckor. Men vi ha siffror angående odlandet sedan tretti år tillbaka af en lyxfukt, vindrufvan, och dessa siffror tala ett öfvertygande språk.

I norra England, nära skotska gränsen, där kolen icke kosta mer än fyra francs tunnan vid sjalfva grufvorna, har man sedan lång tid tillbaka sysselsatt sig med att odla vindrufvor i drifhus. För tretti år sedan såldes dessa drufvor, som voro mogna i januari, till 25 francs skålpundet, och de såldes på nytt till 50 franc till Napoleon III:s bord. Nu får odlaren endast 3 francs skålpundet. Han har själf nyligen berättat det i en artikel i en trädgårdstidskrift. Det fins nämligen konkurrenter, som skicka tunntals med vindrufvor till London och Paris. Tack vare det billiga priset på kol och ett förståndigt odlingssätt, växa nu drufvorna om vintern i nordn och resa i omvänd riktning mot hvad denna frukt vanligen brukar, från norr till söder. I maj säljas de engelska drufvorna och de, som växa på Jersey, för två francs skålpundet af trädgårdsmästarna, och detta pris liksom det på femti francs för tretti år sedan, upprätthålles endast på grund af den svaga konkurrensen. I oktober säljas drufvor,

som i ofantlig mängd odlas rundtomkring London — alltid under glas men med litet konstgjord värme — till samma pris som de drufvor, som köpas skålpundsvi i vingårdarna i Schweiz eller vid Rhen, d. v. s. för några sous. Detta är ändock till två tredjedelar för dyrt på grund af den ytterligt uppdrifna jordrönten, byggnads- och eldningskostnaden, för hvilka trädgårdsmästaren betalar en dryg skatt till industriidkaren och mellanhanden. När detta förklarats, kan man påstå, att det kostar nästan ingenting att om hösten få härliga drufvor under Londons breddgrad och med dess dimmiga klimat. I en af förstäderna t. ex. ger oss ett dåligt skydd af glas och murbruk, som är stödt mot vårt lilla hus och är tre meter långt och två meter bredt, i oktober hvarje år sedan tre år nära 50 skålpund drufvor, som ha en utsökt smak. Denna skörd tas af en vinstock, som är sex år gammal.⁽⁹⁾ Och detta skydd är så dåligt, att det regnar igenom det. Om natten är dess temperatur alltid densamma som fria luftens. Det är tydligt, att där icke eldas, det vore detsamma som att elda på gatan. Och de omsorger man behöfver ge den äro följande: att skära vinstocken en halftimme om året och att köra fram en kärra gödsel, som man vältrar ut vid foten af den, där den är planterad i röd lerjord utanför skyddet.

Om man åter beräknar de ytterligt noggranna omsorger, som ges åt vinrankan på Rhens eller Lac Lemans stränder, terrasserna som byggts upp sten på sten på strändernas sluttningar, transporten af gödsel och ofta af jord till en höjd af två eller trehundra fot, kommer man till den slutsatsen, att den arbetskostnad, som behöfs för att odla vin, är större i Schweiz eller på stränderna af Rhen, än under glas i Londons förstäder.

Detta kan synas paradoxalt vid första anblicken, emedan man vanligen tror, att vinrankan växer af sig själf i södra Europa, och att vinodlarens arbete icke kostar något. Men trädgårdsmästarna och odlarna bekräfta tvärtom detta påstående. »Den förmånligaste odlingen i England är vindrufsodlingen», säger en praktisk trädgårdsmästare, som är redaktör af den engelska »Trädgårdstidningen». Prisen tala också, som man vet, ett vältaligt språk.

Om vi öfversätta dessa fakta på kommunistiskt språk, kunna vi försäkra, att den man eller kvinna, som af sin lediga tid vill anslå ett tjugotal timmar om året till att ge litet skötsel — i det hela ganska behaglig — åt två eller tre vinstockar planterade under glas i hvilket klimat som helst i Europa, skulle kunna skörda så mycket drufvor därpå, som man kan äta i sin familj och med sina vänner. Och detta gäller icke endast vinrankan, utan alla aklimatiserade fruktträd.

En kommun, som praktiserar i stort den lilla kulturens tillvägagångssätt kan få alla möjliga grönsaker, inhemska eller exotiska, och alla tänkbara frukter utan att därför använda mer än några tiotal timmar per år och invånare.

Detta är fakta, som man kan bekräfta redan i morgon. Det skulle vara nog, att en grupp arbetare afstode några månader från att förfärdiga en del lyxföremål och gifve sitt arbete åt omarbetandet af hundra hektar jord på Gennevilliers-slätten till en rad små fruktträdgårdar, som hvar och en hade sitt varmhus med glastak till utsäde och spåda plantor; att de dessutom betäckte femti hektar med sparsamt inrättade drifhus för att få frukt, och naturligtvis öfverlämnade åt trädgårdsmästare och erfarna maraicherer att ordna detaljerna i företaget.

Om man stöder sig på medelskörden på Jersey, som kräfver 7 till 8 mäns arbete per hektar under glas — hvilket gör minst 24,000 timmars arbete om året — skulle underhållandet af dessa 150 hektar hvarje år fordra omkring 3,600,000 arbetstimmar. Hundra skickliga trädgårdsmästare skulle kunna ge åt detta arbete fem timmar om dagen — och det öfriga skulle utföras helt enkelt af människor, som utan att vara trädgårdsmästare till yrket, skulle kunna sköta en spade, en kratta och en vattningspump eller vaka öfver en ugn.

Men detta arbete skulle lågt räknadt — vi ha sett det i föregående kapitel — ge allt det nödvändiga och äfven så vidt möjligt en del lyx i fråga om frukt och grönsaker åt minst 75,000 eller 100,000 personer. Antag, att det i detta antal skulle finnas 36,000 vuxna, som vore hågade att arbeta i fruktträdgården. Hvar och en skulle då behöfva ägna däråt hundra timmar om året, fördelade på hela året. Dessa arbetstimmar skulle bli rekreationstimmar tillbragta tillsammans med vänner och barn i härliga trädgårdar, som säkert vore vackrare än Sémiramis' sagoträdgårdar.⁽¹⁰⁾

⁽⁹⁾ Vinstocken själf representerar tålmodiga undersökningar, som gjorts af två eller tre generationer trädgårdsmästare. Det är en varietet från Hamburg, som på ett utmärkt sätt blifvit hårdad mot de kalla vintrarna. Den bör frysa om vintern för att trädet skall mogna.

⁽¹⁰⁾ Om vi åter räkna upp de siffror, som angifvits om åkerbruket och som visa, att invånarna i de båda departementen Seine och Seine-et-Oise fullkomligt kunna lefva på sitt område, om de årligen använde endast helt liten tid för att skaffa sig sin föda — så få vi: Departementen Seine och Seine-et-Oise: Antal invånare år 1886=3,000,000. Jordyta i hektar=610,000. Antal invånare på hektar=590. Jordyta

Detta är den möda man behöfver göra sig för att få äta så mycket man önskar af den frukt, som vi nu försaka, och för att få i öfverflöd alla de grönsaker, som husmodern delar ut så sparsamt, då hon måste beräkna de sous, med hvilka hon skall rikta långifvaren och vampyren — jordägaren.

Ack, om mänskligheten endast vore medveten om hvad den kan och om detta medvetande endast gifve den styrkan att vilja!

Om den endast visste, att den andliga fegheten är den klippa, på hvilken alla revolutioner ha strandat allt intill denna dag!

VI.

Man kan lätt skönja de nya horisonter, som öppnas för nästa sociala revolution.

Hvarje gång vi tala om revolutionen, få vi se den allvarliga arbetaren, som har sett hungrande barn, rynka ögonbrynen och envist upprepa: »Och brödet? Kommer det icke att fattas bröd, om alla människor äta sig mätta? Och om den okunniga landsbygden, som bearbetas af de reaktionära, uthungrar staden, liksom de svarta banden gjorde 1793 — hvad skall man då göra?»

Må landsbygden endast försöka! De stora städerna skola då kunna undvara landsbygden.

Hvarmed skola de väl sysselsätta sig, dessa hundra tusentals arbetare, som nu kväfväs i de små fabriker och verkstäderna, den dag, då de skola återta sin frihet? Skola de efter revolutionen liksom före den, stänga in sig i fabriksalarna? Skola de fortfarande förfärdiga lyxkrimskrams till utförsel, när de kanske se spannmålen ta slut, köttet bli sällsynt, grönsakerna försvinna utan att bli ersatta?

Säkerligen icke! De skola begifva sig ut ur staden och gå ut på fälten. Med hjälp af maskinen, som skall tillåta den svagaste af dem att också arbeta med, skola de föra ut revolutionen i en förluten slafvets åkerbruk, såsom de skola ha infört den i institutionerna och idéerna.

Här skola hundratals hektar betäckas med glas, och män och kvinnor med fina fingrar skola sköta de späda plantorna. Där skola andra hundratals hektar djupplöjas med maskin, förbättras med gödningsämnen eller göras fruktbara genom konstgjord mylla, som erhållits genom att pulvrисera klipporna. Härar af glada tillfälliga arbetare skola betäcka dessa hektar med skördar, ledda i sitt arbete och sin erfarenhet till en del af dem, som förstå åkerbruket, men i synnerhet af den stora och praktiska andan hos ett folk, som vaknat ur en lång sömn och som upplyses och ledes af denna lysande fyrbåk — allas lycka.

Och om två eller tre månader skola de snabba skör darna lindra de mest trängande behofven och skaffa föda åt ett folk, som efter så många århundradens väntan äntligen skall få mätta sin hunger och äta så mycket det har lust.

Under tiden skall det folkliga geniet, geniet hos ett folk, som reser sig och inser hvad det saknar, arbeta med att pröfva de nya åkerbruksmetoder, som man redan skönjer vid horisonten och hvilka endast begära erfarenhetens dop för att bli allmänt använda. Man skall göra experiment med ljuset — denna misskända kraft inom odlingen, som kan få korn att mogna på 45 dagar under JakutsV breddgrad — koncentreradt eller artificiellt skall ljuset täfla med värmen för att påskynda växternas mognad. En framtidens Mouchot skall uppfinna den maskin, som skall leda solstrålarna, och få dem att arbeta, utan att man skall behöfva gå och söka i jordens innandöme den solvärme, som magasineras i stenkolen. Man skall experimentera med markens vattnande med odlingar af mikroorganismer — denna så rationella tanke, som nyligen framkommit och som skall ge jorden de små lefvande celler, som äro så nödvändiga för växterna både för att nära smårötterna och för att göra jordens beståndsdelar lämpliga att upptagas.

Man skall experimentera . . . men låtom oss icke gå längre, vi skulle komma in på diktens område! Låtom oss stanna i de bekräftade faktas verklighet! Med de åkerbruksmetoder, som redan äro i bruk, skulle vi, om de

att odla för att föda invånarna på hektar: Olika sädesslag=200,000. Naturliga och konstgjorda ängar=200,000. Grönsaker och frukt=7,000 å 10,000. Åtorstod för hus, vägar och kommunikationer, parker, skogar=200,000. Den mängd årligt arbete, som behöfs för att förbättra och odla de ofvannämnda jordsträckorna med arbetsdagar på fem timmar: Säd, odling och skörd=15,000,000. Ängar, mjölk, uppfödande af djur=10,000,000. Maraicher-odling, lyxfrukt m. m.=33,000,000. Oförutsedda arbeten=12,000,000, Summa=70,000,000. Om man antar, att endast hälften af de vuxna individerna, män och kvinnor, ville sysselsätta sig med åkerbruket, ser man, att man måste dela 70 millioner dagsverken mellan 1,200,000 individer. Hvilket gör per år femtioåtta dagsverken om fem. timmar för hvar och en af dessa arbetare.

tillämpades i stort och om de gått segrande ur striden med handelskonkurrensen, kunna skaffa oss välstånd och lyx i utbyte mot ett angenämt arbete. Den närmaste framtiden skall visa, hvad det fins för praktiska ting i de framtida eröfringarna, som vetenskapens nya upptäckter låta oss skönja.

Låtom oss nu nöja oss med att anvisa den nya vägen, som består i att studera behofven och medlen att tillfredsställa dem!

Det enda som kan komma att fattas vid revolutionen, det är djärfhet och initiativ.

Förslöade genom våra skolsystem, bundna till slafvar under forntiden i den mogna åldern och ända till grafven, våga vi nästan icke tänka. Ar det fråga om en ny idé? Innan vi bilda oss en mening gå vi och rådfråga gamla, hundraåriga luntor för att få veta, hvad gamla mästare tänkte i detta ämne.

Om tankens djärfhet och initiativet icke skola fattas revolutionen, så blir det icke lifsmedel, som komma att fattas den.

Af alla de stora dagarna under den stora revolutionen var den skönaste, den största, den, som för evigt skall förbli inpräntad i människornas sinnen, den dag, då de federerade skyndade till från alla håll och arbetade i jorden på Marsfältet för att göra förberedelser till festen.

Denna dag var Frankrike ett, lifvadt af en ny ande såg det den framtid, som öppnade sig för det i det gemensamma arbetet i jorden.

Och det skall åter vara genom det gemensamma arbetet i jorden, som de befriade samhällena skola återfinna sin enhet och utplåna det hat och det förtryck, som söndrat dem.

Det nya samhället skall hädanefter förstå solidariteten, denna ofantliga makt, som hundradubblar energien och människans skapande kraft, och det skall då gå framåt till eröfrandet af framtiden med hela ungdomens styrka.

Samhället skall upphöra att producera åt okända köpare och söka inom sig själft behof och tycken att tillfredsställa. Det skall rikligen försäkra lif och välstånd åt hvar och en af sina medlemmar på samma gång som den moraliska tillfredsställelsen, som skänkes af det fritt valda och fritt uppfyllda arbetet, samt glädjen att kunna lefva utan att trampa på andras lif. Inspirerade af ett nytt mod, närda af solidaritetskänsla skola vi alla gå tillsammans till eröfrandet af vetandets och det konstnärliga skapandets höga njutningar.

Ett samhälle som är lifvadt af denna anda, behöfver icke frukta hvarken inre slitningar eller yttre fiender. Mot det förflutnas makter kan det ställa sin kärlek till den nya ordningen, det djärfva initiativet hos alla och en hvar, sin nya styrka, som blifvit jättelik genom dess andes uppvaknande.

Inför denna oemotståndliga styrka skola de »sammansvurna konungarna» ingenting förmå. Det skall icke återstå dem annat, än att böja sig inför den, spänna sig för mänsklighetens char, som rullar fram mot de nya synvidder, hvilka öppnats af den sociala revolutionen.

Det Anarkistiska Biblioteket

Peter Kropotkin
Eröfringen af brödet
1908

sv.anarchistlibraries.net